

**STUDIJA
O ZDRAVSTVENOM STANJU STANOVNOSTVA,
HIGIJENSKIM PRILIKAMA I ZDRAVSTVENOJ
DJELATNOSTI U KANTONU SARAJEVO U 2016. GODINI**

Sarajevo, 2017. godine

J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo

Direktorica: dr. med. sci. Snježana Balta, primarius

**Izrada Studije: RJ za socijalnu medicinu sa organizacijom zdravstva i
zdravstvenom informatikom**

Sadržaj

	Br. stranice
Osnovni podaci o Kantonu Sarajevo	5
1. Uvod	6
2. Rezultati	7
2.1. Demografski pokazatelji stanovništva Kantona Sarajevo	7-9
2.2. Vitalno kretanje stanovništva Kantona Sarajevo	9-12
3. Zdravlje stanovništva KS.....	13
3.1. Morbiditet.....	13
3.1.1. Opći morbiditet	13-14
3.2. Morbiditet pojedinih populacionih grupa.....	15
3.2.1. Morbiditet djece ispod godine dana života.....	15-16
3.2.2. Morbiditet kod predškolske djece starosti 1-6 godina	16-17
3.2.3. Morbiditet kod školske djece starosti 7-14 godina	18-19
3.2.4. Morbiditet kod školske djece i omladine starosti 15-18 godina	19-20
3.2.5. Morbiditet kod stanovništva starosti 19-64 godine	21-22
3.2.6. Morbiditet kod stanovništva starosti 65 i više godina	22-23
3.3. Hronične masovne nezarazne bolesti	24-26
3.4. Mentalno zdravlje	26-28
3.4.1. Zloupotreba opojnih droga	29
3.4.2. Nasilje u porodici	30
3.5. Reproduktivno zdravlje žene	31-39
3.6. Oralno zdravlje	40-43
3.7. Traumatizam	44-46
3.7.1. Saobraćajni traumatizam	47-49
3.8. Zarazne bolesti i imunizacija	50
3.8.1. Kretanje zaraznih bolesti obaveznih prijavi	50-57
3.8.2. Epidemije trovanja hranom	57-58
3.8.3. Imunizacija	58-59
4. Okoliš i zdravlje	60
4.1. Vodosnabdijevanje	60-61
4.1.1. Vodovodni sistemi	61-62
4.1.2. Monitoring kvaliteta vode za piće	62-66
4.1.3. Sistem za odvodnju oborinskih i otpadnih voda	67
4.1.4. Uklanjanje otpada	68-69
4.2. Kvalitet zraka	70
4.2.1. Sistem praćenja kvaliteta zraka u KS	70
4.2.2. Monitoring kvaliteta zraka	70-81
4.3. Zdravstvena ispravnost životnih namirnica i predmeta opće upotrebe	82-85
5. Organizacija zdravstvene zaštite u KS	86-88
5.1. Kadar u javnom sektoru zdravstvene djelatnosti u KS	89-96
5.2. Djelatnost primarne zdravstvene zaštite	97
5.2.1. Zdravstveni kadar u Primarnoj zdravstvenoj djelatnosti.....	97-99

5.2.2. Obim i kvalitet rada	99-108
5.2.3. Porodična/obiteljska medicina	109-110
5.2.4. CBR – Centri za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju	110-111
5.2.5. Centri za mentalno zdravlje	112-113
5.2.6. Djelatnost apoteka	113-115
5.3. Specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita	115-117
5.4. Bolnička zdravstvena zaštita	118-121
5.4.1. Hirurške discipline	121-125
5.4.2. Interne discipline	125-128
5.4.3. Neuropsihijatrijske discipline	128
5.4.3.1. Psihijatrijske discipline	128-131
5.4.3.2. Neurološke discipline	132-134
5.4.4. Ginekologija i akušerstvo	134-136
5.4.5. Pedijatrija	137
5.4.6. Ostale discipline	138
5.4.6.1. Anestezija i reanimacija i intenzivna terapija.....	138-139
5.4.6.2. Bolnička urgentna medicina stacionarni segment	139
5.4.6.3. Fizijatrija i rehabilitacija	139-141
5.4.6.4. Onkologija	142
5.5. Djelatnost javnog zdravstva	143
5.6. Zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru	144
5.6.1. Apotekarska djelatnost u privatnom sektoru	144-145
5.6.2. Stomatološka zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru	145
5.6.3. Specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u privatnom sektoru	145
 6. Zaključci	 146-166
 7. Preporuke	 167-169

OSNOVNI PODACI O KANTONU SARAJEVO

OSNOVNI PODACI	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
BROJ STANOVNIKA	440.744	442.669	444.851	446.853	417.498
POVRŠINA	1.276,9km ²	1.276,9km ²	1.276,9km ²	1.276,9km ²	1.276,9km ²
GUSTINA NASELJENOSTI	345,16st/km ²	346,67 st/km ²	348,38 st/km ²	349,95 st/km ²	326,96 st/km ²
SJEDIŠTE KANTONA	Sarajevo	Sarajevo	Sarajevo	Sarajevo	Sarajevo
NATALITET	10,62‰	10,27‰	10,06‰	10,84‰	11,17‰
MORTALITET	9,68‰	9,11‰	9,47‰	10,00‰	10,01‰
OPĆI FERTILITET	42,01‰	41,11‰	40,27‰	41,02‰	44,69‰
DOJENAČKA SMRTNOST	6,62‰	7,03‰	6,25‰	6,60‰	5,78‰
PRIRODNI PRIRAŠTAJ	0,94‰	1,17‰	0,59‰	0,84‰	1,15‰

1. UVOD

Zdravlje ljudi se razvija kao rezultat bioloških karakteristika svakog pojedinca, ali i aktivnosti mnogih sektora u društvu, zatim u cijeloj populaciji, kao i pojedinačnih i zajedničkih odluka i akcija, odnosno predstavlja rezultantu međusobnog djelovanja determinanti zdravlja, životnih događaja i individualnih izbora. Zdravstveno stanje, prema postojećim definicijama, predstavlja opis, odnosno procjenu zdravlja pojedinca, grupe ili cjelokupne populacije prema prihvaćenim standardima uz pomoć zdravstvenih indikatora. Procjena zdravstvenog stanja stanovništva se provodi kako bi se saznali najznačajniji zdravstveni problemi u određenoj populaciji ili populacionoj skupini i kako su zadovoljene zdravstvene potrebe stanovništva kroz organizaciju i djelatnost zdravstvene zaštite te ciljeve zdravstvene politike.

Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i djelatnosti zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo u 2016. godini je zasnovana na podacima prikupljenim iz svih zdravstvenih ustanova na području Kantona Sarajevo koji omogućavaju uvid u organizaciju i kadrovsku strukturu u djelatnosti zdravstvene zaštite, zatim obim rada i iskorištenost zdravstvenih kapaciteta i pokazatelje zdravstvenog stanja stanovništva.

Cilj ove Studije je procijeniti zdravstveno stanje stanovništva Kantona Sarajevo i funkcionisanje zdravstvene zaštite čiji je osnov zadovoljavanje potreba i zahtjeva stanovništva za određenim vidovima zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo, te definisati prioritete u zdravstvenom sektoru radi očuvanja i unapređenja zdravlja stanovništva i poboljšanja funkcionisanja sistema zdravstvene zaštite.

U izradi ove Studije korištena je retrospektivna deskriptivno-statistička metoda na osnovu podataka dobijenih iz redovnih statističkih istraživanja prema Planu provođenja zdravstveno-statističkih istraživanja od interesa za Federaciju BiH, a na osnovu Zakona o statistici u FBiH(„Sl.novine Federacije BiH „, br.63/03 i 9/09) i drugih podataka relevantnih za izradu Studije od ustanova koje provode određena statistička istraživanja. To su: podaci Federalnog zavoda za statistiku o stanovništvu Kantona Sarajevo i vitalnom kretanju stanovništva Kantona Sarajevo, zatim podaci MUP-a Kantona Sarajevo o saobraćajnom traumatizmu i podaci Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo o privatnom sektoru u djelatnosti zdravstvene zaštite.

Analiza pojedinih segmenata ove Studije urađena je prema dostupnim zdravstvenim indikatorima preporučenim od SZO i u komparaciji sa istim podacima iz prethodne godine. Određeni indikatori su komparirani i sa indikatorima iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve“ (WHO/EUROPE, EUROPEAN HFA Database), tako da Studija predstavlja pored standardnog analitičko-statističkog pristupa i istraživačko-analitički dokument koji je integrisao određene istraživačke pristupe u javnom zdravstvu.

Velika odstupanja broja stanovnika u odnosu na prethodnu godinu, a izražena naročito u starosnoj skupini 65 i više godina života, rezultat su procjene broja stanovnika na području Kantona Sarajevo prema rezultatima posljednjeg popisa koji su objavljeni u prošloj godini. Isti su uticali na pojavu velikih odstupanja zdravstvenih indikatora za 2016. godinu koji su prikazani u ovoj Studiji.

2. REZULTATI

2.1. DEMOGRAFSKI POKAZATELJI STANOVNIŠTVA KANTONA SARAJEVO

Kanton Sarajevo je jedan od deset kantona na području Federacije Bosne i Hercegovine, koji se prostire na površini od 1.276,90 km² sa devet općina i sa relativnom gustošću naseljenosti od 326,96 stanovnika po km².

Površina četiri gradske općine čini samo 11,08% ukupne površine Kantona Sarajevo, ali sa relativnom gustošću naseljenosti od 1.944 stanovnika na km², dok područje ostalih pet općina Kantona Sarajevo čini 88,92% ukupne površine KS, ali sa izrazito manjom gustošću naseljenosti od 125,96 stanovnika na km².

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, ukupan broj stanovnika u 2016. godini na području Kantona Sarajevo je iznosio 417.498, od čega su 75.903 ili 18,18% djeца starosti 0-14 godina, 293.170 ili 70,22% stanovništvo starosti 15-64 godine i 48.425 ili 11,60% osobe starosti 65 i više godina. Velika odstupanja broja stanovnika u odnosu na prethodnu godinu, a izražena naročito u starosnoj skupini 65 i više godina, rezultat su procjene broja stanovnika na području Kantona Sarajevo koja je rađena prema rezultatima posljednjeg popisa koji su objavljeni u prošloj godini.

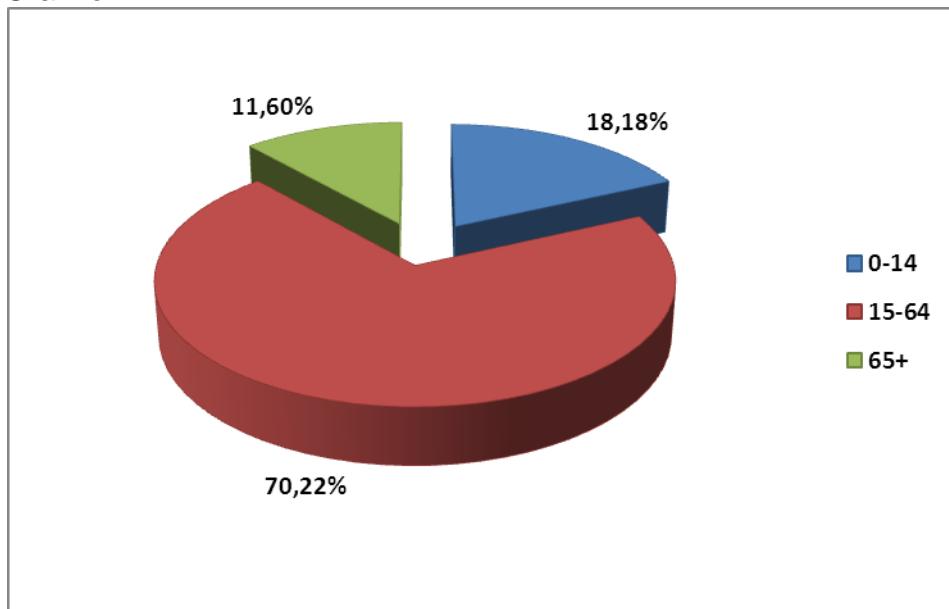
Generalno stanovništvo Federacije Bosne i Hercegovine spada u kategoriju vrlo starog stanovništva sa procentom od 10,92% osoba starih 65 i više godina, a slično je i u Kantonu Sarajevo gdje taj procenat iznosi 11,60%.

Prema biološkom tipu, stanovništvo Kantona Sarajevo spada u regresivni tip stanovništva, u kojem je kontingenat djece, odnosno potomaka (0-14 godina) znatno manji u odnosu na kontingenat starog stanovništva odnosno predaka (50 i više godina), a očekivano trajanje života pri rođenju za žene je 79,39 godina, a za muškarce 75,90 godina.

Za analizu stanovništva prema starosti koristi se i indeks starosti. Kada je vrijednost ovog indeksa viša od 0,40 smatra se da je počelo starenje stanovništva. Za područje Kantona Sarajevo u 2016. godini indeks starosti je iznosio 0,74.

**Starosna struktura stanovništva Kantona Sarajevo,
stanje 30.06.2016. god**

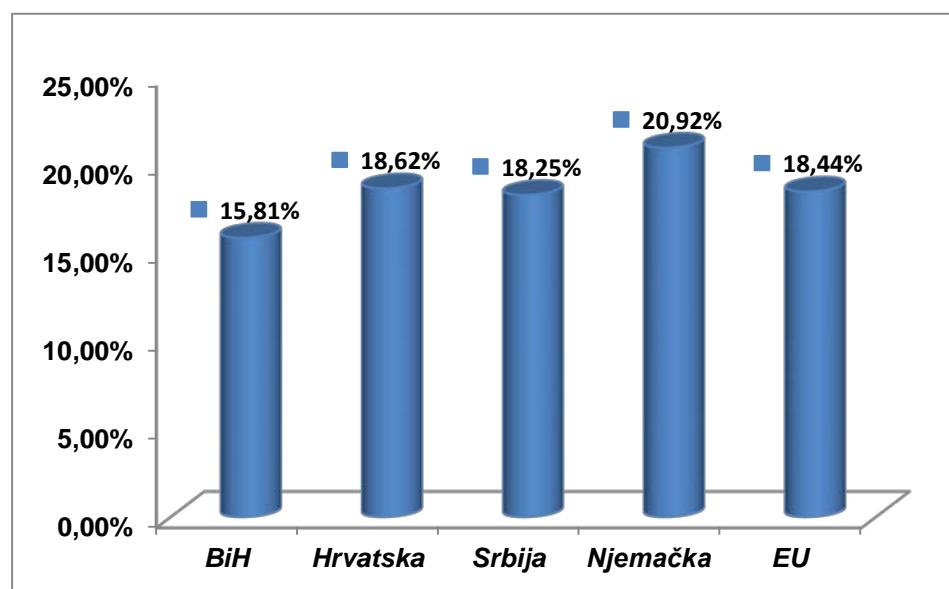
Grafikon 1.

Prema posljednjim dostupnim podacima (2014. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve”, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, procenat stanovnika 65 i više godina u ukupnom stanovništvu, Bosne i Hercegovine i izabranim evropskim zemljama prikazana je na sljedećem grafikonu.

Procenat stanovništva 65 i više godina u ukupnom stanovništvu , BiH i izabranim evropskim zemljama

Grafikon 2.

Izvor podataka: WHO; HFA Datebase 2014. god.

**Procjena broja stanovnika u Kantonu Sarajevo,
pregled po općinama i starosnim grupama***
(stanje 30.06.2016.god.)

Tabela 1.

OPĆINA	UKUPNO	STAROSNE GRUPE		
		0-14 godina	15-65 godina	65> godina
Centar	54.369	8.954	37.266	8.149
Hadžići	24.264	4.840	17.267	2.157
Iliča	69.164	13.450	49.065	6.649
Ilijaš	20.283	4.129	14.393	1.761
Novi Grad	119.694	22.406	83.922	13.366
Novo Sarajevo	64.639	10.656	45.116	8.867
Stari Grad	36.395	5.927	25.477	4.991
Trnovo	1.238	162	773	303
Vogošća	27.452	5.379	19.891	2.182
S V E G A	417.498 100%	75.903 18,18%	293.170 70,22%	48.425 11,60%

2.2. VITALNO KRETANJE STANOVNOSTVA KANTONA SARAJEVO

Natalitet

Prema preliminarnim podacima Federalnog zavoda za statistiku u 2016. godini na području Kantona Sarajevo ukupno je živoroden 4.665 djece, što je za 3,73% manje u odnosu na 2015. godinu kada je živoroden 4.846 djece. Vrijednost stope nataliteta u 2016. godini na području Kantona Sarajevo iznosi 11,17‰, i nalazi se u kategoriji niskog nataliteta (ispod 14,0‰).

U Kantonu Sarajevo i dalje se registriraju razlike u visini vrijednosti stopa nataliteta između pojedinih općina. Najnižu stopu nataliteta imaju općine: Trnovo (7,27‰), Novi Grad (10,17‰), Iliča (10,55‰), Stari Grad (11,29‰), Hadžići (11,42‰), Novo Sarajevo (11,56‰) dok najveću stopu nataliteta imaju općine: Ilijaš (13,89‰), Vogošća (13,00‰) i Centar (11,68‰).

Mortalitet

Broj umrlih stanovnika Kantona Sarajevo registrovanih u 2016. godini, iznosi 4181, što je manje za 6,44% u odnosu na 2015. godinu kada je registrovano 4.469 umrlih osoba. Vrijednost stope mortaliteta u 2016. godini na području KS iznosi 10,01‰. Mortalitet stanovništva Kantona Sarajevo u posljednjih pet godina ima vrijednost stope općeg mortaliteta iznad 9,00‰, što predstavlja srednje povišenu stopu općeg mortaliteta.

Također, postoje razlike u visini stope općeg mortaliteta između pojedinih općina. Tako najveću stopu općeg mortaliteta imaju općine: Trnovo (34,73‰), Centar (13,42‰), Stari Grad (12,94‰), Novo Sarajevo (11,71‰) i Hadžići (9,06‰), dok najnižu stopu općeg mortaliteta imaju općine Iličići (7,73‰), Vogošća (8,38‰), Novi Grad (8,49‰) i Ilijaš (8,79‰).

Dojenačka smrtnost

Prema konačnim podacima broj registrovane umrle dojenčadi u 2016. godini na području Kantona Sarajevo iznosi 27 i za 15,62% je manji u odnosu na 2015. godinu kada je registrovano 32 umrle dojenčadi. Vrijednost stope dojenačke smrtnosti je 5,78‰ u 2016. godini i nalazi se u kategoriji vrlo niskog dojenačkog mortaliteta.

Općina Vogošća ima najveću vrijednost stope dojenačke smrtnosti u iznosu od 11,20‰, a općine Hadžići u iznosu od 10,83‰, Iličići (9,59‰) i Centar (9,44‰) što predstavlja veću vrijednost stope dojenačke smrtnosti u odnosu na vrijednost stope dojenačke smrtnosti u Kantunu Sarajevo (5,78‰) u 2016. godini. Vrijednost stope dojenačke smrtnosti su u općini Novo Sarajevo (5,35‰) i u Starom gradu (4,87‰). Izuzetno nisku vrijednost stope dojenačke smrtnosti ima općina Novi Grad (0,82‰). U općinama Trnovo i Ilijaš u 2016. godini nije registrovana niti jedna dojenačka smrt.

Prirodni priraštaj

Prirodni priraštaj stanovništva Kantona Sarajevo je i dalje izrazito nepovoljan sa vrijednošću stope od 1,15‰ u 2016. godini. U posljednjih pet godina na području Kantona Sarajevo vrijednosti stope prirodnog priraštaja kretale su se od 0,94‰ u 2012. godini preko 1,17‰ u 2013. godini do 0,59‰ u 2014. godini i 0,84‰ u 2015. godini.

U 2016. godini četiri općine na području Kantona Sarajevo imaju negativan prirodni priraštaj stanovništva i to: Trnovo (-27,46‰), Centar (-1,75‰), Stari Grad (-1,65‰) i Novo Sarajevo (-0,15‰). U općini Ilijaš prirodni priraštaj je bio 5,08‰. Općine: Vogošća (4,63‰), Iličići (2,78‰), Novi Grad (1,68‰) i Hadžići (1,38‰) imale su prirodni priraštaj čija je vrijednost stope znatno ispod granice nepovoljnog prirodnog priraštaja od 5,00‰.

Vitalni index predstavlja koeficijent prirodnog kretanja stanovništva i ukazuje na njegovu vitalnost. U 2016. godini u Kantonu Sarajevo vitalni index ima vrijednost u iznosu od 1,11, što ukazuje da je broj živorođenih skoro jednak broju umrlih, uz neznatno povećanje stanovništva mehaničkim putem, odnosno migracijom stanovništva.

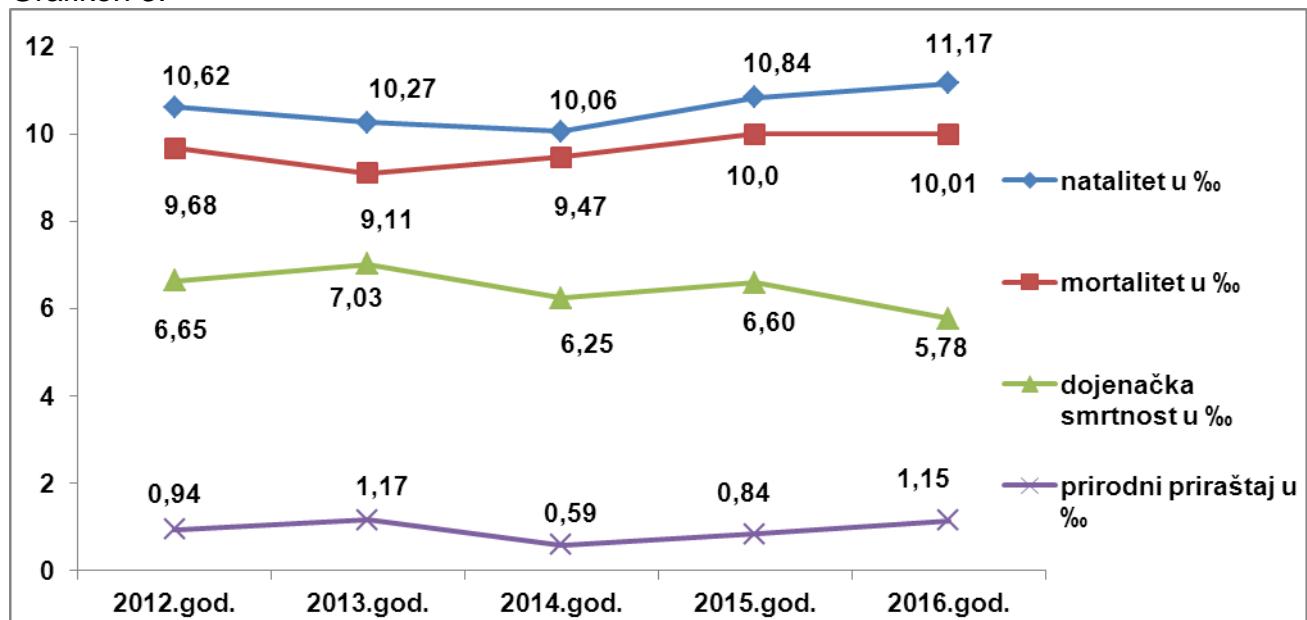
Prirodno kretanje stanovništva u Kantonu Sarajevo, period 2012-2016.godina

Tabela 2.

GODINA	NATALITET u ‰	MORTALITET u ‰	DOJENAČKA SMRTNOST u ‰	PRIRODNI PRIRAŠTAJ u ‰
2012.	10,62	9,68	6,65	0,94
2013.	10,27	9,11	7,03	1,17
2014.	10,06	9,47	6,25	0,59
2015.	10,84	10,00	6,60	0,84
2016.	11,17	10,01	5,78	1,15

Prirodno kretanje stanovništva u Kantonu Sarajevo, period 2012-2016. godina

Grafikon 3.

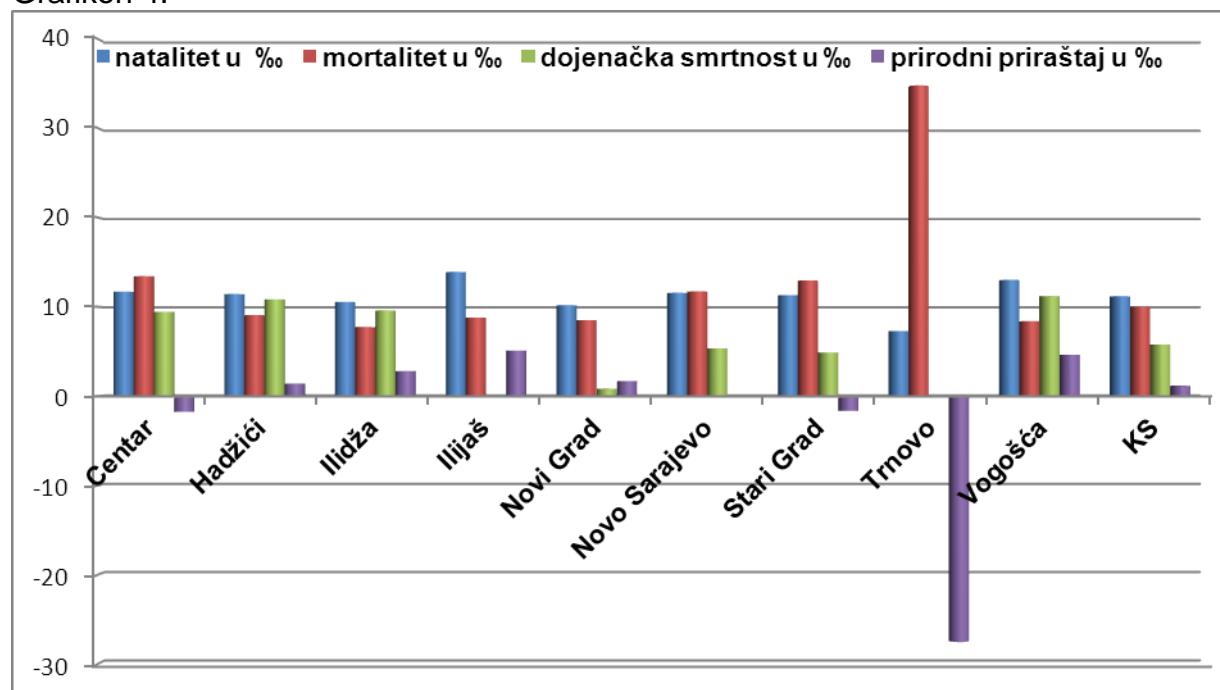
Prirodno kretanje stanovništva u Kantonu Sarajevo u 2016.godini, pregled po općinama

Tabela 3.

OPĆINA	NATALITET %	OPĆI MORTALITET %	DOJENAČKA SMRTNOST %	PRIRODNI PRIRAŠTAJ %
Centar	11,68	13,42	9,44	-1,75
Hadžići	11,42	9,06	10,83	1,38
Iličići	10,55	7,73	9,59	2,78
Ilijaš	13,89	8,79	-	5,08
Novi Grad	10,17	8,49	0,82	1,68
Novo Sarajevo	11,56	11,71	5,35	-0,15
Stari Grad	11,29	12,94	4,87	-1,65
Trnovo	7,27	34,73	-	-27,46
Vogošća	13,00	8,38	11,20	4,63
KANTON SARAJEVO	11,17	10,01	5,78	1,15

Prirodno kretanje stanovništva u Kantonu Sarajevo u 2016. godini, pregled po općinama

Grafikon 4.

3. ZDRAVLJE STANOVNIŠTVA KANTONA SARAJEVO

3.1. MORBIDITET

Zdravstveni indikatori o obolijevanju su jedan od osnovnih instrumenata kojim se procjenjuje zdravstveno stanje stanovništva. Za procjenu zdravstvenog stanja stanovništva Kantona Sarajevo koristi se morbiditet registrovan u ambulantno-polikliničkoj djelatnosti primarne zdravstvene zaštite na području Kantona Sarajevo, dok morbiditet registrovan u bolničkim ustanovama daje ograničen uvid u zdravstveno stanje stanovništva jer je selekcioniran i odnosi se samo na izabrane i izdvojene slučajeve koji se tretiraju u bolnici kao teži ili teški slučajevi.

Morbiditet stanovništva Kantona Sarajevo u ovoj studiji prikazan je kao opći morbiditet koji se odnosi na sveukupno stanovništvo KS i kao specifični morbiditet, odnosno morbiditet po dobnim i nozološkim grupama.

3.1.1. Opći morbiditet

Vodeća oboljenja kod stanovništva Kantona Sarajevo registravana u 2016. godini su skoro identična oboljenjima registrovanim u posljednjim godinama posmatranja i ne pokazuju značajnija odstupanja u pogledu index-a strukture i stope obolijevanja, ali je registrirana promjena u redoslijedu pet vodećih oboljenja. Tako dijabetes koji je u 2015. godini bio na petom sada je na četvrtom mjestu, a cistitis koji je bio na četvrtom mjestu u 2016. godini u redoslijedu vodećih oboljenja nalazi se na petom mjestu. Dakle, vodeća oboljenja stanovništva KS u 2016. godini su: akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, hipertenzivna oboljenja, akutni bronhitis i bronhiolitis, diabetes mellitus i cistitis.

Među pet vodećih oboljenja registrovanih kod stanovništva Kantona Sarajevo u 2016. godini nalaze se dva hronična oboljenja. To su: hipertenzivna oboljenja sa učešćem od 11,44% u ukupnoj strukturi svih registrovanih oboljenja i sa stopom obolijevanja od 1.528,89 na 10.000 i dijabetes mellitus sa učešćem od 3,32% u ukupnoj strukturi svih registrovanih oboljenja i sa stopom obolijevanja od 443,24 na 10.000 stanovnika. U 2016. godini registrirano je 18.505 oboljelih od diabetesa, što je za 21,43% više u odnosu na prethodnu godinu kada je bilo registrirano 15.239 oboljelih od dijabetesa mellitusa.

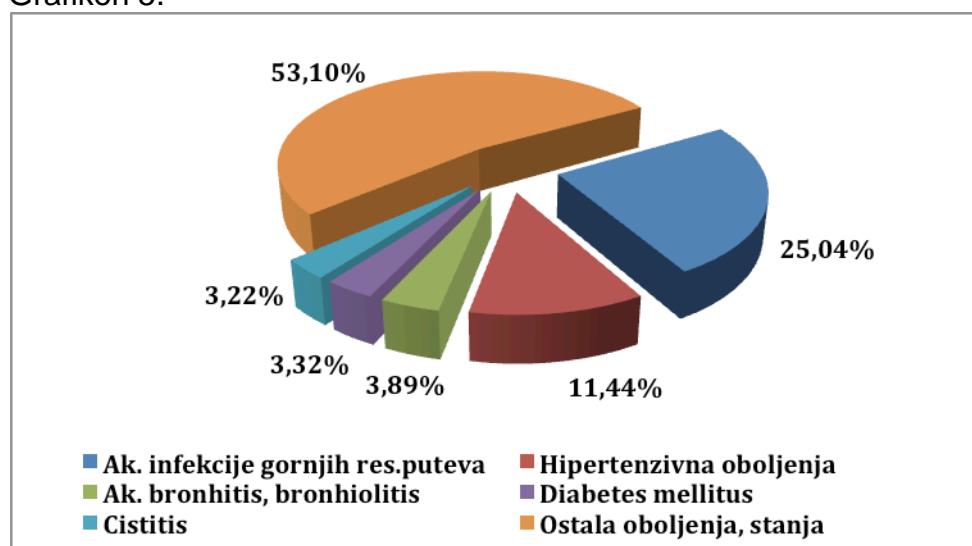
Vodeća oboljenja stanovništva Kantona Sarajevo registrovana u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, 2016.godina

Tabela 4.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10.MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTURE	BROJ OBOLJENJA NA 10.000 STANOV.
1.	Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva (J ₀₀ -J ₀₆)	139.692	25,04	3.345,93
2.	Hipertenzivna oboljenja (I ₁₀ -I ₀₅)	63.831	11,44	1.528,89
3.	Akutni bronhitis, bronhiolitis (J ₂₀ -J ₂₁)	21.678	3,88	519,14
4.	Dijabetes (E ₁₀ -E ₁₄)	18.505	3,32	443,24
5.	Cistitis (N ₃₀)	17.984	3,22	430,76
6.	Ostala oboljenja, stanja	296.247	53,10	7.095,77
U K U P N O		557.933	100,00%	13.363,73%oo

Struktura vodećih oboljenja registrovanih u primarnoj zdravstvenoj zaštiti kod stanovnika Kantona Sarajevo,2016. godina

Grafikon 5.

3.2 MORBIDITET POJEDINIХ POPULACIONIH GRUPA

3.2.1 Morbiditet djece ispod godine dana života

U toku 2016. godine u službama za zdravstvenu zaštitu predškolske djece registrovano je ukupno 21.698 oboljenja kod djece starosti ispod godine dana života, što je za 4,5% više u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano 20.763 oboljenja kod djece ove dobne skupine. U redoslijedu pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine nalaze se sljedeća oboljenja: akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, akutni brohitis i bronhiolitis, infekcije kože i potkožnog tkiva, oboljenja oka i adneksa oka i otitis media i drugi poremećaji srednjeg uha i mastoida.

Među vodećim oboljenjima na petom mjestu se nalazi i otitis media i drugi poremećaji srednjeg uha i mastoida koja u prethodnoj godini nisu bila registrovana među pet vodećih oboljenja kod ove dobne skupine.

U strukturi svih registrovanih oboljenja kod ove populacione skupine akutne infekcije gornjih respiratornih puteva zastupljene su sa 53,53%, zatim slijede akutni brohitis i bronhiolitis sa 10,04%, infekcije kože i potkožnog tkiva sa 4,59%, oboljenja oka i adneksa oka sa 3,33% i i otitis media i drugi poremećaji srednjeg uha i mastoida sa 3,12%, dok su ostala oboljenja zastupljena sa 25,37%.

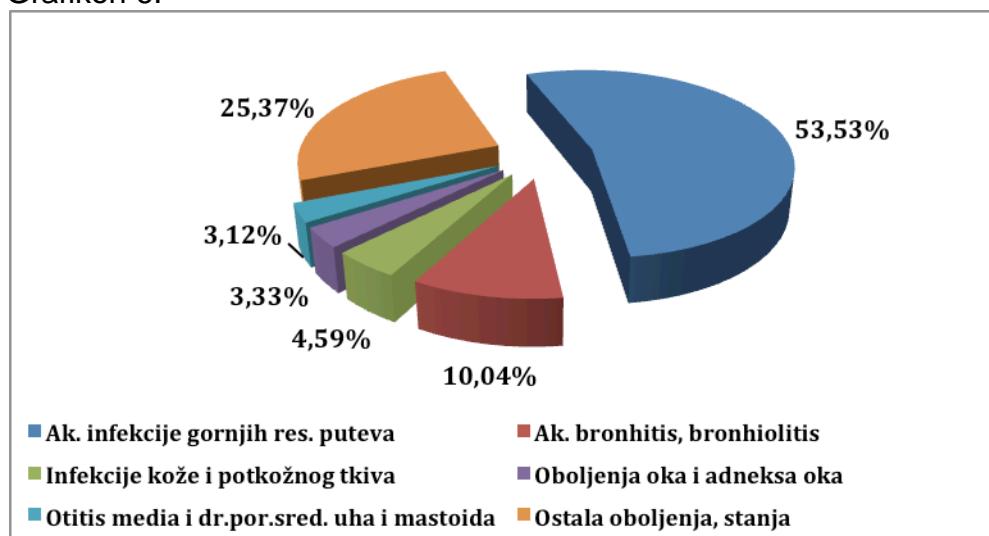
Vodeća oboljenja registrovana kod djece ispod godine dana života u Kantonu Sarajevo, 2016. godina

Tabela 5.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10.MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTURE
1.	Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva (J ₀₀ -J ₀₆)	11.616	53,53
2.	Akutni bronhitis, bronhiolitis (J ₂₀ -J ₂₁)	2.179	10,04
3.	Infekcije kože i potkožnog tkiva (L ₀₀ -L ₀₈)	997	4,59
4.	Oboljenja oka i adneksa (H ₀₀ -H ₅₉ izuzev H ₂₅ -H ₂₈ , H ₄₀ -H ₄₂ , H ₅₂)	723	3,33
5.	Otitis media I drugi poremećaji srednjeg uha I mastoida (H ₆₅ -H ₇₅)	678	3,12
6.	Ostala oboljenja, stanja	5.505	25,37
UKUPNO		21.698	100,00%

**Struktura vodećih oboljenja registrovanih kod djece ispod godine dana života
u Kantonu Sarajevo, 2016. godina**

Grafikon 6.

3.2.2 Morbiditet kod predškolske djece starosti 1-6 godina

U toku 2016. godine u službama za zdravstvenu zaštitu predškolske djece registrovano je ukupno 87.067 oboljenje kod djece starosti 1-6 godina, što je za 5,48% više u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano 82.541 oboljenja kod djece ove dobne skupine. U redoslijedu pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine nalaze se slijedeća oboljenja: akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, akutni bronhitis i bronholitis, otitis media i drugi poremećaji srednjeg uha i mastoida, druga oboljenja crijeva i peritoneuma i oboljenja oka i adneksa oka.

Prema redoslijedu vodećih oboljenja u 2016. godini, otitis media i drugi poremećaji srednjeg uha i mastoida nalaze na trećem mjestu za razliku od 2015. godine kada su se nalazila na četvrtom mjestu među vodećim oboljenjima registrovanim u ovoj dobnoj skupini. Druga oboljenja crijeva i peritoneuma u 2016.godini se nalaze na četvrtom mjestu za razliku od 2015. godine kada su se nalazila na trećem mjestu među vodećim oboljenjima registrovanim u ovoj dobnoj skupini.

U strukturi svih registrovanih oboljenja kod ove populacione skupine, oboljenja respiratornog sistema čine 66,26%, od čega infekcije gornjih respiratornih puteva čine 57,56%, a akutni bronhitis i bronholitis čine 8,70%. Ostala oboljenja kod ove populacione skupine zastupljena su sa 24,15% u strukturi svih registrovanih oboljenja.

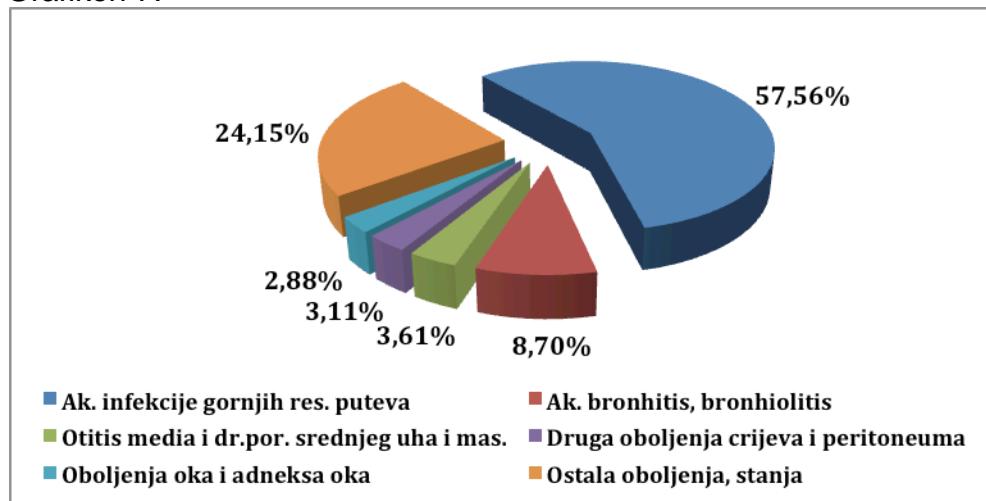
Vodeća oboljenja registrovana kod djece predškolskog uzrasta starosti 1-6 godina u Kantonu Sarajevo, 2016. godina

Tabela 6.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10.MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKT.
1.	Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva (J ₀₀ -J ₀₆)	50.120	57,56
2.	Akutni bronhitis, bronholitis (J ₂₀ -J ₂₁)	75.71	8,70
3.	Otitis media i drugi poremećaji srednjeg uha i mastoida (H ₆₅ -H ₇₅)	3.139	3,61
4.	Druga oboljenja crijeva i peritoneuma (K ₅₂ -K ₅₅ , K ₅₇ -K ₆₇)	2.705	3,11
5.	Oboljenja oka i adneksa (H ₀₀ -H ₅₉ izuzev H ₂₅ -H ₂₈ , H ₄₀ -H ₄₂ , H ₅₂)	2.509	2,88
6.	Ostala oboljenja, stanja	21.023	24,15
U K U P N O		Error! Not a valid link.87.067	100,00%

Struktura vodećih oboljenja registrovanih kod djece predškolskog uzrasta starosti 1-6 godina u Kantonu Sarajevo, 2016. godina

Grafikon 7.

3.2.3 Morbiditet kod školske djece starosti 7-14 godina

U toku 2016. godine u službama za zdravstvenu zaštitu školske djece registrovano je ukupno 98.630 oboljenja kod školske djece starosti 7-14 godina, što je za 13,44% više u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano 86.946 oboljenja. U redoslijedu pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine nalaze se sljedeća oboljenja: akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, akutni bronhitis i bronhiolitis, oboljenja oka i adneksa oka, druga oboljenja kože i potkožnog tkiva i otitis media i drugi poremećaji srednjeg uha i mastoida.

Prema redoslijedu vodećih oboljenja u 2016. godini, otitis media i drugi poremećaji srednjeg uha i mastoida se nalaze na petom mjestu za razliku od 2015. godine kada nisu ulazila među vodeća oboljenja registrovana u ovim dobnim skupinama, dok druga oboljenja kože i potkožnog tkiva koja su u 2015. godini bila na petom mjestu sada se nalaze na četvrtom mjestu u redoslijedu vodećih oboljenja.

U strukturi svih registrovanih oboljenja, oboljenja respiratornog sistema čine 46,87%, od čega infekcije gornjih respiratornih puteva čine 39,66%, a akutni bronhitis i bronhiolitis čine 7,21%. Oboljenja oka i adneksa oka kod ove populacione grupe čine 3,92% svih registrovanih oboljenja, druga oboljenja kože i potkožnog tkiva čine 3,11%, otitis media i drugi poremećaji srednjeg uha i mastoida 2,44%, dok ostala oboljenja čine 41,16% registrovanih oboljenja.

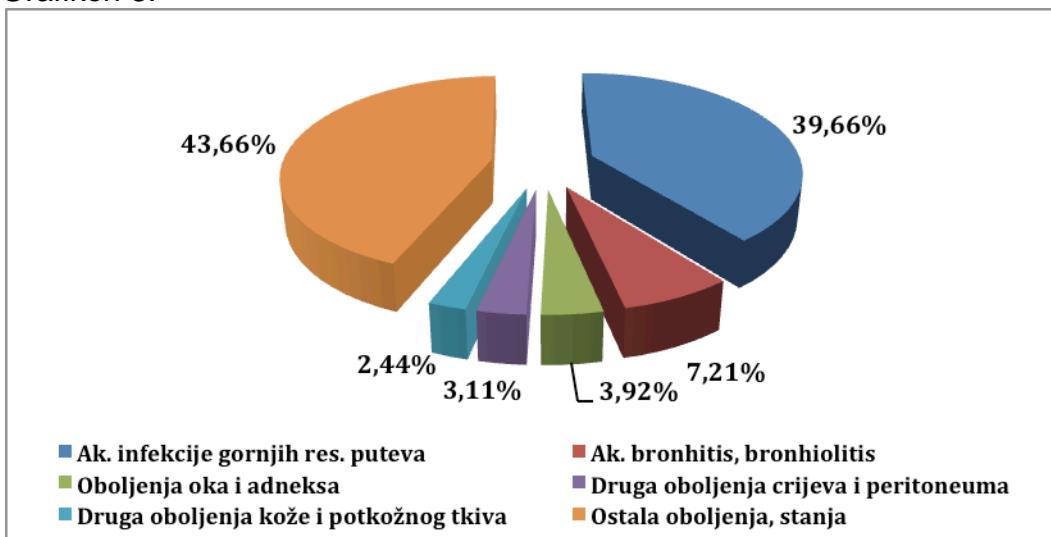
Vodeća oboljenja registrovana kod školske djece starosti 7-14 godina u Kantonu Sarajevo, 2016. godina

Tabela 7.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10.MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKT.
1.	Ak. infekcije gornjih res. puteva J ₀₀ -J ₀₆	39.118	39,66
2.	Ak. bronhitis, bronhiolitis J ₂₀ -J ₂₁	7.110	7,21
3.	Oboljenja oka i adneksa H ₀₀ -H ₅₉ , izuzev H ₂₅ -H ₂₈ , H ₄₀ -H ₄₂ , H ₅₂	3.865	3,92
4.	Druga oboljenja crijeva i peritoneuma (K ₅₂ -K ₅₅ , K ₅₇ -K ₆₇)	3.071	3,11
5.	Druga oboljenja kože i potkožnog tkiva L ₁₀ -L ₁₄ , L ₂₀ -L ₄₅ , L ₅₅ -L ₉₉	2.403	2,44
6.	Ostala oboljenja, stanja	43.063	43,66
UKUPNO		98.630	100,00%

Struktura vodećih oboljenja registrovanih kod školske djece starosti 7-14 godina u Kantonu Sarajevo, 2016. godina

Grafikon 8.

3.2.4 Morbiditet kod školske djece i omladine starosti 15-18 godina

U toku 2016 . godine u službama za zdravstvenu zaštitu školske djece i omladine registrovano je ukupno 19.825 oboljenja kod školske djece i omladine starosti 15-18 godina, što je za 10,49% više u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano 17.944 oboljenja. U redoslijedu pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine nalaze se sljedeća oboljenja: akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, cistitis, oboljenja oka i adneksa oka, akutni brohitis i bronholitis te druga oboljenja kože i podkožnog tkiva.

Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva i dalje su vodeća oboljenja koja čine 56,52% svih registrovanih oboljenja kod ove populacione skupine. Ostala oboljenja čine 35,53% svih registrovanih oboljenja kod ove populacione skupine.

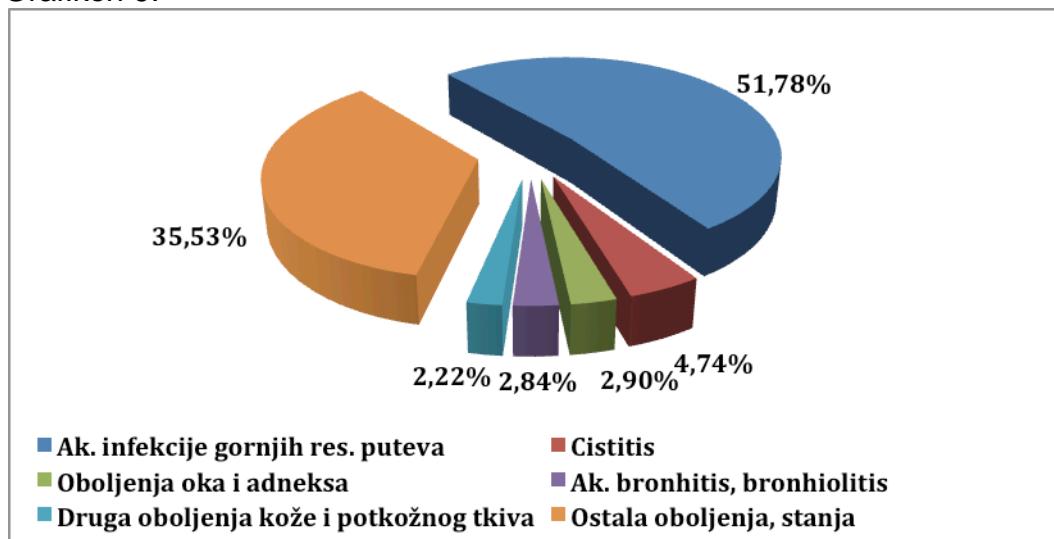
Vodeća oboljenja registrovana kod školske djece i omladine starosti 15-18 godina u Kantonu Sarajevo, 2016. godina

Tabela 8.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10.MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKT.
1.	Ak. infekcije gornjih respiratornih puteva (J ₀₀ -J ₀₆)	10.265	51,78
2.	Cistitis (N ₃₀)	939	4,74
3.	Oboljenja oka i adneksa(H ₀₀ -H ₅₉ , izuzev H ₂₅ -28, H ₄₀ -42, H ₅₂)	574	2,90
4.	Ak. bronhitis, bronhiolitis (J ₂₀ -J ₂₁)	563	2,84
5.	Druga oboljenja kože i potkožnog tkiva (L ₁₀ -L ₁₄ , L ₂₀ -L ₄₅ , L ₅₅ -L ₉₉)	441	2,22
6.	Ostala oboljenja, stanja	7.043	35,53
U K U P N O		17.944	100,00%

Struktura vodećih oboljenja registrovanih kod školske djece i omladine starosti 15-18 godina u Kantonu Sarajevo, 2016. godina

Grafikon 9.

3.2.5 Morbiditet kod stanovništva starosti 19-64 godine

U toku 2016. godine registrovano je ukupno 210.109 oboljenja kod stanovništva starosti 19-64 godine, što je za 3,06% više u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano 203.868 oboljenja. Pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine su: hipertenzivna oboljenja, akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, diabetes mellitus, druge dorzopatije i cistitis.

U 2016. godini na prvom mjestu u redoslijedu pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine pojavljuju se hipertenzivna oboljenja sa ukupno registrovanim brojem u iznosu od 35.683, što je više za za 7,64% u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano 33.151 hipertenzivnih oboljenja. Pored hipertenzivnih oboljenja, u redoslijedu pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine registrovano je još jedno hronično oboljenje, i to: diabetes mellitus na trećem mjestu sa index-om strukture od 4,60%. Druge dorzopatije koje su u prethodnoj godini bile na petom u 2016. godini nalaze se na četvrtom mjestu sa indeks-om strukture od 4,41%, a cistitis koji je u 2015. godini bio na četvrtom mjestu u redoslijedu pet vodećih oboljenja u 2016. godini se nalazi na petom mjestu sa indeks-om strukture 4,36%.

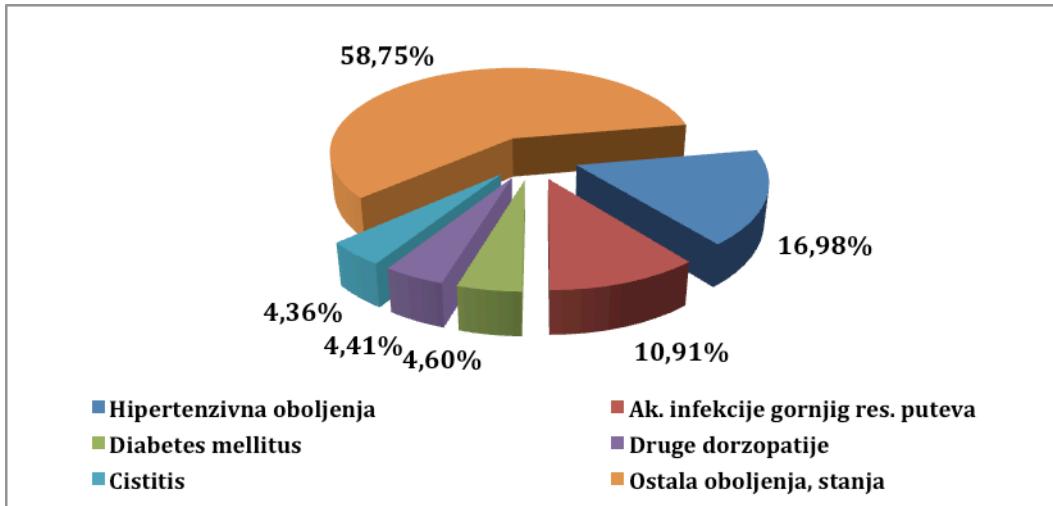
Vodeća oboljenja registrovana kod stanovništva starosti 19-64 godine u Kantonu Sarajevo, 2016. godina

Tabela 9.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10.MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTUTE
1.	Hipertenzivna oboljenja (I ₁₀ -I ₀₅)	35.683	16,98
2.	Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva (J ₀₀ -J ₀₆)	22.917	10,91
3.	Dijabetes (E ₁₀₋₁₄)	9.661	4,60
4.	Druge dorzopatije (M ₄₀ -M ₄₉ , M ₅₃ -M ₅₄)	9.263	4,41
5.	Cistitis (N ₃₀)	9.152	4,36
6.	Ostala oboljenja, stanja	123.433	58,75
UKUPNO		210.109	100,00%

Struktura vodećih oboljenja registrovanih kod stanovništva starosti 19-64 godine u Kantonu Sarajevo, 2016. godina

Grafikon 10.

3.2.6 Morbiditet kod stanovništva starosti 65 i više godina

U toku 2016. godine registrovano je ukupno 120.604 oboljenja kod stanovništva starosti 65 i više godina, što je za 11,05% više u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano ukupno 108.134 oboljenja. Pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine su: hipertenzivna oboljenja, diabetes mellitus, drugi endokrini i metabolički poremećaji, akutne infekcije gornjih respiratornih puteva i druga ishemična srčana oboljenja. Diabetes mellitus se u 2016. godini isto kao i prethodnoj godini nalazi na drugom mjestu među vodećim oboljenjima kod stanovništva ove populacione skupine sa ukupno registrovanih 8.686 slučajeva oboljevanja, što je više za 33,84% u odnosu na 2015. godinu kada je registrovano 6.490 oboljelih od diabetes mellitus-a za ovu dobnu skupinu.

Među vodećim oboljenjima registrovanim kod stanovništva starosti 65 i više godina i u 2016. godini nalaze se četiri hronična oboljenja: hipertenzivna oboljenja, diabetes mellitus, drugi endokrini i metabolički poremećaji i druga ishemična srčana oboljenja. Hipertenzivna oboljenja kao vodeća oboljenja kod ove populacione skupine u 2016. godini čine 23,26% svih registrovanih oboljenja, zatim diabetes mellitus na drugom mjestu sa indeksom strukture od 7,20%, drugi endokrini i metabolički poremećaji na trećem mjestu sa indeksom strukture od 5,07%, akutne infekcije gornjih respiratornih puteva na četvrtom mjestu sa indeksom strukture od 4,69%, druga ishemična srčana oboljenja na petom mjestu sa indeksom strukture od 3,64% i ostala oboljenja, stanja sa 56,13% svih registrovanih oboljenja kod ove populacione skupine.

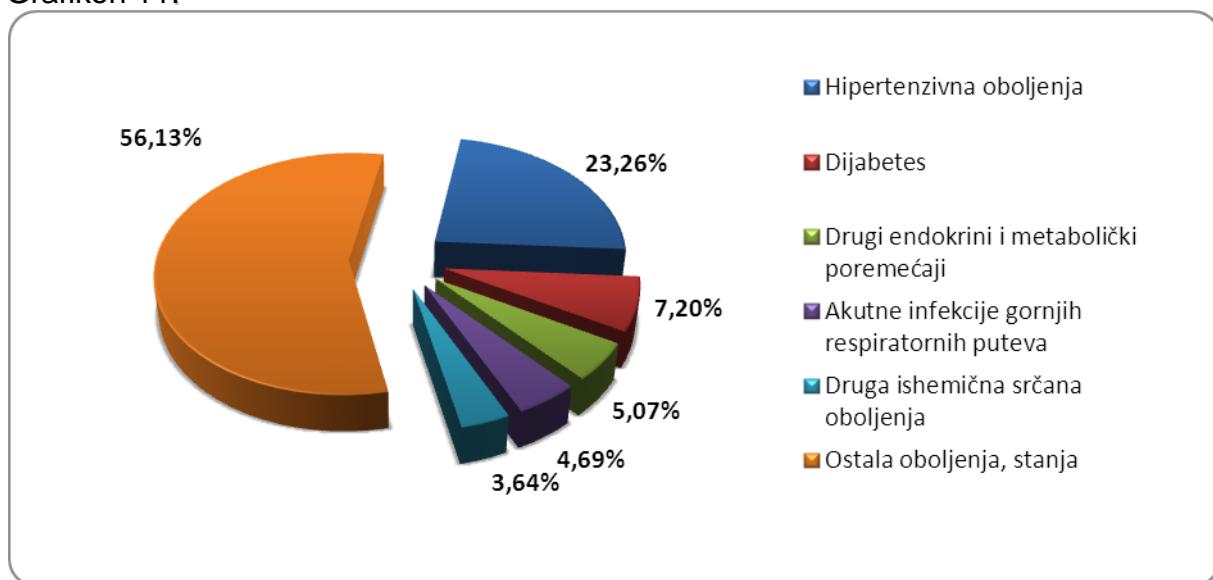
Vodeća oboljenja registrovana kod stanovništva starosti 65 i više godina u Kantonu Sarajevo, 2016. godina

Tabela 10.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10.MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTURE
1.	Hipertenzivna oboljenja (I ₁₀ -I ₀₅)	28.048	23,26
2.	Dijabetes (E ₁₀₋₁₄)	8.686	7,20
3.	Drugi endokrini i metabolički poremećaji (E _{15-E35} , E _{58-E63} , E ₆₅ , E _{67-E85} , E _{87-E90})	6.118	5,07
4.	Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva (J _{00-J06})	5.656	4,69
5.	Druga ishemična srčana oboljenja (I _{30-I52})	4.395	3,64
6.	Ostala oboljenja, stanja	67.701	56,13
U K U P N O		120.604	100,00%

Struktura vodećih oboljenja registrovanih kod stanovništva starosti 65 i više godina u Kantonu Sarajevo, 2016. godina

Grafikon 11.

3.3. HRONIČNE MASOVNE NEZARAZNE BOLESTI

Ukupan broj registrovanih oboljenja/stanja utvrđenih u službi porodične medicine/ primarne zdravstvene zaštite u 2016. godini na Kantonu Sarajevo iznosio je 557.933 slučaja.

Od ukupnog broja registrovanih oboljenja udio 10 vodećih hroničnih masovnih nezaraznih bolesti iznosio je 135.697 ili 24,32% registrovanih oboljenja.

Unutar deset vodećih registrovanih oboljenja u 2016. godini hipertenzivna oboljenja ($I_{10}-I_{15}$) su bila na prvom mjestu, diabetes mellitus ($E_{10}-E_{14}$) na drugom mjestu, a maligne neoplazme $C_{00}-C_{96}$ na devetom mjestu.

Među vodećim hroničnim masovnim nezaraznim oboljenjima kod stanovništva Kantona Sarajevo kao i prethodnih godina nalaze se: hipertenzivna oboljenja, diabetes mellitus, druge dorzopatije, druga ishemična srčana oboljenja, druga srčana oboljenja, bronhitis, emfizem i druga opstruktivna plućna oboljenja, druga oboljenja cirkulatornog sistema, cervicalni i drugi poremećaji intervertebralnih diskova, maligna oboljenja, te artroze.

U 2016. godini registrovano je ukupno 63.831 hipertenzivnih oboljenja ($I_{10}-I_{15}$) i bilježimo porast u odnosu na prethodnu godinu za 12,06% kada je broj registrovanih hipertenzivnih oboljenja iznosio 56.962. Stopa hipertenzivnih oboljenja $I_{10}-I_{15}$ na 10.000 stanovnika u 2016. godini iznosila je 1528,89.

U 2016. godini ukupan broj registrovanih oboljenja kada je u pitanju diabetes mellitus ($E_{10}-E_{14}$) iznosio je 18.505 što je za 21,43% više u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano 15.939 ovog oboljenja. Stopa oboljenja na 10.000 stanovnika iznosila je 443,24. Porast broja registrovanih oboljenja dijabetes mellitus-a u 2016. godini u odnosu na prethodnu godinu najvjerojatnije je rezultat neadekvatnog registrovanja ovih oboljenja u primarnoj zdravstvenoj zaštiti.

U 2016. godini ukupan broj registrovanih malignih oboljenja na osnovu Izvještaja o oboljenjima, stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine /primarne zdravstvene zaštite iznosio je 3.644.

Neoplazme dojke C_{50} kao i prethodnih godina zauzimale su prvo mjesto među malignim neoplazmama po broju registrovanih oboljenja/na 100.000 stanovnika sa stopom od 195,69.

Maligna oboljenja prema Can Reg4 (Registar malignih neoplazmi Federacije BiH na osnovu Prijava malignih neoplazmi obrazac br.3-35-86) za Kanton Sarajevo za 2016. godinu nije moguće prikazati prave rezultate jer je proces dostavljanja prijava izuzetno prolongiran. U vrijeme izrade ove analize, J.U. Zavod za javno zdravstvo KS koji prema zakonskim obavezama i ustanovljenom protokolu za Can Reg 4 vrši samo unos podataka na osnovu dostavljenih prijava za 2016. godinu, dostavljen je, kao i prethodnih godina, mali broj individualnih prijava malignih neoplazmi. Prema Zakonu o zdravstvenoj zaštiti („Sl Novine Federacije BiH“ br. 46/10) J.U. Zavod za javno zdravstvo FBiH vodi populacione registre o oboljenjima za teritorij Federacije

BiH, te nadzire prikupljanje podataka (Član 116. stav 1. alineja 23.), a zdravstvene ustanove su dužne izvršiti pravovremeno prijavljivanje individualnih izvještajnih obrazaca peti dan u tekućem mjesecu za protekli mjesec.

Istu situaciju bilježimo i kada je u pitanju Registar diabetes mellitusa, pa ni ove godine nismo u prilici prikazati incidencu na 100.000 stanovnika (novootkriveni slučajevi) oboljelih od diabetes mellitusa.

Nepostojanje adekvatnih i ažuriranih populacionih registara za Federaciju BiH, a time i Kanton Sarajevo značajno utiče na mogućnosti monitoringa i kontrole hroničnih masovnih nezaraznih bolesti, a ovakvo stanje nas svrstava u rijetke zemlje u Evropi koje nisu uspostavile funkcionalne populacione registre kao osnovu za prikaz važnih indikatora zdravstvenog stanja stanovništva.

Prikaz deset vodećih hroničnih masovnih nezaraznih oboljenja kod stanovništva Kantona Sarajevo u 2016. godini

Tabela 11.

Redni broj	Naziv oboljenja, stanja po 10 MKB	Broj oboljenja	Broj oboljenja na 10.000 stanovnika
1.	Hipertenzivna oboljenja (I ₁₀ -I ₀₅)	63.831	1528,89
2.	Dijabetes (E ₁₀ -E ₁₄)	18.505	443,24
3.	Druge dorzopatije (M ₄₀ -M ₄₉ , M ₅₃ -M ₅₄)	14.074	337,10
4.	Druga ishemično srčana oboljenja (I ₂₀ , I ₂₃ -I ₂₅)	8.688	208,10
5.	Druga srčana oboljenja (I ₂₆ -I ₄₃ , I ₅₀ -I ₅₂)	7.243	173,49
6.	Bronhitis, emfizem i druga hronična obstruktivna oboljenja pluća (J ₄₀ -J ₄₄)	6.542	156,70
7.	Druga oboljenja cirkularnog sistema (I ₇₁ - I ₉₉)	5.081	121,70
8.	Cervikalni i drugi poremećaji intervertebralnih diskova (M ₅₀ -M ₅₁)	5.059	121,17
9.	Maligne neoplazme	3.644	87,28
10.	Artroze (M ₁₅ -M ₁₉)	3.030	72,58

*Izvor podataka: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite (obrazac br.3-02-60) za 2016. godinu

**Prikaz pet vodećih malignih neoplazmi na području Kantona Sarajevo
broj oboljelih/100.000 st. u 2016. godini¹**

Tabela 12.

R/B	Naziv oboljenja, stanja po 10.MKB	Broj oboljenja/ 100.000 stanovnika
1.	Maligne neoplazme dojke (C ₅₀)	195,69
2.	Maligne neoplazme usne, usne šupljine, farinksa i digestivnog trakta (C ₀₀ -C ₂₆ , osim C ₁₆)	121,68
3.	Maligne neoplazme urinarnog trakta (C ₆₄ -C ₆₈)	63,95
4.	Maligne neoplazme bronha i pluća (C ₃₄)	62,75
5.	Maligna neoplazma prostate (C ₆₁)	59,88

¹Izvor podataka : J.U.Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite (obrazac br. 3-02-60) za 2016. godinu

3.4 MENTALNO ZDRAVLJE

U 2016. godini ukupan broj registrovanih oboljenja/stanja utvrđenih u službi porodične medicine /primarne zdravstvene zaštite koji se odnose na poremećaje mentalnog zdravlja iznosio je 14.872 ili 2,67% od ukupnog broja svih registrovanih oboljenja-stanja.

Neurotski sa stresom povezani i somatski poremećaji (F₄₀-F₄₈) činili su 38,97% od ukupnog broja registrovanih oboljenja koja se odnose na poremećaje mentalnog zdravlja, zatim slijede afektivni poremećaji raspoloženja (F₃₀-F₃₉) sa udjelom od 20,44%.

Drugi mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja (F₀₄-F₀₉, F₅₀-F₆₉, F₈₀-F₉₉) su zastupljeni sa 15,77%, te šizofrenija, šizotipni i sumanuti poremećaji (F₂₀-F₂₉) sa indeksom strukture od 12,83% od ukupnog broja registrovanih oboljenja koja se odnose na poremećaje mentalnog zdravlja.

**Poremećaji mentalnog zdravlja kod stanovništva Kantona Sarajevo
u 2016. godini¹**

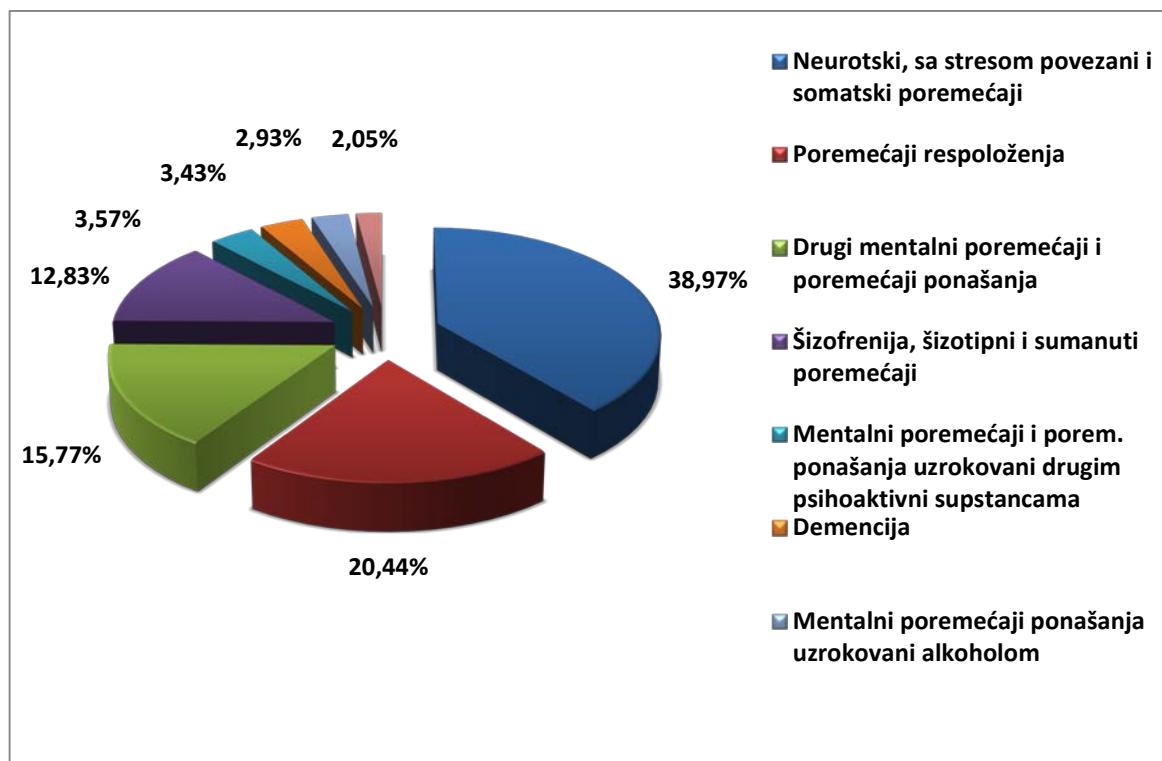
Tabela 13.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10. MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKT.
1.	Neurotski, sa stresom povezani i somatski poremećaji (F ₄₀ -F ₄₈)	5.796	38,97
2.	Poremećaji raspoloženja (afektivni) (F ₃₀ -F ₃₉)	3.040	20,44
3.	Drugi mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja (F ₀₄ -F ₀₉ , F ₅₀ -F ₆₉ , F ₈₀ -F ₉₉)	2.346	15,77
4.	Šizofrenija, šizotipni i sumanuti poremećaji (F ₂₀ -F ₂₉)	1.908	12,83
5.	Mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja uzrokovani drugim psihoaktivni supstancama (F ₁₁ -F ₁₉)	531	3,57
6.	Demencija (F ₀₀ -F ₀₃)	510	3,43
7.	Mentalni poremećaji ponašanja uzrokovani alkoholom (F ₁₀)	436	2,93
8.	Mentalna zaostalost (F ₇₀ -F ₇₉)	305	2,05
UKUPNO		14.872	100,00%

¹Izvor podataka: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite (obrazac br.3-02-60) za 2016. godinu

Struktura poremećaja mentalnog zdravlja kod stanovništva Kantona Sarajevo u 2016. godini¹

Grafikon 12.

¹Izvor podataka :J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite (obrazac br. 3-02-60) za 2016. godinu

3.4.1. Zloupotreba opojnih droga

Evropski centar za droge i ovisnost o drogama (EMCDDA) je dao metodološko uputstvo za izradu Indikatora potrebe za liječenjem (TDI verzija-protokol verzija 3) sa inoviranim obrascem koji bi se u BiH trebao primijeniti u narednom periodu.

Novi sistem registracije ovisnika podrazumijeva registrovanje odnosno popunjavanje novog Obrasca liječenih ovisnika.

Podatke za 2016. godinu nije moguće prikazati jer je softversko rješenje baze u kvaru te nije moguće pristupiti istoj.

Evidentno je neadekvatno programsko rješenje za bazu podataka na nivou Federacije BiH i evidentne podregistracije podataka za veliki broj pitanja predviđenih za izvještavanje Indikatora potrebe za liječenjem (TDI protokol verzija 2, EMCDDA). Izvještavanje u skladu sa TDI protokolom je međunarodna obaveza BiH.

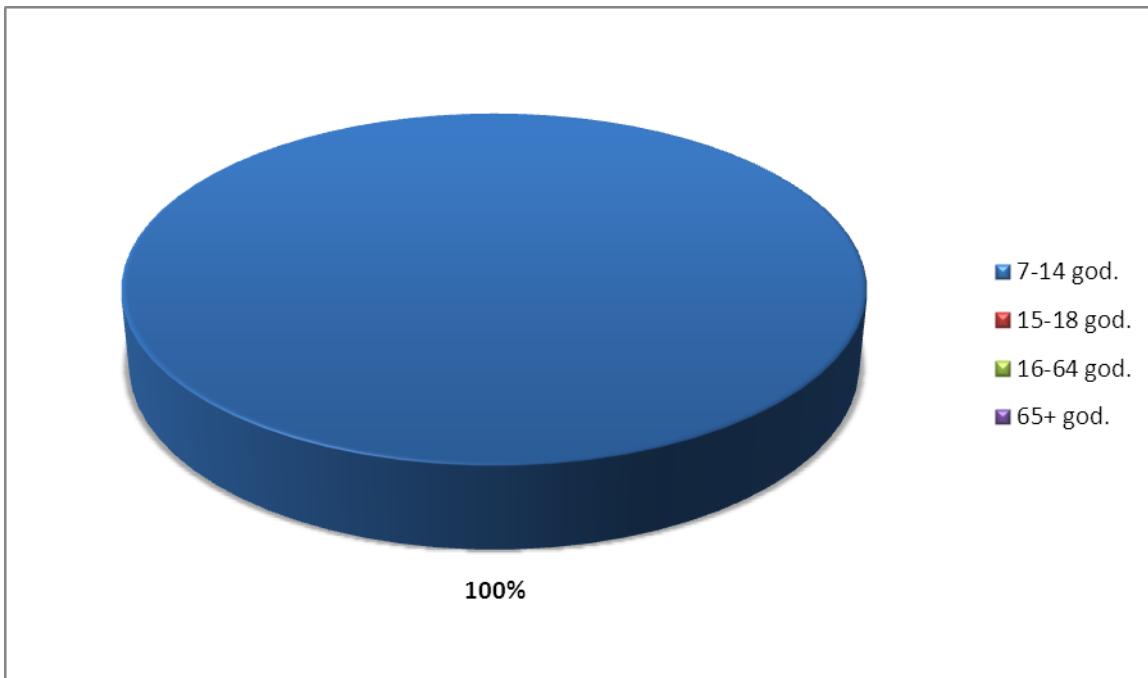
3.4.2 Nasilje u porodici

Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite u toku 2016. godine, registrovano je 4 slučaja u kategoriji sindroma zlostavljanja–odnosno lošeg postupka (T₇₄). U odnosu na prošlu godinu zabilježen je veliki pad prijavljenih slučajeva (49 slučajeva 2015. godine) u kategoriji sindroma zlostavljanja–odnosno lošeg postupka (T₇₄) najvjerovaljnije zbog neadekvatnog prijavljivanja registrovanih slučajeva u kategoriji sindroma zlostavljanja–odnosno lošeg postupka u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite u toku 2016. godine.

Od ukupnog broja registrovanih slučajeva 4 ili 100% je registrovano u dobroj skupini od 7-14 godina, dok u drugim dobnim skupinama nije zabilježen niti jedan slučaj zlostavljanja–odnosno lošeg postupka (T₇₄).

Slučajevi nasilja u porodici na području KS registrovani u 2016.godini ¹

Grafikon 13.

¹Izvor podataka :J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo – Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite (obrazac br. 3-02-60) za 2016. godinu

3.5 REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE ŽENA

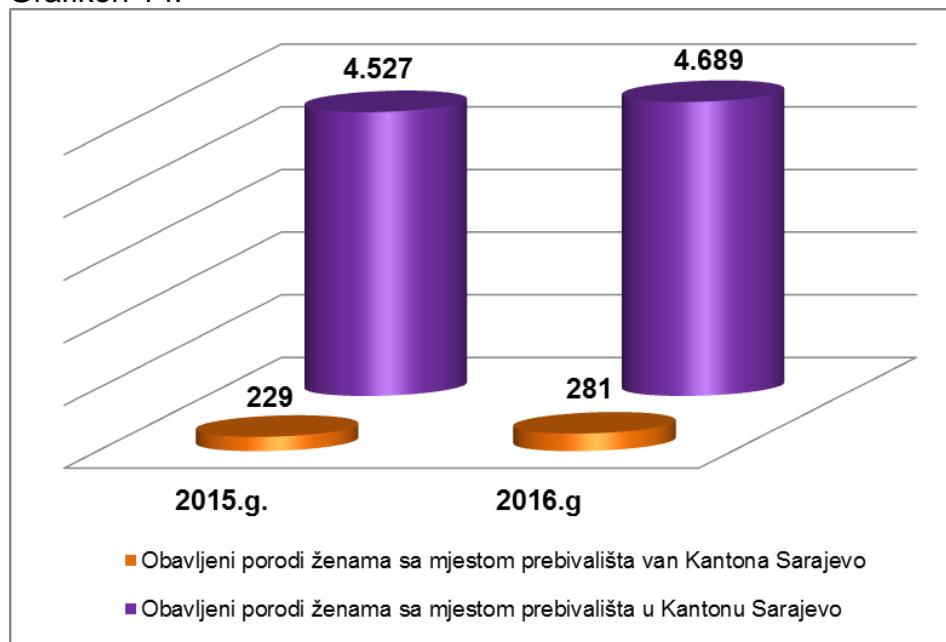
U zdravstvenim ustanovama u javnom sektoru na području Kantona Sarajevo u 2016. godini prema prijavama poroda ukupno je registrovano 4.970 poroda. (Izvor: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo na osnovu Prijave o porodu obrazac br. 3-21-63).

Od ukupnog broja registrovanih poroda u toku 2016. godine 4.689 ili (94,35%) su registrovani kod žena sa mjestom prebivališta na području Kantona Sarajevo.

Broj registrovanih poroda kod žena sa mjestom prebivališta van Kantona Sarajevo je iznosio 281 ili (5,65%). (Napomena: Podaci iz zdravstvenih ustanova su odraz rada porodilišta i razlikuju se od podataka Federalnog zavoda za statistiku kada je u pitanju broj živorodenih).

Obavljeni porodi u javnim zdravstvenim ustanovama (porodilištima) ukupno na području Kantona Sarajevo u odnosu na prebivališe porodilja u periodu 2015. i 2016. godina¹

Grafikon 14.

¹Izvor: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu prijava poroda iz zdravstvenih ustanova u periodu 2015. - 2016. godina)

Obavljeni porodi na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS i na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo - Opća bolnica „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ u odnosu na prebivalište porodilja u 2016. godini¹

Grafikon 15.

Izvor: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu prijava poroda iz zdravstvenih ustanova u 2016.godini)

Prema prijavama poroda u 2016. godini iz javnih zdravstvenih ustanova (porodilišta) broj ukupno rođenih (kada su u pitanju žene sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo) iznosio je 4.772 od čega živorođenih 4.750.

Broj poroda, ukupno rođenih i živorođenih registrovanih u porodilištima na području Kantona Sarajevo kod porodilja sa prebivalištem na području KS za 2016. godinu

Tabela 14.

Broj poroda ukupno	Broj ukupno rođenih	Broj živorođenih
4.689 ¹	4.772 ¹	4.750 ¹

Izvor: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu prijava poroda iz zdravstvenih ustanova u 2016.godini)

Prema dobroj strukturi majki najveći broj živorođenih 1.582 ili (33,31%) u odnosu na ukupan broj živorođenih koji je iznosio 4.750, registrovan je kod žena u dobroj skupini od 25 do 29 godina, a zatim u dobroj skupini od 30 do 34 godine 1.579 živorođenih sa udjelom u ukupnom broju živorođenih od (33,24%).

Broj živorođenih u dobroj skupini od 35-39 godina iznosio je 615 ili (12,95%) u odnosu na ukupan broj živorođenih. U dobroj skupini od 20-24 godina 715 ili (15,05%), u dobroj skupini od 40-44 godine 95 ili (2,00%), a u dobroj skupini od 15 do 19 godina 160 ili (3,37%) u odnosu na ukupan broj živorođenih.

U 2016. godini ne bilježimo živorođene od majki u dobroj skupini ispod 15 godina, dok je registrirano 4 živorođenih kod majki u dobroj skupini od 45 - 49 godina sa udjelom od (0,08%) u odnosu na ukupan broj živorođenih. Kod majki u dobroj skupini od 50 i više godina nije registrirano živorođenih.

U 2016. godini uočava se trend pomijeranja rađanja ka mlađim dobnim skupinama. Udeo živorođenih u odnosu na ukupan broj živorođenih u svim dobnim skupinama iznad 35 godina iznosio je (15,03%) i veći je u odnosu na prethodnu godinu (14,70%).

Broj živorođenih (prema prijavama poroda)¹ u odnosu na dobnu strukturu žena /porodilja u 2016. godini

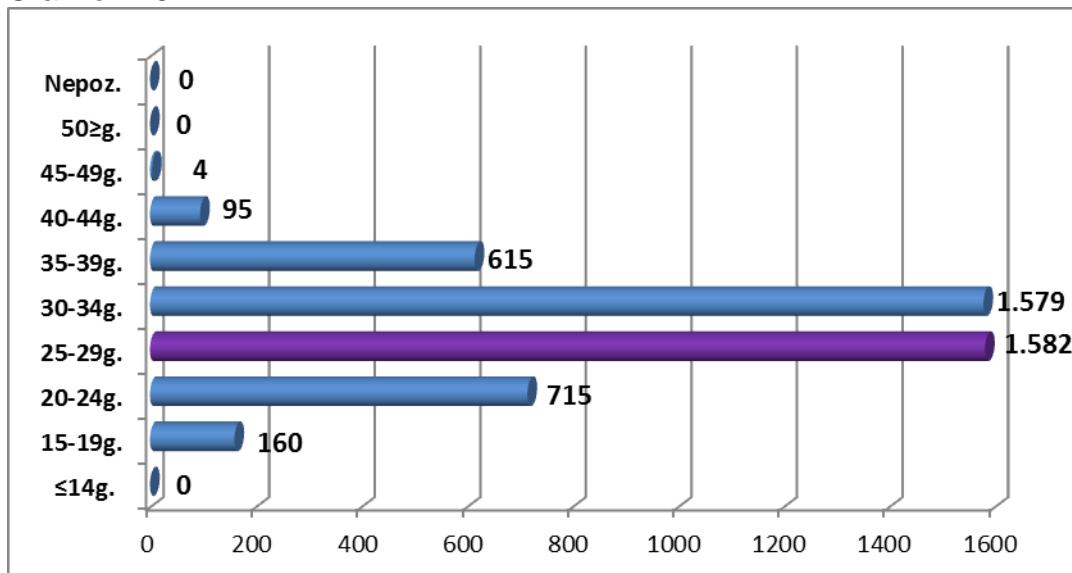
Tabela 15.

Dobne skupine										Ukupno
≤14g.	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50≥	Nepoz.	
0	160	715	1.582	1.579	615	95	4	0	0	4.750

¹Izvor: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo-na osnovu prijava poroda iz javnih zdravstvenih ustanova u 2016. godini

Živorođeni (prema prijavama poroda) u odnosu na dobnu strukturu žena/porodilja u 2016. godini¹

Grafikon 16.

¹Izvor: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu prijava poroda iz javnih zdravstvenih ustanova u 2016. godini)

Od ukupno 4.689 registrovanih poroda u 2016. godini kod žena sa mjestom prebivališta na području Kantona Sarajevo, čak 1.380 ili (29,43%) su završeni carskim rezom (sectio caesarea).

Prema smjernicama Svjetske zdravstvene organizacije, svaka zemlja ne bi trebala imati više od 15% poroda dovršenih carskim rezom godišnje.

Stopa izvršenih carskih rezova na 1.000 živorođenih u 2016. godini izuzetno je visoka i iznosila je 290,53, što značajno ne odstupa u odnosu na prethodne godine.

Na nivou primarne zdravstvene zaštite u javnom sektoru u 2016. godini ukupno je propisano 777 kontraceptivnih sredstava u javnim zdravstvenim ustanovama od čega:

- oralnih kontraceptivnih sredstava 443 ili (57,01%),
- intrauterinih kontraceptivnih sredstava 306 ili (39,38%),
- 28 ili (3,60%) svih ostalih kontraceptivnih sredstava.

U 2016. godini od ukupno 38 ordinacija i privatnih zdravstvenih ustanova registrovanih za obavljanje zdravstvenih usluga iz oblasti ginekologije. (Izvor: Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo), 25 ili (65,79%) ispunjavale su svoju zakonsku obavezu, te u zakonskom roku ažurno dostavljale J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo izvještaje u skladu sa propisima o evidencijama u oblasti zdravstva.

U javnom sektoru u 2016. godini broj registrovanih prekida trudnoće na osnovu prijava o prekidu trudnoće dostavljenih J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevu u javnim ustanovama iznosio je 478 od čega 452 ili (94,56%) prekida trudnoće kod žena sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo i 26 ili (5,44%) kod žena sa prebivalištem van Kantona Sarajevo.

Broj registrovanih prekida trudnoće u zdravstvenim ustanovama u privatnom sektoru koje pružaju usluge iz oblasti ginekologije, a koje dostavljaju izvještaje J.U. Zavod za javno zdravstvo KS u 2016. godini je bio 216 od čega 185 ili (85,65%) kod žena sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo.

Prijave o prekidu trudnoće (Obrazac br 3-21-84), u 2016. godini J.U. Zavod za javno zdravstvo KS dostavilo je 8 privatnih ordinacije/ustanova.

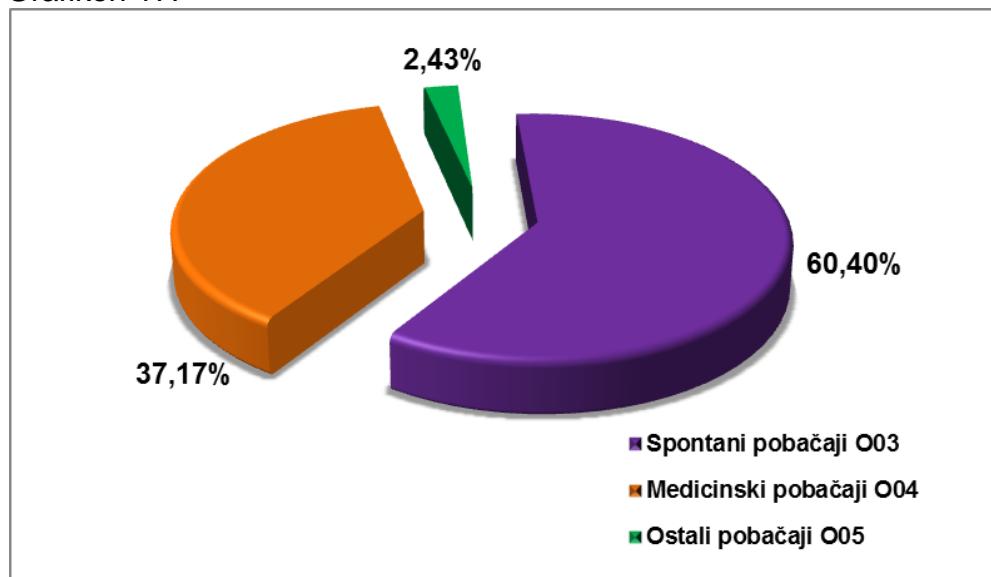
Prema dostavljenim podacima iz javnog i privatnog sektora ukupan broj pobačaja kada su u pitanju žene sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo iznosio je 637, pa je stopa pobačaja u 2016. godini na 1.000 živorodenih iznosila 134,11.

Od ukupnog broja registrovanih prekida trudnoće u javnim ustanovama urađenih ženama sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo koji je u 2016. godini iznosio 452 na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS urađeno je 357 ili (78,98%), u Općoj bolnici „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ 95 ili (21,02%), dok u Zavodu za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva KS nije bilo urađenih prekida trudnoće.

Od ukupno 452 registrovana pobačaja u javnom sektoru prema kategoriji prekida trudnoće registrano je: 273 ili (60,40%) spontanih pobačaja O₀₃, 168 ili (37,17%) medicinskih pobačaja O₀₄ i 11 ili (2,43%) ostalih pobačaja O₀₅.

Registrirani pobačaji u javnim ustanovama na području Kantona Sarajevo prema kategoriji prekida trudnoće u 2016. godini¹

Grafikon 17.

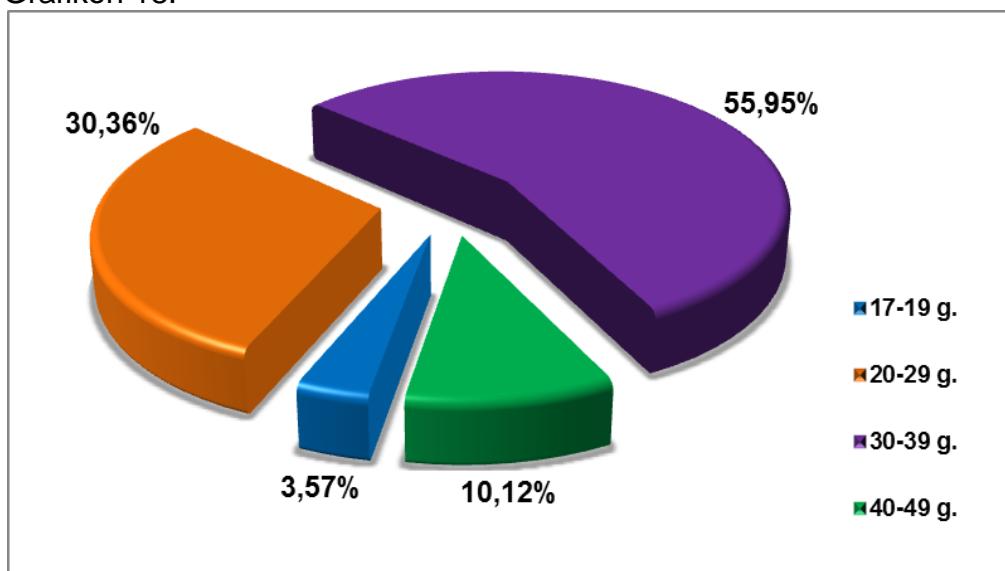
¹Izvor: J.U Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu Prijava o prekidu trudnoće iz javnih zdravstvenih ustanova u 2016. godini)

Kada je u pitanju dobna struktura žena kojima je urađen medicinski pobačaj u zdravstvenim ustanovama u javnom sektoru u 2016. godini od ukupno 168 registrovanih medicinskih pobačaja 0₀₄ 6 ili (3,57%) je urađeno kod žena u dobnoj skupini od 17-19 godina, 51 ili (30,36%) kod žena u dobnoj skupini od 20-29 godina, 94 ili (55,95%) kod žena u dobnoj skupini od 30-39 godina, 17 ili (10,12%) kod žena od 40-49 godina.

U dobnoj skupini od 15 do 16 godina, kao i u dobnoj skupini od 50 i više godina u javnim ustanovama na području Kantona Sarajevo u 2016. godini nije urađen ni jedan medicinski pobačaj.

Prikaz registrovanih medicinskih pobačaja O₀₄ u javnim ustanovama na području Kantona Sarajevo prema dobnoj strukturi žena u 2016. godini¹

Grafikon 18.

¹Izvor: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu Prijava o prekidu trudnoće iz javnih zdravstvenih ustanova u 2016.godini)

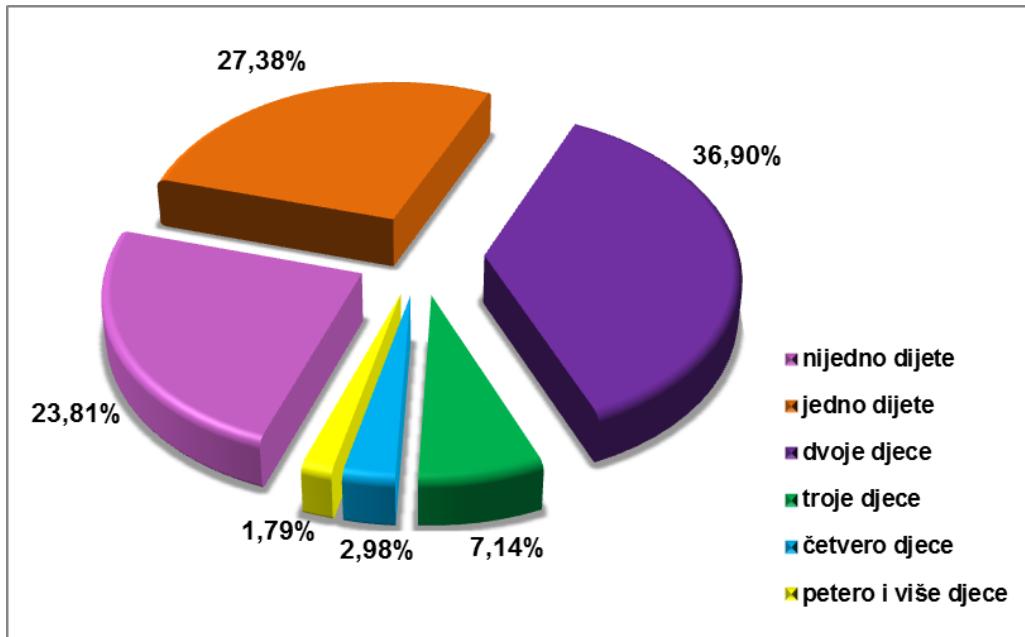
Kada su u pitanju legalno inducirani (medicinski) pobačaji izuzetno važan podatak za praćenje je i broj živorođene djece kod žena kojima je urađen medicinski pobačaj. Prema brojnim istraživanjima jedan od nerijetkih uzroka neplodnosti jeste medicinski pobačaj kod žena koje prije urađenog medicinskog pobačaja nisu rađale.

U 2016. godini najveći broj žena kojima je urađen medicinski pobačaj njih 62 ili (36,90%) ima dvoje živorođene djece. Istodobno najmanji broj žena kojima je urađen medicinski pobačaj 3 ili (1,79%) spada u skupinu žena koje imaju 5 i više živorođene djece.

Broj žena kojima je urađen medicinski pobačaj u 2016. godini, a koje nemaju nijedno živorođeno dijete iznosio je 40 ili (23,81%).

Prikaz registrovanih medicinskih pobačaja O₀₄ u javnim ustanovama na području Kantona Sarajevo prema broju živorodene djece u 2016. godini¹

Grafikon 19.

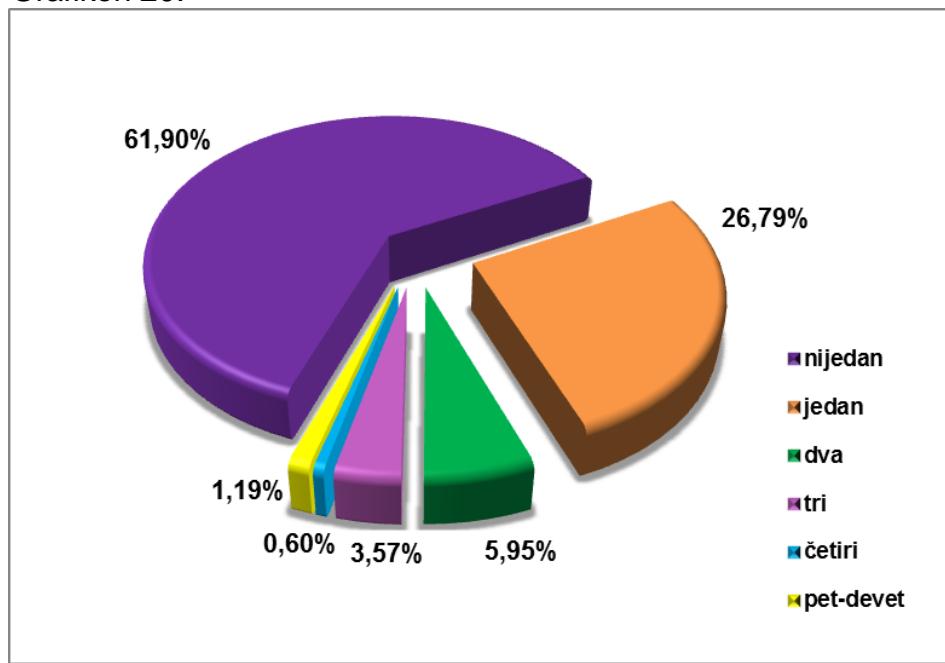

¹Izvor: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu Prijava o prekidu trudnoće iz javnih zdravstvenih ustanova u 2016. godini)

U odnosu na broj prethodnih prekida trudnoće kod žena kojima su izvršeni legalno inducirani (medicinski) pobačaji u javnim ustanovama na području Kantona Sarajevo u 2016. godini, najveći broj pobačaja urađen je ženama koje prethodno nisu imale niti jedan prekid trudnoće kod njih 104 ili (61,90%) od ukupnog broja urađenih medicinskih pobačaja.

Prikaz registrovanih medicinskih pobačaja O₀₄ u javnim ustanovama na području Kantona Sarajevo prema broju prethodnih prekida trudnoće u 2016. godini¹

Grafikon 20.

¹Izvor: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu Prijava o prekidu trudnoće iz javnih zdravstvenih ustanova u 2016. godini)

Vodeća oboljenja registrirana u zdravstvenoj zaštiti žena ukupno u 2016. godini¹

Tabela 16.

Redni broj	Naziv oboljenja, stanja po 10. MKB	Broj oboljenja	Index strukture %
1.	Menopauzalni i drugi perimenopauzalni poremećaji N ₉₅	7.060	25,40
2.	Druge upale vagine i vulve N ₇₆	3.826	13,77
3.	Kandidijaza B ₃₇	3.769	13,56
4.	Poremećaji menstruacije N _{91-N92}	2.329	8,38
5.	Lejomiom materice D ₂₅	822	2,96
6.	Ostala oboljenja i stanja	9.987	35,93
Ukupno		27.793	100,00%

¹Izvor podataka: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Prema Izveštaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi za zdravstvenu zaštitu žena (obrazac br.3-02-61) za 2016. godinu

Vodeća oboljenja registrovana u zdravstvenoj zaštiti žena u dobnoj skupini od 15-49 godina u 2016. godini¹

Tabela 17.

Redni broj	Naziv oboljenja, stanja po 10. MKB	Broj oboljenja	Index strukture %
1.	Druge upale vagine i vulve N ₇₆	3.100	17,06
2.	Kandidijaza B ₃₇	3.020	16,62
3.	Poremećaji menstruacije N _{91-N92}	2.127	11,70
4.	Menopauzalni i drugi perimenopauzalni poremećaji N ₉₅	1.157	6,37
5.	Benigna neoplazma jajnika (ovarija) D ₂₇	639	3,52
6.	Ostala oboljenja	8.132	44,74
Ukupno		18.175	100,00%

¹Izvor podataka: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi za zdravstvenu zaštitu žena (obrazac br.3-02-61) za 2016. godinu

Vodeća oboljenja registrovana u zdravstvenoj zaštiti žena za dobnu skupinu 50 i više godina u 2016. godini¹

Tabela 18.

Redni broj	Naziv oboljenja, stanja po 10. MKB	Broj oboljenja	Index strukture %
1.	Menopauzalni i drugi perimenopauzalni poremećaji N ₉₅	5.903	61,37
2.	Kandidijaza B ₃₇	749	7,79
3.	Druge upale vagine i vulve N ₇₆	726	7,55
4.	Prolaps ženskih genitalnih organa N ₈₁	290	3,02
5.	Lejomiom materice D ₂₅	271	2,82
6.	Ostala oboljenja	1.679	17,46
Ukupno		9.618	100,00

¹Izvor podataka: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi za zdravstvenu zaštitu žena (obrazac br.3-02-61) za 2016. godinu

3.6. ORALNO ZDRAVLJE

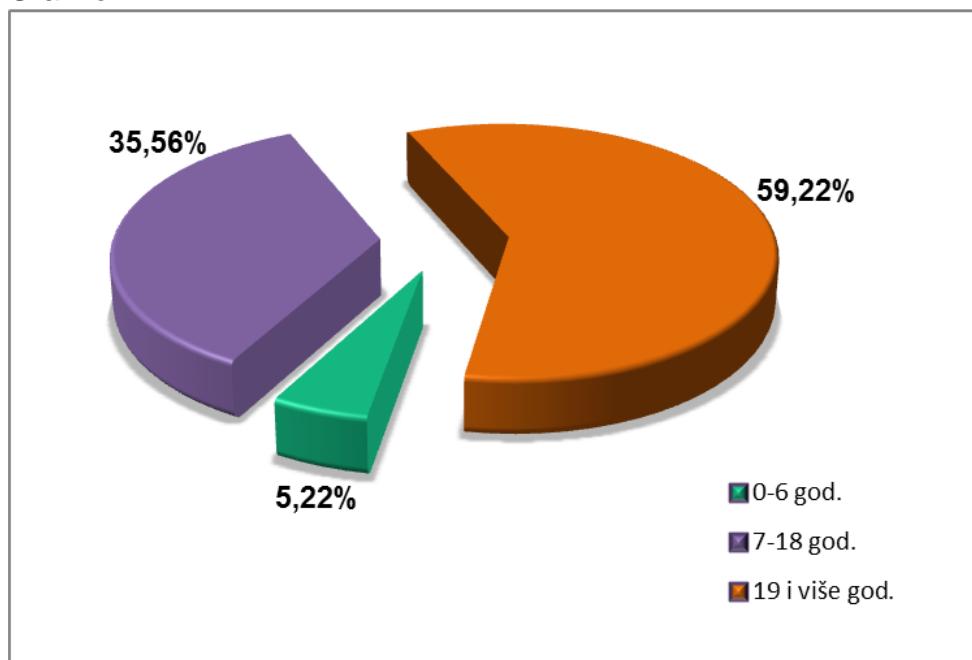
Stanje oralnog zdravlja stanovništva Kantona Sarajevo prema podacima iz javnog sektora ne bilježi značajnije promjene u odnosu na prethodne godine.

Unutar populacione skupine od 0-6 godina zubni karijes je bio vodeće oboljenje, unutar dobne skupine od 7 do 18 godina vodeće oboljenje je bilo dentofacialne anomalije, dok je prethodne godine to bio zubni karijes. Unutar dobne skupine od 19 i više godina u 2016. godini vodeće oboljenje je oboljenja zubne pulpe i periapikalnog tkiva, kao i prethodne godine.

U 2016. godini udio zubnog karijesa kod svih populacionih skupina u odnosu na ukupno utvrđena oboljenja, stanja i povrede u stomatološkoj zaštiti koje su registrovane u javnom sektoru je iznosio 34,99% svih registrovanih oboljenja i stanja. U odnosu na ukupno registrovani karijes, udio zubnog karijesa u populacionoj skupini od 0-6 godina činio je 5,22%, u skupini od 7-18 godina činio je 35,56%, a u populacionoj skupini 19 i više godina činio je čak 59,22%.

Zubni karijes-prikaz po populacionim skupinama u 2016. godini

Grafikon 21.

Vodeća oboljenja u stomatološkoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru na području Kantona Sarajevo u 2016. godini - ukupno

Tabela 19.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10. MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTURE
1.	Zubni karijes K ₀₂	88.455	34,99
2.	Oboljenja zubne pulpe i periapikalnog tkiva K ₀₄	82.248	32,53
3.	Dentofacijalne anomalije (uključujući malocll.) K ₀₇	35.618	14,09
4.	Gingivitis i periodontalna oboljenja K ₀₅	29.504	11,67
5.	Druga oboljenje čvrstog tkiva zuba K ₀₃	4.033	1,60
6.	Ostala oboljenja, stanja	12.961	5,13
UKUPNO		252.819	100,00%

Vodeća oboljenja u stomatološkoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru na području Kantona Sarajevo u 2016. godini u dobroj skupini od 0-6 godina

Tabela 20.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10. MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTURE
1.	Zubni karijes K ₀₂	4.619	53,89
2.	Oboljenja zubne pulpe i periapikalnog tkiva K ₀₄	2.736	31,92
3.	Gingivitis i periodontalna oboljenja K ₀₅	410	4,78
4.	Dentofacijalne anomalije (uključujući malocll.) K ₀₇	399	4,66
5.	Urasli i uklješteni zubi K ₀₁	63	0,74
6.	Ostala oboljenja, stanja	344	4,01
UKUPNO		8.571	100,00%

**Vodeća oboljenja u stomatološkoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru
na području Kantona Sarajevo u 2016. godini
u dobroj skupini od 7-18 godina**

Tabela 21.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10. MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTURE
1.	Dentofacijalne anomalije (uključujući malocll.) K ₀₇	34.298	35,66
2.	Zubni karijes K ₀₂	31.453	32,71
3.	Oboljenja zubne pulpe i periapikalnog tkiva K ₀₄	17.648	18,35
4.	Gingivitis i periodontalna oboljenja K ₀₅	8.628	8,97
5.	Poremećaj razvoja i rasta zuba K ₀₀	1.465	1,52
6.	Ostala oboljenja, stanja	2.679	2,79
UKUPNO		96.171	100,00%

**Vodeća oboljenja u stomatološkoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru
na području Kantona Sarajevo u 2016. godini
u dobroj skupini od 19 i više godina**

Tabela 22.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10. MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTURE
1.	Oboljenja zubne pulpe i periapikalnog tkiva K ₀₄	61.864	41,78
2.	Zubni karijes K ₀₂	52.383	35,38
3.	Gingivitis i periodontalna oboljenja K ₀₅	20.466	13,82
4.	Druga oboljenja čvrstog tkiva zuba K ₀₃	3.402	2,30
5.	Druga oboljenja usne i sluznice usne šupljine K ₁₃	2.276	1,54
6.	Ostala oboljenja, stanja	7.686	5,19
UKUPNO		148.077	100,00%

U javnom sektoru u 2016. godini na području Kantona Sarajevo zaštita oralnog zdravlja pružala se na 67 punktova od čega 2 punkta na Stomatološkom fakultetu sa klinikama, sa ukupno 187 stomatoloških stolica od čega 84 stomatoloških stolica na Stomatološkom fakultetu sa klinikama. Ukupan broj stomatoloških timova u javnom sektoru iznosio je 230 i veći je za 6 timova od prethodne godine.

U toku 2016. godine u javnom sektoru obavljeno je ukupno 366.083 posjete, što je za 3,78% manje u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano 380.450 posjeta. Od ukupnog broja registrovanih posjeta u javnom sektoru, 143.475 posjeta je evidentirano kao prve posjete. Broj posjeta po jednom timu u javnom sektoru iznosio je 1.591, a prosječan dnevni broj posjeta po jednom timu iznosio je 6,01 posjeta.

U toku 2016. u javnom sektoru u oblasti zaštite oralnog zdravlja obavljeno je 6.116 ciljanih serijskih pregleda što je za 6,27% više u odnosu na prethodnu godinu kada je obavljeno 5.755 ciljanih serijskih pregleda. U toku 2016. godine obavljeno je 514 kontrolnih pregleda poslije ciljanih-serijskih pregleda, što je za 0,78% više u odnosu na prethodnu godinu kada je broj kontrolnih pregleda iznosio 510.

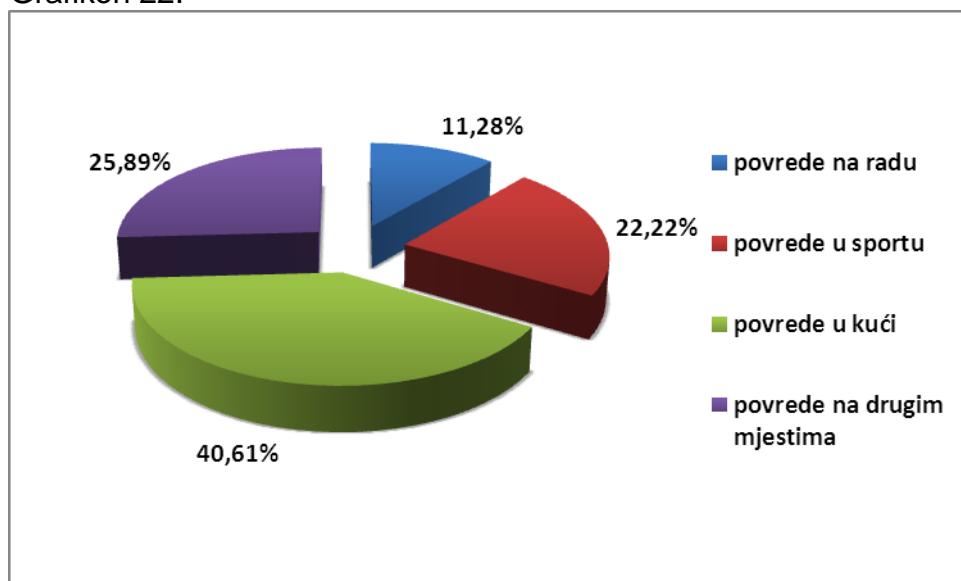
3.7. TRAUMATIZAM

U 2016. godini u primarnoj zdravstvenoj zaštiti ukupno je registrovano 10.819 povreda stanovništva Kantona Sarajevo, što predstavlja povećanje za 7,85% u odnosu na broj registrovanih povreda u 2015. godini (10.031). Veći broj povreda stanovništva Kantona Sarajevo registrovano je u sportu, na radu i u kući, dok je manji broj povreda registrovan na drugim mjestima. U strukturi svih registrovanih oboljenja, stanja i povreda, povrede čine 1,90%. Opća stopa traumatizma stanovništva Kantona Sarajevo iznosi 2,59% što predstavlja nešto veću vrijednost u odnosu na vrijednost stope traumatizma u prethodnoj godini 2,24%.

U strukturi svih registrovanih povreda u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, kao i prethodnih godina posmatranja, najčešće su zastupljene povrede u kući sa 40,61% (4.394 povrede) i povrede na drugim mjestima sa 25,89% (2.801 povreda), a zatim slijede povrede u sportu sa 22,22% (2.404 povrede) i povrede na radu, odnosno u jaslicama, vrtiću, školi sa 11,28% (1.220 povreda).

Struktura povreda stanovništva Kantona Sarajeva u 2016. godini, pregled prema mjestu događaja povrede

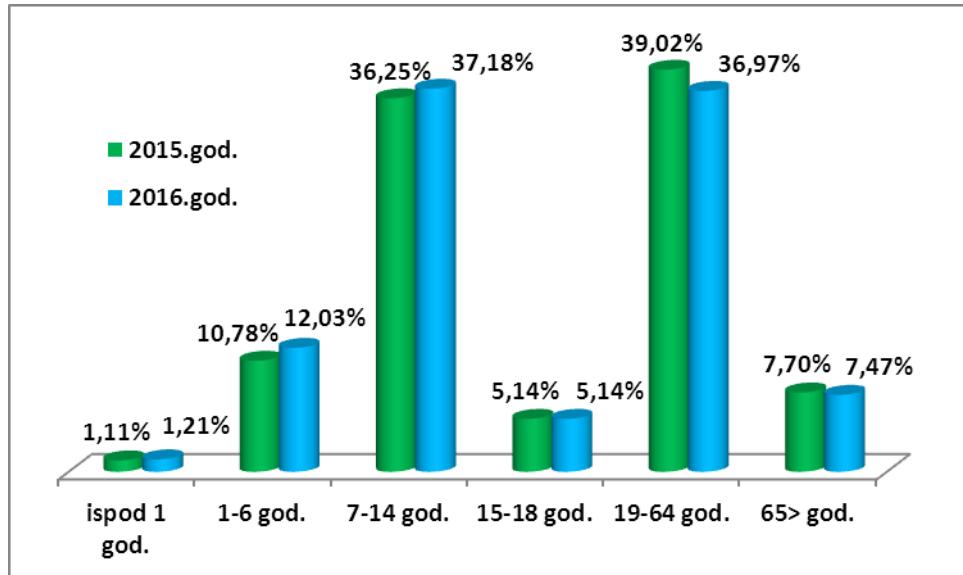
Grafikon 22.

Najveći procenat povreda registrovan je kod školske djece 7-14 godina života (4.022 povrede) i kod radno-aktivnog stanovništva 19-64 godine života (4.000 povreda) koje u strukturi svih registrovanih povreda prema dobnim skupinama čine 74,15%, a zatim slijede povrede predškolske djece 1-6 godina života (1.301 povreda) sa 12,03%, dok su povrede kod ostalih dobnih skupina zastupljene u znatno nižem procentu i to: povrede djece ispod jedne godine života sa 1,21% (131 povreda), zatim povrede školske djece i omladine 15-18 godina života sa 5,14% (557 povreda) i osoba treće životne dobi (65 i više godina života) kod kojih su povrede zastupljene u procentu od 7,47% (808 povreda).

Traumatizam stanovništva Kantona Sarajeva, pregled po dobnim skupinama, 2015-2016. godina

Grafikon 23.

Povrede djece ispod jedne godine života najčešće se dešavaju u kući (104 ili 79,39%) i na drugim mjestima (15 ili 12,21%).

Povrede djece 1-6 godina života najčešće se dešavaju, također, u kući (975 ili 74,94%) i u vrtiću (139 ili 10,68%).

Školska djeca 7-14 godina života, također, najčešće se povređuju u kući (1.881 ili 46,77%), a zatim slijede povrede uslijed nezgoda u sportu (1.326 ili 32,97%).

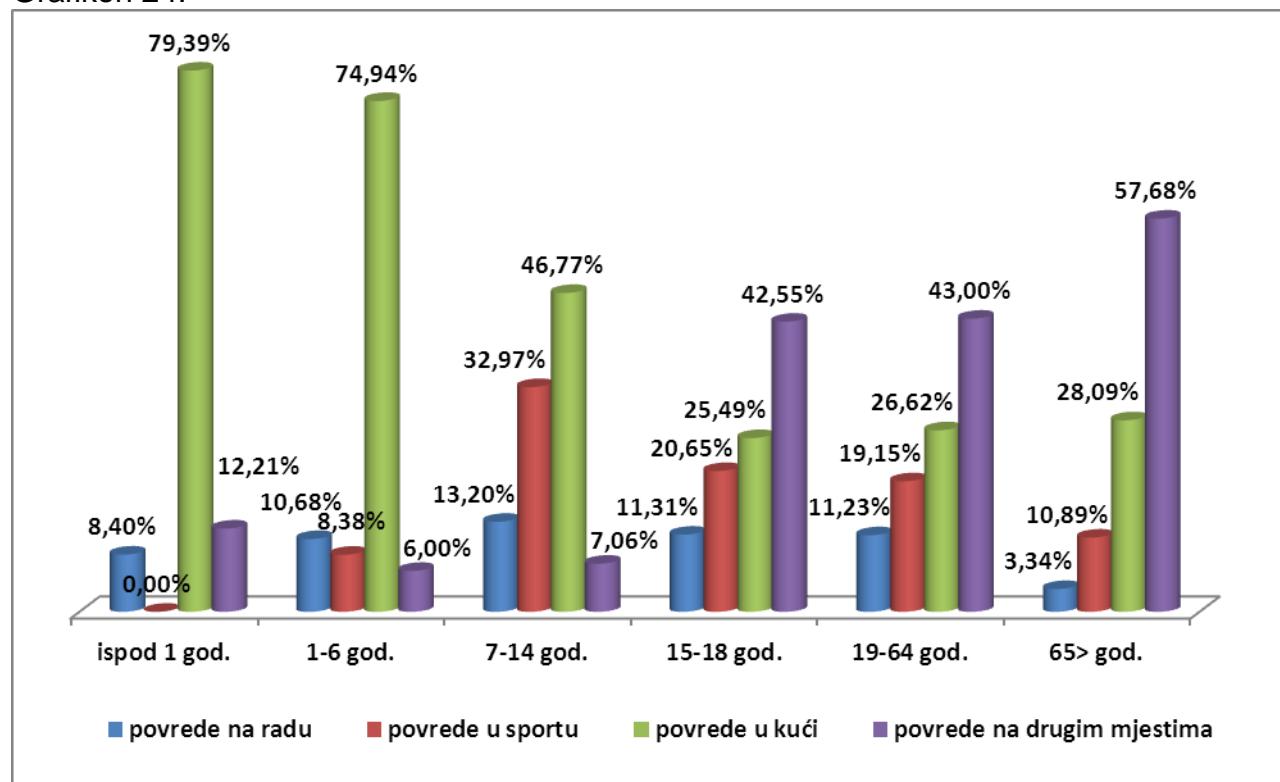
Školska djeca i omladina 15-18 godina života najčešće se povređuju na drugim mjestima (237 ili 42,55%) i u kući (142 ili 25,49%).

Povrede kod radno-aktivnog stanovništva 19-64 godine života najčešće se dešavaju uslijed nezgoda na drugim mjestima (1.720 ili 43,00%) i uslijed nezgoda u kući (1.065 ili 26,63%), dok su povrede na radu zastupljene sa 11,23% (449 povreda).

Osobe treće životne dobi (65 i više godina života) najčešće se povređuju uslijed nezgoda na drugim mjestima (466 ili 57,67%) i uslijed povreda u kući (227 ili 28,09%), dok povrede u sportu čine 10,89% (88), a povrede na radu su zastupljene sa 3,34% (27).

Traumatizam stanovništva Kantona Sarajeva u 2016. godini, pregled prema dobnim skupinama i mjestu događaja povrede

Grafikon 24.

3.7.1. SAOBRAĆAJNI TRAUMATIZAM

Prema podacima MUP-a Kantona Sarajevo u 2016. godini u Kantonu Sarajevo, registrovano je ukupno 11.367 saobraćajnih nezgoda, što predstavlja smanjenje za 0,94% u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano 11.475 saobraćajnih nezgoda.

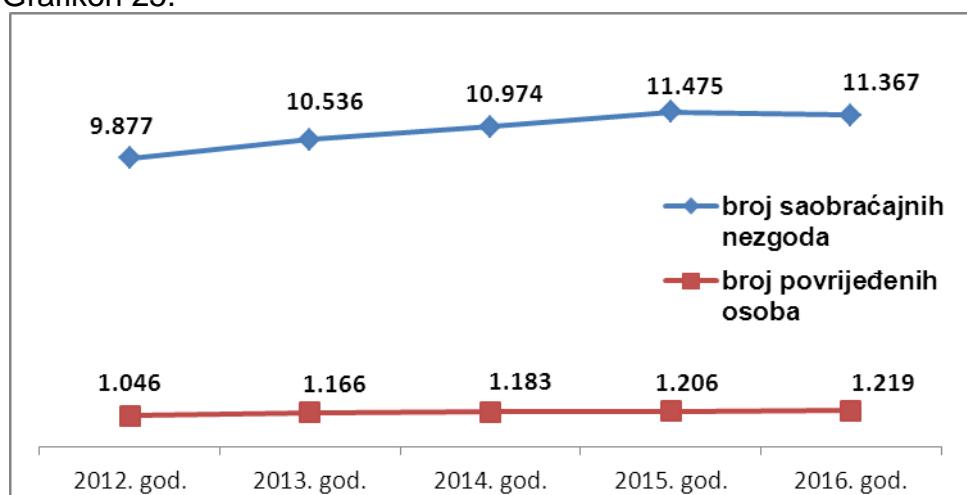
Broj registrovanih saobraćajnih nezgoda izazvanih u alkoholisanom stanju u 2016. godini je iznosi 145 nezgoda, što je za 3,97% manji broj saobraćajnih nezgoda izazvanih u alkoholisanom stanju u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovana 151 saobraćajna nezgoda izazvana u alkoholisanom stanju. Učešće saobraćajnih nezgoda izazvanih u alkoholisanom stanju u ukupnom broju registrovanih saobraćajnih nezgoda u 2015. godini iznosi 1,27%, što je neznatno niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (1,31%). Saobraćajne nezgode izazvane u alkoholisanom stanju u najvećem broju su registrovane na području općina Iličići (66 ili 45,52%), zatim na području općine Centar (23 ili 15,86%) i na području općine Hadžići (19 ili 13,10%), dok je na području općine Trnovo registrovana jedna saobraćajna nezgoda koja je izazvana u alkoholisanom stanju (0,68%), a na području općine Vogošća dvije saobraćajne nezgode izazvane u alkoholisanom stanju (1,37%).

Broj registrovanih povrijeđenih lica u saobraćajnim nezgodama u 2016. godini na području Kantona Sarajevo je bio 1.219 osobe, što je za 1,07% veći broj povrijeđenih lica u saobraćajnim nezgodama u odnosu na 2015. godinu kada su povrijeđene 1.206 osobe. Vrijednost stope povrijeđenih u saobraćajnim nezgodama na 100.000 stanovnika u 2016. godini iznosila je 291,97‰.

Broj poginulih lica u saobraćajnim nezgodama u 2016. godini je 21, što je za 40,00% veći broj poginulih u odnosu na 2015. godinu kada je poginulo 15 osoba.

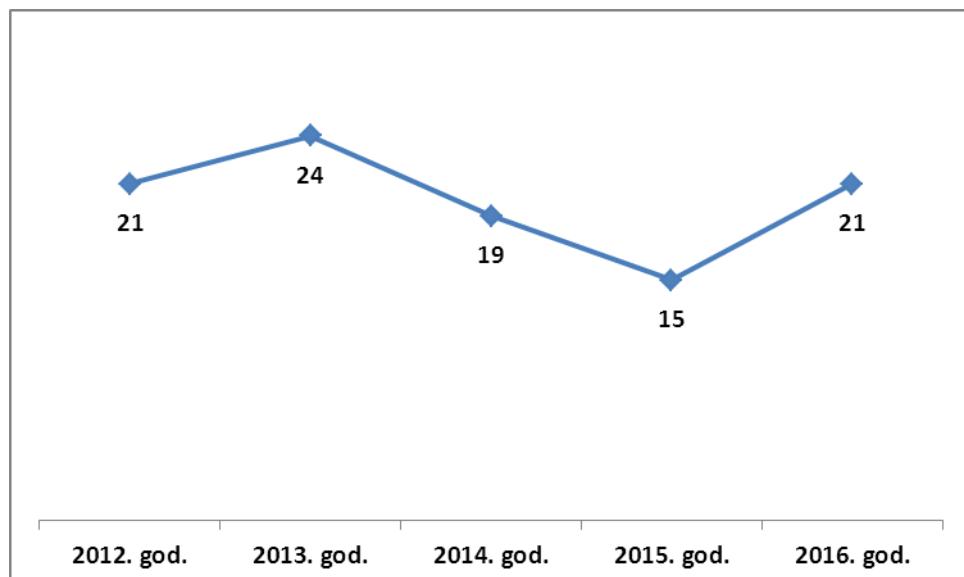
Broj saobraćajnih nezgoda i broj povrijeđenih osoba u saobraćajnim nezgodama u Kantonu Sarajevo, 2012-2016.godina

Grafikon 25.

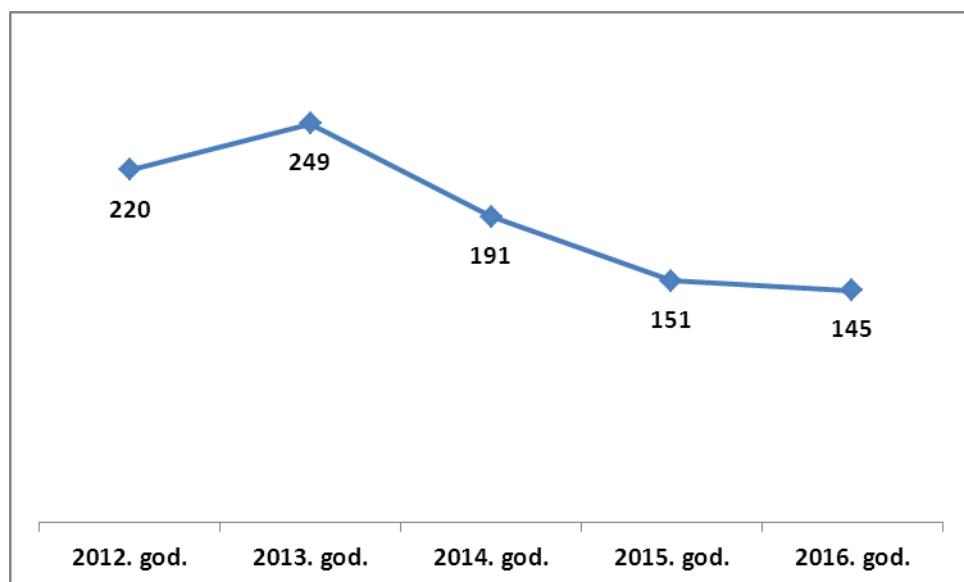
**Broj poginulih osoba u saobraćajnim nezgodama u Kantonu Sarajevo,
2012-2016. godina**

Grafikon 26.

**Broj saobraćajnih nezgoda izazvanih u alkoholisanom stanju u Kantonu
Sarajevo, 2012-2016.godina**

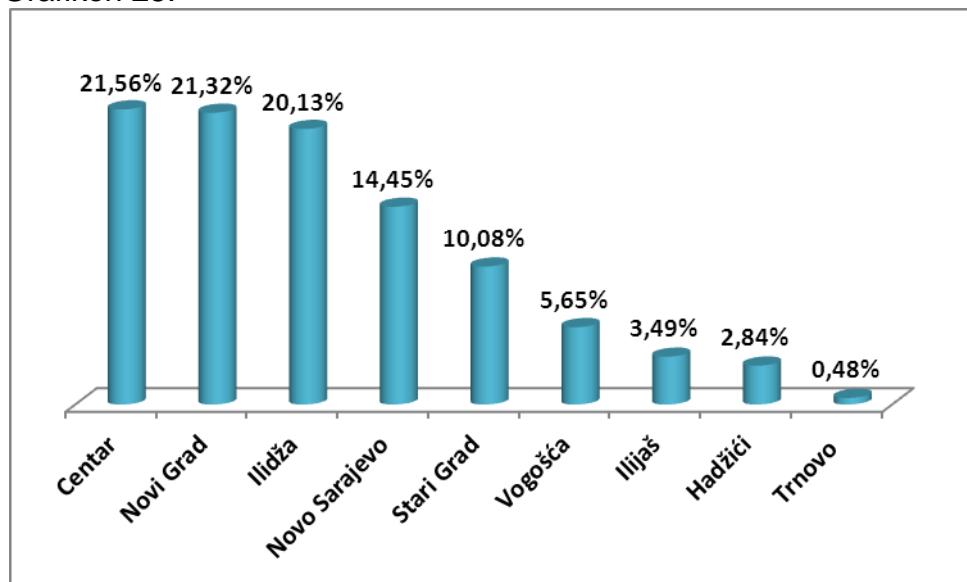
Grafikon 27.

Kao i prethodne godine najveći procenat saobraćajnih nezgoda na području Kantona Sarajevo u 2016. godini desio se na području općina: Centar (2.451 ili 21,56%), Novi Grad (2.424 ili 21,32%), Iličići (2.288 ili 20,13%), Novo Sarajevo (1.642 ili 14,45%) i Stari Grad (1.146 ili 10,08%), dok se najmanji procenat saobraćajnih nezgoda desio na području općina: Trnovo (55 ili 0,48%), Hadžići (322 ili 2,84%), Ilijaš (397 ili 3,49%) i Vogošća (642 ili 5,65%).

Saobraćajne nezgode u Kantonu Sarajevo u 2016. godini, pregled prema općinama

Grafikon 28.

3.8 ZARAZNE BOLESTI I IMUNIZACIJA

3.8.1 Kretanje zaraznih bolesti obaveznih prijavi

Tokom 2016. godine na području Kantona Sarajevo prijavljeno je 7.068 slučajeva obolijevanja od 33 zarazne bolesti obavezne prijavi. U odnosu na prethodnu godinu broj oboljelih mnogo je veći (za 16.92%) kada je prijavljeno 6.045 slučajeva obolijevanja od zaraznih bolesti. Ukupan broj prijavljenih slučajeva obolijevanja je veći zbog novootkrivenih slučajeva obolijevanja od Varicellae.

Analizom, evaluacijom i komparacijom svih podataka proizilazi zaključak da je u 2016. godini prijavljeno preko 1.000 slučajeva zaraznih bolesti više, nego tokom 2015. godine. Razlog tome je povećan broj prijavljenih slučajeva oboljelih od pljuskavica (Varicellae).

Tokom 2016. godine prijavljeno je 868 slučajeva zaraznog trovanja hranom, dok je u 2015. godini bilo 1.746 slučajeva ovog oboljenja. Kada su u pitanju pljuskavice u 2016. godini prijavljeno je 3.797, a u 2015. godini 1.642 slučaja

Na tabeli 23. dat je prikaz oboljenja sa stopom morbiditeta na 100.000 stanovnika.

Broj prijavljenih slučajeva i morbiditet od zaraznih bolesti
(uporedni podaci 2015. i 2016. godine)

Tabela 23.

Red. Broj	Bolest	Šifra	2015.		2016.	
			Broj slučajeva	Mb	Broj slučajeva	Mb
1	2	3	4	5	6	7
1.	Amebiasis	A06	2	0,45	5	1,12
2.	AIDS	B20-24	*	*	*	*
3.	Angina streptoc.	J02	183	41,14	144	32,23
4.	Antimirobna rezisten.		9	2,02	2	0,45
5.	Boreliosis	A69	0	0,00	3	0,67
6.	Brucellosis	A23	4	0,90	8	1,79
7.	Chlamydial infectio	A74	0	0,00	4	0,90
8.	Echinococcosis	B67	0	0,00	1	0,22
9.	Encephalitis	A85	3	0,67	0	0,00
10.	Enterocolitis ac.	A09	1.746	392,49	1.240	277,50
11.	Erysipelas	A46	8	1,80	1	0,67
12.	Giardiasis	A06	1	0,22	1	0,22
13.	HbsAg klonična	Z22	5	1,12	8	1,79
14.	Herpes zoster	B24	555	124,76	496	111,00
15.	HIV infectio	B20-24	*	*	*	*
16.	HVB	B16	13	2,92	7	1,57
17.	HVC	B18	12	2,70	11	2,46
18.	Leptospirosis	A27	3	0,67	1	0,22
19.	Lues	A50-53	1	0,22	0	0,00
20.	Meningoencephalitis	G02	1	0,22	1	0,22
21.	Meningitis mening.	A39	1	0,22	1	0,22
22.	Meningitis	G00	0	0,00	2	0,45
23.	Meningitis virosa	A87	1	0,22	4	0,90
24.	Mononucleosis	B27	50	11,24	60	13,43
25.	Morbilli	B05	359	80,70	11	2,46
26.	Nosocomial infec.		423	95,09	350	78,33
27.	Parotitis epid.	B26	14	3,15	39	8,73
28.	Pertussis	A37	3	0,67	5	1,12
29.	Rubeola	B 06	6	1,35	1	0,22
30.	Q-fever	A87	0	0,00	1	0,22
31.	Salmonellosis	B06	218	49,01	83	18,57
32.	Scabies	B86	419	94,19	289	64,67
33.	Scarlatina	A38	172	38,66	245	54,83
34.	Sepsis	A41	16	3,60	19	4,25
35.	Toxiinfectio al.	A05	104	23,38	158	35,36
36.	Tuberculosis activa	A15- A19	71	15,96	68	15,22
37.	Varicellae	B01	1.642	369,11	3.797	849,72
UKUPNO:			6.045	1.358,88	7.068	1581,73

Morbiditet za 2015 godinu rađen na osnovu procjene broja stanovnika Federalnog zavoda za statistiku (stanje na dan 30.06.2014 godine.), a za 2016 godinu (stanje na dan 30.06.2015 godine.)

* Zbog posebnih procedura oko prijavljivanja HIV/AIDS infekcije, iste se dobivaju preko DPST centara, tako da je u 2016. godini, prema podacima Zavoda za javno zdravstvo Federacije BiH, prijavljeno (otkiveno) novih 7 slučajeva HIV infekcije i 3 slučaja AIDS na Klinici za infektivne bolesti UKC Sarajevo.

Najveća stopa morbiditeta od zaraznih bolesti na području Kantona Sarajevo zabilježena je u općini Centar i iznosila je 2443,57 dok se najmanja stopa morbiditeta bilježi u općini Trnovo. Na sljedećoj tabeli dat je prikaz oboljenja od zaraznih bolesti po općinama Kantona Sarajevo sa stopama morbiditeta.

Kretanje zaraznih bolesti po općinama KS u 2016.godini

Tabela 24.

Redni broj	Bolest	UKUPNO :	Općine								
			1 Centar	2 Stari Grad	3 Novo Sarajevo	4 Novi Grad	5 Ilidža	6 Vogošća	7 Hadžići	8 Ilijaš	9 Trnovo
1.	Amebiasis	5	0	0	1	3	1	0	0	0	0
2.	Angina streptoc.	144	13	12	15	51	37	4	2	9	1
3.	Antimikrobnna rezistencija	2	1	1	0	0	0	0	0	0	0
4.	Boreliosis	3	0	0	0	2	1	0	0	0	0
5.	Brucellosis	8	0	1	0	0	2	1	2	1	1
6.	Chlamydial infectio	4	1	1	0	0	2	0	0	0	0
7.	Echinococcosis	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0
8.	Enterocolitis ac.	1.240	133	70	257	434	292	20	20	8	6
9.	Erysipelas	3	0	0	0	1	1	1	0	0	0
10.	Giardiasis	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0
11.	HbsAg kliconoša	8	0	0	1	0	1	2	2	2	0
12.	Herpes zoster	496	68	51	87	138	78	37	17	19	1
13.	HVB	7	4	0	0	1	0	0	1	1	0
14.	HVC	11	5	3	0	1	0	0	1	1	0
15.	Leptospirosis	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0
16.	Meningoencephalitis	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0
17.	Meningitis mening.	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
18.	Meningitis	2	0	0	0	0	1	0	1	0	0
19.	Meningitis virosa	4	1	0	1	0	1	1	0	0	0
20.	Mononucleosis	60	8	3	6	14	18	8	2	1	0
21.	Morbilli	11	4	1	1	2	1	0	1	1	0
22.	Nosocomial infec.	350	0	0	0	0	0	0	0	0	0
23.	Parotitis epid.	39	3	2	3	9	10	7	2	3	0
24.	Pertussis	5	0	1	1	0	2	1	0	0	0
25.	Rubeola	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
26.	Q-fever	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0
27.	Salmonellosis	83	12	12	17	21	11	5	3	2	0
28.	Scabies	289	16	35	23	60	76	33	22	24	0
29.	Scarlatina	245	18	22	35	40	48	56	4	21	1
30.	Sepsis	19	9	2	1	4	1	1	1	0	0
31.	Toxiinfectio al.	158	29	14	27	44	40	2	0	1	1
32.	Tbc	68	2	9	5	22	17	4	5	3	1
33.	Varicellae	3.797	1.000	284	668	864	574	269	58	36	0
TOTAL:		7.068	1.679	524	1.150	1.713	1.216	452	145	133	12
Stopa Morbiditeta		1581,73	2443,57	1255,12	1559,34	1357,60	1943,36	1711,73	630,90	669,22	456,62

Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2016. godini

* U gore navedenoj tabeli nisu uvršteni HIV i AIDS, kao i AFP s obzirom da ne posjedujemo podatke iz kojih općina oboljeli potiču. Morbiditet rađen na osnovu procjene broja stanovnika Federalnog zavoda za statistiku (stanje na dan 30.06.2016)

Prema indikatorima „Zdravlje za sve“ WHO incidenca na 100.000 stanovnika od zaraznih bolesti u Kantonu Sarajevo u 2016. godini prikazana je na tabeli 25.

Incidenca zaraznih bolesti prema indikatorima „Zdravlje za sve“ WHO

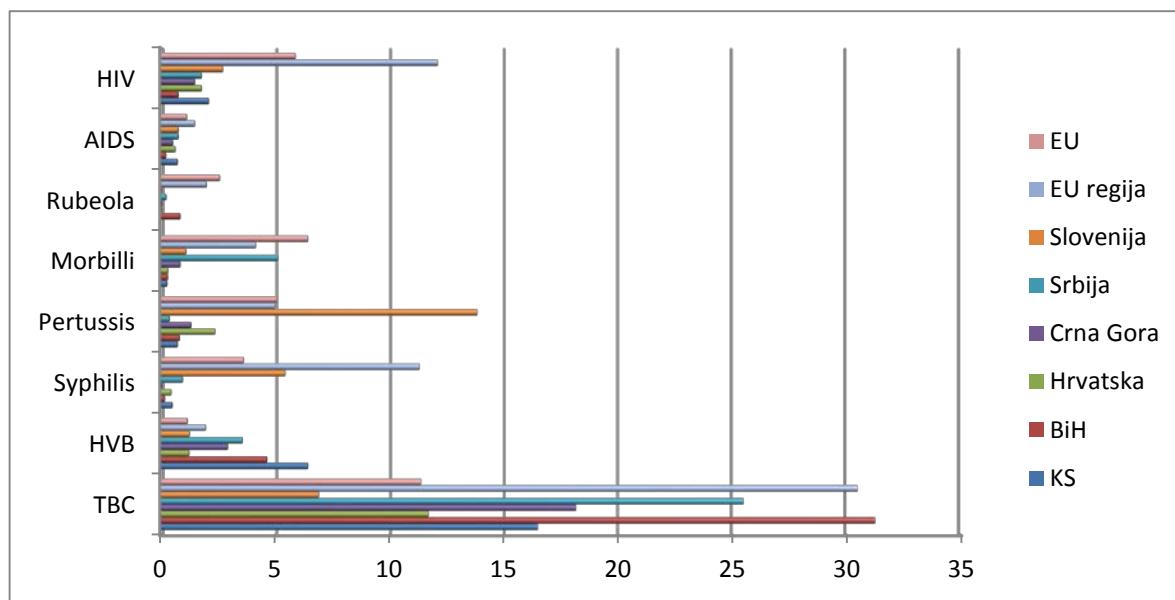
Tabela 25.

Red. Broj	Bolest	Incidenca na 100.000 stanovnika
1.	Tuberculosis	15,22
2.	Hepatitis virosa A	0,00
3.	Hepatitis virosa B	1,57
4.	Syphilis	0,00
5.	Gonorrhea	0,00
6.	Pertussis	1,12
7.	Morbilli	2,46
8.	Tetanus	0,00
9.	Poliomyelitis acuta - AFP	0,00
10.	Rubeolla	0,00
11.	Parotitis epidemica	8,73
12.	AIDS	0,67
13.	HIV	1,57
14.	HIB	0,00

Prema posljednjim dostupnim podacima (2013. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve“, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, incidenca zaraznih bolesti na 100.000 stanovnika u KS, BiH i izabranim evropskim zemljama prikazana je na sljedećem grafikonu.

Incidenca zaraznih bolesti na 100.000 stanovnika u KS, BiH i izabranim evropskim zemljama

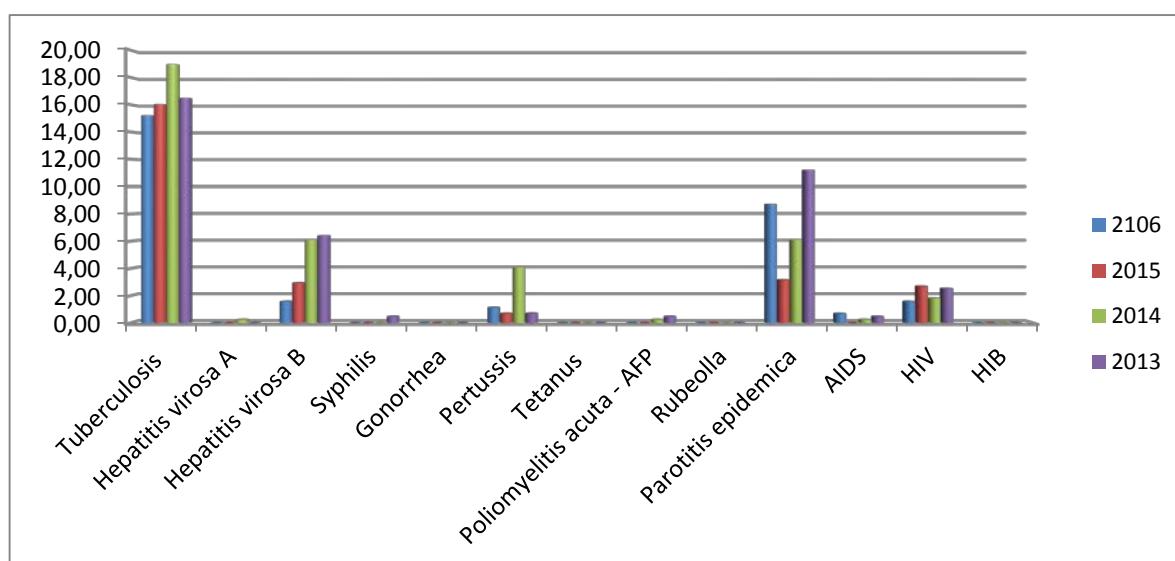
Grafikon 29.

Izvor podataka: WHO; HFA Database 2013. god.

Incidenca zaraznih bolesti na 100.000 stanovnika u KS za period 2013 – 2016. godina

Grafikon 30.

Na tabeli 26. dat je prikaz broja slučajeva TBC (tuberkuloza), prema spolu i godinama starosti na području Kantona Sarajevo u 2016. godini:

Broj prijavljenih slučajeva tuberkuloze prema spolu i godinama starosti

Tabela 26.

Godine starosti						Spol		Ukupno
0-6	7-14	15-24	25-49	50-64	65 ≥	M	Ž	
0	0	16	20	15	17	41	27	68

Deset vodećih zaraznih bolesti u Kantonu Sarajevo za 2015. i 2016. godinu

Tabela 27.

2015.			2016.		
Red. Broj	Bolest	Broj slučajeva	Red. Broj	Bolest	Broj slučajeva
1.	Enterocolitis acuta	1746	1.	Varicellae	3797
2.	Varicellae	1642	2.	Enterocolitis acuta	1240
3.	Herpes zoster	555	3.	Herpes zoster	496
4.	Nosocomial infection	423	4.	Nosocomial infection	350
5.	Scabies	419	5.	Scabies	289
6.	Morbilli	359	6.	Scarlatina	245
7.	Salmonellosis	218	7.	Toxiinfectio alimentaris	158
8.	Angina streptococcica	183	8.	Angina streptococcica	144
9.	Scarlatina	172	9.	Salmonellosis	83
10.	Toxiinfectio alimentaris	104	10.	Tuberculosis	68

Varicellae (Pljuskavice) su zastupljene u visokom procentu, sa 3.797 prijavljena slučaja u 2016. godini. Ako u obzir uzmemmo činjenicu da se radi o virusnoj, osipnoj, dječijoj, veoma prenosivoj zaraznoj bolesti, koju u našem okruženju preboluje skoro svako dijete. Pljuskavice su dakle jedna od najčešćih zaraznih bolesti dječjeg uzrasta između prve i sedme godine života. Ovu osipnu groznicu uzrokuje virus Varicella – Zoster iz grupe Herpes virusa. Najčešće se javlja u epidemijama, naročito u dječijim kolektivima, jer se lako prenosi: vazduhom, kapljičnim putem i neposrednim dodirom – kontaktom sa oboljelim koji luči virus preko sekreta disajnih puteva i sadržajem mjehurića na koži. U odnosu na prošlu godinu zabilježen je veliki rast prijavljenih slučajeva varicellae, najvjerojatnije zbog neadekvatnog i neažurnog prijavljivanja po Prijavi zaraznih bolesti.

Enterocolitis acuta sa 1.240 prijavljenih slučajeva na drugom je mjestu u redoslijedu vodećih zaraznih oboljenja. Veliki broj oboljelih od zaraznog proljeva, između ostalog, pokazatelj je loših higijensko-sanitarnih, odnosno socijalno-ekonomskih uslova življenja pojedinih skupina stanovništva.

Herpes zoster sa 496 prijavljenih slučajeva je na visokom trećem mjestu u redoslijedu vodećih zaraznih bolesti na području Kantona Sarajevo. Herpes zoster je virusna bolest koju izaziva varicella zoster virus (VZV). Karakteriše je bolan osip s plikovima. 10 do 20 posto ukupne populacije tokom svog života oboli od Herpes zostera, najosjetljiviji su oni u dobi iznad 50 godina. Istraživanja su pokazala da je polovina onih koji navrše 85 godina života preboljelo ovu bolest.

Nosocomial infections (bolničke infekcije) se sa 350 prijavljenih slučajeva nalaze na četvrtom mjestu. Bolničke (intrahospitalne – nozokomialne) infekcije su oboljenja koja se javljaju i u mnogo bogatijim zemljama nego što je naša. Važan su segment u procjeni kvalitete zdravstvenih usluga. Kontrola bolničkih infekcija aktivnost je usmjerena na poboljšanje njege o bolesniku i zaštiti zdравlja zdravstvenih radnika. Unatoč napretku u modernoj medicini, 5-10% bolesnika primljenih u bolnicu dobije infekciju povezanu sa zdravstvenom zaštitom.

Kretanje bolničkih infekcija u Kantonu Sarajevo u 2016. godini prikazano je u Izvještaju o radu za prevenciju i kontrolu Tima za bolničke infekcije koji je sastavni dio Izvještaja o radu i finansijskom poslovanju J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo za 2016. godinu .

Scabies (svrab, šuga) je (uz Enterocolitis acuta) pokazatelj loših higijensko-epidemioloških, odnosno socijalno-ekonomskih uslova življenja pojedinih skupina stanovništva. To je zarazna, kožna bolest koju uzrokuje parazit *Sarcoptes scabiei*. Od scabiesa obolijevaju svi, neovisno o spolu, dobi i socijalnom statusu. Bolest se brzo širi među osobama u dugotrajnom bliskom dodiru, zato obolijevanje od scabiesa najčešće bilježimo u vidu manjih epidemija u porodici ili među osobama u uslovima kolektivnog smještaja.

U 2016. godini nastavlja se provedba protuepidemijskih mjera sa ciljem sprječavanja širenja krzamaka (morbilli) u skladu sa odlukom o proglašenju epidemija morbila na području Kantona Sarajevo koja je donesena 28.04.2014. godine, od strane Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo, a uz saglasnost Ministarstva zdravstva Federacije Bosne i Hercegovine.

Iz grupe oboljenja zajedničkim ljudima i životinjama (zoonoze), zbog relativno mirne epizootiološke situacije ali i koordiniranog rada i saradnje između javnozdravstvenog i veterinarskog sektora zabilježena su samo 3 slučaja Borielosis (Lajmska bolest), 8 slučajeva humane bruceloze, 1 slučaj Echinococcosis (ehinokokna bolest), 1 slučaj Q-groznice i 1 slučaja leptospirose.

Prema prijavama animalne bruceloze mobilne ekipe J.U. Zavod za javno zdravstvo BiH, zajedno sa veterinarskom službom su provodile sve Zakonom potrebne mjere u cilju sprječavanja širenja ovog oboljenja među stanovništvom.

VCCT centar

Rad VCCT centra (centar za dobrovoljno, anonimno, povjerljivo savjetovanje i testiranje) odvijao se uobičajenom dinamikom tokom čitave godine. U 2016. godini testirane su 543 osobe i to 191 ženskog i 352 muškog spola.

Broj testiranih osoba u 2016. god. u VCCT centru J.U. ZZJZKS

Tabela 28.

Br.testiranih osoba	Žena	Muškaraca	Ukupno
	191	352	543
IDU	13	23	36
MSM	0	110	110
SW	46	0	46
Ostali (heterosexual)	132	219	351

MSM- muškarci koji imaju seks sa drugim muškarcima

IDU- osobe na i.v. narkoticima

SW – seksualne radnice

Broj utrošenih testova po vrsti

Tabela 29.

Vrsta testa	Br. utrošenih testova
HIV Vikia rapid test	444
OraQuick HIV1/2	99
OraQuick HCV	81
UKUPNO	543 na HIV 81 na HCV

Od ukupnog broja testiranih osoba **u našem centru nije zabilježena pozitivnost na HIV.**

3.8.2 EPIDEMIJE TROVANJA HRANOM

U 2016. godini ukupno je prijavljeno 8 sumnji na trovanje hranom.

- Prijavljene su 4 sumnje na trovanje hranom stranih državljanina (36 stranih državljanina) koji su konzumirali hranu na više lokaliteta u Kantonu Sarajevo i/ili BiH.
- Sumnja na trovanje hranom 8 osoba koje su konzumirale hranu u sportsko rekreativnom centru „Ajdinovići“ kod Olova, Zeničko – Dobojski Kanton.

3. Sumnja na trovanje hranom 7 korisnika ustanove za zbrinjavanje djece u stanju socijalne potrebe J.U. Dječiji dom „BJELAVE“.
4. Sumnja na trovanje hranom 4 osobe koje su hrani konzumirale u Fast Foodu „Bosniana“
5. Sumnja na trovanje hranom 17 korisnika ustanove UPDR „Budućnost“.

U svim navedenim slučajevima preduzete su sve Zakonom propisane mjere. U 2016. godini, ukupno je registrovano 842 oboljenja gdje je hrana bila prepostavljeni i/ili potvrđeni put prijenosa. Svi slučajevi, osim gore navedenih, javlali su se u pojedinačnom obliku, što znači da nije ustanovljen zajednički izvor i put prijenosa infekcije.

Na tabeli 30. dat je prikaz oboljenja gdje je hrana bila prepostavljeni i/ili potvrđeni put prijenosa, kao i morbiditet od navedenih bolesti na 100.000 stanovnika.

Ukupno registrovana oboljenja gdje je hrana bila prepostavljeni i/ili potvrđeni put prijenosa i morbiditet na 100.000 stanovnika

Tabela 30.

OBOLJENJE	UKUPNO OBOLJELIH	Mb/100.000
Toxiinfectio alimentaris	158	35,36 %ooo
Salmonellosis	83	18,57 %ooo
Enterocolitis acuta	601	134,50 %ooo
UKUPNO	842	188,43 %ooo

3.8.3 IMUNIZACIJA

Prema Zakonu o zdravstvenoj zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti (“Sl. novine Federacije BiH”), broj 29/05, Pravilniku o načinu sprovođenja obavezne imunizacije, imunoprofilakse i hemoprofilakse protiv zaraznih bolesti te o obavezama koje se podvrgavaju toj obavezi (“Službene novine FBiH” 68/16), Naredbi o programu obaveznih imunizacija stanovništva protiv zaraznih bolesti u 2016. godini (“Sl. novine Federacije BiH”, broj: 22/16) imunizacija se vršila kontinuirano tokom cijele godine. Obaveznu imunizaciju obavljaju uposlenici predškolskih i školskih dispanzera J.U. „Dom zdravlja“ Kantona Sarajevo, a vakcinaciju sa BCG vakcinom i prvom dozom Hepatitis B vakcine zdravstveno osoblje Klinike za ginekologiju i akušerstvo UKC Sarajevo i Odjela za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim.Dr. Abdulah Nakaš“.

Kao i prethodnih godina sačinjen je Plan imunizacije prema vrsti i i količini vakcina koji je proslijeđen u Zavod za javno zdravstvo Federacije Bosne i Hercegovine, vršen je nadzor nad potrošnjom i provedbom obaveznog programa imunizacije djece od 0

do 18 godina života kao i mjesecna, šestomjesečna i godišnja evaluacija provođenja obavezne imunizacije.

Opskrba svih vakcina iz obaveznog programa imunizacije nije bila redovna, s obzirom na činjenicu da je dolazilo do nedostatka vakcina DT pro adultis i bOPV.

Analizom i evaluacijom svih izvještaja koji uključuju GAK UKCS, porodilište Opće bolnice „Prim.Dr. Abdulah Nakaš“, predškolske i školske dispanzere KJU „Dom zdravlja“ Sarajevo može se zaključiti da su procenti i primoimunizacije i revakcinacije nedostatni ako se uzmu u obzir, preporuke SZO, koja jasno govori o potrebnom procentu pokrivenosti pojedinim vakcinama iz obaveznog programa imunizacije za stvaranje kolektivnog imuniteta.

Razlozi za nizak procenat primoimunizacije i revakcinacije su višestruki a najznačajniji su jak antivakcinalni pokret, forumi i slično.

U toku 2016. godine u J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo pristiglo je 9 prijava postvakcinalnih reakcija-komplikacija. Nakon uvida u medicinsku dokumentaciju, Komisija za postvakcinalne reakcije Kantona Sarajevo dala je mišljenje za 7 slučajeva. Ostala dva slučaja su bile prijave postvakcinalne reakcije bez zahtjeva za mišljenje komisije.

Na kraju, analizom svih podataka koji se odnose za redovan program imunizacije može se konstatovati sljedeće:

1. Tokom izvještajnog perioda (2016. godine) bilo je prekida u programu obavezne imunizacije djece od 0 do 18 godina života, zbog nedostatka pojedinih vakcina;
2. Procenat procijepljenosti djece od 0 do 18 godina u primoimunizaciji i revakcinaciji nije bio zadovoljavajući;
3. Smatramo da bi procenat i primoimunizacije i revakcinacije trebao da bude mnogo viši, kako bi se za svaku vakcinopreventabilnu bolest za koju postoji zakonska obaveza vakcinacije, postigao dovoljan stepen kolektivnog imuniteta, da ne bi dolazilo do pojave i/ili širenja bilo koje vakcinopreventabilne bolesti.

4. OKOLIŠ I ZDRAVLJE

Ljudsko zdravlje je u direktnoj vezi sa „zdravljem“ okoliša. Najčešći negativni uticaji okoliša na zdravlje ljudi povezani su sa zdravstveno neispravnom vodom za piće, zagađenjem zraka i nekontrolisanim upravljanjem otpadom. Mnoge zdravstvene posljedice postaju vidljive nakon dužeg vremena ili se javljaju kao rezultat kontinuirane izloženosti štetnim materijama. Iako je uticaj zagađenja na zdravlje odavno poznat, a ljudsko zdravlje vrijednost od najvećeg značaja, na mјere koje imaju za cilj osigurati čišći i zdraviji okoliš još uvijek se gleda kao na teško dostižan luksuz.

Način vodoopskrbe na pojedinim područjima direktno utiče na zdravlje ljudi, povećavajući ili smanjujući zdravstvene rizike. Sigurna voda za piće neophodna je za život, od ključne je važnosti za javno zdravlje i važan je pokretač privrednog razvoja. Javni vodoopskrbni sistemi kojima se adekvatno upravlja, smatraju se najsigurnijim načinom opskrbe ljudi vodom za piće. Prema definiciji javnog vodosnabdijevanja, svaki vodoopskrbni objekat smatra se javnim, ukoliko vodom za piće snabdijeva više od 50 ljudi ili isporučuje više od 10 m^3 vode/dan, ako se ti poslovi obavljaju putem vodnih građevina kojima upravljaju pravne osobe registrovane za obavljanje javne vodoopskrbe – javni isporučitelji vodnih usluga.

4.1. VODOSNABDIJEVANJE

Javna vodoopskrba na području Kantona Sarajevo organizovana je sa preko četiri (4) vodoopskrbna sistema kojim upravljaju javna komunalna preduzeća u vlasništvu kantona i općina (Tabela 31.).

Pregled javnih vodovodnih sistema na Kantonu Sarajevo

Tabela 31.

R/b	Vodovodni sistemi	Broj korisnika
1.	Sarajevski vodovod	399.373
2.	Gradski vodovod Misoča Iljaš	16.000
3.	Vodovod Hadžići	16.129
4.	Vodovod Trnovo	1.600
UKUPNO :		433.102

Prema zvaničnim statističkim pokazateljima u odnosu na broj stanovnika, na Kantonu Sarajevo je priključeno oko 98% stanovnika na vodovodne sisteme.

Dio stanovnika snabdijeva se iz vodovoda lokalnog značaja, a određeni broj individualno, putem manjih vrela i bunara. J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo prati kvalitet vode za piće iz sedamdeset (70) većih vodovodnih sistema, shodno zakonu o komunalnim djelatnostima na području devet općina KS (Tabela 32.), dok bi ostale individualne vodovode trebali pratiti građani korisnici - prema Zakonu o vodama („Službene novine Federacije BiH“, broj 70/06), kojim se uređuje način upravljanja vodama unutar teritorije Federacije BiH.

Lokalni vodovodi na Kantonu Sarajevo prema broju korisnika

Tabela 32.

R/b	Lokalni vodovodni sistemi	Broj korisnika na lokalnim vodovodima pod nadzorom	Broj korisnika na vodovodima bez nadzora
1.	Područje šest Sarajevskih općina	6.139	683
2.	Općina Iljaš	2.500	886
3.	Općina Hadžići	...	6.015
4.	Općina Trnovo	...	28
UKUPNO :		8.639	7.612

4.1.1. Vodovodni sistemi

Snabdijevanje pitkom vodom na području općina Stari Grad, Centar, Novo Sarajevo, Novi Grad, Iličići, Vogošća i općine Trnovo (olimpijskih planina Bjelašnice i Igmana) obezbjeđuje se, najvećim dijelom (87,00%) eksplotacijom podzemnih voda iz aluvijalnih naslaga u Sarajevskom polju. Vrijednosti sadašnje specifične potrošnje vode domaćinstava iznose oko 120 l/st.dan, a privrede oko 64 l/st.dan.

Širenjem grada Sarajeva uvećavao se broj stanovnika a time i potreba za velikom količinom pitke vode. Prema dostupnim podacima, tehnički gubici vode (isticanja na cjevovodima i priključcima, propuštanja rezervoara i slično) iznose 62,70%. Ostali gubici odnose se na prividne gubitke (bespravna potrošnja, greške na mjernom mjestu kod potrošača, neočitanja i greške u bazi kod prenosa podataka).

Vodovodni sistem općine Ilijaš zasniva se na korištenju voda rijeke Misoče kao jedinog izvorišta koje je uključeno u sistem. Procjenjuje se da javno vodosnabdijevanje pokriva oko 79,61% potrošača.

JKP "Komunalac" d.o.o. Hadžići upravlja sa sedamnaest (17) vodovodnih sistema, na koje je priključeno 16.129 korisnika tj. 69,74 % stanovnika. Vodovodni sistemi rađeni su prije dvadeset do pedeset godina, čija je prosječna starost cca. 35 godina, a ostalih cca. 30,26% stanovnika snabdijeva se sa nekog individualnog vodovoda.

Prema podacima općine Trnovo iz 2016. godine, snabdijevanje stanovnika vodom riješeno je preko gradskih vodovoda u urbanom dijelu Trnova, Igmana i Bjelašnice, te dijelom i naseljenih mesta u Kijevu (za 50,00%), dok su ostala sela i zaseoci vodosnabdijevanje rješili kaptiranjem izvora i izgradnjom lokalnih seoskih vodovoda iz sopstvenih resursa ili iz pomoći donatora i općine. Upravljanje i održavanje vodovoda vrši KJKP „Vodovod i kanalizacija“ iz Sarajeva za vodovodni sistem Hrasnica – Bjelašnica, a dvadeset i pet (25) lokalnih seoskih vodovoda održava JKP „Trnovo“.

4.1.2. Monitoring kvaliteta vode za piće

Internu kontrolu kvaliteta Sarajevskog gradskog vodovoda vrši laboratorijski "KJKP Sarajevskog vodovoda" sa odgovarajućom opremom i stručnim osobljem. Eksternu kontinuiranu kontrolu sirove vode izvorišta - četiri bunara Sokolović kolonija vrši J.U Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo iz vlastitih sredstava. Sirove vode izvorišta zahvaćenih za vodoopskrbu ispituju se ili po programu nacionalnog monitoringa površinskih i podzemnih voda ili po programima interne kontrole komunalnih društava koji upravljaju vodovodima. Eksternu kontrolu kvaliteta vode za piće iz lokalnih vodovoda vrši Zavod po dinamici jedanput mjesечно prema postojećim Ugovorima.

Praćenje kvaliteta vode za piće vrši se u skladu sa standardima propisanim u Zakonu o vodama ("Sl. novine FBiH" broj 70/06), Zakonu o hrani ("Sl. glasnik BiH", broj 50/04.) i Pravilnikom o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće ("Sl. glasnik BiH" broj 40/10; 30/12).

U 2016. godini uzorkovana je voda iz javnih, privrednih, poslovnih i privatnih objekata na laboratorijske analize i ocjenu higijenske ispravnosti sistematski i prema utvrđenom programu (Tabela 33.).

**Rezultati ispitivanja higijenske ispravnosti vode za piće,
površinskih voda i voda za rekreaciju i kupanje**

Tabela 33.

R/b	MJESTO UZIMANJA UZORKA	Broj uzoraka	Mikrobiološka analiza		Fizičko-hemijska analiza	
			Odgovara	Ne odgovara	Odgovara	Ne odgovara
1.	Izvorište BSK	52	26	0	26	0
2.	Sarajevski vodovod	278	138	0	140	0
3.	Misoča Ilijaš	70	46	1	23	0
4.	Tehnički prijem novotvorenih objekata	152	72	4	74	2
5.	M.I.Ovako	107	27	4	74	2
6.	M.I.Brajlović	26	24	0	2	0
7.	M.E.S.A	25	12	0	13	0
8.	Argeta	174	172	2	0	0
9.	Brojler	6	6	0	0	0
10.	K.J.U.Kampus	14	12	0	2	0
11.	O.Š.Por. Ef.Ramić	8	8	0	0	0
12.	Lokalni vodovodi opcine	362	264	26	61	11
13.	Zahtjevi klijenata	99	61	4	23	11
14.	Bazeni	853	666	18	165	4
15.	Vrelo Bosne	20	3	7	10	0
16.	Rijeke Kantona Sarajevo	12	0	6	0	6
UKUPNO:		2258	1537	72	613	36

Program sistematske kontrole vode za piće iz objekata, koje provodi Zavod rezultirao je poboljšanjem higijenskog kvaliteta vode za piće i smanjenjem rizika obolijevanja od vodom prenosivih bolesti.

Higijenska ispravnost vode za piće iz sistema centralnog vodosnabdijevanja je kontinuirano odgovarala propisima Pravilnika o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće. Monitoringom su obuhvaćeni bunari BSK sa sirovom vodom i distributivna mreža Sarajevskog i Ilijaškog vodovoda. Redovnim informacijama obavještavani su Ministarstvo zdravstva, Kantonalna uprava za inspekcijske poslove inspektorat za sanitарne, zdravstvene i farmaceutske poslove i nadležne službe.

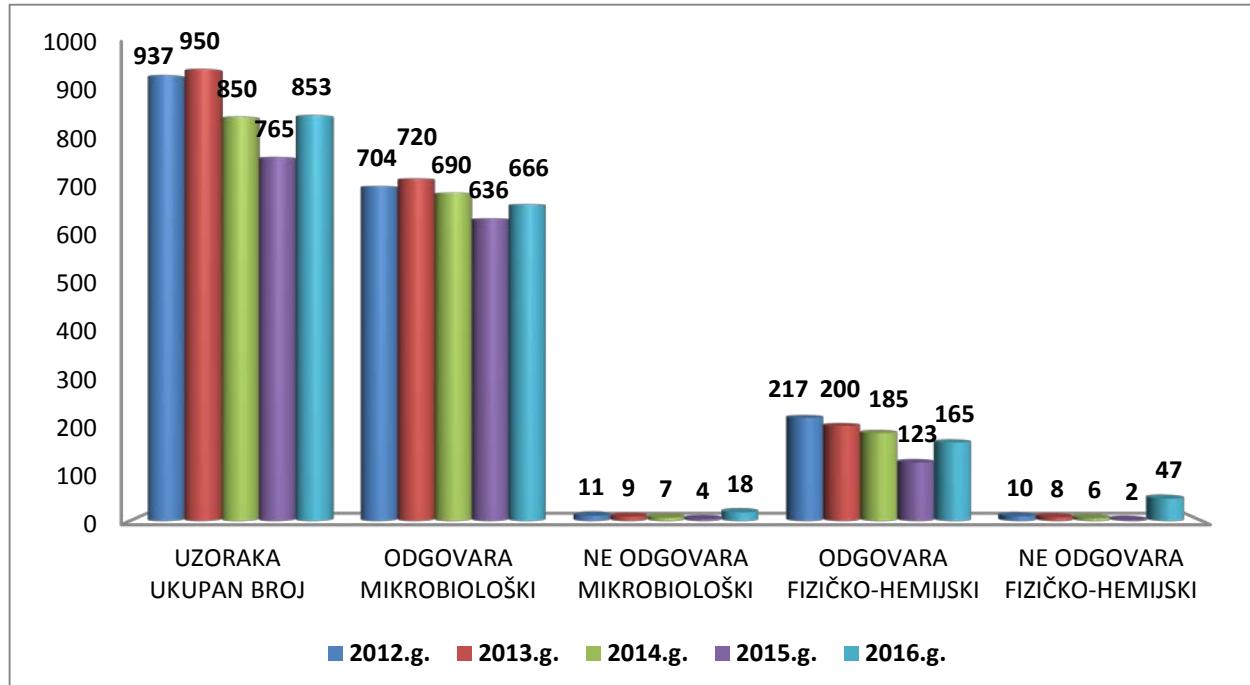
Analizom rezultata nakon izvršenih pretraga Lokalnih vodovoda sa pet Općina Kantona Sarajevo, utvrđeno je da od ukupno 362 analiziranih uzoraka 325 odgovara, a 37 ne odgovara propisima Pravilnika o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće. Jednom mjesечно, informacijama o izvršenim poslovima na terenu sa interpretacijom analiza i stručnim mišljenjem, izvještavane su Općine i Kantonalna uprava za inspekcijske poslove.

J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo redovno vrši kontrolu bazenske vode na mikrobiološku i povremeno na fizičko - hemijsku ispravnost. Od ukupno 853 uzetih, 831 analiziranih uzoraka odgovara, a 22 ne odgovaraju propisima Pravilnika o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće.

Poređenjem rezultata ispitivanja higijenske ispravnosti vode iz bazena za kupanje i rekreaciju u poslednjih pet godina evidentno je smanjenje broja uzetih uzoraka ali i higijenske neispravnosti bazenskih voda (Grafikon 33.)

Uporedni prikaz higijenske ispravnosti bazenskih voda po godinama

Grafikon 31.

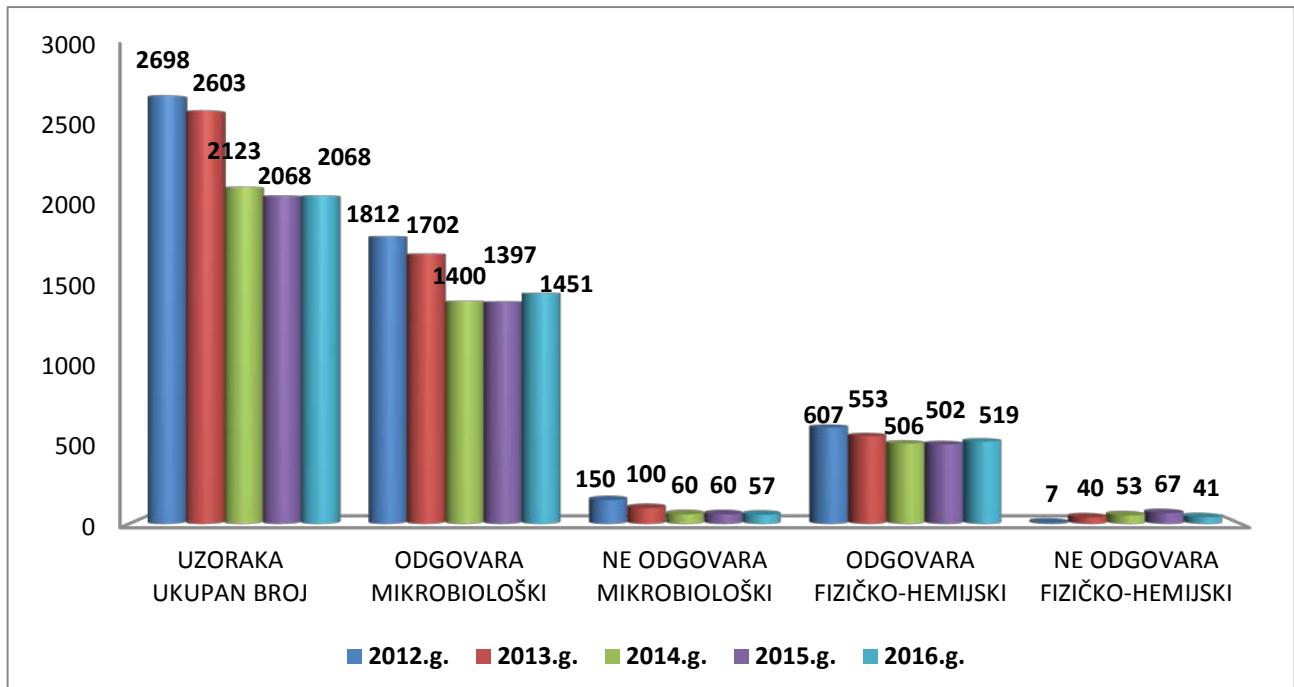
Radna jedinica za zaštitu i unapređenje životne sredine, odjeljenje za komunalnu higijenu u 2016. godini izvršilo je 2258 uzorkovanja, od toga 1681 na mikrobiološke i 649 na fizičko hemijske pretrage. Poređenjem rezultata ispitivanja uslova i ispravnosti vode iz vodoopskrbnih objekata u periodu posljednjih pet godina, evidentan je uticaj kontinuiranog nadzora, monitoringa i provođenja preventivnih mjera standardne metodologije.

Na osnovu provedenih analiza trenutno stanje, ukazuje da raspoložive količine vode omogućavaju zadovoljenje potreba svih korisnika. U slučajevima sušnih perioda i u zavisnosti od kvaliteta pojedinačnih sistema, dolazi do ograničenja u pristupu vodi za piće.

Ispitivanje higijenske ispravnosti vode iz javnih česmi u Kantonu Sarajevo, koje nisu priključene na sistem gradskog vodovoda u nadležnosti su lokalnih organa uprave, privatnih i poslovnih subjekata. Veliki broj javnih česmi direktno se napaja sa izvora, bez obezbijeđenih sanitarno tehničkih i higijenskih uslova, kontinuiranog održavanja i nadzora, te je voda sa ovih česmi promjenjivog kvaliteta, posebno u periodu intenzivnih padavina. U 2016. godini 66% ispitanih uzoraka pokazuje nezadovoljavajući kvalitet.

Komparativni prikaz higijenske ispravnosti uzoraka vode po godinama

Grafikon 32.

Opći pokazatelji nivoa zdravstvene sigurnosti stanovništva na prostoru Kantona Sarajevo ukazuju da je neophodno povećati nivo ulaganja, a posebno i prvenstveno usmjeriti pažnju javnosti na sadašnje stanje. Kao što je već navedeno, kvalitet voda na vodozahvatima je uglavnom dobar ali će zasigurno biti sve manje kvalitetnih vodnih resursa ukoliko se proces zagađenja voda nastavi ili intenzivira i ukoliko se zone prihranjivanja izvorišta ne zaštite. Tek na tako postavljenim osnovama bit će moguće pristupati širenju obuhvata javnim vodosnabdijevanjem.

Radna jedinica za zaštitu i unapređenje životne sredine saglasno svojim nadležnostima proisteklim iz Zakona o zdravstvenoj zaštiti („Službene novine Federacije BiH“, br. 46/10 i 75/13) kontinuirano je provodila nadzor nad sanitarno higijenskim prilikama, te poduzimala mjere zaštite stanovništva od zaraznih bolesti.

U tom smislu ostvarena je saradnja sa Kantonalnim štabovima civilne zaštite i drugim sektorima u ovisnosti od poduzetih aktivnosti (Općine, Mjesne zajednice, Sanitarna inspekcija, JKP preduzeća, i dr.).

S obzirom na opasnost od epidemija, u svrhu zaštite zdravlja ljudi i životinja i sprječavanja širenja uzročnika bolesti u područjima pod prijetnjom od poplava provedene su preventivne mjere pojačanog nadzora vodoopskrbnih objekata.

4.1.3. Sistem za odvodnju oborinskih i otpadnih voda

Oko 78,00% stanovništva, na urbanom području Kantona Sarajevo, služi se kanalizacionim sistemom za prikupljanje otpadnih voda, a eliminacija otpadnih voda putem septičkih jama vrši se kod 22,00% stanovnika.

Područje izgrađene kanalizacije nalazi se duž rijeke Miljacke, rijeke Željeznice i njihovih drugih pritoka. Centralni dio, odnosno Grad Sarajevo (Stari Grad, Centar, Novo Sarajevo i Novi Grad) drenira ka rijeci Miljacki, dok se područje Iličke drenira prema rijeci Željeznicu a područje Vogošće prema potoku Vogošća. Naseljeni dijelovi unutar Kantona Sarajeva, Ilijaš i Trnovo nisu u navedenom sistemu i pod ingerencijom KJKP "VIK", dok je naselje Hadžići priključeno na sistem, ali nije u nadležnosti KJKP "VIK".

Prema podacima JKP "Vodostan" Ilijaš, postoji izgrađena kanalizaciona mreža za odvođenje otpadnih voda za oko 80,00% stanovnika, dok ostali dio stanovništva vrši zbrinjavanje na neadekvatan način.

JKP "Komunalac" d.o.o. Hadžići upravlja sa tri kanalizaciona sistema (Hadžići, Pazarić i Tarčin) i kolektorom Hadžići - Mostarsko raskršće - Blažuj, na koja je priključeno 9.338 korisnika, tj. cca 40,38 % stanovnika.

Urbani dio Trnova koristi kanalizacioni sistem RS. Područje Igmana i Bjelašnice se snabdijeva vodom iz sistema KJKP „Vodovod i kanalizacija“ iz Sarajeva i koristi njihov kanalizacioni sistem. Osim urbanog dijela Trnova, Igmana i Bjelašnice naseljena mjesta nemaju izgrađene kanalizacione sisteme. U toku je izgradnja kanalizacionih sistema na području općine kroz izgradnju kolektora u mjesnim zajednicama.

Veći dio naselja i sela koji nisu obuhvaćeni izgrađenim kanalizacionim sistemima, odvodnju otpadnih voda vrši preko septičkih jama. Koncentrisanom gradnjom a izgradnjom neadekvatnih septičkih jama, javljaju se problemi neuslovnog stanovanja, izljevanja sadržaja i nekontrolisanog oticanja. Neka područja imaju uređene lokalne seoske kanalizacije, koje se provode do najbližeg vodotoka.

Odvodnja oborinskih voda značajno zaostaje za odvodnjom otpadnih voda i po dužinama mreže i po površinama pokrivenosti. Neriješena odvodnja oborinskih voda u nekim područjima utiče na stabilnost terena. U mnogim naseljima saobraćajnice nisu uređene, pa nije adekvatno riješena odvodnja atmosferskih voda i dolazi do uključivanja u fekalnu kanalizaciju.

4.1.4. Uklanjanje otpada

Upravljanje otpadom predstavlja opšti interes društva, a regulisano je Zakonom o upravljanju otpadom ("Službene novine Federacije BiH", broj 33/03, 72/09). Ovaj Zakon ima za cilj obezbjeđivanje i osiguranje uslova za upravljanje otpadom na način kojim se ne ugrožava zdravlje ljudi i životna sredina.

Osnovna aktivnost u oblasti komunalne čistoće i komunalnog otpada je redovan odvoz smeća na deponiju. Analiza postojećeg stanja u upravljanju otpadom ukazuje na dobro stanje sa zbrinjavanjem komunalnog otpada i na nedostatak adekvatne infrastrukture i pratećih propisa za posebne vrste otpada, što za posljedicu ima veliki pritisak na okoliš i rizik za zdravlje stanovništva.

KJKP „RAD“ Sarajevo obavlja djelatnost prikupljanja, transporta i deponovanja komunalnog otpada u Kantonu Sarajevo. Otpad se prikuplja sa područja svih devet općina Kantona Sarajevo, a deponuje se na Gradskoj deponiji u Smiljevićima.

Prikupljanje komunalnog otpada vrši se redovno prema Operativnom planu i programu rada, a u skladu sa Zakonom o komunalnoj čistoći („Službene novine Kantona Sarajevo“ broj 11/97). Učestalost prikupljanja se kreće od 2 puta sedmično u padinskim dijelovima grada do 7 puta sedmično u staroj gradskoj jezgri i centralnom dijelu grada. Odlaganje otpada građani vrše u plastičnim kesama (centralni dio grada i stare gradske jezgre), kućnim kantama (padinski dijelovi grada i uske ulice) i najvećim dijelom posudama za otpad-kontejnerima zapremine 1100 i kojih je trenutno cca 8000 komada raspoređeno na području Kantona Sarajevo.

Deponija „Smiljevići“ je savremena sanitarna deponija koja je izgrađena po evropskim standardima. Površina deponije trenutno iznosi 65 ha sa mogućnošću širenja u okolini prostora i produženje vijeka trajanja do 2030. godine.

Otpad koji je prihvaćen na deponiji, a ne predstavlja komunalni otpad iskorišten je u tehnologiji sanitarnog odlaganja otpada, tako da se otpad zemlje iskorištava kao inertni materijal za prekrivanje komunalnog otpada, a građevinska šuta za izgradnju pristupnih puteva na deponiji.

Prema dosadašnjim raspoloživim podacima dobivenim od strane javnih komunalnih poduzeća produkcija otpada iznosi cca 380 kg/stan/godišnje u Kantonu Sarajevo.

Jedan broj stanovnika ima neodgovoran odnos prema otpadu što kao krajnji rezultat ima stvaranje nelegalnih deponija koje utiču na zagađenje prirode, urbanih sredina, vode, zemljišta i zraka. Nelegalne deponije se u najvećem dijelu formiraju na zemljištu koje je državno vlasništvo kao i u predjelima šumskih pojasa.

U razvijenim državama (Zapadna Evropa, Sjeverna Amerika, Japan i Australija) živi sedmina stanovnika svijeta. Oni proizvode trećinu svjetskog komunalnog otpada. Ali, u naprednim tehnologijama upravljanja otpadom (reciklaža i obrada otpada), razvijene države sudjeluju sa više od 80% u ukupno recikliranom i obrađenom

Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2016. godini

otpadu, u kontroliranom odlaganju sa gotovo 49%, a u nekontroliranom odlaganju otpada sa samo 6%.

Na osnovu Plana upravljanja medicinskim otpadom u Zavodu se definišu obaveze Radnih jedinica za odvojeno sakupljanje i privremeno skladištenje medicinskog otpada na mjestu nastanka, odgovorne osobe za proces i procedure, te eliminacija putem ovlaštenih firmi za zbrinjavanje infektivnog otpada. Komunalni otpad zbrinjava se putem gradske komunalne službe.

4.2. KVALITET ZRAKA

4.2.1 SISTEM PRAĆENJA KVALITETA ZRAKA U KANTONU SARAJEVO

Sistem praćenja (monitoringa) kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo je kontinuirani projekt koji provodi J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo za potrebe Ministarstva prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo.

Sistem praćenja kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo obuhvata sljedeće aktivnosti:

1. svakodnevni rad na prikupljanju podataka sa mjernih stanica i mjernih uređaja,
2. izrada dnevnih informacija o radu analizatora i prezentacija na Web-stranici svih promjena,
3. komentar informacija, izrada preporuka i uputstava za pojedine populacione skupine stanovništva,
4. kontinuirano praćenje promjena u kvalitetu zraka i izvještavanje prema Operativnom štabu s prijedlozima proglašenja epizoda prema Planu interventnih mjera za slučajeve prekomjerne zagađenosti zraka na području KS.
5. obaveza obavještavanja stanovništva (web stranica, putem slanja dopisa nadležnom ministarstvu koje putem press službe KS ostvaruje kontakt sa medijima) za slučajeve povećanog zagađenja s preporukama o načinu ponašanja u takvim izvanrednim okolnostima,
6. analiza dobivenih trenutnih vrijednosti s vrijednostima prethodnih godina uz preporuke za naredni period u cilju boljeg upravljanja kvalitetom zraka na području Kantona,
7. planiranje i provođenje svih aktivnosti u cilju obezbjeđenja kontinuiranog monitoringa kvaliteta zraka što podrazumijeva sve radnje nabavke, ugradnje, održavanja i kalibracija analizatora prema dostupnim sredstvima,
8. učešće u formiraju zakonske regulative u smislu davanja mišljenja, preporuka koje će pomoći unapređenju kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo.

4.2.2 MONITORING KVALITETA ZRAKA

Zakonska regulativa koja se odnosi na monitoring kvaliteta zraka obuhvata:

1. Zakon o zaštiti zraka ('Službene novine FBiH' broj 33/03);
2. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti zraka ('Službene novine FBiH' broj br. 04/10');
3. Pravilnik o načinu vršenja monitoringa kvaliteta zraka i definiranju vrsta zagađujućih materija, graničnih vrijednosti i drugih standarda kvaliteta zraka (Sl. novine FBiH 1/12);
4. Plan interventnih mjera u slučajevima prekomjernog zagađenja zraka u Kantonu Sarajevo ('Službene novine Kantona Sarajevo', 4/17);
5. Odluka o donošenju Akcionog plana za smanjenje emisije čestičnih tvari u zraku na području Kantona Sarajevo ('Službene novine Kantona Sarajevo', 16/13);
6. Odluka o zaštiti i poboljšanju kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo ('Službene novine Kantona Sarajevo', 1/13).

Monitoring kvaliteta zraka obuhvata:

- 1) kriterije za određivanje minimalnog broja mjernih mesta i lokacija za uzimanje uzoraka u slučaju fiksnih mjerena i u slučaju kada su fiksna mjerena dopunjena indikativnim mjerjenjima ili postupcima modeliranja, a sve u zavisnosti od namjene površine, sadržaja i kapaciteta,
- 2) metodologiju mjerena i ocjenjivanja kvaliteta zraka (referentne metode mjerena i kriteriji za ocjenjivanje koncentracija),
- 3) zahtjeve u pogledu podataka koji se koriste za ocjenjivanje kvaliteta zraka;
- 4) način obezbjeđenja kvaliteta podataka za ocjenjivanje kvaliteta zraka (prema zahtjevu standarda BAS EN ISO/IEC17025),
- 5) obim i sadržaj informacija o ocjenjivanju kvaliteta zraka.

Zahtjevi kvaliteta zraka su:

- 1) granične vrijednosti zagađujućih materija u zraku,
- 2) gornje i donje granice ocjenjivanja zagađujućih materija u zraku,
- 3) granice tolerancije i tolerantne vrijednosti,
- 4) koncentracije opasne po zdravlje ljudi i koncentracije o kojima se izvještava javnost (pragovi upozorenja i prag uzbune),
- 5) kritični nivoi zagađujućih materija u zraku,
- 6) ciljne vrijednosti, nacionalni i dugoročni ciljevi zagađujućih materija u zraku,
- 7) rokovi za postizanje graničnih i/ili ciljnih vrijednosti, u slučajevima kada su one prekoračene.

Vrijednosti iz stava 1. ovog člana se utvrđuju za pojedina područja s ciljem alata pri izradi prostornih i urbanističkih planova, izrade programa toplifikacije i prometa, mogućeg unošenja zagađujućih materija u prostor, izbora lokacije izvora zagađivanja i određivanje parametara ispusta (dimnjaka), a da prirodni sadržaji (ljudi, biljke i životinje) i izgrađena dobra ne budu ugroženi djelovanjem zagađujućih materija, kao i kod poduzimanja sanacionih mjera čiji je cilj zaštita zdravlja ljudi, ekosistema i izgrađenih sadržaja od djelovanja zagađujućih materija u ambijentalnom zraku.

J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo ima tradiciju već dugi niz godina u praćenju koncentracija sumpornog dioksida i čađi na 5 (pet) mjernih mesta, a od polovine 2008. godine na 3 (tri) mjerne mesta,

Zavod trenutno raspolaže sa tri "manuelne" stanice za praćenje koncentracije sumpordioksida i čađi koje pružaju informacije o koncentracijama u toku 24^h, svih 365 dana.

Zavod od polovine 2008. godine zagađenje zraka prati i pomoći jedne stacionarne stanice, jedne polumobilne stanice i jedne mobilne stanice. Stanice su stacionirane u:

-Stanica "Vijećnica" posjeduje displej koji građanima pokazuje aktuelne vrijednosti izmjerene na datoј stanici,

-Polumobilna stanica na Otoći preko puta Doma zdravlja "Kumrovec".

-Mobilna stanica koja je veći period u godini stacionirana na lokalitetu Doma zdravlja Iliča.

Stanice su uvezane informatički i centar za praćenje njihovog rada je u Zavodu za javno zdravstvo KS. Putem web servera koji je u funkciji od 2011. godine svakodnevno se vrši prikupljanje podataka sa automatskih stanica koji nakon validacije kao provjereni podaci konačno ulaze u izvještaj i bivaju objavljeni. Mjere prevencije u slučajevima povećanja koncentracija praćenih polutanata objavljaju se na web stranici J.U. Zavod za javno zdravstvo, Ministarstva prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša i na web stranici www.kvalitetzraka.ba.

Na mјernim stanicama se osim meteoroloških parametara (vlage, temperature, smjera i brzine vjetra), mjeri i koncentracije lebdećih čestica - PM₁₀, sumpor dioksid, ozon, azotni oksidi (NO, NO₂, NO_x) i ugljen monoksid.

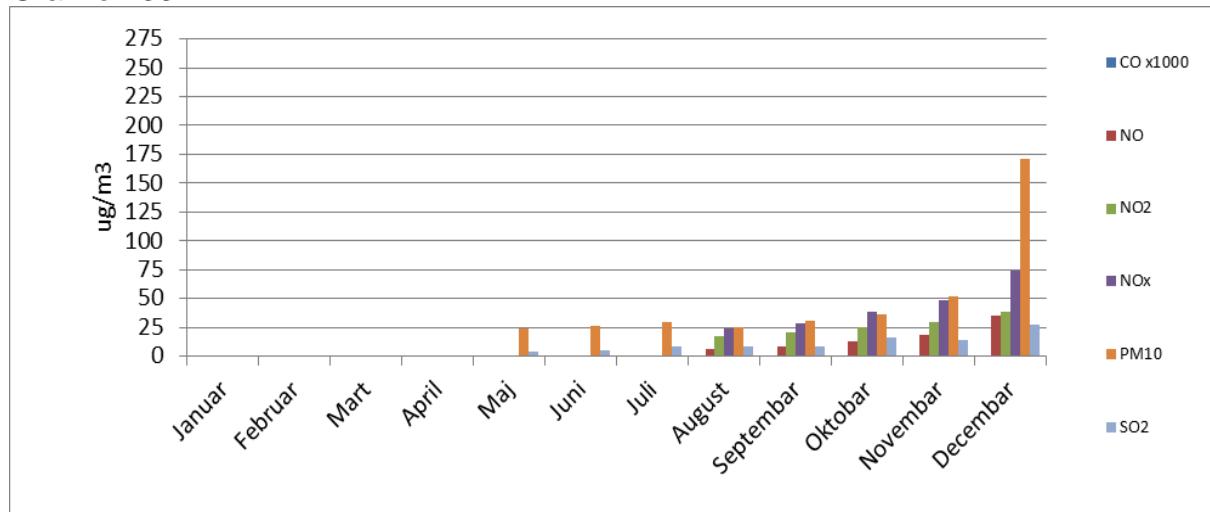
Pokazatelji prosječne mjerene vrijednosti kvaliteta zraka s automatske stanice „Vijećnica” za 2016. godinu

Tabela 34.

2016.	CO	NO	NO ₂	NOx	PM ₁₀	SO ₂
	[mg/m ³]	[µg/m ³]				
Januar	*	*	*	*	*	*
Februar	*	*	*	*	*	*
Mart	*	*	*	*	*	*
April	*	*	*	*	*	*
Maj	/	/	/	/	24	3
Juni	/	/	/	/	26	6
Juli	/	/	/	/	30	8
August	/	7	17	24	25	9
Septembar	/	8	20	28	31	9
Oktobar	/	13	26	39	36	16
Novembar	/	19	30	49	52	15
Decembar	1	35	39	74	171	27
PROSJEK	1	16	26	43	49	12
95% percentil			45		58	46
98% percentil			51		68	66

Napomena: * - analizator isključen radi premještanja na novu lokaciju
/- analizator isključen radi kvara

Grafikon 33.

Pokazatelji prosječne mjerene vrijednosti kvaliteta zraka sa automatske stanice „Otoka“ za 2016. godinu

Tabela 35.

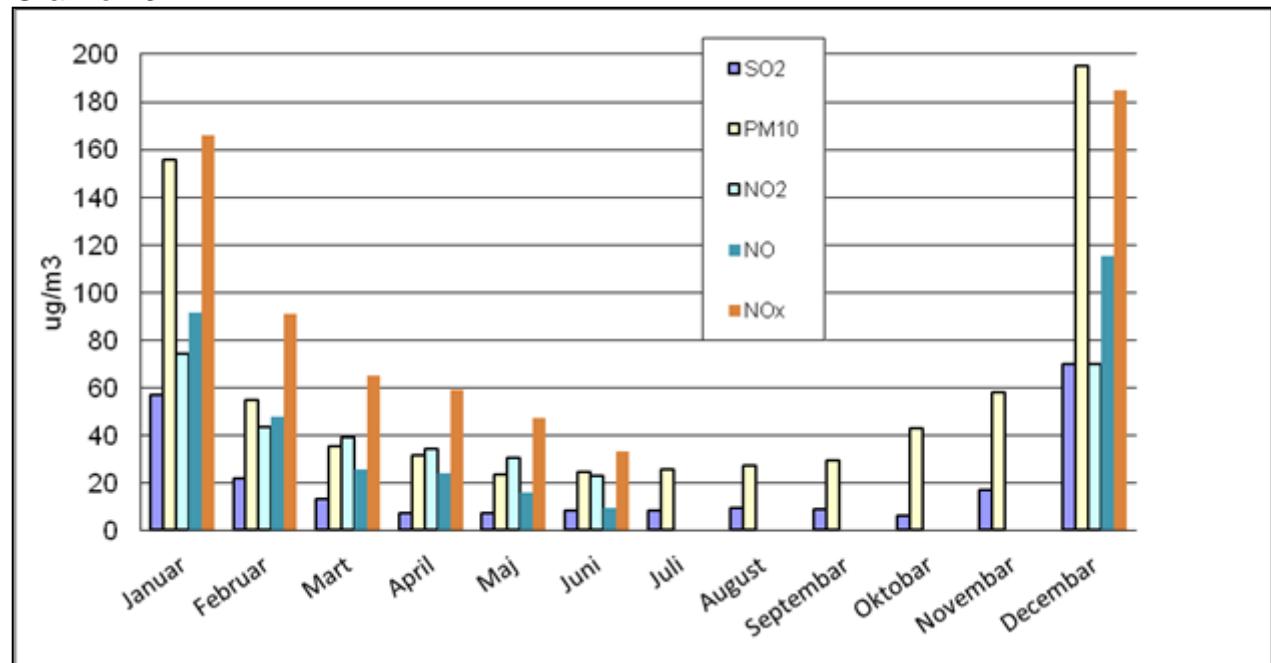
2016.	PM ₁₀	NO	NO ₂	NOx	SO ₂
	[µg/m ³]				
Januar	156	92	74	166	57
Februar	55*	48*	43*	91*	22*
Mart	35	26	39	65	13
April	31	24	35	59	7
Maj	23	16	31	47	7
Juni	25	10	23	33	8
Juli	26	/	/	/	8
August	27	/	/	/	9
Septembar	29	/	/	/	9
Oktobar	43	/	/	/	6
Novembar	58	/	/	/	17
Decembar	195	115	70	185	70
PROSJEK	59	47	45	92	20
95% percentil	237		100		106
98% percentil	308		111		170

Napomena: * - nije ostvaren dovoljan broj validnih podataka tokom mjeseca

/ - analizator isključen radi kvara

Analizator BTEX van funkcije tokom čitave godine

Grafikon 34.

Pokazatelji prosječne vrijednosti kvaliteta zraka mjerene mobilnom stanicom za 2016. godinu

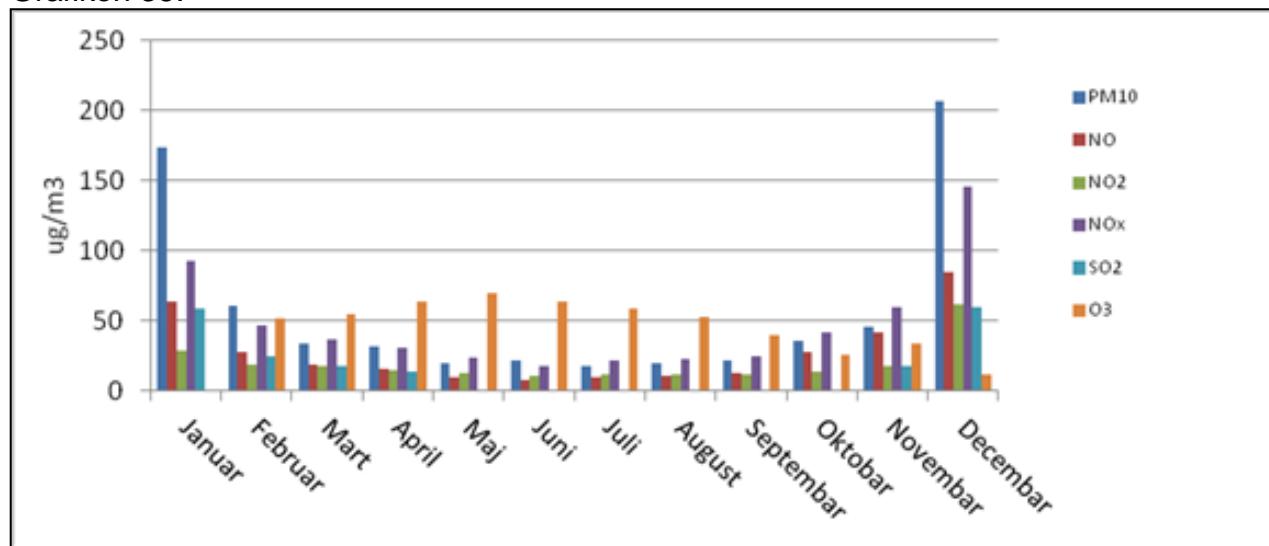
Tabela 36.

2016.	PM ₁₀	NO	NO ₂	NOx	SO ₂	O ₃
	[µg/m ³]					
Januar	174	63	29	93	59	/
Februar	61	28	19	47	24	52
Mart	34	19	18	37	18	55
April	32	16	15	31	14	63
Maj	20	10	13	23	/	70
Juni	22	7	11	18	/	64
Juli	18	10	12	21	/	59
August	20	11	12	23	/	53
Septembar	22	13	12	25	/	40
Oktobar	35	28	14	42	/	26
Novembar	46	42	17	60	18	34
Decembar	207	85	61	146	60	12
PROSJEK	58	28	19	47	32	48
95% percentil	210		72		77	
98% percentil	258		95		119	

Napomena:

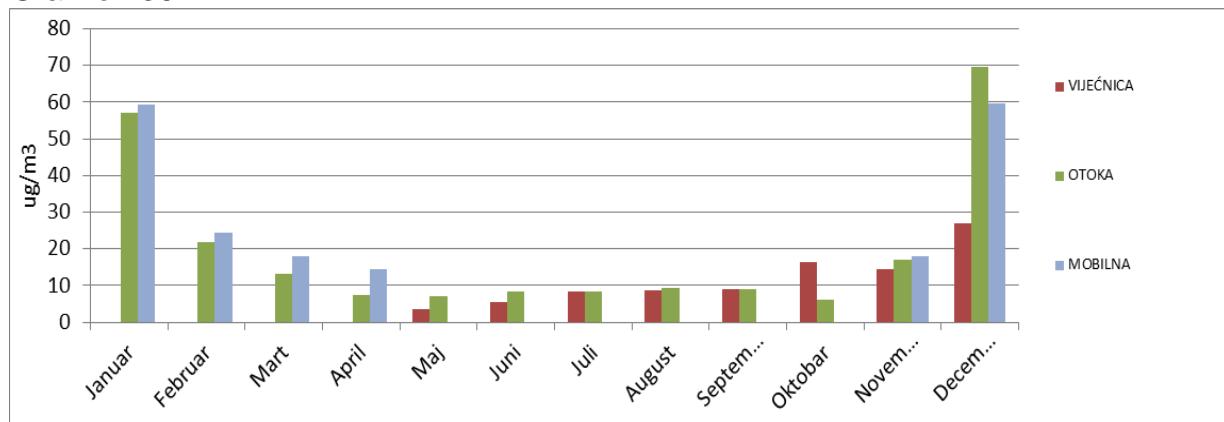
/ - analizator isključen radi kvara

Grafikon 35.

Trend kretanja vrijednosti koncentracije sumpor dioksida, prema lokacijama u KS tokom 2016.

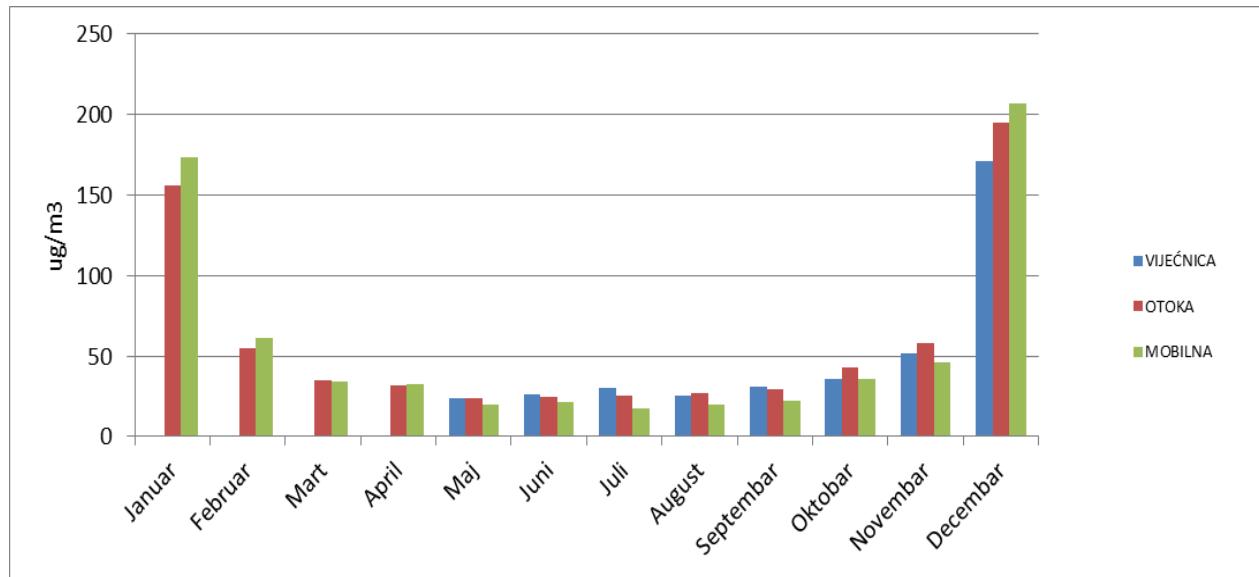
Grafikon 36.

1. Zabilježeno je jedno prekoračenje satnih vrijednosti i jedno prekoračenje dnevnih tolerantnih vrijednosti za sumpor dioksid što ne prelazi dozvoljeni broj propisan Pravilnikom. Samim time, zabilježen je znatno manji broj prekoračenja u odnosu na 2015. godinu. Procenat validnih mjerena je manji u odnosu na 2015. godinu.
2. Od 2016. godine je u funkciji stаница "Vijećnica" koja bilježi povremene satne, relativno visoke vrijednosti za ovaj polutant ali su vrijednosti unutar dozvoljenih i pripisuju se daljinskom transportu.

Trend kretanja vrijednosti koncentracije PM₁₀, prema različitim lokacijama u KS tokom 2016.

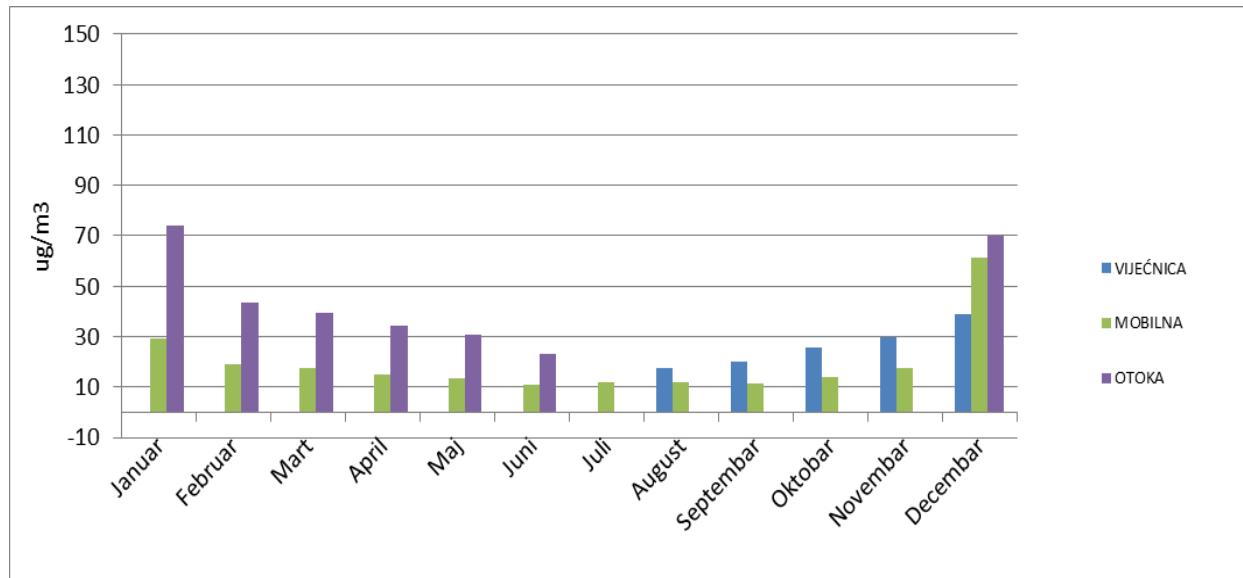
Grafikon 37.

1. Broj validnih mjerjenja za ovaj praćeni polutant je u određenoj mjeri veći u odnosu na predhodnu 2015. godinu.
2. Izmjerene vrijednosti automatske stanice "Vijećnica" ukazuju na značajniji broj prekoračenja u odnosu kada je stanica bila pozicionirana na Skenderiji.
3. Prosječna godišnja vrijednost koncentracije PM₁₀ iznosi 59 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ na stanicu "Otoka" a na stanicu "Ilidža" 58 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, što prelazi godišnju graničnu vrijednost od 40 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Godišnji prosjek za ove stanice je niži u odnosu na prethodne godine.
4. Tri stanice bilježe prekoračenje prosječnih dnevnih vrijednosti u odnosu na dozvoljeni broj prekoračenja tolerantne vrijednosti tokom godine (dozvoljeno 35 puta tokom godine) i to: Stanica "Otoka" 66 prekoračenja, stanica "Ilidža" 67 i stanica "Vijećnica" 29 puta u toku godine. Iako je broj prekoračenja manji u odnosu na ranije godine, koncentracije u pojedinim danima zimskog perioda su bile puno više u odnosu na 2015.

Trend kretanja vrijednosti koncentracije NO₂, prema različitim lokacijama u KS tokom 2016.

Grafikon 38.

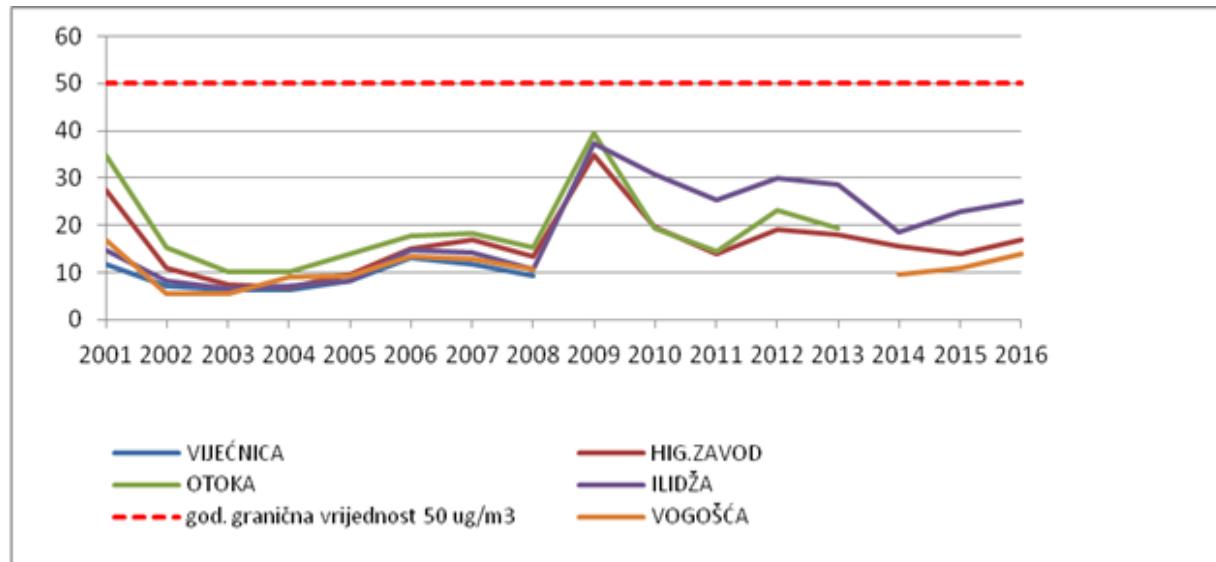
1. Azot dioksid na stanicu "Vijećnica" bilježi godišnji prosjek od 26 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (dozvoljeno graničnom vrijednosti 40 $\mu\text{g}/\text{m}^3$). Iz tabele se vidi da nije bilo prekoračenja ni satnih ni prosječnih dnevnih vrijednosti za ovaj polutant.
2. Azot dioksid na stanicu "Otoka" bilježi godišnji prosjek od 45 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ što prekoračuje dozvoljenu graničnom vrijednosti 40 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Iz tabele se vidi da je zabilježeno tri puta prekoračenje prosječne satne vrijednosti i devet puta prosječne dnevne vrijednosti što predstavlja povećanje u odnosu na 2015. godinu, iako prosječna godišnja vrijednost na to ne ukazuje.
3. Prosječna godišnja vrijednost za azot dioksid za mobilnu stanicu iznosi 19 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ i u padu je u odnosu na 2015. godinu.

Trendovi kretanja vrijednosti koncentracija sumpor dioksida, prema godinama i različitim lokacijama za manuelne stanice

Tabela 37.

	VIJEĆNICA	HIG. ZAVOD	OTOKA	ILIDŽA	VOGOŠĆA
2001	12	28	35	15	17
2002	7	11	15	8	5
2003	6	8	10	7	5
2004	6	7	10	7	9
2005	8	10	14	8	9
2006	13	15	18	15	13
2007	12	17	18	14	13
2008	9	13	15	11	11
2009	-	35	40	37	-
2010	-	20	19	31	-
2011	-	14	14	25	-
2012	-	19	23	30	-
2013	-	18	19	29	-
2014	-	15	-	18	9
2015	-	14	-	23	11
2016	-	17	-	25	14

Grafikon 39.

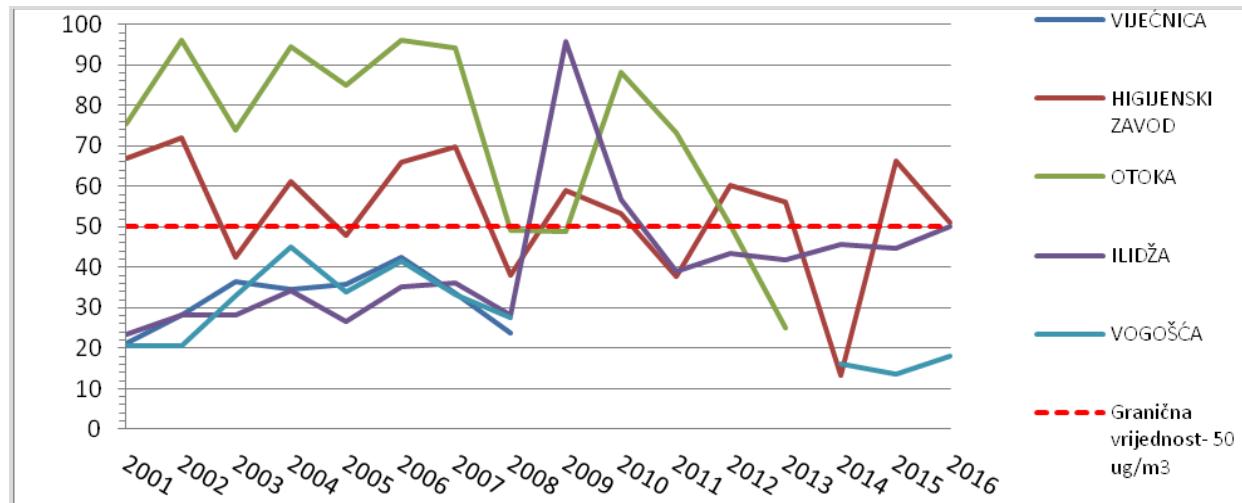
Iz grafikona 41. je vidljivo da sve stanice imaju do 2009. godine iste trendove. Na svim manuelnim stanicama tokom godina praćenja nije zabilježeno prekoračenje godišnje vrijednosti od $50\mu\text{g}/\text{m}^3$. Stanica na Otoci je od 2014. prebačena na lokaciju Vogošće (Dom zdravlja) da bi se mjeranjima manuelnom stanicom obuhvatila i ta opština. Primjetan je od 2014. godine ponovni lagani rast koncentracije sumpordioksida na svim praćenim lokalitetima.

Trend kretanja vrijednosti koncentracije čadi, prema godinama i različitim lokacijama za manuelne stanice

Tabela 38.

	VIJEĆNICA	HIG.ZAVOD	OTOKA	ILIDŽA	VOGOŠĆA
2001	21	67	75	23	20
2002	28	72	96	28	21
2003	-	42	74	28	33
2004	35	61	94	34	45
2005	36	48	85	26	34
2006	42	66	96	35	41
2007	34	70	94	36	33
2008	24	38	49	28	27
2009	-	59	49	96	-
2010	-	53	88	57	-
2011	-	38	73	39	-
2012	-	60	50	43	-
2013	-	56	25	42	-
2014	-	13	-	46	16
2015	-	66	-	45	14
2016		51		50	18

Grafikon 40.

Iz grafikona 42. može se primijetiti kako vrijednosti koncentracije čadi variraju iz godine u godinu. Na lokalitetu stanice Ilidža bilježi se lagani rast koncentracije čadi. Promjena energenata naročito u općini Ilidža uslovila je da su većina objekata privatni stambeni objekti koji imaju individualna manja ložišta koja su u većini slučajeva neprilagođena korištenim emergentima.

Tabela 39. Pregled broja prekoračenja tolerantnih vrijednosti polutanata tokom 2016.

	SO ₂								NO ₂								PM ₁₀			
	Satne vrijednosti				Dnevne vrijednosti				Satne vrijednosti				Dnevne vrijednosti				Dnevne vrijednosti			
	ukupan broj mjerjenja	broj prekoračenja	procenat prekoračenja	procenat validnih mjerjenja u odnosu na teoretski	ukupan broj mjerjenja	broj prekoračenja	procenat prekoračenja	procenat validnih mjerjenja u odnosu na teoretski	ukupan broj mjerjenja	broj prekoračenja	procenat prekoračenja	procenat validnih mjerjenja u odnosu na teoretski	ukupan broj mjerjenja	broj prekoračenja	procenat prekoračenja	procenat validnih mjerjenja u odnosu na teoretski	ukupan broj mjerjenja	broj prekoračenja	procenat prekoračenja	procenat validnih mjerjenja u odnosu na teoretski
Vijećnica	5027	1	0.02	57	208	0	0.00	57	5081	0	0.00	35	128	0	0.0	35	212	29	13.7	58
Otoka	6917	0	0.00	79	292	1	0.30	80	3921	3	0.08	45	167	9	5.4	46	322	66	20.5	88
Mobilna	3204	0	0.00	37	133	0	0.00	36	8329	0	0.00	95	346	0	0.0	95	298	67	22.5	82

Ocenjivanje gornje i donje granice uticaja na zdravlje ljudi

Tabela 40.a

„Vijećnica“

Polutant	Vrijeme prosječenja	Gornja granica ocjenjivanja ¹	Broj prekoračenja	Donja granica ocjenjivanja ¹	Broj prekoračenja	Srednja godišnja vrijednost µg/m ³	Minimalna raspoloživost podataka
SO ₂	Jedan dan	75 ² µg/m ³	1	50 ² µg/m ³	1	-	75 % n ₁
SO ₂	Godina	-		-		12	90 %
NO ₂	Jedan sat	105 ³ µg/m ³	4	75 ³ µg/m ³	74		75 % n ₂
NO ₂	Godina	32 µg/m ³		26 µg/m ³		26	90 %
PM ₁₀	Jedan dan	35 ⁵ µg/m ³	77	25 ⁵ µg/m ³	67	-	75 % n ₃
PM ₁₀	Godina	28 µg/m ³		20 µg/m ³		49	90 %

n₁-ostvareno 57% validnih podataka

n₂-ostvareno 35 % validnih podataka

n₃- ostvareno 58 % validnih podataka

Ocenjivanje gornje i donje granice uticaja na zdravlje ljudi

Tabela 40.b

“Otoka”

Polutant	Vrijeme prosječenja	Gornja granica ocjenjivanja ¹	Broj prekoračenja	Donja granica ocjenjivanja ¹	Broj prekoračenja	Srednja godišnja vrijednost µg/m ³	Minimalna raspoloživost podataka
SO ₂	Jedan dan	75 ² µg/m ³	23	50 ² µg/m ³	21	-	75 %
SO ₂	Godina	-	-	-	-	20	90 %
NO ₂	Jedan sat	105 ³ µg/m ³	295	75 ³ µg/m ³	421	-	75 % n ₁
NO ₂	Godina	32 µg/m ³		26 µg/m ³		45	90 %
PM ₁₀	Jedan dan	35 ⁵ µg/m ³	137	25 ⁵ µg/m ³	90	-	75 %
PM ₁₀	Godina	28 µg/m ³		20 µg/m ³		59	90 %

n₁- ostvareno 45% validnih podataka

Ocjenvivanje gornje i donje granice uticaja na zdravlje ljudi

Tabela 40.c

Mobilna stanica

Polutant	Vrijeme prosječenja	Gornja granica ocjenjivanja ¹	Broj prekoračenja	Donja granica ocjenjivanja ¹	Broj prekoračenja	Srednja godišnja vrijednost µg/m ³	Minimalna raspoloživost podataka
SO ₂	Jedan dan	75 ² µg/m ³	16	50 ² µg/m ³	23	-	75 % n1
SO ₂	Godina	-		-		32	90 %
NO ₂	Jedan sat	105 ³ µg/m ³	40	75 ³ µg/m ³	144	-	75 %
NO ₂	Godina	32 µg/m ³		26 µg/m ³		19	90 % n2
PM ₁₀	Jedan dan	35 ⁵ µg/m ³	118	255 µg/m ³	47	-	75 %
PM ₁₀	Godina	28 µg/m ³		20 µg/m ³		58	90 %

n₁- ostvareno 36% validnih mjerena

n₂- ostvareno 46% validnih mjerena

¹ Gornja i donja granica ocjenjivanja za zaštitu zdravlja ljudi. Prilog VIII odjeljak B definira načine utvrđivanja prekoračenja gornje i donje granice ocjenjivanja

² Vrijednosti propisane za dnevne prosjeke i ne smije se prekoračiti više od 3 puta u toku godine za SO₂.

³ Vrijednosti propisane za jednočasovne prosjeke i ne smiju biti prekoračene više od 18 puta u toku godine za NO₂.

⁵ Vrijednosti propisane za dnevne srednje vrijednosti i ne smiju biti prekoračene više od 35 puta u toku godine za PM₁₀.

Prema provedbi Plana interventnih mjera za slučajevе prekomjernog zagađenja u Kantonu Sarajevo u 2016. godini pet puta su proglašavane epizode sa prekoračenjima za mjere "Pripravnosti, Upozorenja i Uzbune" (Tabela 41.).

Proglašavane epizode sa prekoračenjima za mjere "Pripravnosti, Upozorenja i Uzbune"

Tabela 41.

Period	Mjera
25.01.	Proglašenje epizode "Pripravnosti"
27.01.	Proglašenje epizode "Upozorenja"
28.01.- 31.01.	Ukidanje epizoda "Upozorenja" zadržavanje epizode "Pripravnosti"
07.12.	Proglašenje epizode "Pripravnosti"
23.12.	Proglašenje epizode "Upozorenja"
24.12.	Proglašenje epizode "Uzbune"
27.12.	Ukidanje epizoda "Uzbune" zadržavanje epizode "Upozorenja"
29.12.	Ukidanje epizoda "Upozorenja" i "Pripravnosti"

4.3. ZDRAVSTVENA ISPRAVNOST ŽIVOTNIH NAMIRNICA I PREDMETA OPĆE UPOTREBE

Prema podacima kojim raspolaže J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo u 2016. godini urađeno je ukupno 38.054 analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica, što je za 6,75% manje analiza u odnosu na prethodnu godinu (40.809 analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica). Kao i prošle godine nisu dostavljeni zakonom propisani izvještaji od strane Zavoda za javno zdravstvo Federacije BiH, dok su izvještaje dostavili Veterinarski fakultet-Higijena životnih namirnica i J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo. Od ukupnog broja urađenih analiza u ovim ustanovama 18.639 analiza ili 48,98% su bile iz proizvodnje, a 19.415 analiza ili 51,02% iz prometa. Od ukupnog broja analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica 884 analiza ili 2,32% nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.

U strukturi životnih namirnica koje su analizirane na zdravstvenu ispravnost u najvećem procentu zastupljeni su: meso i proizvodi od mesa, zatim mlijeko i proizvodi od mlijeka, gotova jela, , voda za piće, ostali proizvodi, jaja i proizvodi od jaja, hleb, keks i tjestenina, kolači i sladoled, ribe, školjke i proizvodi od ribe.

Ukupan broj organoleptičkih analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica je iznosio 12.765, od čega 314 analiza ili 2,46% nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.

Ukupan broj hemijskih analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica je iznosio 2.566, od čega 77 analize ili 3,00% nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.

Ukupan broj mikrobioloških analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica je iznosio 22.723, od čega 493 analiza ili 2,17 % nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.

**Zdravstvena ispravnost životnih namirnica iz proizvodnje
u Kantonu Sarajevo u 2016. godini**

Tabela 42.

Vrsta namirnice	Organoleptičke analize		Hemjske analize		Mikrobiološke analize	
	SVEGA	Od toga ne odgovara	SVEGA	Od toga ne odgovara	SVEGA	Od toga ne odgovara
Mlijeko i proizvodi od mlijeka	1.374	23	262	4	1.373	7
Meso i proizvodi od mesa	6.444	65	799	13	6.444	83
Ribe, školjke i proizvodi od riba	50	0	0	0	50	0
Jaja i proizvodi od jaja	187	0	3	0	190	0
Žitarice i brašno	20	0	9	0	20	0
Hljeb, keks i tjestenine	96	0	0	0	96	0
Kolači i sladoled	84	0	0	0	84	0
Dječja hrana	10	0	0	0	10	0
Masti i ulja	-	-	-	-	-	-
Pića alkoholna i bezalkoholna	-	-	-	-	-	-
Gotova jela	-	-	-	-	-	-
Ostale namirnice	442	7	150	6	442	9
Voda za piće	-	-	-	-	-	-
UKUPNO	8.707	95	1.223	23	8.709	99

*Podaci J.U. ZZJZ KS i Veterinarskog fakulteta

**Zdravstvena ispravnost životnih namirnica iz prometa
u Kantonu Sarajevo u 2016. godini**

Tabela 43.

Vrsta namirnice	Organoleptičke analize		Hemiske analize		Mikrobiološke analize	
	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara
Mlijeko i proizvodi od mlijeka	384	5	108	5	523	13
Meso i proizvodi od mesa	1.803	24	370	6	1.880	21
Ribe, školjke i proizvodi od riba	-	-	-	-	-	-
Jaja i proizvodi od jaja	175	0	2	0	180	0
Žitarice i brašno	3	0	5	0	-	-
Hljeb, keks i tjestenine	6	0	6	0	1.758	8
Kolači i sladoled	143	0	-	-	1.050	33
Dječja hrana	27	0	-	-	14	0
Masti i ulja	-	-	-	-	6	0
Pića alkoholna i bezalkoholna	6	0	6	0	68	0
Gotova jela	433	2	2	0	5.400	82
Ostale namirnice	350	6	116	5	638	23
Voda za piće	728	182	728	38	2.497	214
UKUPNO	4.058	219	1.343	54	14.014	394

*Podaci J.U. ZZJZ KS i Veterinarskog fakulteta

U 2016. godini u Kantonu Sarajevo urađeno je u navedenim ustanovama ukupno 489 analiza na zdravstvenu ispravnost predmeta opće upotrebe, od čega su 353 analiza ili 72,19% bile iz proizvodnje, a 136 analize ili 27,81% su bile iz prometa. Od ukupnog broja analiza na zdravstvenu ispravnost predmeta opće upotrebe 9 analiza ili 1,84% nije odgovaralo zdravstvenoj ispravnosti.

Zdravstvena ispravnost predmeta opće upotrebe u Kantonu Sarajevo u 2016. godini

Tabela 44.

Vrsta uzorka	Proizvodnja					
	Organoleptičke analize		Hemiske analize		Mikrobiološke analize	
	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara
Predmeti opće upotrebe	-	-	-	-	353	6
Vrsta uzorka	Promet					
	Organoleptičke analize		Hemiske analize		Mikrobiološke analize	
	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara
Predmeti opće upotrebe	136	3	-	-	-	-
UKUPNO	136	3	-	-	353	6

*Podaci J.U. ZZJJZ KS i Veterinarskog fakulteta

U 2016. godini u Kantonu Sarajevo urađeno je u navedenim ustanovama ukupno 70 analiza na zdravstvenu ispravnost sredstava za ličnu higijenu, od čega su 44 analiza ili 62,86% bile iz proizvodnje, a 26 analiza ili 37,14% su bile iz prometa. Od ukupnog broja analiza na zdravstvenu ispravnost sredstava za ličnu higijenu 1 analiza ili 1,43% nije odgovarala zdravstvenoj ispravnosti.

Zdravstvena ispravnost sredstava za ličnu higijenu u Kantonu Sarajevo u 2016. godini

Tabela 45.

Vrsta uzorka	Proizvodnja					
	Organoleptičke analize		Hemiske analize		Mikrobiološke analize	
	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara
Sredstva za ličnu higijenu	-	-	-	-	44	1
Vrsta uzorka	Promet					
	Organoleptičke analize		Hemiske analize		Mikrobiološke analize	
	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara
Sredstva za ličnu higijenu	21	0	5	0	-	-
UKUPNO	21	0	5	0	44	1

*Podaci J.U. ZZJJZ KS i Veterinarskog fakulteta

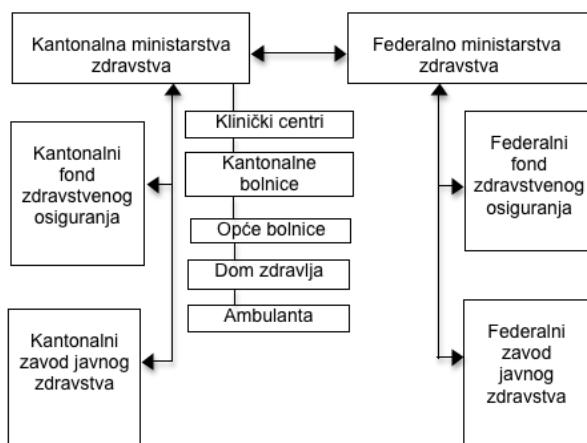
5. ORGANIZACIJA ZDRAVSTVENE ZAŠTITE U KANTONU SARAJEVO

Zdravstvena djelatnost predstavlja organizirano pružanje zdravstvene zaštite kroz rad zdravstvenih radnika i zdravstvenih saradnika u okviru zdravstvenih ustanova u javnom i privatnom sektoru u skladu sa stručno-medicinskom doktrinom i uz upotrebu zdravstvene tehnologije.

Na području Kantona Sarajevo zdravstvena djelatnost organizovana je i provodi se na primarnom, sekundarnom i tercijarnom nivou zdravstvene zaštite.

Organizaciona struktura sistema zdravstvene zaštite u Federaciji BiH i u Kantonu Sarajevo

Shema 1.

*Izvor. Health Care Systems in Transition (2002.)

Zdravstvena zaštita na primarnom nivou obuhvata: djelatnost porodične medicine, djelatnost zdravstvene zaštite djece, djelatnost polivalentnih patronažnih sestara u zajednici, higijensko-epidemiološku zaštitu, hitnu medicinsku pomoć, zaštitu reproduktivnog zdravlja žena, zdravstvenu zaštitu nespecifičnih i specifičnih plućnih oboljenja, fizikalnu i mentalnu rehabilitaciju u zajednici, specifičnu zdravstvenu zaštitu radnika kao dio medicine rada, ako je ugovorena sa poslodavcem, zubozdravstvenu zaštitu, laboratorijsku i radiološku dijagnostiku primarnog nivoa i apotekarsku djelatnost.

Djelatnost primarne zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo je organizovana kroz rad:

- **JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo sa 9 organizacionih jedinica na području devet općina Kantona Sarajevo,**
- **JU "Apoteke Sarajevo",**
- **9 zavoda za zdravstvenu zaštitu određenih populacionih skupina (žene, studenti, radnici),**
- **HE službe J.U. Zavoda za javno zdravstvo Kantona Sarajevo,**
- **privatni sektor kroz rad ambulanti, apoteka i stomatoloških ordinacija.**

Specijalističko-konsultativna djelatnost na sekundarnom nivou zdravstvene zaštite predstavlja dio zdravstvene djelatnosti koja kroz pružanje vanbolničkih usluga osigurava podršku primarnoj i bolničkoj zdravstvenoj djelatnosti, s ciljem povećanja stepena rješavanja zdravstvenih problema pacijenata i racionalnijeg korištenja resursa u zdravstvu.

U Kantonu Sarajevo djelatnost specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite je organizovana kao bolnička specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u javnom sektoru i kao vanbolnička specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u javnom i privatnom sektoru.

Djelatnost bolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u javnom sektoru osigurava:

- **Univerzitetski-klinički centar Sarajevo i**
- **Opća bolnica "Prim. Dr. Abdullah Nakaš".**

Djelatnost vanbolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite osigurava:

- **JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo kroz rad Organizacione jedinice za specijalističko-konsultativne djelatnosti**
- **zavodi za zdravstvenu zaštitu određenih populacionih skupina (žene, studenti, radnici),**
- **privatni sektor kroz rad specijalističkih ordinacija, zdravstvenih ustanova tipa poliklinike, centra, zavoda, lječilišta i laboratorija.**

JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo pruža specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu kroz rad Organizacione jedinice Specijalističko-konsultativne djelatnosti iz sljedećih medicinskih disciplina: interne medicine, otorinolaringologije, oftalmologije, neurologije, zatim stomatološke zdravstvene zaštite sekundarnog nivoa iz oblasti pedodoncije, bolesti usta, bolesti zuba, protetike, parodontologije, oralne hirurgije i ortodoncije.

Zavodi za zdravstvenu zaštitu određenih populacionih skupina pružaju, pored primarne zdravstvene zaštite i specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu za određene populacione skupine kao što su žene, radnici, studenti i sportaši.

J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo na sekundarnom nivou zdravstvene zaštite obuhvata djelatnosti iz oblasti javnog zdravstva i to socijalne medicine, organizacije i ekonomike zdravstva, epidemiologije, higijene i zaštite čovjekove okoline, sanitарne mikrobiologije, sanitарne hemije i mikrobiološke dijagnostike.

Opća bolnica "Prim. Dr. Abdullah Nakaš" Sarajevo pruža bolničku specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu iz bazičnih specijalnosti, a Univerzitetski klinički centar Sarajevo pruža bolničku specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu iz svih medicinskih disciplina na sekundarnom i terciјarnom nivou.

Djelatnost bolničke zdravstvene zaštite obavljaju bolnice na sekundarnom nivou (opće bolnice, specijalne bolnice, kantonalne bolnice) i na tercijarnom nivou zdravstvene djelatnosti univerzitetsko-kliničke bolnice.

Djelatnost bolničke zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevu organizovana je kroz rad javnih zdravstvenih ustanova:

- **Univerzitetski klinički centar Sarajevo**
- **Opća bolnica „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ Sarajevo**
- **Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo**
- **Zavod za bolesti ovisnosti Kantona Sarajevo.**

Univerzitetski klinički centar Sarajevo pruža bolničku zdravstvenu zaštitu stanovništvu na području Kantona Sarajevo na sekundarnom i tercijarnom nivou, ali i dijelu stanovništva Federacije BiH koje gravitira UKCS.

Opća bolnica „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ Sarajevo pruža bolničku zdravstvenu zaštitu sekundarnog nivoa stanovništvu Kantona Sarajevo.

Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo pruža specifičnu bolničku zdravstvenu zaštitu za potrebe stanovništva Kantona Sarajevo (akutna i hronična hospitalizacija za psihijatrijske pacijente).

Zavod za bolesti ovisnosti pruža bolničku zdravstvenu zaštitu uz dodatne kapacitete dnevne bolnice za potrebe stanovništva Kantona Sarajevo iz oblasti adiktivne medicine.

5.1. KADAR U JAVNOM SEKTORU ZDRAVSTVENE DJELATNOSTI

Na osnovu "Izvještaja o organizacionoj strukturi i kadrovima zaposlenim u zdravstvenim ustanovama" Obrazac br. 3-00-60., stanje na dan 31.12.2016. godine u Kantonu Sarajevo u javnom sektoru zdravstvene zaštite radilo je ukupno 7.512 zaposlenih što je za 1,37% manji broj zaposlenih u odnosu na prethodnu godinu kada je ukupan broj zaposlenih iznosio 7.616 zaposlenik.

Od ukupnog broja zaposlenih u 2016. godini u Kantonu Sarajevo, zdravstvenih radnika je bilo 5.405, što je za 0,92% manji broj zdravstvenih radnika u odnosu na prethodnu godinu (5.455). Zdravstvenih saradnika u 2016. godini bilo je 138 i što je za 2,13% manji broj zdravstvenih saradnika u odnosu na prethodnu godinu (141). Administrativno-tehničkog osoblja bilo je 1.969 zaposlenih, što je za 2,52% manji broj u odnosu na prethodnu godinu, kada je taj broj iznosio 2.020 zaposlenih u administrativno-tehničkim službama.

Struktura ukupnog broja zaposlenih u javnom sektoru zdravstvene djelatnosti Kantona Sarajevo, 2015 i 2016. godina

Tabela 46.

Godina	Ukupno zaposleni	OD TOGA		
		Zdravstveni radnici	Zdravstveni saradnici	Administrativno-tehničko osoblje
2015.	7.616	5.455	141	2.020
	100,00%	71,63%	1,85%	26,52%
2016.	7.512	5.405	138	1.969
	100,00%	71,95%	1,84%	26,21%

Broj zdravstvenih radnika u javnom sektoru zdravstvene djelatnosti u Kantonu Sarajevo, 2016. godina

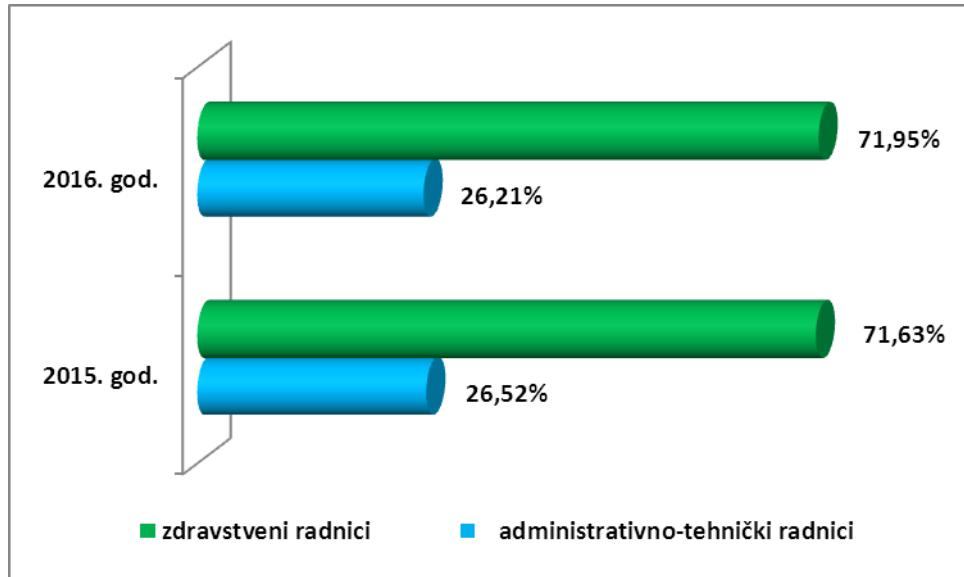
Tabela 47.

Ukupno zdravstvenih radnika	Doktori med.	Od toga spec.	Doktori stom.	Od toga spec.	Mr ph	Od toga spec.	FZS	VŠS zdrav. teh.	SSS zdrav. teh.
5.405	1.390	1.101	179	80	175	38	182	368	3.111
100,00%	25,72%	-	3,31%	-	3,24%	-	3,37%	6,81%	57,56%

Učešće administrativno-tehničkog osoblja u ukupnom broju zaposlenih u djelatnosti zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo je 26,21%, što predstavlja odnos koji je iznad preporučenog odnosa zdravstvenih i nezdravstvenih radnika i neznatno je niži u odnosu na prethodnu godinu (26,52%).

Odnos zdravstvenih i nezdravstvenih radnika u javnom sektoru zdravstvene djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2015 i 2016. godini

Grafikon 41.

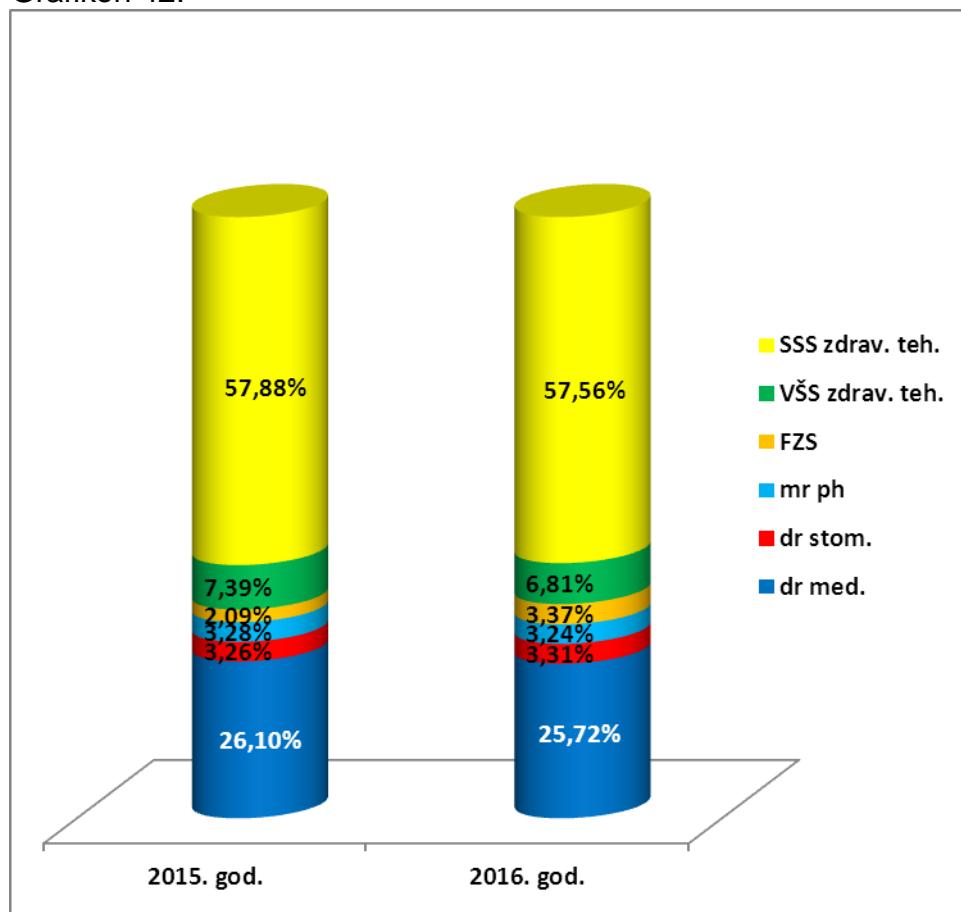

Zdravstveni radnici i zdravstveni saradnici ukupno u javnom sektoru zdravstvene djelatnosti Kantona Sarajevo u 2016. godini:

- doktori medicine 1.390, od čega 1.101 specijalista;
- doktori stomatologije 179, od čega 80 specijalista;
- magistri farmacije 175 od čega 38 specijalista;
- fakultet zdravstvenih studija 182;
- viši zdravstveni tehničari 368;
- srednji zdravstveni tehničari SSS 3.111;
- zdravstveni saradnici 138.

Struktura zdravstvenih radnika ukupno u javnom sektoru zdravstvene djelatnosti Kantona Sarajevo u 2015 i 2016. godini

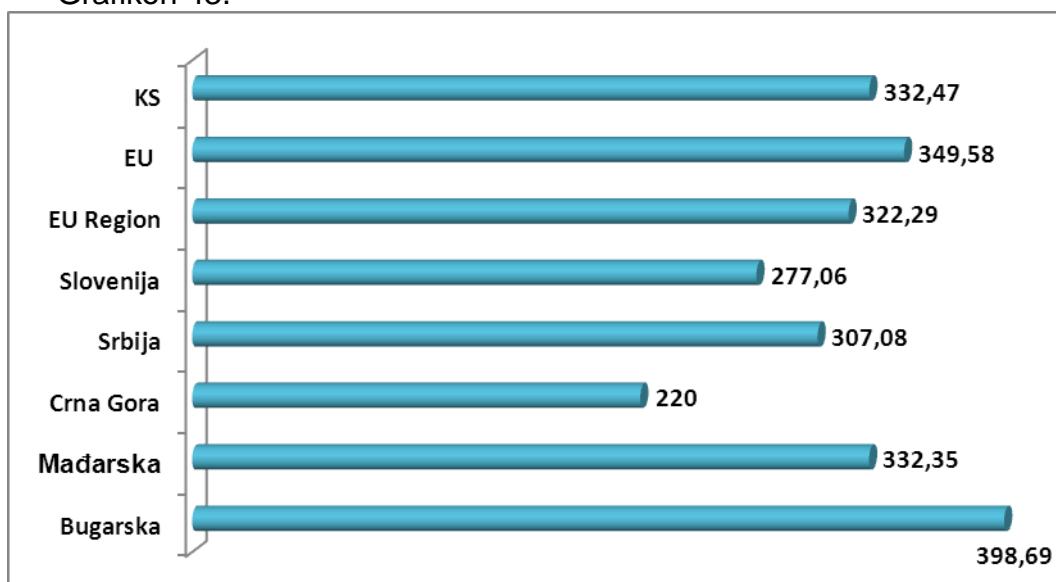
Grafikon 42.

Prema posljednjim dostupnim podacima (2014. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve”, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, broj doktora medicine na 100.000 stanovnika za Bosnu i Hercegovinu nije dostupan, dok je ovaj podatak za EU 349,58, a za EU Region 322,29/100.000 stanovnika.

Broj doktora medicine na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo, Bosni i Hercegovini i izabranim evropskim zemljama, 2014. godina

Grafikon 43.

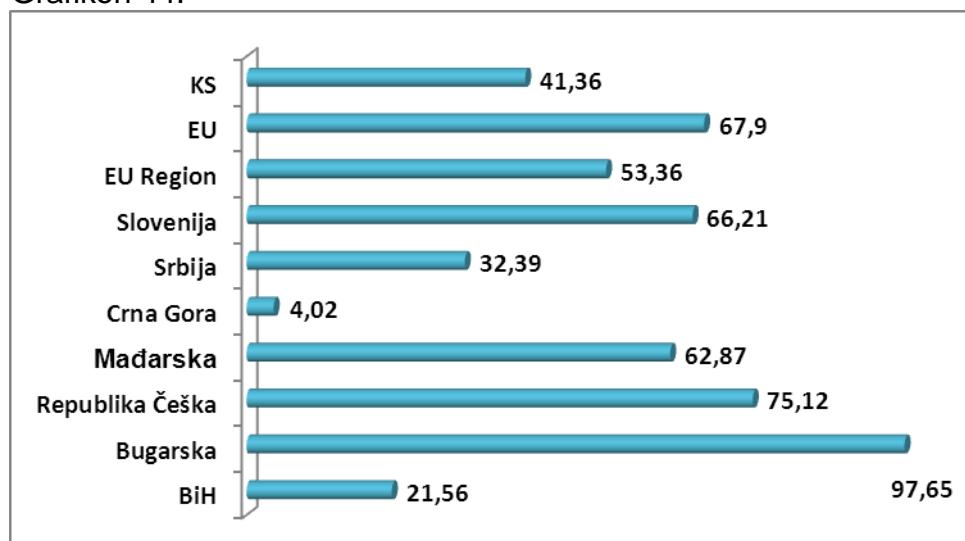

*Izvor podataka: WHO/EUROPEAN HFA Database 2014. god.

Prema posljednjim dostupnim podacima (2014. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve”, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, broj doktora stomatologije na 100.000 stanovnika za Bosnu i Hercegovinu je 21,56, za EU 67,90, a za EU Region je u 53,36/100.000 stanovnika.

Broj doktora stomatologije na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo, Bosni i Hercegovini i izabranim evropskim zemljama, 2014. godina

Grafikon 44.

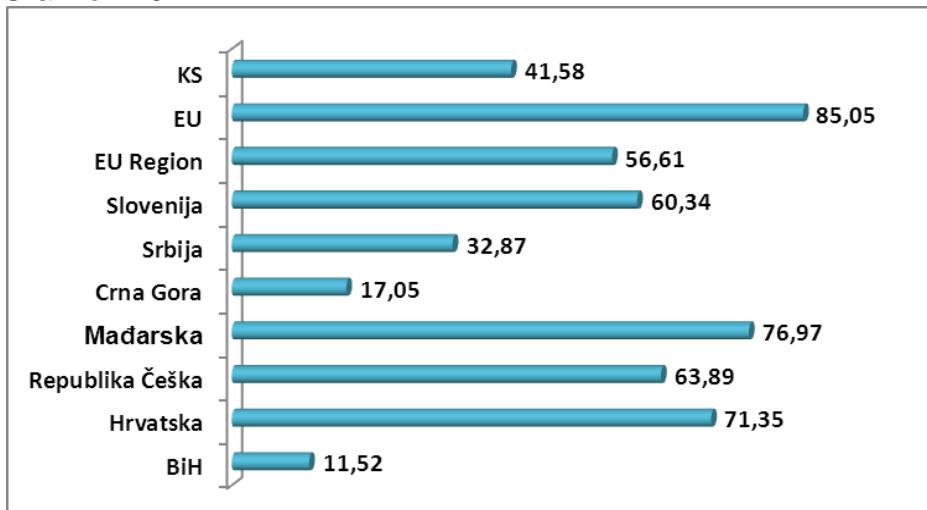
*Izvor podataka: WHO/EUROPEAN HFA Database 2014. god.

Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2016. godini

Prema posljednjim dostupnim podacima (2014. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve”, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, broj magistara farmacije na 100.000 stanovnika za Bosnu i Hercegovinu je 11,52, za EU 85,05, a za EU Region je 56,61/100.000 stanovnika.

Broj magistara farmacije na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo, Bosni i Hercegovini i izabranim evropskim zemljama, 2014. godina

Grafikon 45.

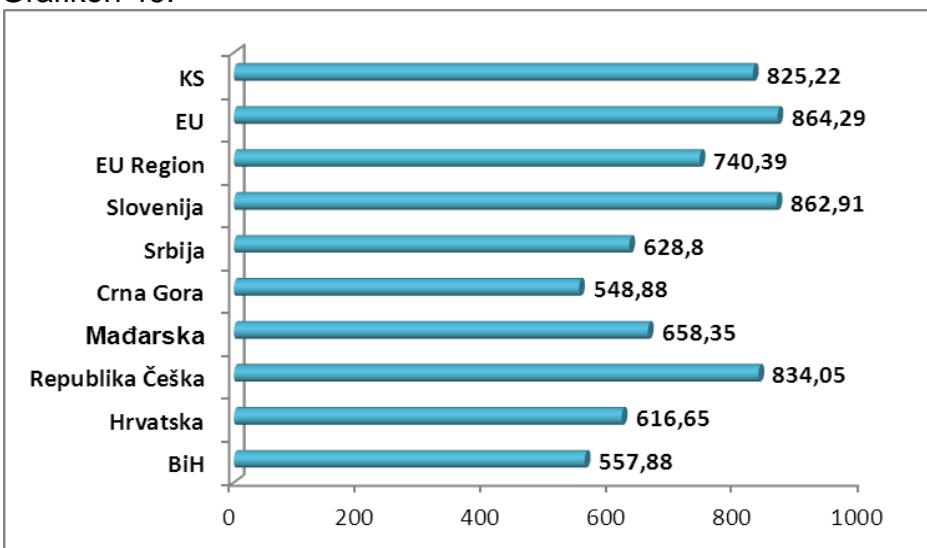

* Izvor podataka: WHO/EUROPEAN HFA Database 2014. god.

Prema posljednjim dostupnim podacima (2014. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve”, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, broj zdravstvenih tehničara na 100.000 stanovnika za Bosnu i Hercegovinu je 557,88, za EU 864,29, a za EU Region je 740,39/100.000 stanovnika

Broj zdravstvenih tehničara na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo, Bosni i Hercegovini i izabranim evropskim zemljama, 2014 godina

Grafikon 46.

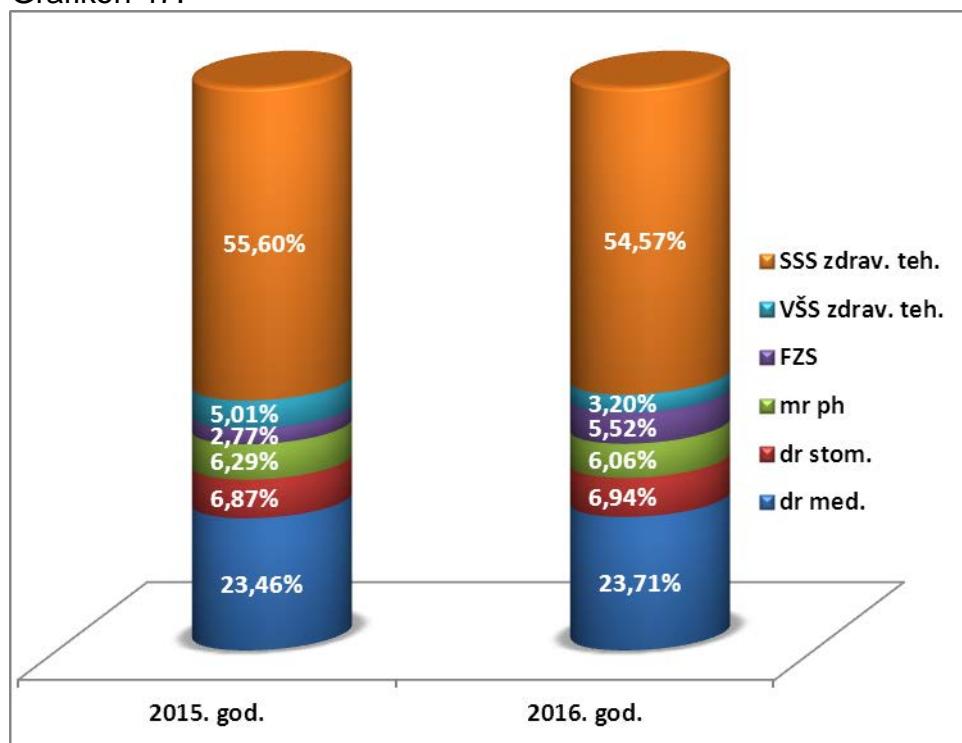
* Izvor podataka: WHO/EUROPEAN HFA Database 2014. god.

Zdravstveni radnici i zdravstveni saradnici u primarnoj i specijalističko-konsultativnoj vanbolničkoj zdravstvenoj djelatnosti na području Kantona Sarajevo u 2016. god:

- doktora medicine 571, od čega 400 specijalista
- doktora stomatologije 167, od toga 73 specijalista
- magistara farmacije 146, od čega 21 specijalista
- fakultet zdravstvenih studija 133
- viših zdravstvenih tehničara 77
- srednjih zdravstvenih tehničara SSS 1.314
- zdravstvenih saradnika 57

Struktura zaposlenih zdravstvenih radnika u primarnoj i specijalističko-konsultativnoj vanbolničkoj zdravstvenoj djelatnosti na području Kantona Sarajevo u 2015 i 2016. godini

Grafikon 47.

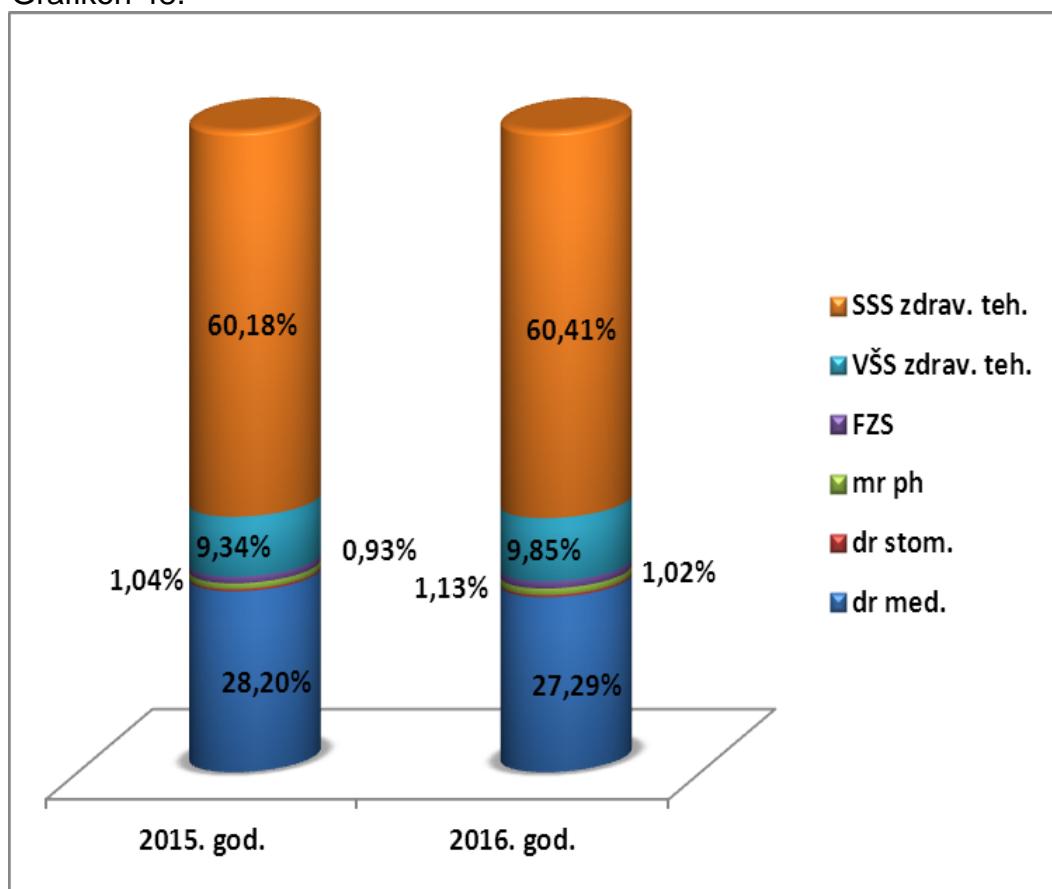

Zdravstveni radnici i zdravstveni saradnici u bolničkoj i specijalističko-konsultativnoj bolničkoj zdravstvenoj djelatnosti na području Kantona Sarajevo u 2016. godini:

- doktora medicine 776, od čega 665 specijalista
- doktora stomatologije 9, od čega 7 specijalista
- magistara farmacije 29, od čega 17 specijalista
- fakultet zdravstvenih studija 32
- viših zdravstvenih tehničara 280
- srednjih zdravstvenih tehničara 1.718
- zdravstvenih saradnika 46.

Struktura zaposlenih zdravstvenih radnika u bolničkoj i specijalističko-konsultativnoj bolničkoj zdravstvenoj djelatnosti na području Kantona Sarajevo u 2015 i 2016.godini

Grafikon 48.

Zdravstveni radnici i zdravstveni saradnici u javnom zdravstvu na području Kantona Sarajevo u 2016. godini:

Na području Kantona Sarajevo nalaze se dva zavoda koja pružaju zdravstvene usluge iz oblasti javnog zdravstva. To su: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo i Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH.

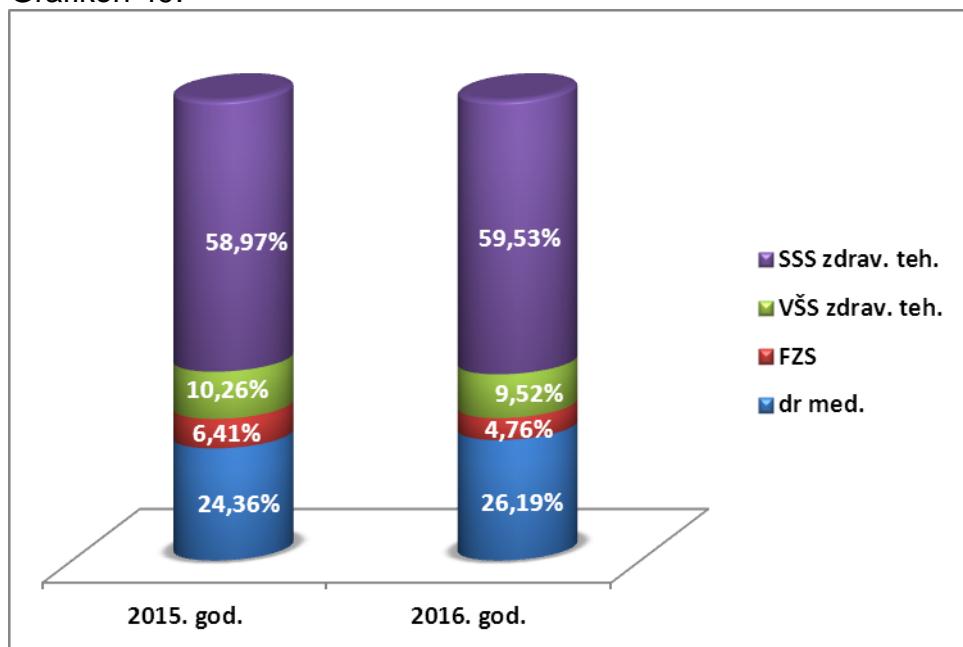
Zdravstvene usluge iz oblasti javnog zdravstva za potrebe stanovništva Kantona Sarajevo pruža J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo.

Zdravstveni radnici i zdravstveni saradnici zaposleni u J.U Zavodu za javno zdravstvo Kantona Sarajevo u 2016.godini:

- doktori medicine 22, od čega 16 specijalista
- fakultet zdravstvenih studija 4
- viši zdravstveni tehničari 8
- srednji zdravstveni tehničari 50
- zdravstveni saradnik 1.

Struktura zdravstvenih radnika u J.U. Zavodu za javno zdravstvo Kantona Sarajevo u 2015 i 2016. godini

Grafikon 49.

5.2. DJELATNOST PRIMARNE ZDRAVSTVENE ZAŠTITE (PZZ)

Primarna zdravstvena zaštita predstavlja prvi kontakt u sistemu zdravstvene zaštite, odnosno primarnu medicinsku zaštitu koja se pruža pacijentu od strane doktora medicine i članova njegovog tima.

Djelatnost primarne zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo je organizovana kroz rad JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo sa 9 organizacionih jedinica na području devet općina Kantona Sarajevo, zatim kroz rad JU "Apoteke Sarajevo", kroz rad 9 zavoda za zdravstvenu zaštitu: Zavod za hitnu medicinsku pomoć, Zavod za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva, Zavod za zaštitu zdravlja studenata, Zavod za medicinu rada, Zavod za zdravstvenu zaštitu radnika FDS, Zavod za zdravstvenu zaštitu radnika MUP-a, Zavod za zdravstvenu zaštitu radnika u saobraćaju, Zavod za sportsku medicinu i HE službe Zavoda za javno zdravstvo KS, dok se u privatnom sektoru pruža kroz rad određenih privatnih ambulanti (opće medicine, kućnog liječenja). JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo i zavodi za zdravstvenu zaštitu pružaju zdravstvene usluge primarnog nivoa, ali i dio usluga vanbolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite.

U JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo razvija se porodična medicina u skladu sa strateškim opredjeljenjem razvoja primarne zdravstvene zaštite kroz Strateški plan razvoja zdravstva u Federaciji BiH za period 2008-2018. godina, zatim kroz Strategiju za razvoj primarne zdravstvene zaštite u Federaciji BiH i kroz mnogobrojne projekte koji se implementiraju sa nivoa Federacije BiH (Osnovno zdravstvo, CARDS, FAMI, HSEP, itd.)

5.2.1. ZDRAVSTVENI KADAR U PRIMARNOJ ZDRAVSTVENOJ DJELATNOSTI

Prema "Izvještaju o organizacionoj strukturi i kadrovima zaposlenim u zdravstvenim ustanovama"-Obrazac br. 3-00-60., stanje na dan 31.12.2016. godine primarna zdravstvena djelatnost u javnom sektoru u Kantonu Sarajevo pružana je od strane **571 doktora medicine, od čega su 400 doktori medicine specijalisti ili 70,05%, 167 doktora stomatologije, od čega su 73 doktora stomatologije specijalisti ili 43,71%, 146 magistara farmacije, od čega su 21 magistar farmacije specijalista ili 14,38%, 1.391 zdravstvenog tehničara, od čega su 77 viši zdravstveni tehničari ili 5,53% i 133 zdravstvena radnika sa FZS što je za 98,51% više u odnosu na prethodnu godinu (67).**

Odnos doktora medicine i doktora medicine specijalista je 1:2,34 što predstavlja skoro identičan raspon u odnosu na prethodnu godinu (1:2,39). Odnos doktora medicine, stomatologije i magistara farmacije prema zdravstvenim tehničarima iznosi 1:1,57 što je nešto niža vrijednost u odnosu na raspon u 2015. godini (1:1,65).

Zdravstveni kadar u primarnoj zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2016. godini

Tabela 48.

Zdravstvene ustanove u PZZ	Doktori medicine		Doktori stomatologije		Magistri farmacije		Zdravstveni tehničari		FZS
	Svega	Od toga spec.	Svega	Od toga spec.	Svega	Od toga spec.	Svega	Od toga viših	
Dom zdravlja Kantona Sarajevo	396	273	155	69	7	5	951	61	115
Zavod za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva	31	28	-	-	-	-	55	5	4
Zavod za medicinu rada	34	26	-	-	1	1	33	1	5
Zavod za zdravstvenu zaštitu studenata	8	6	6	1	-	-	19	-	2
Zavod za sportsku medicinu	3	3	-	-	-	-	7	1	-
ZZZZ radnika MUP-a	11	7	4	3	-	-	15	-	1
ZZZZ radnika FDS	1	1	-	-	-	-	2	-	1
ZZZZ radnika u saobraćaju	16	11	2	-	1	1	31	3	1
Zavod za hitnu medicinsku pomoć	63	38	-	-	1	-	136	2	2
Apoteke Sarajevo	-	-	-	-	136	14	123	-	-
HE službe ZZJZ KS	9	8	-	-	-	-	19	4	2
UKUPNO	571	400	167	73	146	21	1.391	77	133

*Izvor podataka: Obrazac br. 3-00-60. "Izvještaja o organizacionoj strukturi i kadrovima zaposlenim u zdravstvenim ustanovama" stanje na dan 31.12.2016.

Mreža i zdravstveni radnici u PZZ u Kantonu Sarajevo, 2016. godina

Tabela 49.

IZABRANI INDIKATORI	2016.godina
BROJ PUNKTOVA U PZZ/100.000 STANOVNIKA	39,52
BROJ PUNKTOVA HITNE MEDICINSKE POMOĆI/100.000 STANOVNIKA	1,92
BROJ PUNKTOVA APOTEKA / 100.000 STANOVNIKA	9,58
BROJ DOKTORA MEDICINE (OPĆE MEDICINE I SPEC. MEDICINE) / 100.000 STANOVNIKA	136,77
BROJ DOKTORA STOMATOLOGIJE (OPĆE STOMATOLOGIJE I SPEC. STOMATOLOGIJE) / 100.000 STANOVNIKA	40,00
BROJ MAGISTRA FARMACIJE (MR. FARMACIJE I SPEC. FARMACIJE) / 100.000 STANOVNIKA	34,97
BROJ ZDRAVSTVENIH RADNIKA SA FZS	31,86
BROJ ZDRAVSTVENIH TEHNIČARA (VŠ i SSS)/100.000 STANOVNIKA	333,18

5.2.2. OBIM I KVALITET RADA

Obim i kvalitet rada u djelatnosti primarne zdravstvene zaštite (PZZ) se procjenjuju na osnovu indikatora preporučenih od strane Svjetske zdravstvene organizacije (WHO). Rezultati izabralih indikatora su:

- **Prosječan broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje u PZZ u 2016. godini iznosi 6.393 posjete, što je za 3,60% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (6.632).**

Prosječan broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje, pregled prema službama:

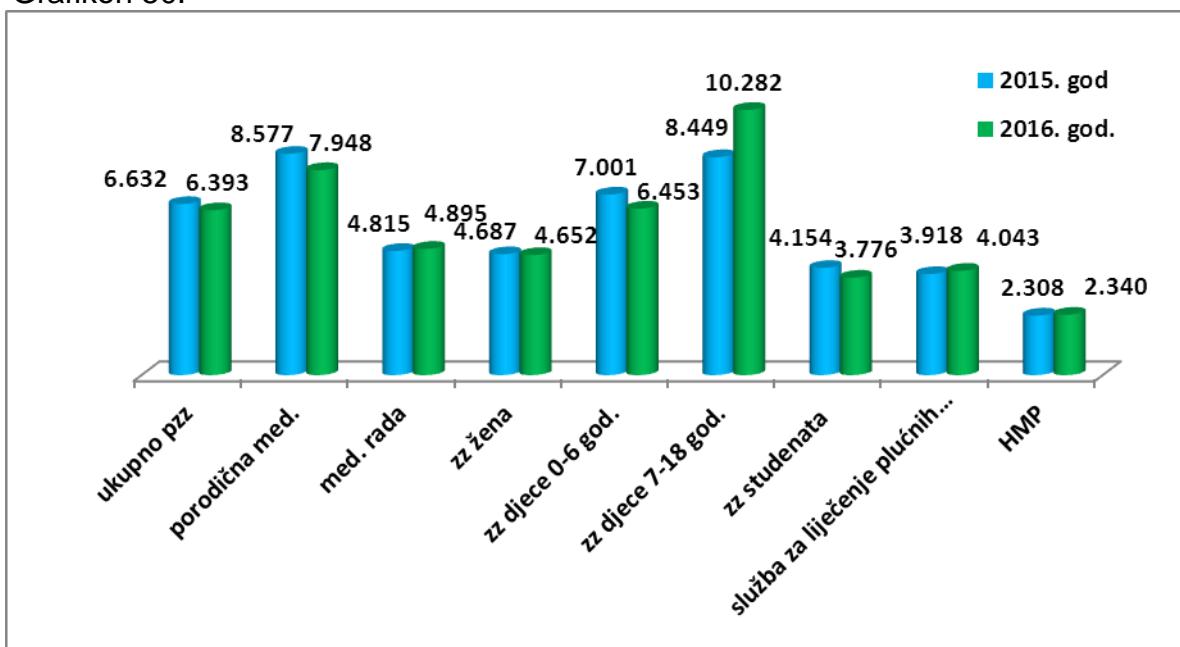
1. u službi porodične medicine iznosi 7.948 posjeta po jednom doktoru medicine, što je za 7,33% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (8.577),
2. u medicini rada 4.895 posjeta, što je za 1,66% veći broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (4.815),
3. u službi za zdravstvenu zaštitu žena 4.652 posjeta, što je za 0,75% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (4.687),

4. u službi za zdravstvenu zaštitu djece 0-6 godina 6.453 posjeta, što je za 7,83% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (7.001),
5. u službi za zdravstvenu zaštitu školske djece i omladine 7-18 godina 10.282 posjeta, što je za 21,69% veći broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (8.449),
6. u službi zdravstvene zaštite studenata 3.776 posjeta, što je za 9,10% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (4.154),
7. u službi za liječenje plućnih bolesti 4.043 posjeta, što je za 3,19% veći broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (3.918),
8. u hitnoj medicinskoj pomoći 2.340 posjeta po jednom doktoru medicine, što je za 1,39% veći broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (2.308).

JU Zavod za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva KS i drugi zavodi koji pružaju zdravstvenu zaštitu ženama, uključujući i patronažne posjete pri porodičnoj medicini ostvarili su ukupno u 2016.godini 28.381 patronažnu posjetu, što je za 13,06% manji broj patronažnih posjeta u odnosu na prethodnu godinu (32.643 patronažnih posjeta).

Prosječan broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje u PZZ u 2015 i 2016. godini, pregled prema službama

Grafikon 50.

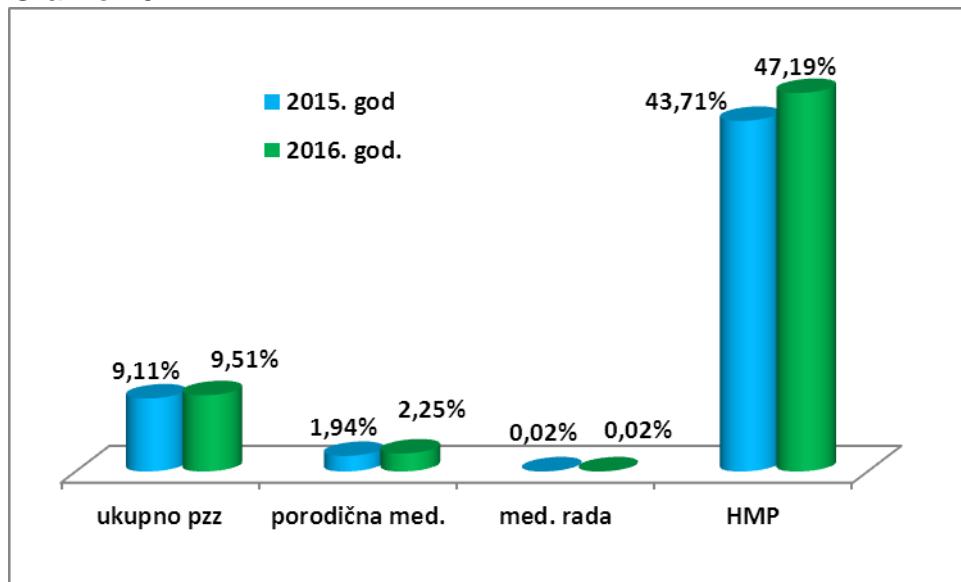
- **Procenat kućnih posjeta doktora medicine u odnosu na broj prvih posjeta u ordinaciji kod doktora medicine u PZZ u 2016. godini iznosi 9,51% svih prvih posjeta, što je nešto viši procenat u odnosu na 2015. godinu (9,11%).**

Procenat kućnih posjeta doktora medicine u odnosu na broj prvih posjeta u ordinaciji kod doktora medicine, pregled prema službama:

1. u porodičnoj medicini u 2016. godini iznosi 2,25% svih prvih posjeta u porodičnoj medicini, što je nešto veći procenat u odnosu na prethodnu godinu (1,94%),
2. u medicini rada 0,02%, što je potpuno identično procentu u prethodnoj godini (0,02%),
3. u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina i u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina i u 2016. godini nisu registrovane kućne posjete doktora medicine, kao niti prethodnih godina,
4. u zdravstvenoj zaštiti studenata, također, nisu registrovane kućne posjete doktora medicine,
5. u službi za liječnje plućnih bolesti, također, nisu registrovane kućne posjete doktora medicine,
6. u hitnoj medicinskoj pomoći iznosi 47,19%, što je nešto veći procenat u odnosu na prethodnu godinu (43,71%).

Procenat kućnih posjeta doktora medicine u odnosu na broj prvih posjeta u PZZ u 2015 i 2016. godini, pregled prema službama

Grafikon 51.

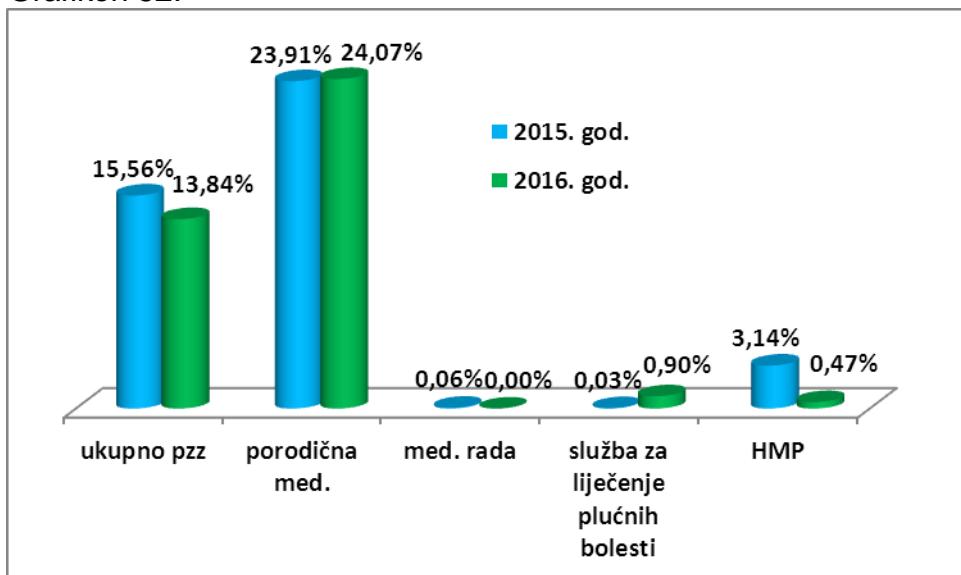
- **Procenat kućnih posjeta zdravstvenih tehničara u odnosu na broj prvih posjeta u ordinaciji kod doktora medicine u PZZ u 2016. godini iznosi 13,84% svih prvih posjeta, što je znatno niži procenat u odnosu na 2015. godinu (15,56%).**

Procenat kućnih posjeta zdravstvenih tehničara u odnosu na broj prvih posjeta u ordinaciji kod doktora medicine, pregled prema službama:

1. u porodičnoj medicini u 2016. godini iznosi 24,07% svih prvih posjeta u porodičnoj medicini, što je skoro identično procentu u odnosu na prethodnu godinu (23,91%),
2. u medicini rada nije registrovana niti jedna kućna posjeta zdravstvenih tehničara u 2016.godini, dok je u prethodnoj godini registrovano 0,06% kućnih posjeta zdravstvenih tehničara,
3. u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina nije registrovana niti jedna kućna posjeta zdravstvenih tehničara u 2016.godini kao niti u prethodnoj godini,
4. u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina nije registrovana niti jedna kućna posjeta zdravstvenih tehničara,
5. u zdravstvenoj zaštiti studenata, također, nije registrovana niti jedna kućna posjeta zdravstvenih tehničara u 2016.godini,
6. u službi za liječenje plućnih bolesti 0,03%, što je znatno niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (0,90%),
7. u hitnoj medicinskoj pomoći 0,47%, što je značajno manji procenat u odnosu na prethodnu godinu (3,14%).

**Procenat kućnih posjeta zdravstvenih tehničara
u odnosu na broj prvih posjeta u PZZ u 2015. i 2016. godini,
pregled prema službama**

Grafikon 52.

- Procenat kućnih posjeta doktora medicine i zdravstvenih tehničara u odnosu na broj prvih posjeta kod doktora medicine u ordinaciji u PZZ u 2016. godini iznosi 23,35% prvih posjeta, što je znatno niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (24,67%).

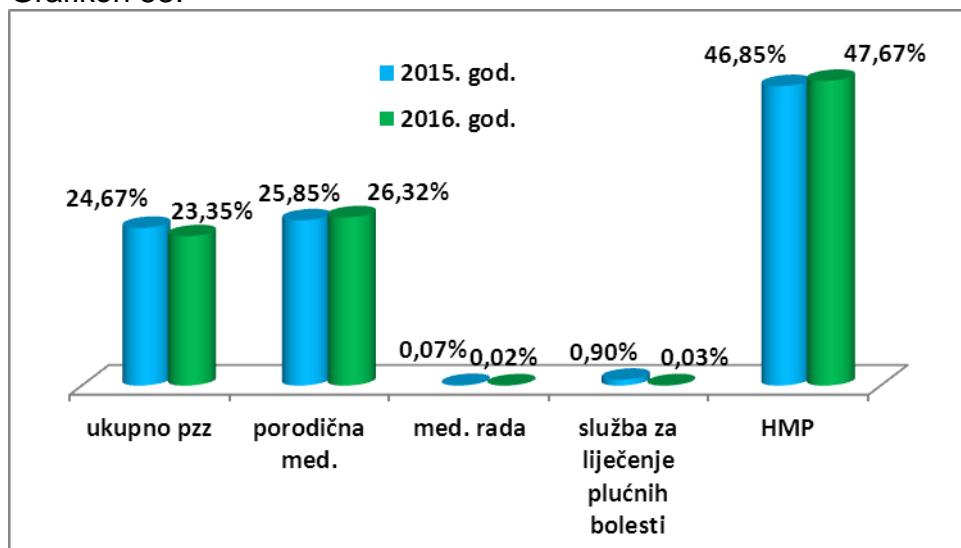
Procenat kućnih posjeta doktora medicine i zdravstvenih tehničara u odnosu na broj prvih posjeta kod doktora medicine u ordinaciji, pregled prema službama:

1. u porodičnoj medicini u 2016. godini iznosi 26,32% svih prvih posjeta u porodičnoj medicini, što je neznatno veći procenat u odnosu na prethodnu godinu (25,85%),
2. u medicini rada 0,02%, što je nešto niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (0,07%),
3. u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina nisu registrovane kućne posjete niti doktora medicine niti zdravstvenih tehničara u 2016.godini kao niti u prethodnoj godini,
4. u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina nisu registrovane kućne posjete kao niti prethodne godine,
5. u zdravstvenoj zaštiti studenata nisu registrovane kućne posjete niti doktora medicine niti zdravstvenih tehničara u 2016.godini,

6. u službi za liječenje plućnih bolesti 0,03%, što je znatno niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (0,90%),
7. u hitnoj medicinskoj pomoći 47,67%, što je nešto viši procenat u odnosu na prethodnu godinu (46,85%).

Procenat kućnih posjeta doktora medicine i zdravstvenih tehničara prema broju prvih posjeta u PZZ u 2015. i 2016. godini, pregled prema službama

Grafikon 53.

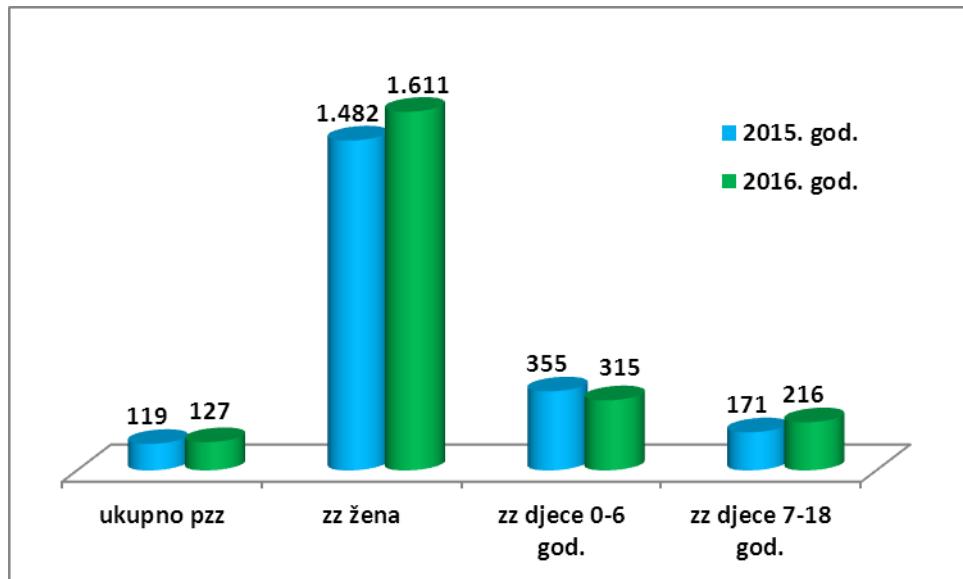
- Broj posjeta u savjetovalištu na jednog doktora medicine prosječno godišnje u PZZ u 2016. godini iznosi 127 posjeta, što je za 6,72% veći broj posjeta savjetovalištu u odnosu na prethodnu godinu (119).

Broj posjeta u savjetovalištu na jednog doktora medicine prosječno godišnje u 2016. godini, pregled prema službama:

1. u porodičnoj medicini nije registrovana niti jedna posjeta savjetovalištu u 2016. godini kao niti u prethodnoj godini,
2. također, niti u medicini rada niti u zdravstvenoj zaštiti studenata nije registrovana niti jedna posjeta savjetovalištu u 2016. godini,
3. u zdravstvenoj zaštiti žena 1.611 posjeta savjetovalištu po jednom doktoru medicine što je za 8,70% veći broj posjeta savjetovalištu u odnosu na prethodnu godinu u (1.482),
4. u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina 315, što je za 11,27% manji broj posjeta u savjetovalištu po jednom doktoru medicine u odnosu na prethodnu godinu (355),
5. u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina 216 posjeta u savjetovalištu, što je za 26,32% veći broj posjeta u savjetovalištu po jednom doktoru medicine u odnosu na prethodnu godinu (171).

Broj posjeta savjetovalištu na jednog doktora medicine prosječno godišnje u PZZ u 2015. i 2016. godini, pregled prema službama

Grafikon 54.

- Broj sistematskih i periodičnih pregleda na jednog doktora medicine prosječno godišnje u PZZ u 2016. godini iznosi 244 pregleda, što je za 5,43% manje sistematskih i periodičnih pregleda po jednom doktoru medicine godišnje u odnosu na 2015. godinu (258).

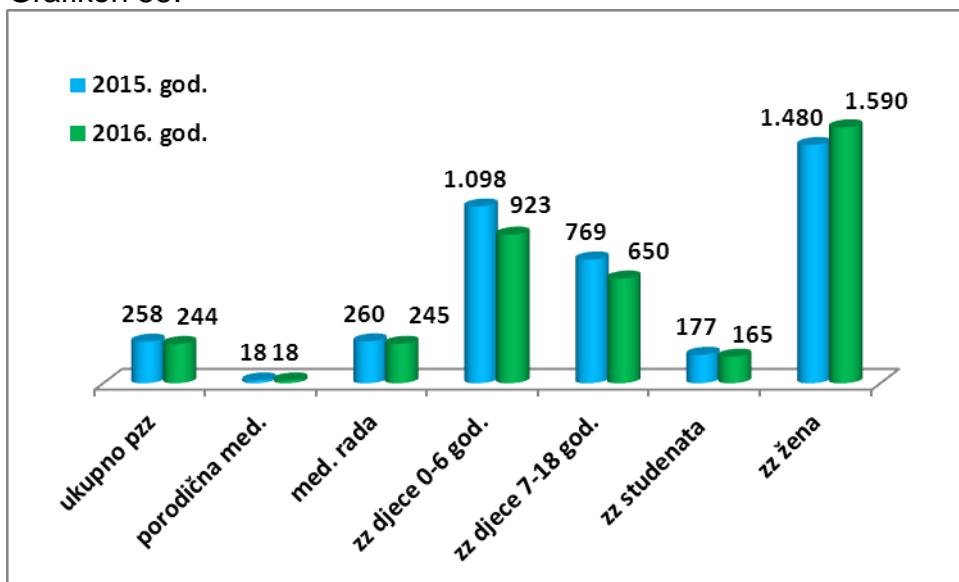
Broj sistematskih i periodičnih pregleda na jednog doktora medicine prosječno godišnje, pregled prema službama:

1. u porodičnoj medicini 18, što je potpuno identično broju sistematskih i periodičnih pregleda po jednom doktoru medicine u prethodnoj godini (218),
2. u medicini rada 245, što za 5,77% manje sistematskih i periodičnih pregleda po jednom doktoru medicine u odnosu na prethodnu godinu (260),
3. u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina 923 što je za 15,94% manje sistematskih i periodičnih pregleda po jednom doktoru medicine u odnosu na prethodnu godinu (1.098),
4. u zdravstvenoj zaštiti djece 7-18 godina 650 sistematskih i periodičnih pregleda, što je za 15,47% manje sistematskih i periodičnih pregleda po jednom doktoru medicine u odnosu na prethodnu godinu (769),
5. u zdravstvenoj zaštiti studenata 165, što je za 6,78% manje sistematskih i periodičnih pregleda po jednom doktoru medicine u odnosu na prethodnu godinu (177),

6. zdravstvenoj zaštiti žena broj ciljanih pregleda na jednog doktora medicine prosječno godišnje iznosi 1.590, što je za 7,43% više ciljanih pregleda po jednom doktoru medicine u odnosu na prethodnu godinu (1.480 ciljanih pregleda).

Broj sistematskih i periodičnih pregleda na jednog doktora medicine prosječno godišnje u PZZ u 2015 i 2016. godini, pregled prema službama

Grafikon 55.

- Odnos prvih i ponovnih posjeta u ordinaciji kod doktora medicine u PZZ u 2016. godini iznosi 1:3,2 što predstavlja zadovoljavajući odnos i identičan je odnosu u prethodnoj godini (1:3,4).

Odnos prvih i ponovnih posjeta u pojedinim službama zdravstvene zaštite u PZZ je sljedeći:

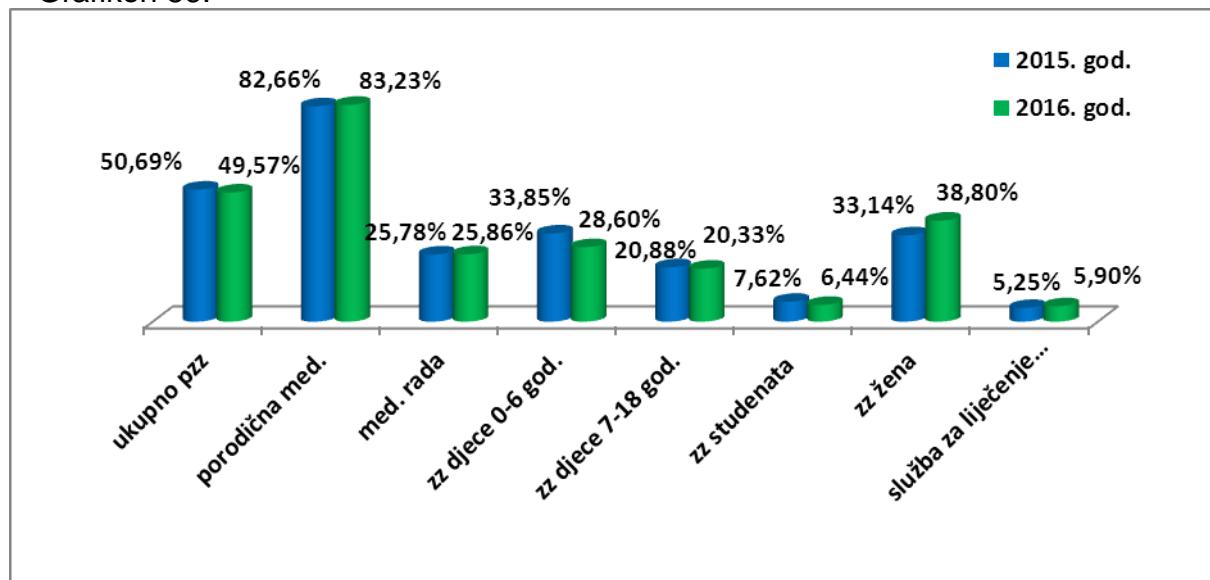
- u porodičnoj medicini 1:5,3
 - u medicini rada 1:5,7
 - u zdravstvenoj zaštiti žena 1:0,7
 - u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina 1:1,1
 - u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina 1:0,8
 - u zdravstvenoj zaštiti studenata 1:0,3
 - u službi za liječenje plućnih bolesti 1:0,6.
-
- Procenat upućenih pacijenata u laboratoriju u odnosu na prve posjete u ordinaciji kod doktora medicine u PZZ u 2016. godini iznosi 49,57% svih prvih posjeta, što je skoro identično procentu u 2015. godini (50,69%).

Procenat upućenih pacijenata u laboratoriju u odnosu na prve posjete u ordinaciji kod doktora medicine, pregled prema službama:

1. u porodičnoj medicini je 83,23% što je skoro identično procentu u prethodnoj godini (82,66%),
2. u zdravstvenoj zaštiti žena je 38,80%, što je znatno veći procenat u odnosu na prethodnu godinu (33,14%),
3. u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina je 28,60%, što je znatno manji procenat u odnosu na prethodnu godinu (33,85%),
4. u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina je 20,33%, što je skoro identično procentu u prethodnoj godini (20,88%),
5. u zdravstvenoj zaštiti studenata 6,44%, što je izuzetno manje u odnosu na prethodnu godinu (7,62%),
6. u medicini rada je 25,86% što je skoro identično procentu u prethodnoj godini (25,78%),
7. u službi za liječenje plućnih bolesti 5,90% što je nešto veći procenat u odnosu na prethodnu godinu (5,25%).

Procenat upućenih pacijenata u laboratoriju u odnosu na prve posjete u PZZ u 2015. i 2016. godini, pregled prema službama

Grafikon 56.

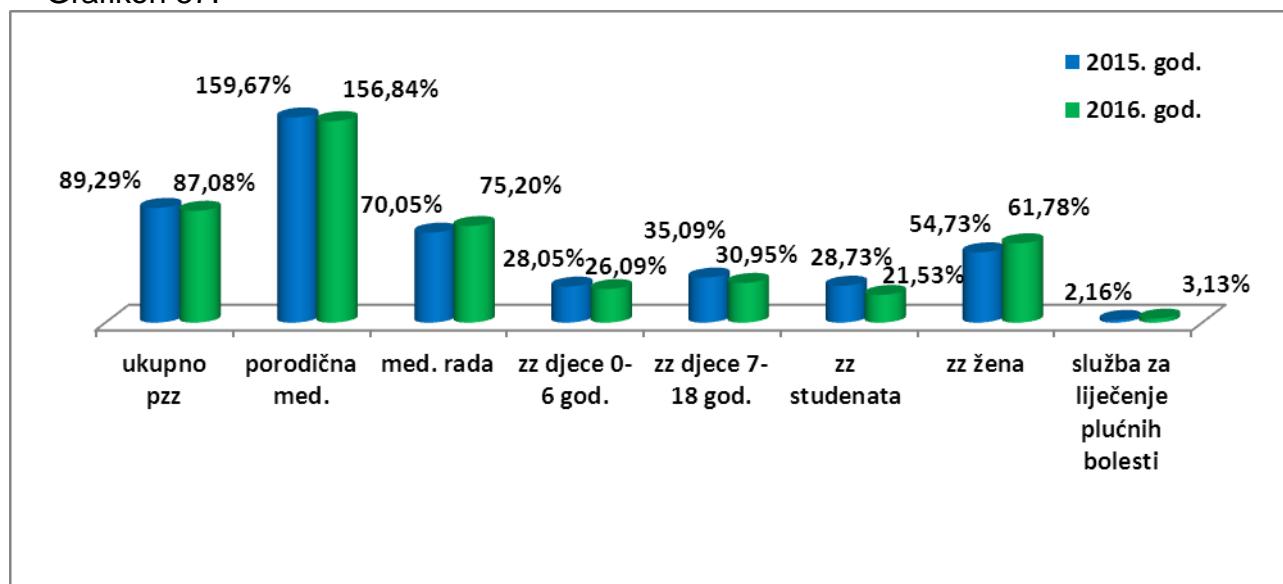
- **Procenat upućenih pacijenata specijalisti u odnosu na prve posjete u ordinaciji kod doktora medicine u PZZ iznosi u 2016. godini 87,08% svih prvih posjeta, što je nešto niži procenat u odnosu na 2015. godinu (89,29%).**

Procenat upućenih pacijenata specijalisti u odnosu na prve posjete kod doktora medicine u ordinaciji, pregled prema službama:

1. u porodičnoj medicini je 156,84%, što je nešto niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (159,67%),
2. u zdravstvenoj zaštiti žena je 61,78%, što je znatno viši procenat u odnosu na prethodnu godinu (54,73%).
3. u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina je 26,09%, što je nešto niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (28,05%),
4. u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina je 30,95%, što je znatno veći procenat u odnosu na prethodnu godinu (35,09%),
5. u zdravstvenoj zaštiti studenata 21,53%, što je izuzetno niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (28,73%),
6. u medicini rada je 75,20% što je znatno veći procenat u odnosu na prethodnu godinu (70,05%),
7. u službi za liječenje plućnih bolesti je 3,13% što je znatno veći procenat u odnosu na prethodnu godinu (2,16%).

Procenat upućenih pacijenata specijalisti u odnosu na prve posjete u PZZ u 2015. i 2016. godini, pregled prema službama

Grafikon 57.

5.2.3. PORODIČNA MEDICINA

U zdravstvenoj zaštiti porodične medicine je definisana u sistemu aktuelnog zakonodavstva Federacije BiH (Zakon o zdravstvenoj zaštiti, "Službene novine Federacije BiH" br.46/10; član 33; 34; 84; 86 i 87) kao ključna i prva služba zdravstvene zaštite na primarnom nivou. U Kantonu Sarajevo u nadležnosti porodične medicine, pored zdravstvene zaštite odraslog stanovništva starosti 19 i više godina je i liječenje školske djece i omladine starosti 14-18 godina, dok radno-aktivno stanovništvo još uvijek u velikom procentu ostvaruje zdravstvenu zaštitu iz oblasti porodične medicine u Zavodu za medicinu rada i zavodima za zdravstvenu zaštitu radnika iako je Zakonom o zdravstvenoj zaštiti medicina rada definisana kao specifična zdravstvena zaštita radnika.

Prema Izvještaju o radu primarne zdravstvene zaštite Obr. br. 02.0 A u procesu rada službi porodične medicine u 2016. godini zdravstvenu zaštitu je pružalo ukupno **198** radnih timova na **79** punktova, te **na jedan radni tim** u djelatnosti porodične medicine u prosjeku dolazi **1.725 stanovnika starosti 15 i više godina**.

Prema Zakonu o zdravstvenoj zaštiti (član 87) tim porodične medicine izuzetno čini specijalista druge grane medicine sa dodatnom edukacijom iz porodične medicine, odnosno doktor medicine sa dodatnom edukacijom iz porodične medicine i najmanje jedna medicinska sestra/tehničar koja, također, ima dodatnu edukaciju iz porodične medicine. Od ukupno 198 doktora medicine koji su pružali zdravstvenu zaštitu stanovništvu Kantona Sarajevo u djelatnosti porodične medicine u 2016. godini 97 ili 48,99% su doktori medicine specijalisti porodične medicine, 27 ili 13,64% su specijalisti sa PAT-om, 45 ili 22,73% su doktori medicine sa PAT-om i 5 ili 2,52% su doktori medicine na specijalizaciji iz porodične medicine, a 24 ili 12,12% doktora medicine nisu obuhvaćena PAT-om.

Od ukupnog broja zdravstvenih tehničara (388) u djelatnosti porodične medicine 24 ili 7,79% zdravstvenih tehničara su sa FZS sa PAT-om, 11 ili 3,58% su zdravstveni tehničari VŠS sa PAT-om, a 170 ili 55,19% su zdravstveni tehničari SSS sa PAT-om, dok PAT-om nije obuhvaćeno 103 ili 33,44% zdravstvenih tehničara.

Ukupan broj registrovanih posjeta kod doktora medicine u službi porodične medicine na području Kantona Sarajevo, odnosno u JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo iznosio je **1.568.127 posjeta, što je za 5,96% manji broj posjeta kod doktora medicine u odnosu na prethodnu godinu (1.667.606)**, a što u prosjeku godišnje iznosi **7.920** posjeta po jednom doktoru medicine, odnosno **31,06** posjeta po jednom doktoru dnevno.

Posjete kod doktora medicine u službi porodične medicine u Kantonu Sarajevo u 2016. godini, pregled prema općinama

Tabela 50.

Općina	Ukupan broj dr medicine	Ukupan broj posjeta kod dr medicine	Prosječan broj posjeta/dr medicine godišnje	Prosječan broj posjeta/dr medicine dnevno
Centar	35	242.365	6.925	27
Hadžići	10	85.638	8.564	34
Iličići	27	227.463	8.425	33
Ilijaš	11	85.328	7.757	30
Novi Grad	50	404.013	8.080	32
N. Sarajevo	31	242.767	7.831	31
Stari Grad	19	172.840	9.097	36
Trnovo	3	9.032	3.011	9
Vogošća	12	98.681	8.223	32
Kanton Sarajevo	198	1.568.127	7.920	31

*Izvor podataka: Obrazac br. 02.0 A. "Izvještaja o radu primarne zdravstvene zaštite za 2016.god."

5.2.4. CBR-CENTRI ZA FIZIKALNU MEDICINU I REHABILITACIJU

U JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo funkcionišu Centri za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju, kao koncept zdravstvene zaštite u zajednici.

U 2016. godini na području Kantona Sarajevo na osam (8) punktova Organizacionih jedinica JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo pružane su usluge iz djelatnosti fizikalne medicine i rehabilitacije:

- DZ Stari grad 1 punkt
- DZ Centar 1 punkt
- DZ Novo Sarajevo 1 punkt
- DZ Novi Grad 2 punkta
- DZ Iličići 1 punkt
- DZ Vogošća 1 punkt
- DZ Hadžići 1 punkt

Zdravstvenu zaštitu u Centrima za fizičku medicinu i rehabilitaciju u toku 2016. godine pružalo je 15 doktora medicine specijalista fizičke medicine i rehabilitacije, 6 zdravstvenih radnika sa FZS, 25 VŠS zdravstvenih tehničara i 113 SSS zdravstvenih tehničara. Struktura radnih timova u Centrima za fizičku medicinu i rehabilitaciju ni u 2016. godini nije zadovoljavajuća u odnosu na preporučenu strukturu radnog tima definisanog i u Odluci o utvrđivanju većeg obima zdravstvenih prava, kao i osnovama, kriterijima i mjerilima za ugoveranje po osnovu obaveznog zdravstvenog osiguranja sa zdravstvenim ustanovama sa područja Kantona Sarajevo ("Službene novine KS" br. 37/09) i u Naredbi o standardima i normativima zdravstvene zaštite iz obaveznog zdravstvenog osiguranja u Federaciji BiH ("Službene novine Federacije BiH" br. 82/14) u segmentu koji se odnosi na zdravstvene tehničare VŠS, odnosno zdravstveni radnike sa FZS koji su nedostatni u ukupnom broju u odnosu na broj doktora medicine specijalista fizičke medicine i rehabilitacije, dok su zdravstveni tehničari SSS zastupljeni u znatno većem broju u odnosu na broj doktora medicine specijalista fizičke medicine i rehabilitacije. Također, u timovima za fizičku medicinu i rehabilitaciju nedostatni su i zdravstveni saradnici (socijalni radnici i defektolozi/logopedi).

U toku 2016. godine ukupan broj posjeta kod doktora medicine specijalista u Centrima za fizičku medicinu i rehabilitaciju je iznosio 54.285 ili prosječno 3.619 posjeta po jednom doktoru medicine specijalisti godišnje, odnosno 14,19 posjeta dnevno. Ukupan broj posjeta kod zdravstvenih tehničara (VSS, VŠS i SSS) u 2016. godini iznosio je 204.624 posjeta ili prosječno godišnje po jednom zdravstvenom tehničaru 1.421 posjeta ili 5,57 posjeta dnevno.

Izabrani indikatori za fizičku medicinu i rehabilitaciju u CBR-ovima JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo u 2016. godini

Tabela 51.

Broj punktova	8
Broj stanovnika na jedan punkt	52.187
Broj doktora medicine specijalista	15
Broj zdravstvenih radnika sa FZS	6
Broj VŠS zdravstvenih tehničara	25
Broj SSS zdravstvenih tehničara	113
Broj stanovnika po jednom doktoru medicine	27.833
Broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje	3.619
Broj posjeta po jednom doktoru medicine dnevno	14,19
Broj posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru godišnje	1.421
Broj posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru dnevno	5,57

5.2.5. CENTRI ZA MENTALNO ZDRAVLJE

Pri JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo funkcionišu i centri za mentalno zdravlje u zajednici i to na području 8 punktova u Organizacionim jedinicama JU Dom zdravlja KS:

- DZ Stari grad,
- DZ Centar,
- DZ Novo Sarajevo,
- DZ Novi grad,
- DZ Ilidža,
- DZ Vogošća,
- DZ Hadžići i
- DZ Ilijaš.

Zdravstvenu zaštitu u ovim centrima pružalo je 8 timova sa 8 doktora medicine specijalista neuropsihijatrije i jednim angažovanim doktorom specijalistom, sa 5 VŠS zdravstvenih tehničara, sa 19 SSS zdravstvenih tehničara i sa 19 zdravstvenih saradnika sa VSS. Kao i u prethodnom periodu struktura radnih timova u Centrima za mentalno zdravlje nije zadovoljavajuća, prema Odluci o utvrđivanju većeg obima zdravstvenih prava, kao i osnovama, kriterijima i mjerilima za ugovaranje po osnovu obaveznog zdravstvenog osiguranja sa zdravstvenim ustanovama sa područja Kantona Sarajevo ("Službene novine KS" br. 37/09) i Naredbi o standardima i normativima zdravstvene zaštite iz obaveznog zdravstvenog osiguranja u Federaciji BiH ("Službene novine Federacije BiH" br. 82/14) u segmentu koji se odnosi na zdravstvene tehničare koji su zastupljeni u znatno manjem broju i zdravstvene saradnike, odnosno socijalne radnike i psihologe koji su zastupljeni u većem broju.

U toku 2016. godine ukupan broj posjeta kod doktora medicine u Centrima za mentalno zdravlje iznosio je 25.344 što je za 5,89% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (26.933 posjete), a prosječan broj posjeta godišnje po jednom doktoru medicine iznosi 3.168 posjeta ili 12,42 posjete dnevno po jednom doktoru medicine. Ukupan broj posjeta kod zdravstvenih tehničara u 2016. godini iznosio je 47.424 ili prosječno godišnje 1.976 posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru, odnosno 7,74 posjeta dnevno.

Izabrani indikatori za zdravstvenu zaštitu mentalnog zdravlja u CBR-ovima JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo u 2016. godini

Tabela 52.

Broj punktova	8
Broj stanovnika na jedan punkt	52.187
Broj doktora medicine specijalista	8 (1)
Broj VŠS zdravstvenih tehničara	5
Broj SSS zdravstvenih tehničara	19
Broj zdravstvenih saradnika sa VSS	19
Broj stanovnika po jednom doktoru medicine	52.187
Broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje	3.168
Broj posjeta po jednom doktoru medicine dnevno	12,42
Broj posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru godišnje	1.976
Broj posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru dnevno	7,74

5.2.6 DJELATNOST APOTEKA

Apotekarska djelatnost u Kantonu Sarajevo obavljala se kroz rad Javne ustanove "Apoteke Sarajevo" i kroz djelatnost apoteka u privatnom sektoru (privatne apoteke i privatne zdravstvene ustanove-apoteke).

U 2016. godini **JU "Apoteke Sarajevo"** raspolagala je sa **40 apoteka** na području 9 općina Kantona Sarajevo, od kojih su 22 samostalne apoteke, 17 su ogrank apoteka i 1 je depo apoteka u općini Trnovo.

Prema podacima Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo broj registrovanih apoteka u privatnom sektoru, odnosno privatnih zdravstvenih ustanova apoteka u 2016. godini bio je 131 apoteka, što je za 5 ili 3,97% apoteka više u odnosu na prethodnu godinu (126).

U javnom sektoru apotekarska djelatnost pružana je u 2016. godini od strane 119 magistara farmacije, od čega su 5 ili 4,20% specijalisti i 111 farmaceutskih tehničara SSS.

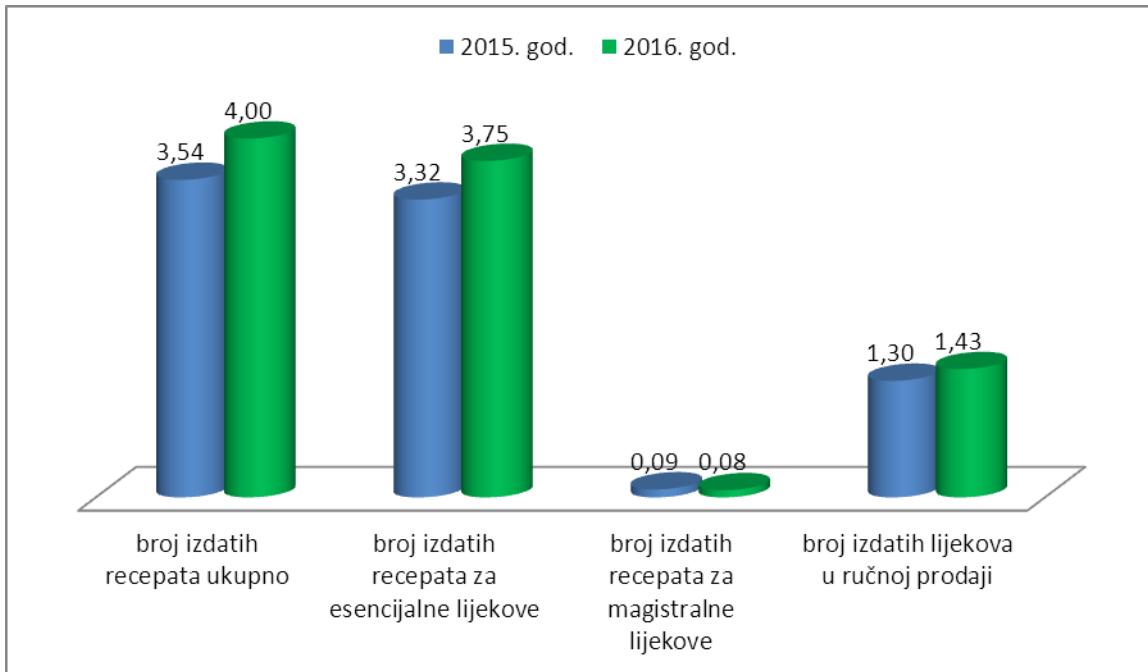
U 2016. godini u javnom sektoru izdato je ukupno 1.672.074 recepta/lijeka, što je za 5,61% više izdatih recepata u odnosu na prethodnu godinu (1.583.184 ukupno izdatih recepata/lijekova). Broj ukupno izdatih recepata po jednom stanovniku u javnom sektoru u 2016. godini je iznosio 4,00.

Od ukupnog broja izdatih recepata za esencijalne lijekove u javnom sektoru izdato je 1.564.921 recept ili 3,75 recepata po jednom stanovniku, a za ostale gotove lijekove izdato je 75.223 recepta ili 0,18 recepata po jednom stanovniku. Broj izdatih recepata za magistralne lijekove u javnom sektoru iznosio je 31.930 ili 0,08 recepata po jednom stanovniku, dok nije dostupan broj registrovanih recepata izdatih za lijekove koji sadrže opojnu drogu.

U ručnoj prodaji u JU "Apoteke Sarajevo" u 2016. godini registrovano je ukupno 597.209 prodata lijeka ili 1,43 lijekova po jednom stanovniku, što je za 2,70% više izdatih lijekova u ručnoj prodaji u odnosu na prethodnu godinu (581.503 prodatih lijekova).

Broj izdatih recepata/lijekova po jednom stanovniku u javnom sektoru u Kantonu Sarajevo, 2015-2016.godina

Grafikon 58.

Broj apoteka u javnom sektoru na 100.000 stanovnika Kantona Sarajevo u 2016. godini, pregled prema općinama

Tabela 53.

Općina	Broj apoteka u javnom sektoru	Broj apoteka/100.000 stanovnika u javnom sektoru
Centar	8	14,71
Hadžići	1	4,12
Iličići	3	4,34
Ilijaš	2	9,86
Novi Grad	8	6,68
Novo Sarajevo	9	13,92
Stari Grad	6	16,49
Trnovo	1	80,78
Vogošća	2	7,29
Kanton Sarajevo	40	9,58

5.3. SPECIJALISTIČKO-KONSULTATIVNA ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Specijalističko-konsultativna djelatnost na sekundarnom nivou zdravstvene zaštite predstavlja dio zdravstvene djelatnosti koja kroz pružanje vanbolničkih usluga osigurava podršku primarnoj i bolničkoj zdravstvenoj djelatnosti, s ciljem povećanja stepena rješavanja zdravstvenih problema pacijenata i racionalnijeg korištenja resursa u zdravstvu. U Kantonu Sarajevo djelatnost specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite je organizovana kao bolnička specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u javnom sektoru i kao vanbolnička specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u javnom i privatnom sektoru. Djelatnost bolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u javnom sektoru osigurava Univerzitetski klinički centar Sarajevo i Opća bolnica "Prim. Dr. Abdulah Nakaš".

Djelatnost vanbolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u javnom sektoru osigurava JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo kroz rad Organizacione jedinice Specijalističko-konsultativne djelatnosti i zavodi za zdravstvenu zaštitu određenih populacionih skupina, dok se djelatnost vanbolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u privatnom sektoru pruža kroz rad 89 privatnih specijalističkih ordinacija i 41 privatnu zdravstvenu ustanovu, od čega su: 37 poliklinike, 1 centar, 2 zavoda i 1 lječilište.

Vanbolničku specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu u javnom sektoru u 2016. godini pružalo je 92 doktora medicine specijalista, zatim 45 VŠS zdravstvenih tehničara i 98 zdravstvenih tehničara SSS. Na jednog doktora medicine-specijalistu u vanbolničkoj zdravstvenoj zaštiti dolazi u prosjeku 4.538 stanovnika Kantona Sarajevo.

U vanbolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru registrovano je ukupno u 2016. godini 401.520 posjeta što je za 1,23% veći broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (396.652 posjete), a broj posjeta po jednom doktoru medicine prosječno godišnje iznosio 4.364 posjete, odnosno 17,05 posjeta po jednom doktoru medicine dnevno. Broj posjeta po osobi/pacijentu prosječno godišnje iznosio je 0,96 posjeta, dok je odnos između prvih i ponovnih posjeta bio 1:1,41.

Izabrani indikatori za djelatnost vanbolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo u 2016. godini

Tabela 54.

Broj doktora medicine specijalista	92
Broj VŠS zdravstvenih tehničara	45
Broj SSS zdravstvenih tehničara	98
Broj posjeta ukupno kod doktora med. spec.	401.520
Broj posjeta po jednom doktoru medicine spec. godišnje	4.364
Broj posjeta po jednom doktoru medicine spec. dnevno	17,05
Broj posjeta po osobi godišnje	0,96
Odnos prvih i ponovnih posjeta	1:1,41
Broj stanovnika po jednom doktoru medicine spec.	4.538

Bolnička specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u Kantonu Sarajevo pružana je u Općoj bolnici "Prim. Dr. Abdulah Nakaš" i u Univerzitetskom kliničkom centru Sarajevo (UKC).

U toku 2016. godine u bolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti u Kantonu Sarajevo registrovano je ukupno 1.105.366 posjeta, što je za **11,17% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu** (1.244.345 posjete), od čega su prve posjete 266.200, što je za **8,34% manji broj prvih posjeta u odnosu na prethodnu godinu** (290.432). Odnos između prvih i ponovnih posjeta u ukupnoj bolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti u KS je iznosio 1 : 3,15 posjeta.

U UKC je registrovano ukupno 921.752 posjeta, što je za 12,97% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (1.059.108), od čega su 211.237 prve posjete, što je za 11,47% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (238.609), a odnos prvih i ponovnih posjeta u UKC iznosio je 1:3,36 posjeta.

U Općoj bolnici „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ je registrovano ukupno 183.614 posjeta, što je za 0,88% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (185.237), od čega su 54.963 prve posjete što je za 6,06% veći broj prvih posjeta u odnosu na prethodnu godinu (51.823), a odnos prvih i ponovnih posjeta u ovoj bolnici iznosio je 1:2,34 posjeta.

Izabrani indikatori za djelatnost bolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo u 2016. godini

Tabela 55.

Broj posjeta ukupno kod doktora med. spec.	1.105.366
Broj prvih posjeta	266.200
Odnos prvih i ponovnih posjeta	1:3,15

5.4. BOLNIČKA ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Na području Kantona Sarajevo bolničku zdravstvenu zaštitu u javnom sektoru u 2016. godini pružale su četiri (4) zdravstvene ustanove: **Opća bolnica „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“, Univerzitetski klinički centar Sarajevo, Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo i Zavod za bolesti ovisnosti Kantona Sarajevo.**

Ukupni posteljni kapaciteti zdravstvenih ustanova koje su pružale bolničku zdravstvenu zaštitu stanovništvu Kantona Sarajevo i stanovništvu Federacije BiH koje je gravitiralo Univerzitetskom kliničkom centru Sarajevo u 2016. godini iznosio je **2.125 postelja ili 5,08 postelja na 1.000 stanovnika Kantona Sarajevo**, a što je za **4,06%** manji broj postelja u odnosu na prethodnu godinu (**2.215 postelje**). Najveći broj postelja u 2016. godini, kao i prethodnih godina imao je UKCS **1.730 postelja ili 81,41% ukupnog** posteljnog kapaciteta u Kantonu Sarajevo, zatim Opća bolnica „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ **310 postelja ili 14,59%**, Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo **70 postelja ili 3,29%** i Zavod za bolesti ovisnosti Kantona Sarajevo **15 ili 0,71%** postelja u ukupnom posteljnog kapacitetu Kantonu Sarajevo.

Pored standardnih postelja UKCS raspolagao je sa **80 postelja za potrebe dnevnog tretmana pacijenata** (Dnevna bolnica pri Psihijatrijskoj klinici UKCS), a Zavod za bolesti ovisnosti Kantona Sarajevo raspolagao je sa **30 postelja za potrebe dnevnog tretmana pacijenata**.

Posteljni kapaciteti u bolničkim zdravstvenim ustanovama u Kantonu Sarajevu, 2016. godina

Tabela 56.

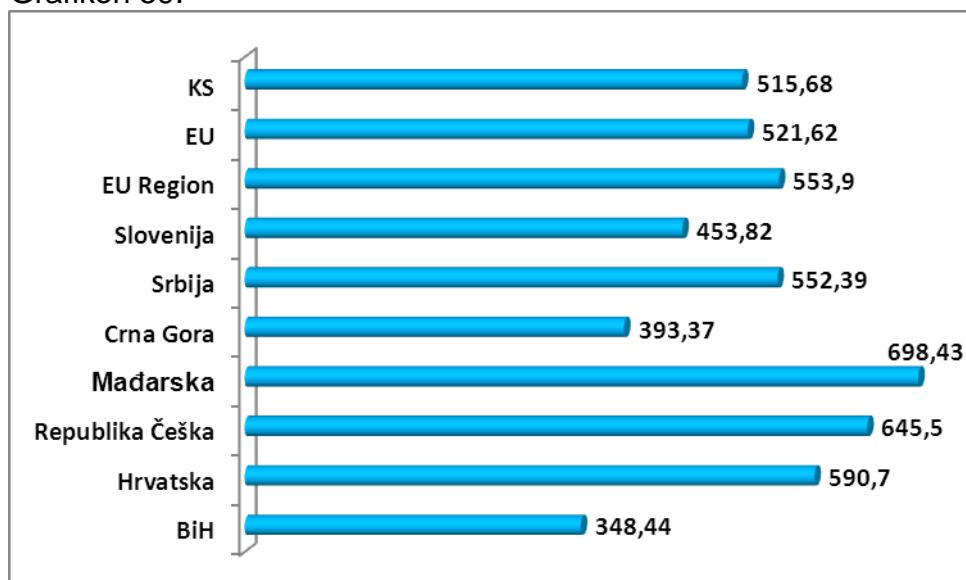
Indikatori resursa bolničke zdravstvene zaštite	Opća bolnica „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“	UKCS	Psihijatrijska bolnica	Zavod za bolesti ovisnosti	UKUPNO
Broj postelja	310	1.730	70	15	2.125
Broj postelja/100.000 stanovnika	74,25	414,37	16,77	3,59	508,98

*Izvor podataka: izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2016. god. Obrazac br. 3-21-60

Prema posljednjim dostupnim podacima (2014. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve“, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, broj postelja na 100.000 stanovnika za Bosnu i Hercegovinu iznosio je 348,44/100.000 stanovnika, za EU 521,62 postelje na 100.000 stanovnika i za EU Region 553,90 postelja na 100.000 stanovnika.

Broj postelja na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo i izabranim evropskim zemljama

Grafikon 59.

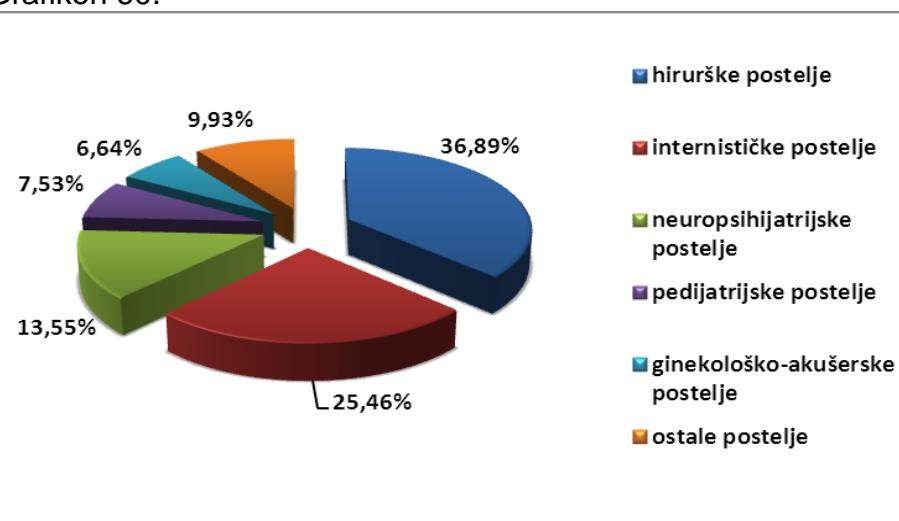

*Izvor podataka: WHO/EUROPEAN HFA Database 2014. god.

U strukturi ukupnih posteljnih kapaciteta u bolničkim ustanovama u Kantonu Sarajevo u 2016. godini, kao i prethodnih godina najveći procenat pripadao je hirurškim posteljama (784 postelje ili 36,89%), zatim internističkim posteljama (541 postelja ili 25,46%) i neuropsihijatrijskim posteljama (288 postelja ili 13,55%), dok su pedijatrijske postelje bile zastupljene sa 160 postelja ili 7,53%, ginekološko-akušerske postelje sa 141 posteljom ili 6,64%, a bolničke postelje za potrebe drugih medicinskih disciplina bile su zastupljene sa 211 postelje ili 9,93% u strukturi ukupnog posteljnog kapaciteta bolničkih ustanova u Kantonu Sarajevo.

Struktura posteljnih kapaciteta u bolničkim ustanovama u Kantonu Sarajevo, 2016. godina

Grafikon 60.

Ukupan broj ispisanih bolesnika u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti u 2016. godini u Kantonu Sarajevo iznosio je 56.678, a stopa hospitalizacije na 100 stanovnika iznosila je 13,58%, dok je ukupan broj dana bolničkog liječenja iznosio 474.041 dana, te je prosječna dužina liječenja bila 8,36 dana, a godišnja zauzetost postelja 228,07 dana, odnosno procenat dnevne zauzetosti postelja 61,12%.

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevu, 2016. godina

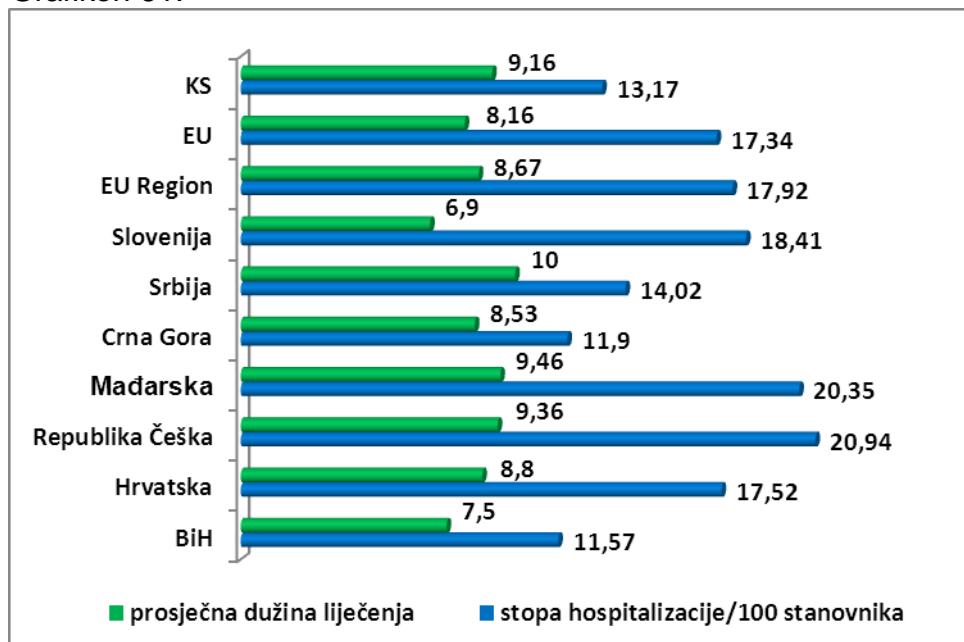
Tabela 57.

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite	Opća bolnica „Prim. Dr. Abdulah Nakas“	UKCS	Psihijatrijska bolnica	Zavod za bolesti ovisnosti	UKUPNO
Broj ispisanih bolesnika	8.286	47.683	555	154	56.678
Broj bo dana	61.523	392.350	16.995	3.173	474.041
Stopa hospitalizacije/ 100 stanovnika	1,98	11,42	0,13	0,04	13,58
Prosječna dužina liječenja	7,42	8,23	30,62	20,60	8,36
Godišnja zauzetost postelja	198,46	226,79	242,79	211,53	223,08
% zauzetosti postelja dnevno	54,37	62,13	66,52	57,95	61,12

Prema dostupnim podacima (2014. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve”, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, stopa hospitalizacije na 100 stanovnika za Bosnu i Hercegovinu je iznosila 11,57, za EU Region 17,92/100 stanovnika, a za EU 17,34/100 stanovnika, dok je prosječna dužina liječenja za Bosnu i Hercegovinu iznosila 7,50 dana, za EU Region 8,67 dana, a za EU 8,16 dana.

Stopa hospitalizacije na 100 stanovnika i prosječna dužina liječenja u bolničkim ustanovama u Kantonu Sarajevo i izabranim evropskim zemljama

Grafikon 61.

*Izvor podataka: WHO/EUROPEAN HFA Database 2014. god.

5.4.1. HIRURŠKE DISCIPLINE

U 2016. godini klinike i odjeli bolničkih ustanova za hirurške discipline na području Kantona Sarajevo raspolagale su sa 784 postelje, što je za 2,00% manji broj postelja u odnosu na prethodnu godinu (800). Hirurške klinike UKCS raspolagale su sa 636 bolničkih postelja, što je za 2,45% manji broj postelja u odnosu na prethodnu godinu (652), dok je Opća bolnica „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ raspolagala, kao i prethodne godine sa 148 bolničkih postelja za potrebe hirurških odjeljenja.

U strukturi bolničkih postelja za potrebe hirurških disciplina UKCS najveći procenat postelja pripadao je Klinici za ortopediju i traumatologiju (180 postelja ili 28,30%), zatim Klinici za opću i abdominalnu hirurgiju (103 postelje ili 16,19%) i Klinici za urologiju (53 postelje ili 8,33%), odnosno Klinici za očne bolesti (52 postelje ili 8,18%), a najmanji procenat postelja imale su: Klinika za torakalnu hirurgiju (23 postelje ili 3,62%) i Klinika za dječiju hirurgiju i Klinika za bolesti uha, nosa i grla po 25 postelja ili 3,93%.

U 2016. godini na klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo na jednog doktora medicine specijalistu hirurških disciplina bilo je 4,45 hirurških bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bilo 1,24 hirurških bolničkih postelja. U UKCS jedan doktor medicine specijalista hirurških disciplina zbrinjavao je 4,18 hirurških bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila

Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2016. godini

1,18 hirurška bolnička postelja, dok je u Općoj bolnici „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ jedan doktor medicine specijalista hirurških disciplina zbrinjavao je 6,17 hirurških bolničkih postelja, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila je 1,66 hirurških bolničkih postelja.

Zdravstveni radnici na klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo u 2016. godini

Tabela 58.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora specijalista hirurških disciplina	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
Opća bolnica	24	7	-	2	87
UKCS	152	43	67	23	451
UKUPNO	176	50	67	25	538

* Izvor podataka: izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2016. god. Obrazac br. 3-21-60

Ukupan broj ispisanih bolesnika sa klinika i odjela u bolničkim ustanovama za hirurške discipline na području Kantona Sarajevo u 2016. godini iznosio je 19.630 što je za 5,86% manji broj ispisanih bolesnika u odnosu na prethodnu godinu (20.853). Stopa hospitalizacije za sve klinike i odjele bolničkih zdravstvenih ustanova za hirurške discipline na 100 stanovnika iznosila je 4,70.

U 2016. godini na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline ostvareno je ukupno 153.075 dana bolničkog liječenja što je za 10,02% manji broj ostvarenih dana bolničkog liječenja u odnosu na prethodnu godinu (170.121). Od ukupnog broja ostvarenih bo dana, UKCS ostvario je 124.421, a Opća bolnica „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ 28.654 dana bolničkog liječenja.

Prosječna dužina liječenja na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo iznosila je 7,80 dana. Na klinikama za hirurške discipline UKCS prosječna dužina liječenja iznosila je 8,18 dana, a na odjelima Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ iznosila je 6,48 dana. Najdužu prosječnu dužinu liječenja u UKCS imale su: Klinika za ortopediju i traumatologiju (19,12 dana), Klinika za torakalnu hirurgiju (11,49 dana) i Klinika za neurohirurgiju (10,37 dana), dok su najkraću prosječnu dužinu liječenja imale: Klinika za maksilofacijalnu hirurgiju (5,10 dana), Klinika za urologiju (5,31 dan) i Klinika za rekonstruktivnu i plastičnu hirurgiju (5,50 dana).

Procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo iznosila je 53,49%. U UKCS procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta na svim klinikama za hirurške discipline iznosio je 53,60%, a na odjelima Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ iznosio je 53,04%. Najveći procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta za potrebe hirurških

disciplina UKCS imale su: Klinika za neurohirurgiju (85,36%), Klinika za torakalnu hirurgiju (72,99%) i Klinika za maksilofacialnu hirurgiju (72,46%), dok su najnižu stopu zauzetosti imale: Klinika za kardiohirurgiju (31,07%), Klinika za rekonstruktivnu i plastičnu hirurgiju (32,47%) i Klinika za očne bolesti (32,47%).

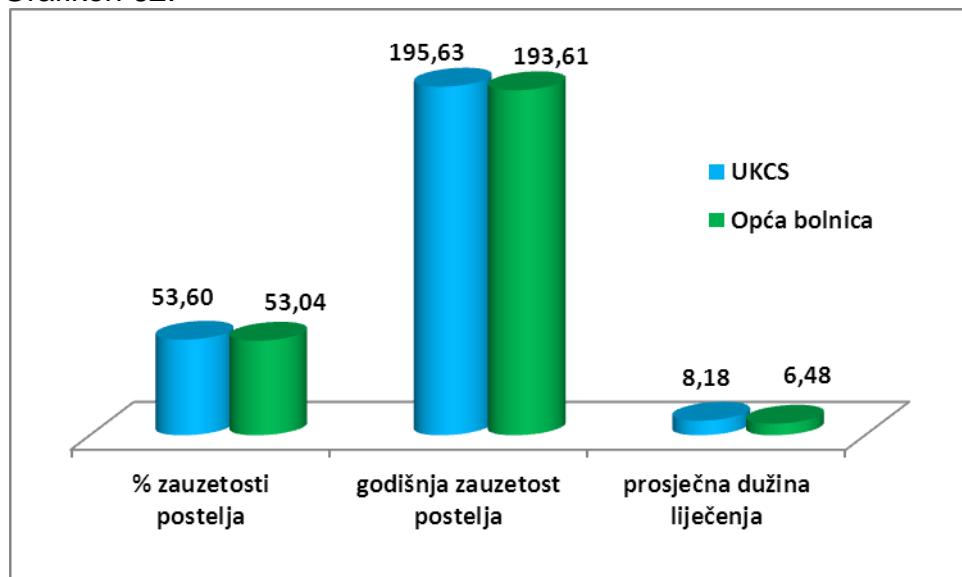
Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na klinikama i odjelima za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo, 2016. godina

Tabela 59.

Hirurški odjeli/klinike	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospitalizacije/100 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja dnevno
Hirurški odjeli Opće bolnice	4.420	28.654	1,05	6,48	193,61	53,04
Hirurške klinike UKCS Ukupno	15.210	124.421	3,64	8,18	195,63	53,60
Klinika za kardiohirurgiju	644	3.970	0,15	6,16	113,43	31,07
Klinika za rekonstruktivnu i plastičnu hir.	905	4.978	0,21	5,50	118,52	32,47
Klinika za ortopediju i traumatologiju	1.616	30.904	0,38	19,12	171,69	47,03
Klinika za dječiju hirurgiju	858	4.875	0,20	5,68	195,00	53,42
Klinika za urologiju	2.229	11.843	0,53	5,31	223,45	61,21
Klinika za neurohirurgiju	1.262	13.087	0,30	10,37	311,59	85,36
Klinika za torakalnu hirurgiju	533	6.128	0,12	11,49	266,43	72,99
Klinika za opću, abdominalnu, glandularnu i onkološku hirurgiju	3.075	22.974	0,73	7,47	223,04	61,10
Klinika za bolesti uha, nosa i grla	795	5.801	0,19	7,29	232,04	63,57
Klinika za očne bolesti	1.338	7.889	0,32	5,89	151,71	41,56
Klinika za maksilofacialnu hirurgiju	1.348	6.877	0,32	5,10	264,50	72,46
Klinika za vaskularnu hirurgiju	607	5.095	0,14	8,39	169,83	46,52
SVEUKUPNO	19.630	153.075	4,70	7,80	195,25	53,49

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na klinikama za hirurške discipline UKCS i odjelima za hirurgiju Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ u 2016. godini

Grafikon 62.

U 2016. godini sve klinike i odjeli bolničkih ustanova za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo raspolagale su sa 38 operacionih sala, od čega UKCS sa 30, a Opća bolnica „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ sa 8 hirurških sala. U toku 2016. godine na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline na području Kantona Sarajevo izvršeno je ukupno 19.383 hirurških operacija, što je za 3,17% manji broj hirurških operacija u odnosu na prethodnu godinu (20.018).

U UKCS izvršeno je 15.312 hirurških operacija, što je za 3,13% manji broj hirurških operacija u odnosu na prethodnu godinu (15.807), a u Općoj bolnici „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ izvršeno je 4.071 operacija, što je za 3,32% manji broj hirurških operacija u odnosu na prethodnu godinu (4.211).

U toku 2016. godine od ukupnog broja liječenih pacijenta na klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo 98,74% pacijenata imalo je operativne zahvate. Na klinikama za hirurške discipline UKCS od ukupnog broja liječenih pacijenata 100,00% pacijenata imalo je operativni zahvat, a na odjelima za hirurgiju Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ 92,10% pacijenata imalo je operativni zahvat.

Broj registrovanih smrtnih ishoda liječenja u 2016. godini na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo iznosio je 363 umrlih pacijenata, od čega 292 umrla pacijenta u UKCS i 71 umrli pacijent u Općoj bolnici „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“. Od ukupnog broja umrlih na svim klinikama i odjelima za hirurške discipline niti jedan umrli pacijent nije obdukovani.

Smrtni ishodi liječenja u UKCS u 2016. godini za pojedine hirurške klinike su bili: Klinika za neurohirurgiju (7,76%), Klinika za kardiologiju (9,62%), Klinika za opću, abdominalnu, glandularnu i onkološku hirurgiju (2,66%), Klinika za ortopediju i traumatologiju (1,60%), Klinika za torakalnu hirurgiju (2,43%), Klinika za bolesti uha, grla i nosa (0,50%), Klinika za vaskularnu hirurgiju (0,82%) i Klinika za rekonstruktivnu i plastičnu hirurgiju (0,22%). Na odjelima za hirurgiju Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ u 2016. godini umrlo je 1,60% liječenih pacijenata.

5.4.2. INTERNE DISCIPLINE

U 2016. godini klinike i odjeli bolničkih ustanova za internističke discipline na području Kantona Sarajevo raspolagale su sa 541 postelje, što je za 7,68% manji broj postelja u odnosu na prethodnu godinu (586). Klinike za internističke discipline UKCS raspolagale su sa 473 bolničkih postelja, što je za 8,69% manji broj postelja u odnosu na prethodnu godinu (518), dok je Opća bolnica „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ raspolagala, kao i prethodne godine sa 68 bolničkih postelja za potrebe odjela za internu medicinu.

U strukturi bolničkih postelja za potrebe internističkih disciplina u UKCS najveći procenat postelja pripadao je Klinici za kardiologiju (123 postelje ili 26,00%), zatim Klinici za plućne bolesti „Podhrastovi“ (86 postelja ili 18,18%) i Klinici za infektivne bolesti (80 postelja ili 16,91%), a najmanji procenat postelja imale su: Klinika za hemodijalizu (5 postelja ili 1,06%), te Klinika za nefrologiju i Klinika na nuklearnu medicinu i endokrinologiju po 30 postelja ili 6,34% od ukupnog broja internističkih postelja u UKCS.

U 2016. godini na klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo na jednog doktora medicine specijalistu bilo je 3,33 bolničke postelje, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,47 internističkih bolničkih postelja. U UKCS na jednog doktora medicine specijalistu bilo je 3,24 bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,42 internistička bolnička postelja, dok je u Općoj bolnici „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ na jednog doktora medicine specijalistu bilo je 4,25 bolničkih postelja, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bile su 2,00 internističke bolničke postelje.

Zdravstveni radnici na klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo u 2016. godini

Tabela 60.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora specijalista internih disciplina	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
Opća bolnica	16	8	-	3	31
UKCS	146	11	44	29	260
UKUPNO	162	19	44	32	291

*Izvor podataka: izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2016. god. Obrazac br. 3-21-60

Ukupan broj ispisanih bolesnika sa klinika i odjela u bolničkim ustanovama za internističke discipline na području Kantona Sarajevo u 2016. godini iznosio je 13.957 što je za 3,80% veći broj ispisanih bolesnika u odnosu na prethodnu godinu (13.446). Stopa hospitalizacije za sve klinike i odjele bolničkih ustanova za internističke discipline na 100 stanovnika iznosila je 3,34.

U 2016. godini na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo ostvareno je ukupno 127.187 dana bolničkog liječenja, što je za 8,90% manji broj ostvarenih dana bolničkog liječenja u odnosu na prethodnu godinu (139.611). Od ukupnog broja ostvarenih dana, UKCS ostvario je 112.538, a Opća bolnica „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ 14.649 dana bolničkog liječenja. Prosječna dužina liječenja na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo iznosila je 9,11 dana. Na klinikama za internističke discipline UKCS prosječna dužina liječenja iznosila je 8,82 dana, a na odjelu za internu medicinu Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ iznosila je 12,14 dana. Najdužu prosječnu dužinu liječenja u UKCS imale su: Klinika za nefrologiju (12,83 dana), Klinika za kožne i venerične bolesti (10,50 dana), zatim Klinika za infektivne bolesti (9,50 dana) i Klinika za bolesti srca i krvnih žila (9,13 dana), dok su najkraću prosječnu dužinu liječenja imale: Klinika za gastroenterohepatologiju (6,30 dana) i Klinika za hemodializu (6,41 dana).

Procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo je bio 64,40%. U UKCS procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta na svim klinikama za internističke discipline iznosio je 65,18%, a na odjelima za internu medicinu Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ iznosio je 59,02%. Najveći procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta za potrebe internističkih disciplina UKCS imale su: Klinika za hematologiju (77,89%) Klinika za nefrologiju (73,04%) i Klinika za nuklearnu medicinu i endokrinologiju (70,73%), dok su najnižu stopu zauzetosti bolničkih postelja imale: Klinika za hemodializu (31,61%), Klinika za infektivne bolesti (52,42%) i Klinika za kožne i venerične bolesti (55,20%).

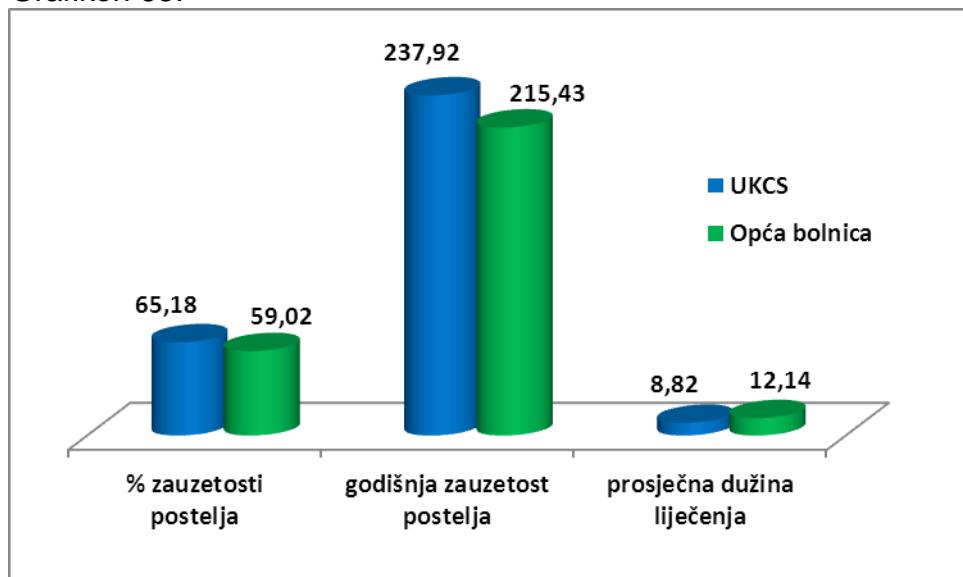
Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na klinikama i odjelima za internističke discipline u Kantonu Sarajevo, 2016. godina

Tabela 61.

Odjeli/klinike za internističke discipline	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospitalizacije/ 100 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja
Odjeli interne medicine Opće bolnice	1.206	14.649	0,28	12,14	2015,43	59,02
Klinike za internističke discipline UKCS Ukupno	12.751	112.538	3,05	8,82	237,92	65,18
Klinika za bolesti srca krvnih žila	3.314	30.260	0,79	9,13	246,01	67,40
Klinika za nefrologiju	623	7.998	0,14	12,83	266,60	73,04
Klinika za gastroenterohepatologiju	1.390	8.759	0,33	6,30	218,97	59,99
Klinika za nuklearnu medicinu i endokrinologiju	882	7.746	0,21	8,78	258,20	70,73
Klinika za dermatovenerologiju	556	5.843	0,13	10,50	201,48	55,20
Klinika za plućne bolesti „Podhrastovi“	2.892	21.833	0,69	7,54	253,87	69,55
Klinika za infektivne bolesti	1.611	15.307	0,38	9,50	191,33	52,42
Klinika za hematologiju	1.393	14.215	0,33	10,20	284,30	77,89
Klinika za hemodializu	90	577	0,02	641	115,40	31,61
SVEUKUPNO	13.957	127.187	3,34	9,11	235,09	64,40

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na klinikama za internističke discipline UKCS i odjelima za internu medicinu Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ u 2016. godini

Grafikon 63.

Broj registrovanih smrtnih ishoda liječenja u 2016. godini na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo iznosio je 799 umrlih pacijenta, od čega 664 umrlih pacijenta u UKCS i 135 u Općoj bolnici „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“. Od ukupnog broja umrlih na svim klinikama i odjelima za internističke discipline ukupno su 2 ili 0,25% pacijenata obdukovana i to jedan pacijent je obdukovana u UKCS i jedan pacijent u Općoj bolnici „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“.

Smrtni ishodi liječenja u UKCS u 2016. godini za pojedine klinike za internističke discipline iznosili su: Klinika za bolesti srca i krvnih žila (6,03%), Klinika za plućne bolesti „Podhrastovi“ (4,28%), Klinika za hematologiju (6,53%), Klinika za nuklearnu medicinu i endokrinologiju (6,34%), Klinika za gastroenterohepatologiju (5,46%), Klinika za nefrologiju (10,59%), Klinika za infektivne bolesti (3,04%) i Klinika za kožne i venerične bolesti (0,35%). Na internističkim odjelima Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ u 2016. godini umrlo je 11,19% liječenih pacijenata.

5.4.3. NEUROPSIHJATRIJSKE DISCIPLINE

5.4.3.1. Psihijatrijske discipline

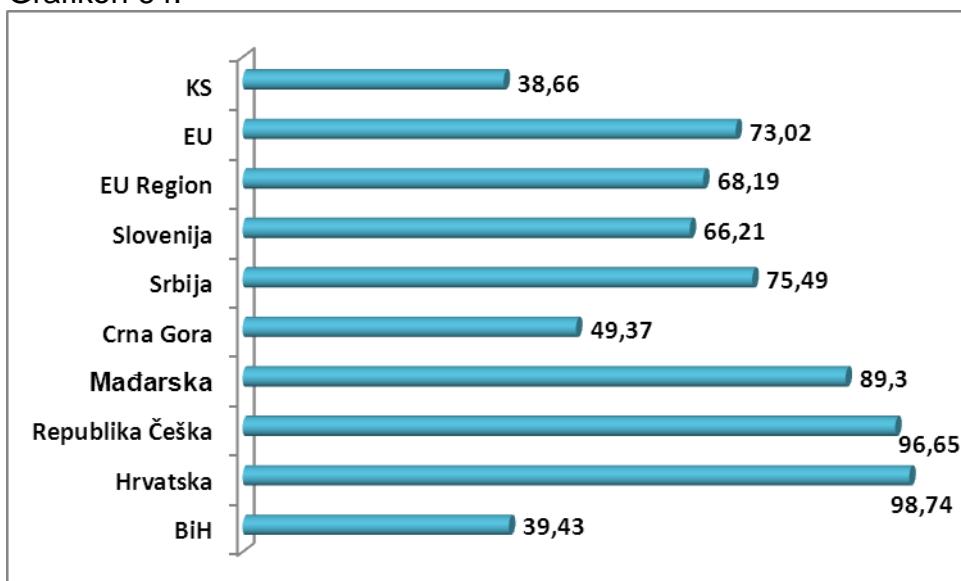
Bolnička zdravstvena zaštita za djelatnost iz oblasti psihijatrije na području Kantona Sarajevo u 2016. godini raspolagala je ukupno sa 162 bolničke postelje, što je za 3,18% više bolničkih postelja u odnosu na prethodnu godinu (157 postelja), od čega je Psihijatrijska klinika UKCS raspolagala sa 77 postelja, Psihijatrijska bolnica

Kantona Sarajevo sa 70 postelja i Zavod za bolesti ovisnosti Kantona Sarajevo sa 15 postelja. Pored standardnih postelja, bolnička zdravstvena zaštita za djelatnost iz oblasti psihijatrije raspolagala je sa još 110 bolničkih postelja za potrebe dnevnih bolnica i to 80 postelja za potrebe Dnevne bolnice Klinike za psihijatriju UKCS i 30 postelja za potrebe Dnevne bolnice Zavoda za bolesti ovisnosti.

Broj psihijatrijskih bolničkih postelja na 100.000 stanovnika u 2016. godini bio je 38,80. Prema posljednjim dostupnim podacima (2014. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve”, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, broj psihijatrijskih bolničkih postelja na 100.000 stanovnika za Bosnu i Hercegovinu je 39,943/100.000 stanovnika, za EU 73,02/100.000 stanovnika i za EU Region 68,19/100.000 stanovnika.

Broj psihijatrijskih bolničkih postelja na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo i izabranim evropskim zemljama, 2014. godina

Grafikon 64.

*Izvor podataka: WHO/EUROPEAN HFA Database 2014. god.

U 2016. godini u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo na jednog doktora medicine specijalistu bilo je 4,26 bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,10 psihijatrijskih bolničkih postelja. U UKCS na Psihijatrijskoj klinici na jednog doktora medicine specijalistu bilo je 4,27 bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bilo 1,13 psihijatrijskih bolničkih postelja, u Psihijatrijskoj bolnici Kantona Sarajevo na jednog doktora medicine specijalistu bilo je 5,38 bolničkih postelja, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku je bilo 1,29 psihijatrijskih bolničkih postelja, dok je u Zavodu za bolesti ovisnosti na jednog doktora medicine specijalistu bilo 2,14 bolničkih postelja, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bilo je 0,60 psihijatrijskih bolničkih postelja.

Zdravstveni radnici u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo u 2016. godini

Tabela 62.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora specijalista	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
Psihijatrijska bolnica KS	13	5	10	-	44
UKCS-Psihijatrijska klinika	18	3	6	2	60
Zavod za bolesti ovisnosti KS	7	3	2	2	21
UKUPNO	38	11	18	4	125

* Izvor podataka: izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2016. god. Obrazac br. 3-21-60

Ukupan broj ispisanih bolesnika u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti psihijatrije na području Kantona Sarajevo u 2016. godini iznosio je 1.455 što je za 11,75% veći broj ispisanih bolesnika u odnosu na prethodnu godinu (1.302). Broj ispisanih bolesnika sa Psihijatrijske klinike UKCS iznosio je 746, za Psihijatrijsku bolnicu Kantona Sarajevo 555, a za Zavod za bolesti ovisnosti 154 ispisana bolesnika. Stopa hospitalizacije za sve bolničke ustanove za djelatnost iz oblasti psihijatrije na 100 stanovnika iznosila je 0,34. Stopa hospitalizacije na 100 stanovnika za Psihijatriju kliniku UKCS iznosila je 0,17, za Psihijatrijsku bolnicu Kantona Sarajevo 0,13, a za Zavod za bolesti ovisnosti 0,03/100 stanovnika.

U 2016. godini u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo ostvareno je ukupno 46.901 dan bolničkog liječenja, što je za 0,57% manje ostvarenih dana bolničkog liječenja u odnosu na prethodnu godinu (47.170). Od ukupnog broja ostvarenih bo dana, Psihijatrijska klinika UKCS ostvarila je 26.733 dana bolničkog liječenja, Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo 16.995 dana bolničkog liječenja, a Zavod za bolesti ovisnosti 3.173 dana bolničkog liječenja.

Prosječna dužina liječenja u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo iznosila je 32,23 dana. Na Psihijatrijskoj klinici UKCS prosječna dužina liječenja iznosila je 35,83 dana, na Psihijatrijskoj bolnici Kantona Sarajevo iznosila je 30,62 dana, a u Zavodu za bolesti ovisnosti 20,60 dana.

Procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo iznosio je 79,31%. Na Psihijatrijskoj klinici UKCS procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosio je 95,11%, na Psihijatrijskoj bolnici KS iznosio je 66,51% i u Zavodu za bolesti ovisnosti 57,95%.

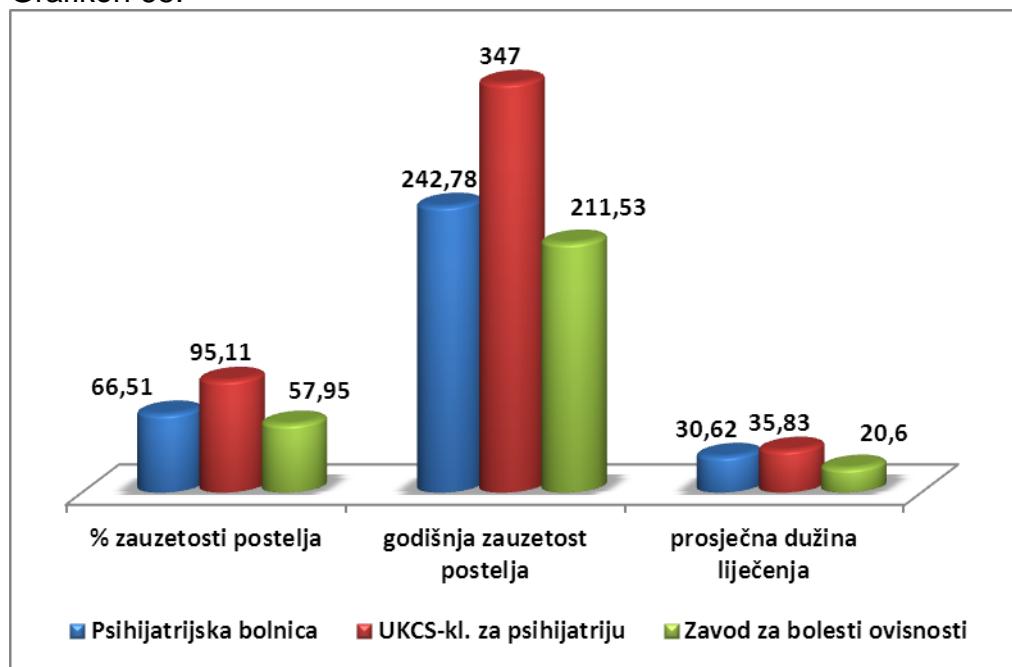
Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo, 2016. godina

Tabela 63.

Zdravstvena ustanova	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospitalizacije/100 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja
Psihijatrijska bolnica KS	555	16.995	0,13	30,62	268,14	66,51
UKCS-Psihijatrijska klinika	46	26.733	0,17	35,83	340,01	95,11
Zavod za bolesti ovisnosti KS	154	3.173	0,03	20,60	221,90	57,95
UKUPNO	1.455	46.901	0,34	32,23	300,45	79,31

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo u 2016. godini

Grafikon 65.

Broj registrovanih smrtnih ishoda liječenja u 2016. godini u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo bila je **jedna (1)** umrla osoba i to u Psihijatrijskoj bolnici Kantona Sarajevo, a obdukcija nije urađena.

5.4.3.2. Neurološke discipline

Bolnička zdravstvena zaštita za djelatnost iz oblasti neurologije na području Kantona Sarajevo u 2016. godini raspolagala je ukupno sa 126 bolničkih postelja kao i prethodne godine, od čega je Neurološka klinika UKCS raspolagala sa 102 postelje, a odjel za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ sa 24 postelje.

U 2016. godini u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo na jednog doktora medicine specijalistu bilo je 5,04 bolničke postelje, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,85 neuroloških bolničkih postelja. U UKCS na Neurološkoj klinici na jednog doktora medicine specijalistu bilo je 4,85 bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bilo 1,85 neuroloških bolničkih postelja, a na odjelu za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ na jednog doktora medicine specijalistu bilo je 6,00 bolničkih postelja, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bile su 1,84 neurološke bolničke postelje.

Zdravstveni radnici u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo u 2016. godini

Tabela 64.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora specijalista	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
UKCS-Neurološka klinika	21	1	8	2	45
Opća bolnica- Odjel za neuropsihijatriju	4	2	-	-	13
UKUPNO	25	3	8	2	58

* Izvor podataka: izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2016. god. Obrazac br. 3-21-60

Ukupan broj ispisanih bolesnika u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti neurologije na području Kantona Sarajevo u 2016. godini iznosio je 2.688 što je za 4,63% veći broj ispisanih bolesnika u odnosu na prethodnu godinu (2.569). Broj ispisanih bolesnika sa Neurološke klinike UKCS iznosio je 2.209, a sa odjela za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ 479 ispisanih bolesnika. Stopa hospitalizacije za sve bolničke ustanove za djelatnost iz oblasti neurologije na 100 stanovnika iznosila je 0,64. Stopa hospitalizacije na 100 stanovnika za Neurološku kliniku UKCS iznosila je 0,52, a za odjel za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ 0,11.

U 2016. godini u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo ostvareno je ukupno 31.803 dana bolničkog liječenja, što je za 0,17% veći broj ostvarenih dana bolničkog liječenja u odnosu na prethodnu godinu (31.749). Od ukupnog broja ostvarenih dana, Neurološka klinika UKCS ostvarila je 25.934 dana bolničkog liječenja, a odjel za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ 5.869 dana bolničkog liječenja.

Prosječna dužina liječenja u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo iznosila je 11,83 dana. Na Neurološkoj klinici UKCS prosječna dužina liječenja iznosila je 11,74 dana, a na odjelu za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ 12,25 dana.

Procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo iznosila je 69,15%. Na Neurološkoj klinici UKCS procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosio je 69,65%, a na odjelu za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ 66,99%.

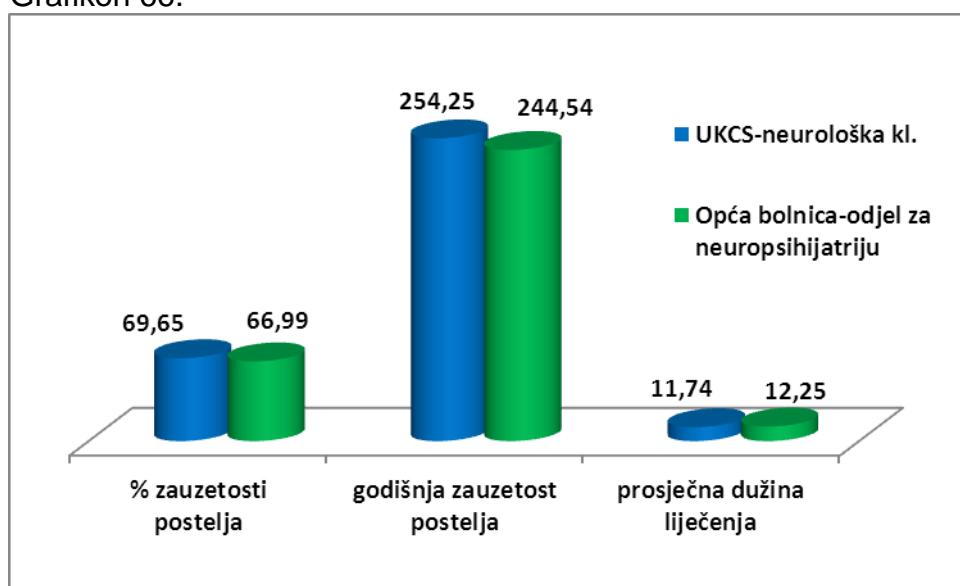
Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo, 2016. godina

Tabela 65.

Zdravstvena ustanova	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospitalizacije/100 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja
UKCS-Neurološka klinika	2.209	25.934	0,52	11,74	254,25	69,65
Opća bolnica-odjel za neuropsihijatriju	479	5.869	0,11	12,25	244,54	66,99
UKUPNO	2.688	31.803	0,64	11,83	252,40	69,15

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo u 2016. godini

Grafikon 66.

Broj registrovanih smrtnih ishoda liječenja u 2016. godini u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo iznosio je 222 umrla pacijenata i to na Neurološkoj klinici UKCS 161 umrla osoba, a na odjelu za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ 61 umrla osoba. Obdukcija nije urađena niti kod jednog smrtnog ishoda liječenja.

5.4.4. GINEKOLOGIJA I AKUŠERSTVO

Na području KS u bolničkoj zaštiti u 2016. godini discipline ginekologije i akušerstva raspolagale su sa 141 postelja. Klinika za ginekologiju i akušerstvo UKCS raspolagala je sa 101 posteljom, a Odjel za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ sa 40 postelja.

U 2016. godini u oblasti ginekologije i akušerstva u bolničkoj zaštiti ukupno 32 doktora medicine specijalista zbrinjavalo je 141 postelja, pa je prema tome jedan doktor medicine specijalista zbrinjavao 4,4 postelje.

Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VSS po zauzetoj bolničkoj postelji za sve posteljne kapacitete unutar ove discipline iznosio je 1,42.

Zdravstveni radnici na klinikama i odjelima bolničkih ustanova za ginekologiju i akušerstvo u Kantonu Sarajevo u 2016. godini

Tabela 66.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora med. specijalista	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
Opća bolnica „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“	8	2	-	1	23
Klinika za ginekologiju i akušerstvo UKCS	24	5	12	1	76
UKUPNO	32	7	12	2	99

Izvor podataka: izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2016. god. Obrazac br. 3-21-60

Broj ispisanih bolesnika u 2016. godini na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS iznosio je 6.523, sto je za 3,59% više u odnosu na 2015.godinu kada je taj broj iznosio 6.297. Na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ broj ispisanih bolesnika iznosio je 1.846 i za 6,1% je manji u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio 1.966.

U 2016. godini na klinikama i odjelu bolničkih ustanova za ginekologiju i akušerstvo ostvareno je ukupno 29.358 dana bolničkog liječenja što je za 0,57% manje ostvarenih dana bolničkog liječenja u odnosu na prethodnu godinu (29.527). Od ukupnog broja ostvarenih bo dana, UKCS ostvario je 22.601, a Opća bolnica „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ 6.757 dana bolničkog liječenja.

Prosječna dužina liječenja na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS u 2016. godini iznosila je 3,46 dana. Na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ prosječna dužina liječenja je iznosila 3,66 dana.

Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS u 2016. godini iznosila je 61,30% a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ Sarajevo prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je 46,28%.

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na klinikama i odjelima za ginekologiju i akušerstvo u Kantonu Sarajevo, 2016. godina

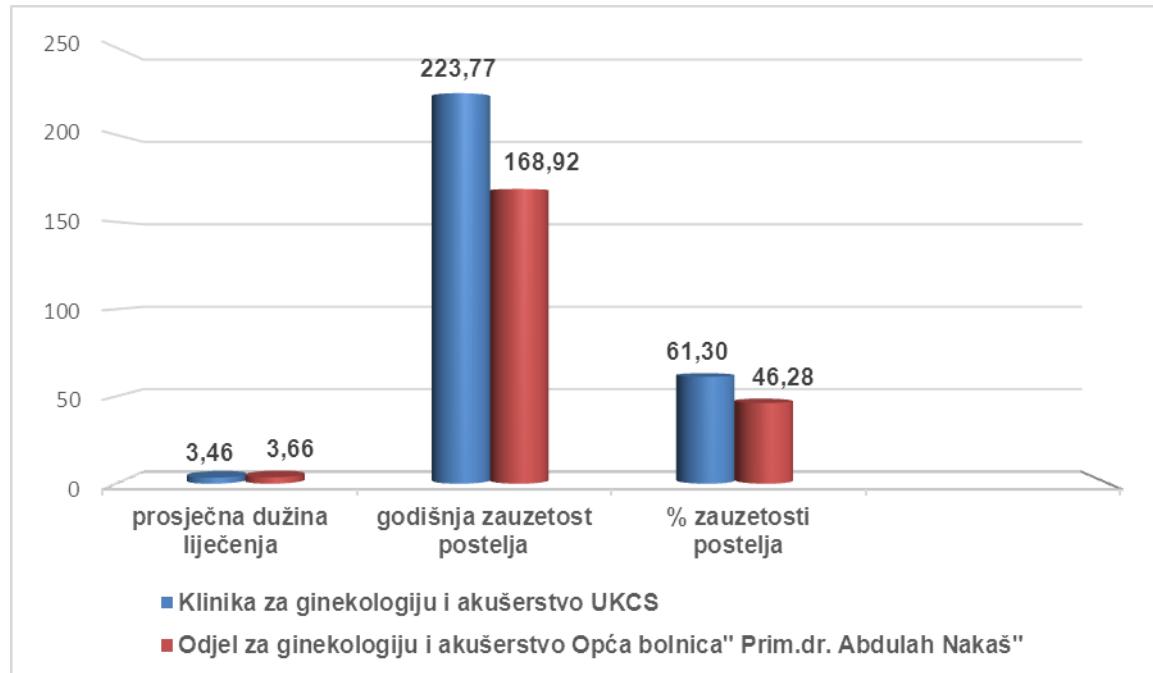
Tabela 67.

Odjeli/klinike	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospit./100.000 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja
Klinika za ginekologiju i akušerstvo UKCS	6.523	22.601	1562,40	3,46	223,77	61,30
Odjel za ginekologiju i akušerstvo Opća bolnica „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“	1.846	6.757	442,15	3,66	168,92	46,28

Prosječan broj dana godišnje zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2016. godini na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS je bio 223,77 dana, a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ prosječan broj dana godišnje zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosio je 168,92.

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na klinikama za ginekologiju i akušerstvo UKCS i odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. Dr. Abdullah Nakaš“ u 2016. godini

Grafikon 67.

Klinika za ginekologiju i akušerstvo UKCS u 2016. godini raspolagala je sa 6 operacionih sala, a za Opću bolnicu „Prim. Dr. Abdullah Nakaš“ operaciona sala na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo prikazana je zbirno unutar hirurških disciplina.

Na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS u 2016. godini urađeno je 2.201 operativna zahvata, što je za 13,92% više u odnosu na prethodnu godinu(1.932), dok je na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. Dr. Abdullah Nakaš“ u toku 2016. godine urađeno 603 operativnih zahvata , što je za 17,73% manje u odnosu na 2015.godinu kada su na istom odjelu urađena 733 operativna zahvata.

U toku 2016. godine na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS i na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. Dr. Abdullah Nakaš“ u 2016. godini nije bilo umrlih.

5.4.5. PEDIJATRIJA

Bolničku zaštitu na području Kantona Sarajevo u oblasti pedijatrije pružala je Pedijatrijska klinika UKCS, koja je u 2016. godini raspolagala sa 160 postelja. Ukupno 40 doktora medicine specijalista, zbrinjavali su 160 pedijatrijskih postelja, pa je na jednog doktora medicine specijaliste bilo 4,00 bolničkih postelja. Prosječan broj medicinskih sestara/ zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VSS po zauzetoj bolničkoj postelji za pedijatrijske kapacitete iznosio je 1,16.

Zdravstveni radnici na Klinici za pedijatriju UKCS u 2016. godini

Tabela 68.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora med. specijalista	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
Klinika za pedijatriju UKCS	40	10	20	5	112

Izvor podataka: izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2016. god. Obrazac br. 3-21-60

Broj ispisanih bolesnika u 2016. godini je bio 5.482 i za 4,96% je veći u odnosu na prethodnu godinu (5.223). Ukupno je ostvareno 33.608 dana bolničkog liječenja i manji je za 6,04% od broja ostvarenih dana bolničkog liječenja u odnosu na prethodnu godinu (35.768). Prosječna dužina liječenja iznosila je 6,13 dana, prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je 57,54%, dok je prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosio 210,05 dana.

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na Klinici za pedijatriju UKCS, 2016. godina

Tabela 69.

Klinika/Odjel	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospit./100.000 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja
Klinika za pedijatriju UKCS	5.482	33.608	1313,06	6,13	210,05	57,54

Od ukupnog broja liječenih na Pedijatrijskoj klinici UKCS u 2016. godini smrtni ishod liječenja imalo je 89 pacijenta, što je za 8,25% manje u odnosu na prethodnu godinu (97). Mortalitet bolnice u 2016.godini iznosio je 1,62%. Od ukupnog broja umrlih u 2016. godini obdukovani je jedan pacijent (1,12%).

5.4.6. OSTALE DISCIPLINE

5.4.6.1. Anestezija i reanimacija i intenzivna terapija

Anestezija i reanimacija u bolničkoj zaštiti sa posebno definiranim posteljnim kapacitetima organizaciono je struktuirana unutar Klinike za anesteziju i reanimaciju UKCS. Unutar Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“, ova disciplina za segmente koje obavlja za nivo opće bolnice obavlja se kroz organizacionu cjelinu Odjel za anesteziju i intenzivnu terapiju.

Kao i u svim bolničkim ustanovama anestezija i reanimacija, terapija bola i intenzivno liječenje su ključni integrativni dio pružanja usluga ove discipline.

Klinika za anesteziju i reanimaciju UKCS u 2016. godini raspolagala je sa 19 postelja. Ukupno 51 doktora medicine specijalista zbrinjavalo je 19 postelja, pa je na jednog dr.medicine specijaliste bilo 0,37 bolničkih postelja. Prosječan broj medicinskih sestara/ zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VS po zauzetoj bolničkoj postelji na Klinici za anesteziologiju i reanimaciju bio je 0,27.

Zdravstveni radnici na Klinici za anesteziju i reanimaciju UKCS u 2016. godini

Tabela 70.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora med. specijalista	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
Klinika za anesteziju i reanimaciju UKCS	51	9	4	1	64

Izvor podataka: Izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2016. god. Obrazac br. 3-21-60

Klinika za anesteziju i reanimaciju UKCS u 2016. godini imala je 683 ispisanih bolesnika, što je za 1,87% manje u odnosu na prethodnu godinu (696). Ispisani bolesnici su ostvarili 4.056 što je za 6,09% manje u odnosu na prethodnu godinu kada je ostvareno 4.319 bolničkih dana liječenja.

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na Klinici za anesteziju i reanimaciju UKCS, 2016. godina

Tabela 71.

Klinika/Odjel	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospit./100.000 stanovnika	Pronočna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja
Klinika za anesteziologiju i reanimaciju UKCS	683	4.056	163,59	6,16	213,47	58,48

Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2016. godini

Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2016. godini iznosila je 58,48%, prosječna dužina liječenja iznosila je 6,16 dana, a godišnja zauzetost posteljnih kapaciteta na Klinici za anesteziologiju i reanimaciju iznosila je 213,47 dana.

Pored prikazanog kadra Klinike za anesteziju i reanimaciju UKCS u 2016. godini u Centru za srce UKCS radilo je 3 doktora medicine specijalista anesteziologije sa reanimatologijom dok je u Općoj bolnici „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ u 2016. godini radilo 10 doktora medicine specijalista u ovoj oblasti.

5.4.6.2. Bolnička urgentna medicina stacionarni segment

Na području Kantona Sarajevo u stacionarnom segmentu bolničke urgentne medicine u 2016. godini, sa bolničkim opservacionim posteljama raspolagala je Klinika urgentne medicine UKCS. Klinika je raspolagala kao i prethodne godine sa 7 bolničkih opservacionih postelja. Obzirom na specifičnost rada ove klinike indikatore za bolničku zaštitu za rad ove klinike usmjerenu na utilizaciju bolničkih postelja kao što su prosječna dužina liječenja, prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta, nije moguće prikazati jer nisu primjenjivi na rad ove discipline u klasičnoj analizi utilizacije resursa u bolničkoj zaštiti.

5.4.6.3. Fizijatrija i rehabilitacija

Fizijatrija i rehabilitacija u bolničkoj zaštiti u 2016. godini raspolagale su sa 90 postelja i to Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS sa 60 postelja, a Odjel za fizičku medicinu i rehabilitaciju u Općoj bolnici „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ sa 30 postelja. Prema definiciji bolničkih postelja Eurostata, bolničke postelje u ovoj disciplini spadaju u hronične bolničke postelje.

U 2016. godini fizijatrija i rehabilitacija u bolničkoj zaštiti (Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS i Odjel za fizičku medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“) raspolagale su sa sljedećim kadrom kada su u pitanju zdravstveni radnici¹:

Tabela 72.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora med. specijalista	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
Odjel za fizičku medicinu i rehabilitaciju Opća bolnica „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“	3	-	-	5	21
Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS	16	-	13	6	39
UKUPNO	19	-	13	11	60

¹ Izvor podataka: izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2016. god. Obrazac br. 3-21-60

U 2016. godini u oblasti fizijatrije i rehabilitacije u bolničkoj zaštiti ukupno 19 doktora medicine specijalista zbrinjavalo je 90 postelja, pa je prema tome jedan doktor medicine specijalista zbrinjavao 4,74 postelje.

Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VSS po zauzetoj bolničkoj postelji za sve posteljne kapacitete unutar ove discipline iznosio je 1,07.

U 2016. godini ukupan broj ispisanih bolesnika kada je u pitanju fizijatrija i rehabilitacija iznosio je 982 što je za 12,36% više u odnosu na prošlu godinu, kada je bilo 874 ispisanih bolesnika. Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS imala je 647 ispisanih bolesnika, što je 13,90% manje u odnosu na prethodnu godinu (568), a Odjel za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju u Općoj bolnici „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ imao je 335 i za 9,48% je veći u odnosu na prethodnu godinu kada je zabilježeno 306 ispisanih bolesnika.

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na Klinici za fizikalnu medicinu UKCS i Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ u 2016. godini

Tabela 73.

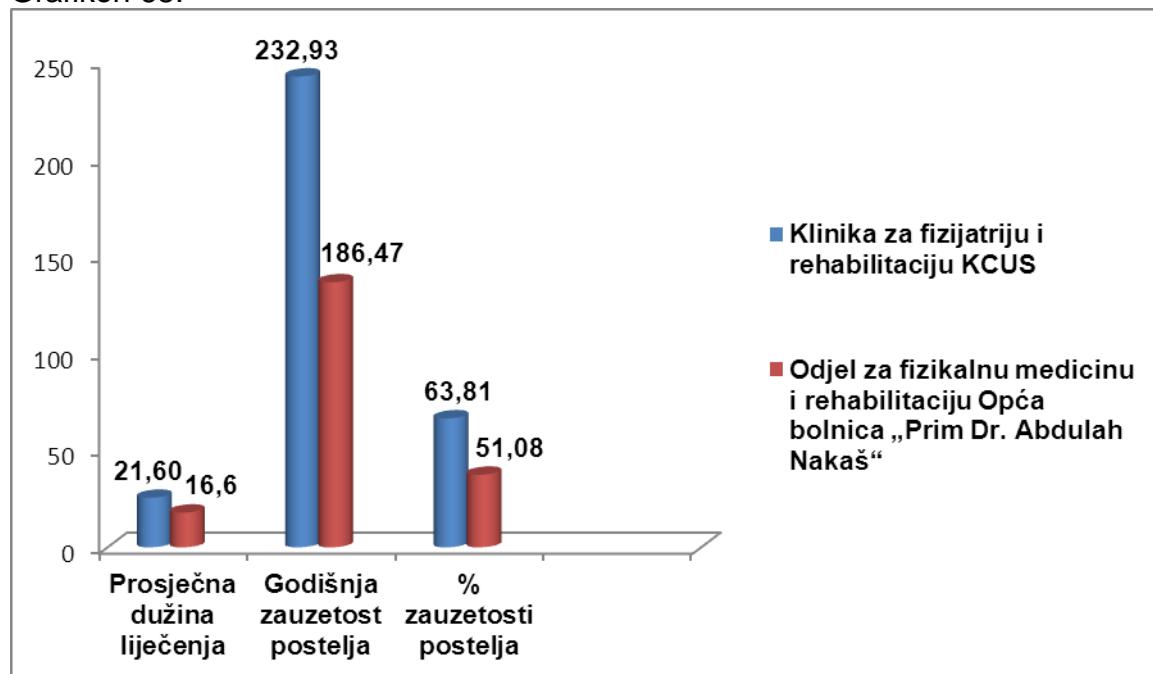
Odjeli/klinike	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospit./100.000 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja
Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS	647	13.976	154,97	21,60	232,93	63,81
Odjel za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opća bolnica „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“	335	5.594	80,23	16,69	186,47	51,08
Ukupno	982	19.570	235,20	19,93	215,44	59,57

U 2016. godini na Klinici i odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju, ostvareno je ukupno 19.570 dana bolničkog liječenja što je za 7,29% veći broj ostvarenih dana bolničkog liječenja u odnosu na prethodnu godinu (18.240). Od ukupnog broja ostvarenih dana bolničkog liječenja, UKCS ostvario je 13.976, a Opća bolnica „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ 5.594 dana bolničkog liječenja.

Stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2016. godini Klinike za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS iznosila je (63,81 %), a na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ iznosila je (51,08%).

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na Klinici za fizikalnu medicinu UKCS i Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ u 2016. godini

Grafikon 68.

¹Izvor: Zavod za javno zdravstvo KS-Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove na području KS

Prosječna dužina liječenja na Klinici za fizikalnu medicinu UKCS u 2016. godini iznosila je 21,60 dana, a na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ 16,69 dana.

Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2016. godini na Klinici za fizikalnu medicinu UKCS u 2016. godini je iznosila 232,93 dana, a na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ 186,47 dana.

Od ukupnog broja liječenih na Klinici za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS smrtni ishod liječenja imale su **tri** osobe, pa je mortalitet bolnice iznosio 0,46%, dok na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju u Općoj bolnici „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ u toku 2016. godine nije bilo umrlih.

5.4.6.4. Onkologija¹

Klinika za onkologiju UKCS u 2016. godini raspolagala je 95 postelja i broj postelja je isti u odnosu na prošlu godinu.

Ukupno 18 doktora medicine specijalista zbrinjavalo je 95 onkoloških postelja, pa je jedan tim zbrinjavao 5,27 postelja. Prosječan broj medicinskih sestara/ zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VS po zauzetoj bolničkoj postelji za onkološke kapacitete iznosio je 1,72.

Zdravstveni radnici na Klinici za onkologiju UKCS u 2016. godini

Tabela 74.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora med. specijalista	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
Klinika za onkologiju UKCS	18	2	20	2	33

Broj ispisanih bolesnika u 2016. godini je bio 3.432 i za 7,15% je veći u odnosu na prošlu godinu (3.203), prosječna dužina liječenja je iznosila 8,29 dana, stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je 82,14%, a godišnja zauzetost posteljnih kapaciteta iznosila je 299,82 dana.

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na Klinici za onkologiju UKCS u 2016. godini²

Tabela 75.

Odjeli/klinike	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospit./100.000 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja
Klinika za onkologiju UKCS	3.432	28.483	822,03	8,29	299,82	82,14

Izvor: Zavod za javno zdravstvo KS-Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove na području KS

Od ukupnog broja liječenih umrlo je 46 pacijenata, pa je mortalitet bolnice iznosio 1,34%.

¹Evropska Komisija je 03. marta 2011. godine oglasila da je medicinska onkologija uključena među ostale profesionalne kvalifikacije u Evropskoj Uniji i prepoznata kao zasebna medicinska specijalnost (EU) Directiva 2005/36/EC.

5.5. DJELATNOST JAVNOG ZDRAVSTVA

Djelatnost javnog zdravstva obuhvata djelatnost socijalne medicine, organizacije i ekonomike zdravstva, zatim djelatnost epidemiologije, higijene i zdravstvene ekologije, sanitарne mikrobiologije i sanitарne hemije. Zdravstvene usluge iz oblasti javnog zdravstva za potrebe stanovništva Kantona Sarajevo pruža J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, čija je djelatnost definisana Zakonom o zdravstvenoj zaštiti.

Pored aktivnosti J.U. Zavod za javno zdravstvo KS koje su prikazane u ovoj Studiji (morbiditet i mortalitet stanovništva, kretanje zaraznih oboljenja, imunizacija, epidemije trovanja hranom, vodosnabdijevanje, zdravstvena ispravnost životnih namirnica, kvalitet zraka, organizacija i djelatnost zdravstvene zaštite, resursi u zdravstvu) posebno mjesto pripada planiranju, organiziranju i provođenju aktivnosti promocije zdravlja i zdravstvenog odgoja stanovništva vezano za zdrave stilove života.

U toku 2016. godine J.U. Zavod za javno zdravstvo KS obilježio je važne datume prema Kalendaru zdravlja Svjetske zdravstvene organizacije. To su: 7. april-Svjetski dan zdravlja, 31. maj-Svjetski dan nepušenja, učešće na Sarajevo Film Festivalu, kroz aktivnosti u okviru PriroDan-a i sajma pod nazivom „U zdravom tijelu zdrav vazduh“ koji je bio posvećen čistom vazduhu, 26. septembar – Svjetski dan srca, zatim Svjetska sedmica dojenja u periodu 1-7. oktobra, 1. decembar Svjetski dan borbe protiv HIV/AIDS-a, 3. decembar – Međunarodni dan osoba sa invaliditetom.

U okviru J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo funkcioniše Savjetovalište za ishranu i poremećaje ishrane. Savjetovalište za ishranu je uključeno u realizaciju programa rada sa pacijentima, utvrđivanju vulnerabilnih populacionih grupa, kao i sagledavanje mjera koje se provode u tretmanu gojaznosti i drugih poremećaja ishrane.

Savjetovalište za ishranu i poremećaje ishrane prati način ishrane i stanje uhranjenosti po svim dobnim skupinama, utvrđuje stanje uhranjenosti po obavljenim dijetetičkim, kliničkim i antropometrijskim mjeranjima. Na osnovu strukture korisnika po zanimanju, dobnim skupinama i utvrđenim dijagnozama, preporučuje dijetalne recepte, planira obroke i zahtjeve u pogledu režima zdrave ishrane i preporučuje dnevne energetske potrebe sa ciljem prevencije oboljenja koja zahtijevaju dodatnu dijetoterapiju. U 2016.godini, savjetovalište za ishranu i poremećaje ishrane posjetilo je 380 pacijenata. Svim pacijentima pružene su usluge anamnestičkih i fizičkih pregleda te antropometrijskih mjeranja. Također za sve pacijenata planirane su i određenje dnevne energetske potrebe i za isto toliko pacijenata dati su savjeti i planirani jelovnici dijetoterapije. U 2016. godini otvoreno je novih 220 kartona.

5.6. ZDRAVSTVENA DJELATNOST U PRIVATNOM SEKTORU

Na području Kantona Sarajevo zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru provodi se na primarnom nivou i sekundarnom nivou zdravstvene zaštite. Zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru na primarnom nivou pruža se putem ordinacija opće medicine i ambulanti za kućnu njegu, zatim putem privatnih apoteka i PZU apoteka i stomatoloških ordinacija, dok se na sekundarnom nivou, zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru pruža putem privatnih specijalističkih ordinacija privatnih zdravstvenih ustanova tipa poliklinike, centra, zavoda i lječilišta i putem laboratorija (medicinsko-biohemski laboratorijski, mikrobiološko-parazitološke laboratorijske i zubotehničke laboratorijske).

Rad privatne prakse, već duži niz godina karakteriše neuvezanost sa javnim sektorom, naročito, u sistemu zdravstveno-statističkog izvještavanja, tako da se ne dostavljaju zakonom propisani izvještajni obrasci što utiče na nepotpuni obuhvat podataka vezanih za zdravstveno stanje stanovništva i djelatnost zdravstvene zaštite na području Kantona Sarajevo.

Prema podacima Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo na području KS registrovane su sljedeće zdravstvene ustanove u privatnom sektoru:

- **89 privatnih specijalističkih ordinacija,**
- **41 privatna zdravstvenih ustanova tipa poliklinike, centra, zavoda i lječilišta (37 poliklinika, 1 centra, 2 zavoda i 1 lječilište)**
- **2 ambulante za kućnu njegu i liječenje**
- **172 privatne stomatološke ordinacije,**
- **3 stomatološke poliklinike,**
- **17 zubotehničkih laboratorijskih ustanova,**
- **6 medicinsko-biohemski laboratorijskih ustanova,**
- **1 mikrobiološko-parazitološka laboratorijska ustanova i**
- **131 apoteka (privatne apoteke i privatne zdravstvene ustanove-apotekе sa ograncima).**

5.6.1. Apotekarska djelatnost u privatnom sektoru

Prema podacima Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo na području Kantona Sarajevo do kraja 2016. godine registrovano je ukupno 131 apoteka u privatnom sektoru koje uključuju privatne apoteke i privatne zdravstvene ustanove apoteke sa ograncima, a što je za 3,96% veći broj apoteka u odnosu na 2015. godinu kada je registrovano 126 apoteka.

Najveći procenat apoteka u privatnom sektoru nalazi se na području 4 općine Grada Sarajeva (91 apoteka ili 69,47%), dok se 40 ili 30,53% apoteka u privatnom sektoru nalazi na području pet izvangradskih općina od kojih je čak 21 ili 16,03% locirano na području općine Ilidža.

Broj apoteka u privatnom sektoru na 100.000 stanovnika Kantona Sarajevo u 2016. godini, pregled prema općinama

Tabela 76.

Općina	Broj apoteka u privatnom sektoru	Broj apoteka/100.000 stanovnika u privatnom sektoru
Centar	27	49,66
Hadžići	8	32,97
Iličići	21	30,36
Ilijaš	4	19,72
Novi Grad	31	25,90
Novo Sarajevo	22	34,04
Stari Grad	11	30,22
Trnovo	-	-
Vogošća	7	25,50
Kanton Sarajevo	131	31,38

5.6.2. Stomatološka zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru

Prema podacima Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo tokom 2016. godine u stomatološkoj zaštiti registrovano je ukupno 192 ordinacije ili ustanove od čega su: 172 privatne stomatološke ordinacije, zatim 3 stomatološke poliklinike i 17 privatnih zubotehničkih laboratorija. Podaci o radu u ovom sektoru nisu raspoloživi za analizu s obzirom da 45,31% ordinacija uredno dostavlja zdravstveno-statističke izvještaje Zavodu, dok je procenat onih koji neredovno ili nikako ne dostavljaju izvještaje veći i iznosi 54,69%.

5.6.3. Specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u privatnom sektoru

Prema podacima Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo vanbolnička specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u privatnom sektoru pružana je u 2016. godini kroz rad 89 privatnih specijalističkih ordinacija i 41 privatnu zdravstvenu ustanovu, od čega su: 37 poliklinike, 1 centar, 2 zavoda i 1 lječilište. Podaci o radu zdravstvenih ustanova u privatnom sektoru koje pružaju specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu nisu raspoloživi za analizu obzirom da je obuhvat privatnih specijalističkih ordinacija i privatnih zdravstvenih ustanova koje dostavljaju zakonom obavezne izvještaje o radu i broju zaposlenih J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo izuzetno mali (38,64%).

7. ZAKLJUČCI

- Kanton Sarajevo je jedan od deset kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine, koji zauzima površinu od 1.276,9 km² na području devet općina sa relativnom gustinom naseljenosti od 326,95 stanovnika na km². Najveća gustoća naseljenosti stanovništva je na području četiri gradske općine i iznosi 1.944,42 stanovnika na km², dok je gustoća naseljenosti na području drugih pet općina čija površina čini 88,92% ukupne površine Kantona Sarajevo znatno manja i iznosi 125,42 stanovnika na km².
- Velika odstupanja broja stanovnika u odnosu na prethodnu godinu, a izražena naročito u starosnoj skupini 65 i više godina života, rezultat su procjene broja stanovnika na području Kantona Sarajevo prema rezultatima posljednjeg popisa a koji su objavljeni u prošloj godini. Isti su uticali na pojavu velikih odstupanja zdravstvenih indikatora za 2016.godinu koji su prikazani u ovoj Studiji.
- Demografske promjene na području Kantona Sarajevo ogledaju se u padu broja stanovnika dobne skupine 65 i više godina koji u strukturi ukupnog stanovništva čini 11,60%, te se stanovništvo KS nalazi u kategoriji starog stanovništva, a prema biološkom tipu spada u regresivan tip stanovništva gdje je kontingent potomaka znatno manji od kontingenta predaka.
- Vitalno kretanje stanovništva Kantona Sarajevo i dalje pokazuje nepovoljne trendove. U posljednjih pet godina vrijednosti stope nataliteta pokazuju lagani kontinuirani pad, dok vrijednosti stope mortaliteta pokazuju lagani porast, a vrijednosti stope prirodnog priraštaja izrazito nepovoljne sa negativnim trendom u 4 općine (Centar, Stari Grad, Novo Sarajevo i Trnovo).
- Vrijednost stope nataliteta u 2016. godini na području Kantona Sarajevo iznosi 11,17‰, i nalazi se u kategoriji niskog nataliteta (ispod 14,0‰). U Kantonu Sarajevo i dalje se registruju razlike u visini vrijednosti stopa nataliteta između pojedinih općina. Najnižu stopu nataliteta imaju općine: Trnovo (7,27‰), Novi Grad (10,17‰), Ilidža (10,55‰), Stari Grad (11,29‰), Hadžići (11,42‰), Novo Sarajevo (11,56‰) dok najveću stopu nataliteta imaju općine: Ilijaš (13,89‰), Vogošća (13,00‰), Centar (11,68‰) i Hadžići (11,42‰).
- Vrijednost stope mortaliteta u 2016.godini na području KS iznosi 10,01‰. Mortalitet stanovništva Kantona Sarajevo u posljednjih pet godina ima vrijednost stope općeg mortaliteta nešto iznad 9,00‰, što predstavlja srednje povišenu stopu općeg mortaliteta.

- Također, postoje razlike u visini stope općeg mortaliteta između pojedinih općina. Tako najveću stopu općeg mortaliteta imaju općine: Trnovo (34,73%), Centar (13,42%), Stari Grad (12,94%), Novo Sarajevo (11,71%) i Hadžići (9,06%), dok najnižu stopu općeg mortaliteta imaju općine Iličići (7,73%), Vogošća (8,38%), Novi Grad (8,49%) i Ilijaš (8,79%).
- Broj registrirane umrle dojenčadi u 2016. godini na području Kantona Sarajevo iznosi 27 i za 15,62% je manji u odnosu na 2015. godinu kada je registrirano 32 umrle dojenčadi. Vrijednost stope dojenčke smrtnosti je 5,78% u 2016. godini i nalazi se u kategoriji vrlo niskog dojenčkog mortaliteta.
- Općina Vogošća ima najveću vrijednost stope dojenčke smrtnosti u iznosu od 11,20%, a općine Hadžići u iznosu od 10,83%, Iličići (9,59%) i Centar (9,44%) i predstavlja veću vrijednost stope dojenčke smrtnosti u odnosu na vrijednost stope dojenčke smrtnosti u Kantonu Sarajevo (5,78%) u 2016. godini. Vrijednost stope dojenčke smrtnosti su u općini Novo Sarajevo (5,35%) i u Starom gradu (4,87%). Izuzetno nisku vrijednost stope dojenčke smrtnosti ima općina Novi Grad (0,82%). U općinama Trnovo i Ilijaš u 2016. godini nije registrirana niti jedna dojenčka smrt.
- Prirodni priraštaj stanovništva Kantona Sarajevo je izrazito nepovoljan sa vrijednošću stope od 1,15% u 2016. godini. U posljednjih pet godina na području Kantona Sarajevo vrijednosti stope prirodnog priraštaja kretale su se od 0,94% u 2012. godini, preko 1,17% u 2013. godini, do 0,59% u 2014. godini i 0,84% u 2015. godini.
- U 2016. godini četiri općine na području Kantona Sarajevo imaju negativan prirodni priraštaj. To su: Trnovo (-27,46%), Centar (-1,75%), Stari Grad (-1,65%) i Novo Sarajevo (-0,15%). U općini Ilijaš vrijednost stope prirodnog priraštaja je 5,08%. Općine: Vogošća (4,63%), Iličići (2,78%), Novi Grad (1,68%) i Hadžići (1,38%) imaju prirodni priraštaj čija je vrijednost stope znatno ispod granice nepovoljnog prirodnog priraštaja od 5,00%.
- Vitalni index kao koeficijent prirodnog kretanja stanovništva Kantona Sarajevo i u 2016. godini kao i u posljednjih pet godina ima vrijednost iznad jedan, odnosno iznosi 1,11, što ukazuje da je broj živorođenih skoro jednak broju umrlih uz neznatno povećanje stanovništva mehaničkim kretanjem, odnosno migracijama stanovništva.

- **Opći i specifični morbiditet koji je registrovan u ambulantno-polikliničkoj djelatnosti primarne zdravstvene zaštite predstavljaju indikatore za ocjenu zdravstvenog stanja stanovništva. Kod oboljenja stanovništva u 2016. godini registrovana je promjena u redoslijedu pet vodećih oboljenja kao i učešće dva hronična oboljenja u redoslijedu vodećih oboljenja (hipertenzivna oboljenja i diabetes mellitus).**
- U 2016. godini broj oboljenja stanovništva Kantona Sarajevo registrovanih u primarnoj zdravstvenoj zaštiti je 557.933 i veći je za 7,25% u odnosu na 2015. godinu kada je registrovano 520.196 oboljenja.
- Vodeće oboljenje registrovano kod djece i omladine 0-18 godina života su akutne infekcije gornjih respiratornih puteva sa značajnim procentom u strukturi svih oboljenja registrovanih kod ovih populacionih skupina.
- Redoslijed vodećih oboljenja kod populacione skupine 19-64 godine života karakteriše učešće 2 hronična oboljenja (hypertenzivna oboljenja, diabetes mellitus).
- Među pet vodećih oboljenja registrovanih kod populacione skupine 65 i više godina života karakterišu 4 hronična oboljenja (hypertenzivna oboljenja, diabetes mellitus, drugi endokrini i metabolički poremećaji i druga ishemična srčana oboljenja).
- Od ukupnog broja registrovanih oboljenja udio 10 vodećih hroničnih masovnih nezaraznih bolesti iznosio je (24,32%) ili 135.697 registrovanih oboljenja.
- U 2016. godini registrovano je ukupno 63.831 hypertenzivnih oboljenja ($I_{10}-I_{15}$) i bilježimo porast broja registrovanih oboljenja na 10.000 stanovnika sa stopom od 1528,89 u odnosu na prethodnu godinu kada je broj oboljelih na 10.000 stanovnika iznosio 1.274,74.
- U 2016. godini ukupan broj registrovanih oboljenja kada je u pitanju diabetes mellitus ($E_{10}-E_{14}$) iznosio je 18.505, a broj oboljenja na 10.000 stanovnika iznosio je 443,24 te bilježimo ogroman rast u odnosu na prethodnu godinu kada je stopa na 10.000 stanovnika iznosila 341,03.
- Ukupan broj registrovanih malignih oboljenja Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite (obrazac br. 3-02-60) za 2016. godinu je u porastu i iznosio je 3.644, a neoplazme dojke C_{50} su kao i prethodnih godina zauzimale prvo mjesto među malignim neoplazmama po broju registrovanih oboljenja/na 100.000 stanovnika sa stopom od 195,69 gdje također bilježimo porast u odnosu na prethodnu godinu kada je broj registrovanih oboljenja na 100.000 stanovnika iznosio 167,62.

- Neurotski sa stresom povezani i somatski poremećaji u 2016. godini imali su značajan udio u index-u strukture poremećaja mentalnog zdravlja kod stanovništva Kantona Sarajevo i činili su (38,97%) registrovanih poremećaja mentalnog zdravlja u primarnoj zdravstvenoj zaštiti.
- Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima utvrđenim u službi porodične/obiteljske medicine-primarne zdravstvene zaštite u toku 2016. godine, registrovano je 4 slučaja u kategoriji sindroma zlostavljanja–odnosno lošeg postupka (T₇₄). Od ukupnog broja registrovanih slučajeva 100% je registrovano kod djece u dobnoj skupini od 7 do 14 godina.
- U zdravstvenim ustanovama u javnom sektoru na području Kantona Sarajevo prema prijavama poroda u 2016. godini ukupno je registrovano 4.970 poroda od čega 4.689 ili (94,35%) kod žena sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo.
- Udio registrovanih poroda kod žena sa mjestom prebivališta van Kantona Sarajevo u ukupnom broju obavljenih poroda iznosio je (5,65%).
- Od ukupno 4.689 obavljenih poroda u 2016. godini, (29,43%) su završeni carskim rezom (sectio caesarea). Stopa poroda dovršenih carskim rezom u 2016. godini bila je izrazito visoka i iznosila je 290,53 na 1.000 živorođenih.
- U javnom sektoru u 2016. godini broj registrovanih prekida trudnoće na osnovu prijava o prekidu trudnoće dostavljenih J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo u javnim ustanovama iznosio je 478 od čega 452 ili (94,56%) prekida trudnoće kod žena sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo.
- Broj registrovanih prekida trudnoće u zdravstvenim ustanovama u privatnom sektoru koje pružaju usluge iz oblasti ginekologije, a koje dostavljaju izvještaje J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo u 2016. godini je bio 216 od čega 185 ili (85,65%) kod žena sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo.
- Prema dostavljenim podacima iz javnog i privatnog sektora ukupan broj pobačaja kada su u pitanju žene sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo iznosio je 637, pa je stopa pobačaja na 1.000 živorođenih u 2016. godini iznosila 134,11.
- Stanje oralnog zdravlja stanovništva Kantona Sarajevo prema podacima iz javnog sektora ne bilježi značajnije promjene u odnosu na prethodni period. Unutar populacione skupine od 0-6 godina zubni karijes je bio vodeće oboljenje, dok je u dobnoj skupini od 7-18 godina vodeće

oboljenje bilo dentofacialne malformacije. Unutar dobne skupine od 19 i više godina u 2016. godini vodeće oboljenje je oboljenja zubne pulpe i periapikalnog tkiva, kao i prethodne godine.

- **U odnosu na ukupno registrovani karijes, udio zubnog karijesa u dobnoj skupini od 0-6 godina činio je 5,22%, u skupini od 7-18 godina činio je 35,56%, a u dobnoj skupini 19 i više godina činio je čak 59,22%.**
- **U javnom sektoru u 2016. godini na području Kantona Sarajevo zaštita oralnog zdravlja pružala se na 67 punktova od čega 2 punkta na Stomatološkom fakultetu sa klinikama, sa ukupno 187 stomatoloških stolica od čega 84 stomatološke stolice na Stomatološkom fakultetu sa klinikama. Stomatološku zdravstvenu zaštitu u javnom sektoru u 2016. godini pružalo je 230 timova.**
- **Broj posjeta po jednom timu u stomatološkoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru iznosio je 1.591, a prosječan dnevni broj posjeta po jednom timu iznosio je 6,01 posjeta. Obavljeno je 6.116 ciljanih serijskih pregleda što je za 6,27% više u odnosu na prethodnu godinu kada je obavljeno 5.755 ciljanih serijskih pregleda.**
- **U primarnoj zdravstvenoj zaštiti na području Kantona Sarajevo u 2016. godini procenat registrovanih povreda stanovništva Kantona Sarajevo u strukturi svih registrovanih oboljenja, stanja i povreda i dalje je manji od 2,00% (1,90%), a opća stopa traumatizma stanovništva Kantona Sarajevo iznosi 2,59%, što predstavlja nešto veću vrijednost u odnosu na vrijednost stope traumatizma u prethodnoj godini (2,24%).**
- **Veći broj povreda stanovništva Kantona Sarajevo u toku 2016. godine registrovan je u sportu, na radu i u kući, dok je manji broj povreda registrovan na drugim mjestima.**
- **U strukturi svih registrovanih povreda u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, kao i prethodnih godina posmatranja, najčešće su zastupljene povrede u kući sa 40,61% (4.394 povrede) i povrede na drugim mjestima sa 25,89% (2.801 povreda), a zatim slijede povrede u sportu sa 22,22% (2.404 povrede) i povrede na radu, odnosno u jaslicama, vrtiću, školi sa 11,28% (1.220 povreda).**
- **Najveći broj povreda registrovan je kod radno-aktivnog stanovništva (39,02%) i kod školske djece 7-14 godina života (36,25%), dok su kod ostalih dobnih skupina povrede registrovane u znatno nižem procentu.**

- Prema podacima MUP-a Kantona Sarajevo u 2016. godini registrovan je neznatno manji broj saobraćajnih nezgoda (11.367) u odnosu na 2015. godinu (11.475). Učešće saobraćajnih nezgoda izazvanih u alkoholisanom stanju u ukupnom broju registrovanih saobraćajnih nezgoda na području Kantona Sarajevo je 1,27%, što je skoro identično procentu u prethodnoj godini (1,31%)
- Broj registrovanih povrijeđenih lica u saobraćajnim nezgodama je za 1,07% veći u odnosu na prethodnu godinu, dok je broj poginulih lica u saobraćajnim nezgodama značajno veći za 40,00% (21 poginula osoba) u odnosu na 2015.godinu (15 poginulih osoba).
- Najveći broj saobraćajnih nezgoda u 2016. godini registrovan je na području općina: Centar (21,56%), Novi Grad (21,32%), Ilidža (20,13%) i Novo Sarajevo (14,45%), dok je najmanji broj saobraćajnih nezgoda registrovan na području općina: Trnovo (0,48%), Ilijaš (3,49%) i Hadžići (2,84%).
- Tokom 2016. godine na području Kantona Sarajevo prijavljeno je 7.068 slučajeva obolijevanja od 33 zarazne bolesti obavezne prijavi, što je za 16.92% veći broj prijavljenih zaraznih oboljenja u odnosu na prethodnu godinu kada je bilo 6.045 prijavljenih zaraznih oboljenja. Ukupan broj prijavljenih slučajeva obolijevanja je veći zbog novootkrivenih slučajeva obolijevanja od Varicellae (Pljuskavice).
- Najveća stopa morbiditeta od zaraznih bolesti na području Kantona Sarajevo zabilježena je u općini Centar, dok je najmanja stopa morbiditeta registrovana u općini Trnovo.
- Među deset vodećih zaraznih bolesti obaveznih prijavi, Varicellae (pljuskavice) predstavljaju najučestaliju zaraznu bolest čiji je ukupan broj prijavljenih slučajeva u 2016. godini iznosio 3.797 i za 117,47% je veći nego u 2015. godini kada je bilo 1.746 oboljelih.
- Na osnovu mjesecnih izvještaja iz GAK-a KCU Sarajevo, Opće bolnice „Prim.Dr. Abdulah Nakaš“, predškolskih i školskih dispanzera JU „Dom zdravlja“ Kantona Sarajevo o broju i vrsti vakcina djece uzrasta od 0 do 18 godina, napravljen je godišnji izvještaj koji je prema sačinjenom planu J.U. Zavoda za javno zdravstvo Kantona Sarajevo i preporukama WHO, a koji se odnosi na potreban – zadovoljavajući procenat procijepljenosti djece kako bi se stvorio kolektivni imunitet (kod opravdano ili neopravdano nevakcinisane djece ne bi došlo do pojave neke

vakcinopreventabilne bolesti), evidentno je da procenat pokrivenosti djece u primoimunizaciji i revakcinaciji nije zadovoljavajući.

- Osnovni razlog za nedostatan procenat pokrivenosti pojedinim vrstama vakcina prema uzrastu treba tražiti u nezainteresiranosti kako roditelja tako i djece školskog uzrasta, te jakoj antivakcinalnoj kampanji koja se, već niz godina, provodi na području Kantona Sarajevo.
- Javna vodoopskrba na području Kantona Sarajevo organizovana je preko četiri vodoopskrbna sistema kojim upravljaju komunalna društva. Centralnim sistemom vodosnabdijevanja obuhvaćeno je 98% stanovnika, ostali dio, 2% stanovništva, snabdijeva se vodom za piće iz drugih objekata (lokalni vodovodi, bušeni ili kopani bunari, pumpe itd.).
- Internu kontrolu kvaliteta Sarajevskog gradskog vodovoda vrši laboratorijski "KJKP Sarajevskog vodovoda" sa odgovarajućom opremom i stručnim osobljem. Eksternu kontinuiranu kontrolu sirove vode izvorišta-četiri bunara Sokolović kolonija i monitoring kvaliteta pitke vode iz distributivne mreže gradskog vodovoda vrši J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo u saradnji sa Ministarstvom zdravstva Kantona Sarajevo. Sirove vode izvorišta zahvaćenih za vodoopskrbu ispituju se ili po programu nacionalnog monitoringa površinskih i podzemnih voda ili po programima interne kontrole komunalnih društava koji upravljaju vodovodima. Eksternu kontrolu kvaliteta vode za piće iz lokalnih vodovoda vrši J.U. Zavod za javno zdravstvo KS jedanput mjesečno.
- U 2016. godini konstatovana je mikrobiološka kontaminacija kod 4,68%, a fizičko-hemijska neispravnost kod 5,82% ukupno uzetih uzoraka vode.
- Oko 78,00% stanovništva na urbanom području Kantona Sarajevo služi se kanalizacionim sistemom za prikupljanje otpadnih voda, a eliminacija otpadnih voda putem septičkih jama vrši se kod 22,00% stanovnika.
- Tokom 2016. godine, kada je u pitanju zagađenost zraka, analizom dobivenih rezultata za gornju i donju granicu ocjenjivanja utvrđeno je da koncentracija PM₁₀ prekoračuje gornju granicu ocjenjivanja, te se identificirala kao najozbiljniji problem kada je u pitanju zagađenost zraka na području Kantona Sarajevo.
- Zdravlje stanovništva Kantona Sarajevo ugroženo je tokom čitave godine jer je prisutan trend porasta prosječnih vrijednosti polutananta u zraku na području Kantona Sarajevo.
- Prema podacima kojima raspolaže J.U. Zavod za javno zdravstvo KS u 2016. godini urađeno je ukupno 38.054 analiza na zdravstvenu

ispravnost životnih namirnica u zdravstvenim i drugim ustanova koje dostavljaju izvještaje zakonom propisane, a to su: Veterinarski fakultet-Higijena životnih namirnica i J.U. Zavod za javno zdravstvo KS. Od ukupnog broja urađenih analiza u ovim ustanovama 48,98% životnih namirnica su bile iz proizvodnje, a 51,02% životnih namirnica iz prometa.

- Od ukupnog broja analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica 2,32% nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti. Od mikrobioloških analiza životnih namirnica na zdravstvenu ispravnost nije odgovaralo 2,17% analiza, od hemijskih analiza životnih namirnica na zdravstvenu ispravnost nije odgovaralo 3,00% urađenih analiza, a od organoleptičkih analiza životnih namirnica na zdravstvenu ispravnost nije odgovaralo 2,46%.
- U 2016. godini u Kantonu Sarajevo urađeno je u navedenim ustanovama ukupno 489 analiza na zdravstvenu ispravnost predmeta opće upotrebe, od čega su 72,19% bile iz proizvodnje, a 27,81% su bile iz prometa. Od ukupnog broja analiza na zdravstvenu ispravnost predmeta opće upotrebe 1,84% nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.
- Također, u navedenim ustanovama urađeno je ukupno 70 analiza na zdravstvenu ispravnost sredstava za ličnu higijenu, od čega su 62,86% bile iz proizvodnje, a 37,14% su bile iz prometa. Od ukupnog broja analiza na zdravstvenu ispravnost sredstava za ličnu higijenu 1,43% nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.
- Na području Kantona Sarajevo zdravstvena djelatnost organizovana je i provodi se na primarnom, sekundarnom i tercijarnom nivou zdravstvene zaštite u javnom i privatnom sektoru.
- U 2016. godini u javnom sektoru zdravstvene zaštite radilo je ukupno 7.512 zaposlenika, što je za 1,37% manji broj zaposlenih u odnosu na prethodnu godinu (7.616 zaposlenika), te se nastavlja trend smanjenja zaposlenih u javnom sektoru zdravstvene zaštite od 2014. godine (7.661 zaposlenika).
- Ukupan broj zaposlenih zdravstvenih radnika u 2016. godini u Kantonu Sarajevo je za 0,92% manji (5.405) u odnosu na broj zaposlenih zdravstvenih radnika u javnom sektoru u prethodnoj godini (5.455), a u odnosu na 2014. godinu broj zaposlenih zdravstvenih radnika u javnom sektoru je manji za 3,59% (5.606 zaposlenih zdravstvenih radnika u javnom sektoru u 2014. godini). Također, broj zdravstvenih saradnika je

manji za 2,13% (138) u odnosu na prethodnu godinu (141), kao i broj administrativno-tehničkog osoblja koji je smanjen za 2,52% (1.969) u odnosu na prethodnu godinu (2.020).

- **Ukupan broj doktora medicine zaposlenih u javnom sektoru zdravstvene zaštite, također, je smanjen za 2,38% (1.390 doktora medicine) u odnosu na prethodnu godinu (1.424 doktora medicine), a u odnosu na 2014. godinu broj doktora medicine zaposlenih u javnom sektoru zdravstvene zaštite smanjen je za 6,01% (1.479 doktora medicine)**
- **Od ukupnog broja zaposlenih doktora medicine nešto više od 55,00% doktora medicine zaposleni su u bolničkoj i specijalističko-konsultativnoj bolničkoj zdravstvenoj zaštiti (776 ili 55,83%), dok je neznatno više od 40,00% doktora medicine zaposleno u primarnoj zdravstvenoj zaštiti i vanbolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti (571 ili 40,08%).**
- **U komparaciji sa dostupnim podacima iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve“ (WHO/EUROPEAN HFA database 2014. godina) broj doktora medicine na 100.000 stanovnika Kantona Sarajevo je nešto iznad vrijednosti istog indikatora za EU Region, kao i broj zdravstvenih tehničara na 100.000 stanovnika Kantona Sarajevo koji je znatno veći od vrijednosti ovog indikatora za EU Region i približava se vrijednosti ovog indikatora za EU. Međutim, broj doktora stomatologije i broj magistara farmacije na 100.000 stanovnika Kantona Sarajevo je znatno ispod vrijednosti ovog indikatora za EU Region.**
- **Zdravstvenu djelatnost u porodičnoj medicini u JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo u 2016. godini pružalo je 198 radnih timova na 79 punktova.**
- **Od ukupno 198 doktora medicine koji su pružali zdravstvenu zaštitu stanovništvu Kantona Sarajevo u djelatnosti porodične medicine u 2016. godini 97 ili 48,99% su doktori medicine specijalisti porodične medicine, 27 ili 13,64% su doktori medicine specijalisti drugih medicinskih disciplina sa PAT-om, 45 ili 22,73% su doktori medicine sa PAT-om, 5 ili 2,52% su doktori medicine na specijalizaciji iz porodične medicine, a 24 ili 12,12% doktora medicine nisu obuhvaćena PAT-om.**
- **U 2016. godini u primarnoj zdravstvenoj zaštiti registrovan je trend smanjenja broja posjeta po doktoru medicine prosječno godišnje za 3,60% u odnosu na prethodnu godinu, posebno u službi porodične medicine (za 7,33%), najjerovatnije zbog informatizacije i uvezivanja sa**

apotekama na području Kantona Sarajevo i uvođenja prakse propisivanja recepata tromjesečnom dinamikom za hronične bolesnike, zatim u službi za zdravstvenu zaštitu djece 0-6 godina (za 7,83%) najvjerojatnije zbog korištenja zdravstvene zaštite u privatnom sektoru (na području Kantona Sarajevo je registrovano 7 privatnih pedijatrijskih ordinacija).

- Procenat kućnih posjeta doktora medicine (9,51%) i zdravstvenih tehničara (13,84%) u primarnoj zdravstvenoj zaštiti u 2016. godini je neznatno niži u odnosu na procenat kućnih posjeta doktora medicine (9,11%) i nešto veći procenat kućnih posjeta zdravstvenih tehničara (15,56%) u odnosu na prethodnu godinu.
- Broj sistematskih pregleda i kontrolnih pregleda poslije sistematskih pregleda po doktoru medicine prosječno godišnje u primarnoj zdravstvenoj zaštiti je smanjen za 5,43% u odnosu na prethodnu godinu, izuzev u službi za zdravstvenu zaštitu žena, gdje je urađeno za 7,43% više ciljanih/sistematskih pregleda po jednom doktoru medicine u odnosu na prethodnu godinu.
- Zabrinjavaju podaci koji ukazuju na smanjenje broja sistematskih pregleda po jednom doktoru medicine u službama za zdravstvenu zaštitu predškolske djece (za 15,94%) i za zdravstvenu zaštitu školske djece i omladine (za 15,47%) u odnosu na prethodnu godinu.
- Procenat upućenih u laboratoriju u odnosu na broj prvi posjeta u ordinaciji kod doktora medicine u primarnoj zdravstvenoj zaštiti u 2016. godini (49,57%), što predstavlja zadovoljavajući procenat i koji je neznatno niži u odnosu na prethodnu godinu (50,69%).
- Procenat upućenih specijalisti u odnosu na broj prvi posjeta u ordinaciji kod doktora medicine u primarnoj zdravstvenoj zaštiti i dalje je visok i u 2016. godini iznosi 87,08% svih prvi posjeta što je nešto niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (89,29%), najvjerojatnije zbog neadekvatne evidencije, odnosno evidentira se broj uputnica za specijalista, a ne broj pacijenata upućenih specijalisti.
- Pri JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo funkcionišu i CBR-ovi za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju i Centri za mentalno zdravlje kao koncept zdravstvene zaštite u zajednici. U Centrima za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju struktura radnih timova nije zadovoljavajuća u odnosu na strukturu radnih timova koju su definisani u Odluci o utvrđivanju većeg obima zdravstvenih prava, kao i osnovama, kriterijima i mjerilima za ugovaranje po osnovu obaveznog zdravstvenog osiguranja sa

zdravstvenim ustanovama sa područja Kantona Sarajevo (“Službene novine KS” br.37/09) i Naredbi o standardima i normativima zdravstvene zaštite iz obaveznog zdravstvenog osiguranja u Federaciji BiH (“Službene novine Federacija BiH” br. 82/14) u segmentu koji se odnosi na zdravstvene tehničare VSS i zdravstvene saradnike (socijalni radnici i defektolozi) koji su nedostatni u ukupnom broju u odnosu na broj doktora medicine specijalista fizikalne medicine i rehabilitacije, dok su zdravstveni tehničari SSS zastupljeni u znatno većem broju u odnosu na broj doktora medicine specijalista fizikalne medicine i rehabilitacije. Jedan radni tim osigurava usluge za 27.833 stanovnika Kantona Sarajevo. Broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje u prosjeku iznosi 3.619 posjeta, odnosno 14,19 posjeta dnevno, dok je broj posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru godišnje 1.421 posjeta ili 5,57 posjeta dnevno.

- Također, Centri za mentalno zdravlje nemaju strukturu radnih timova koja je utvrđena u Odluci o utvrđivanju većeg obima zdravstvenih prava, kao i osnovama, kriterijima i mjerilima za ugovaranje po osnovu obaveznog zdravstvenog osiguranja sa zdravstvenim ustanovama sa područja Kantona Sarajevo i Naredbi o standardima i normativima zdravstvene zaštite iz obaveznog zdravstvenog osiguranja u Federaciji BiH. Jedan radni tim osigurava usluge za 52.187 stanovnika Kantona Sarajevo. Broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje u prosjeku iznosi 3.168 posjete, odnosno 12,42 posjeta dnevno, dok je broj posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru godišnje 1.976 posjeta ili 7,74 posjeta dnevno.
- Apotekarska djelatnost u Kantonu Sarajevo obavlja se kroz rad Javne ustanove “Apoteke Sarajevo” i kroz djelatnost apoteka u privatnom sektoru (131 privatnih apoteka i privatnih zdravstvenih ustanova-apoteka).
- JU “Apoteke Sarajevo” raspolaže sa 40 apoteka na području 9 općina Kantona Sarajevo, od kojih su 22 samostalne apoteke, 17 su ogrank apoteke i 1 je depo apoteke u općini Trnovo, a apotekarska djelatnost pružana je od strane 119 magistra farmacije, od čega su samo 4,20% specijalisti i 111 farmaceutskih tehničara SSS.
- U 2016. godini u javnom sektoru izdato je ukupno za 5,61% više recepata (1.672.074) u odnosu na prethodnu godinu (1.583.184 recepata/lijeka), što iznosi 4,00 recepta po stanovniku. U ručnoj prodaji u JU “Apoteke Sarajevo” u 2016. godini registrovano je ukupno za 2,70% više izdatih lijekova u ručnoj prodaji (597.209) u odnosu na prethodnu godinu (581.503 prodata lijeka) ili 1,43 lijekova po stanovniku, što znači da svaki stanovnik Kantona Sarajevo, pored lijekova izdatih na recept, kupuje još jedan lijek u javnom sektoru bilo da se radi o gotovom ili magistralnom lijeku.

- **Djelatnost vanbolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u javnom sektoru osigurava OJ Specijalističko-konsultativne djelatnosti JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo i zavodi za zdravstvenu zaštitu određenih populacionih skupina.**
- **Vanbolničku specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu u javnom sektoru u 2016. godini pružala su 92 doktora medicine specijalista, te je na jednog doktora medicine specijalistu u vanbolničkoj zdravstvenoj zaštiti dolazilo u prosjeku 4.804 stanovnika Kantona Sarajevo.**
- **Broj posjeta i u vanbolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru povećan je za 1,23% u odnosu na prethodnu godinu, a broj posjeta po doktoru medicine prosječno godišnje u vanbolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru iznosio je 4.364 posjete, odnosno 17,05 posjeta po doktoru medicine dnevno.**
- **Djelatnost bolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u javnom sektoru osigurana je od strane Univerzitetskog kliničkog centra Sarajevo i Opće bolnice "Prim. Dr. Abdulah Nakaš".**
- **Broj posjeta u bolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru smanjen je za 11,17% u odnosu na prethodnu godinu, dok je broj prvih posjeta za 8,34% manji u odnosu na prethodnu godinu.**
- **Na području Kantona Sarajevo bolničku zdravstvenu zaštitu u javnom sektoru u 2016. godini pružale su četiri (4) zdravstvene ustanove: Opća bolnica „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“, Univerzitetski klinički centar Sarajevo, Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo i Zavod za bolesti ovisnosti Kantona Sarajevo.**
- **Ukupan posteljni kapacitet zdravstvenih ustanova koje su pružale bolničku zdravstvenu zaštitu stanovništvu Kantona Sarajevo i stanovništvu Federacije BiH koje je gravitiralo Univerzitetskom kliničkom centru Sarajevo u 2016. godini je iznosio 2.125 postelja ili 5,08 postelja na 1.000 stanovnika Kantona Sarajevo i smanjen je za 4,06% u odnosu na 2015. godinu (2.215 postelja).**
- **Pored standardnih postelja UKCS je raspolagao sa 80 postelja za potrebe dnevnog tretmana pacijenata (Dnevna bolnica pri Psihijatrijskoj klinici UKCS), a Zavod za bolesti ovisnosti Kantona Sarajevo raspolagao je sa 30 postelja za potrebe dnevnog tretmana pacijenata.**

- Broj bolničkih postelja na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo (515,68/100.000 stanovnika za 2014. godinu) neznatno je niži od vrijednosti ovog indikatora za EU (521,62/100.000 stanovnika za 2014 godinu).
- Ukupan broj ispisanih bolesnika u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti u 2016. godini u Kantonu Sarajevo je neznatno veći (56.678) od ukupnog broja ispisanih bolesnika u prethodnoj godini (56.578), pa je stopa hospitalizacije na 100 stanovnika iznosila 13,58%, a ukupan broj dana bolničkog liječenja je smanjen za 6,16% (474.041) u odnosu na prethodnu godinu (505.171), te je prosječna dužina liječenjenja bila 8,36 dana, a godišnja zauzetost postelja 223,08 dana, odnosno procenat dnevne zauzetosti postelja 61,12%.
- U strukturi ukupnih posteljnih kapaciteta u bolničkim ustanovama u Kantonu Sarajevo u 2016. godini, kao i prethodnih godina najveći procenat pripadao je hirurškim posteljama (36,89%), zatim internističkim posteljama (25,46%) i neuropsihijatrijskim posteljama (13,55%), dok su pedijatrijske postelje zastupljene sa 7,53%, ginekološko-akušerske postelje sa 6,64%, a bolničke postelje za potrebe drugih medicinskih disciplina činile su 9,93% u strukturi ukupnog posteljnog kapaciteta bolničkih ustanova u Kantonu Sarajevo.
- U 2016. godini klinike i odjeli bolničkih ustanova za hirurške discipline na području Kantona Sarajevo raspolagale su sa 2,00% manje postelja (784) u odnosu na prethodnu godinu (800 postelja). Hirurške klinike UKCS raspolagale su sa 2,45% manje postelja (636) u odnosu na prethodnu godinu (652 bolničke postelje), dok je Opća bolnica „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ raspolagala, kao i prethodne godine sa 148 bolničkih postelja za potrebe hirurških odjela.
- U 2016. godini na klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo na jednog doktor medicine specijalistu hirurških disciplina je bilo 4,45 hirurških bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,24 hirurška bolnička postelja. U UKCS jedan doktor medicine specijalista hirurških disciplina je zbrinjavao 4,18 hirurških bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,18 hirurška bolnička postelja, dok je u Općoj bolnici „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ jedan doktor medicine specijalista hirurških disciplina zbrinjavao 6,17 hirurških bolničkih postelja, a na jednog zdravstvenog

tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku je bila 1,66 hirurških bolničkih postelja.

- **Ukupan broj ispisanih bolesnika sa klinika i odjela u bolničkim ustanovama za hirurške discipline na području Kantona Sarajevo u 2016. godini iznosio je 19.630 što je za 5,86% manji broj ispisanih bolesnika u odnosu na prethodnu godinu (20.853).**
- **Broj ostvarenih dana bolničkog liječenja na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo smanjen je za 10,02% u odnosu na prethodnu godinu, dok je prosječna dužina liječenja na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u Kantona Sarajevo iznosila 7,80 dana, što predstavlja smanjenje za 4,29% u odnosu na prethodnu godinu (8,15 dana prosječna dužina liječenja).**
- **Procenat dnevne zauzetosti svih posteljnih kapaciteta u Kantonu Sarajevo za hirurške discipline bio je nizak i iznosio je 53,49%, dok je za UKCS iznosio 53,60%, a za Opću bolnicu „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ 53,04%. Klinike za neurohirurgiju, torakalnu hirurgiju i maksilofacialnu hirurgiju imale su vrijednost ovog indikatora koja je znatno veća od vrijednosti istog indikatora za UKCS, ali koja je ostvarena na račun veće prosječne dužine liječenja, izuzev Klinike za maksilofacialnu hirurgiju. Klinike za kardiohirurgiju, rekonstruktivnu i plastičnu hirurgiju i za očne bolesti imale su znatno nižu vrijednost dnevne zauzetosti postelja u odnosu na prosječnu vrijednost ovog indikatora za UKCS.**
- **Broj hirurških operacija u bolničkim ustanovama u Kantona Sarajevo u 2016. godini je smanjen za 3,17% u odnosu na prethodnu godinu. U UKCS je izvršeno manje operacija za 3,13% (15.312) u odnosu na prethodnu godinu (15.807 hirurških operacija), dok je u Općoj bolnici „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ izvršeno manje operacija za 3,32% (4.071) u odnosu na prethodnu godinu (4.211 operacija).**
- **U 2016. godini klinike i odjeli bolničkih ustanova za internističke discipline na području Kantona Sarajevo raspolagale su sa 7,68% manje postelja (541) u odnosu na prethodnu godinu (586 postelja). Klinike za internističke discipline UKCS raspolagale su sa 8,69% manje postelja (473) u odnosu na prethodnu godinu (518 bolničkih postelja), dok je Opća bolnica „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ raspolagala, kao i prethodne godine sa 68 bolničkih postelja za potrebe odjela za internu medicinu.**

- U 2016. godini na klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo na jednog doktora medicine specijalistu je bilo 3,33 bolničke postelje, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,47 internističkih bolničkih postelja. U UKCS na jednog doktora medicine specijalistu je bilo 3,24 bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bile 1,42 internističke bolničke postelje, dok je u Općoj bolnici „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ na jednog doktora medicine specijalistu bilo u prosjeku 4,25 bolničkih postelja, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku su bile 2,00 internističke bolničke postelje.
- Ukupan broj ispisanih bolesnika za sve klinike i odjele u bolničkim ustanovama za internističke discipline na području Kantona Sarajevo u 2016. godini bio je za 3,80% veći (13.957) u odnosu na prethodnu godinu (13.446), dok je stopa hospitalizacije na 100 stanovnika iznosila 3,34.
- U 2016. godini broj ostvarenih dana bolničkog liječenja na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo je bio manji za 8,90% (127.187) u odnosu na prethodnu godinu (139.611). Od ukupnog broja ostvarenih bo dana, UKCS je ostvario 112.538, a Opća bolnica „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ 14.649 dana bolničkog liječenja.
- Prosječna dužina liječenja na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo je iznosila 9,11 dana. Na klinikama za internističke discipline UKCS prosječna dužina liječenja iznosila je 8,82 dana, a na odjelu za internu medicinu Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ iznosila je 12,14 dana. Najdužu prosječnu dužinu liječenja u UKCS imale su Klinike za nefrologiju, dermatovenerologiju, infektivne bolesti i bolesti srca i krvnih žila, dok su najkraću prosječnu dužinu liječenja imale Klinike za gastroenterohepatologiju i za hemodializu.
- Procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo je iznosila 64,40%. U UKCS procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta na svim klinikama za internističke discipline je iznosio 65,18%, a na odjelima za internu medicinu Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ je iznosio 59,02%. Najveći procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta za potrebe internističkih disciplina UKCS imale su: Klinika za hematologiju, nefrologiju i za nuklearnu medicinu i endokrinologiju, dok su najnižu

stopu zauzetosti imale: Klinika za hemodijalizu (31,61%), Klinika za infektivne bolesti (52,42%) i Klinika za dermatovenerologiju (55,20%).

- Bolnička zdravstvena zaštita za djelatnost iz oblasti psihijatrije na području Kantona Sarajevo u 2016. godini raspolagala je ukupno sa 3,18% više postelja (162) u odnosu na prethodnu godinu (157 bolničkih postelja), od čega je Psihijatrijska klinika UKCS raspolagala sa 77 postelja, Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo sa 70 postelja i Zavod za bolesti ovisnosti sa 15 postelja. Pored standardnih postelja, bolnička zdravstvena zaštita za djelatnost iz oblasti psihijatrije je raspolagala sa još 110 bolničkih postelja za potrebe dnevnih bolnica i to 80 postelja za Dnevnu bolnicu Psihijatrijske klinike UKCS i 30 postelja za Dnevnu bolnicu Zavoda za bolesti ovisnosti Kantona Sarajevo.
- U 2016. godini u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo na jednog doktora medicine specijalistu je bilo 4,26 bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,10 psihijatrijskih bolničkih postelja. U UKCS na Psihijatrijskoj klinici na jednog doktora medicine specijalistu je bilo 4,27 bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bilo 1,13 psihijatrijskih bolničkih postelja, u Psihijatrijskoj bolnici Kantona Sarajevo na jednog doktora medicine specijalistu je bilo 5,38 bolničkih postelja, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku je bilo 1,29 psihijatrijskih bolničkih postelja, dok je u Zavodu za bolesti ovisnosti na jednog doktora medicine specijalistu bilo 2,14 bolničkih postelja, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku je bilo 0,60 psihijatrijskih bolničkih postelja.
- Ukupan broj ispisanih bolesnika u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti psihijatrije na području Kantona Sarajevo u 2016. godini je bio veći za 11,75% (1.455) u odnosu na prethodnu godinu (1.302 ispisana bolesnika). Broj ispisanih bolesnika sa Psihijatrijske klinike UKCS iznosi je 746, za Psihijatrijsku bolnicu Kantona Sarajevo 555, a za Zavod za bolesti ovisnosti 154 ispisana bolesnika, dok je stopa hospitalizacije za sve bolničke ustanove za djelatnost iz oblasti psihijatrije na 100 stanovnika iznosila 0,34.
- U 2016. godini broj ostvarenih dana bolničkog liječenja u svim bolničkim ustanova za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo je bila za 0,57% manja (46.901) u odnosu na prethodnu godinu (47.170 dana

bolničkog liječenja). Od ukupnog broja ostvarenih bo dana Psihijatrijska klinika UKCS je ostvarila 26.733 dana bolničkog liječenja, Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo 16.995 dana bolničkog liječenja, a Zavod za bolesti ovisnosti 3.173 dana bolničkog liječenja.

- **Prosječna dužina liječenja u svim bolničkim ustanova za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo bila je 32,23 dana. Na Psihijatrijskoj klinici UKCS prosječna dužina liječenja iznosila je 35,83 dana, na Psihijatrijskoj bolnici Kantona Sarajevo 30,62 dan, a u Zavodu za bolesti ovisnosti 20,60 dana.**
- **Procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo je iznosio 79,31%. Na Psihijatrijskoj klinici UKCS procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta je iznosio 95,11%, na Psihijatrijskoj bolnici Kantona Sarajevo je iznosio 66,51% i u Zavodu za bolesti ovisnosti 57,95%.**
- **Bolnička zdravstvena zaštita za djelatnost iz oblasti neurologije na području Kantona Sarajevo u 2016. godini je raspolagala ukupno sa 126 bolničkih postelja kao i prethodne godine, od čega je Neurološka klinika UKCS raspolagala sa 102 postelje, a odjel za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ sa 24 postelje.**
- **U 2016. godini u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo na jednog doktora medicine specijalistu je bilo 5,04 bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,85 neuroloških bolničkih postelja. U UKCS na Neurološkoj klinici na jednog doktora medicine specijalistu je bilo 4,85 bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bilo 1,85 neuroloških bolničkih postelja, a na odjelu za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ na jednog doktora medicine specijalistu je bilo 6,00 bolničkih postelja, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku su bile 1,84 neurološke bolničke postelje.**
- **Ukupan broj ispisanih bolesnika u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti neurologije na području Kantona Sarajevo u 2016. godini je bio veći za 4,63% (2.688) u odnosu na prethodnu godinu (2.569). Broj ispisanih bolesnika sa Neurološke klinike UKCS je iznosio 2.209, a sa odjela za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ 479 ispisanih bolesnika.**

- **Stopa hospitalizacije za sve bolničke ustanove za djelatnost iz oblasti neurologije na 100 stanovnika je iznosila 0,64. Stopa hospitalizacije na 100 stanovnika za Neurološku kliniku UKCS i odjela za neuropsihijatriju je iznosila 0,52, a u Općoj bolnici „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ je bila 0,11.**
- **Broj ostvarenih dana bolničkog liječenja u 2016. godini u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo je za 0,17% veći (31.803) u odnosu na prethodnu godinu (31.749). Od ukupnog broja ostvarenih bo dana, Neurološka klinika UKCS je ostvarila 25.934 dana bolničkog liječenja, a odjel za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ 5.869 dana bolničkog liječenja.**
- **Prosječna dužina liječenja u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo je nešto niža (11,83 dana) u odnosu na prosječnu dužinu liječenja u prethodnoj godini (12,36 dana). Na Neurološkoj klinici UKCS prosječna dužina liječenja je iznosila 11,74 dana, a na odjelu za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ 12,25 dana.**
- **Procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo je iznosila 69,15%. Na Neurološkoj klinici UKCS procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta je iznosio 69,65%, a na odjelu za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ 66,99%.**
- **Klinika za ginekologiju i akušerstvo UKCS i Odjel za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ u 2016. godini raspolagali su sa 141 posteljom, od čega Klinika za ginekologiju i akušerstvo UKCS sa 101 posteljom i Odjel za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ sa 40 postelja.**
- **U toku 2016. godine na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS urađeno je 2.201 operativni zahvat, a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ urađeno je 603 operativnih zahvata.**
- **Broj ispisanih bolesnika u 2016. godini na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS iznosio je svega 6.523, a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ broj ispisanih bolesnika iznosio je 1.846.**
- **Prosječna dužina liječenja na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS u 2016. godini iznosila je 3,46 dana, a na Odjelu za ginekologiju i**

akušerstvo Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ prosječna dužina liječenja je iznosila 3,94 dana.

- Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS u 2016. godini iznosila je (61,30) a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ Sarajevo prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je samo (53,90%).
- U 2016. godini u oblasti ginekologije i akušerstva u bolničkoj zaštiti jedan doktor medicine specijalist zbrinjavao je 4,8 postelja. Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VSS po zauzetoj bolničkoj postelji za sve posteljne kapacitete unutar ove discipline iznosio je 1,35.
- Bolničku zaštitu na području Kantona Sarajevo u oblasti pedijatrije pružala je Pedijatrijska klinika UKCS, koja je u 2016. godini raspolagala sa 160 postelja.
- Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta na Pedijatrijskoj klinici UKCS u 2016. godini iznosila je (57,54%), a prosječna dužina liječenja iznosila 6,13 dana, dok je prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosio 210,05 dana.
- U 2016. godini ukupno 40 doktora medicine specijalista zbrinjavali su 160 pedijatrijskih postelja, pa je jedan doktor medicine specijalista zbrinjavao 4,00 postelja. Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VS po zauzetoj bolničkoj postelji za pedijatrijske kapacitete iznosio je 1,16.
- Klinika za anesteziju i reanimaciju UKCS u 2016. godini raspolagala je sa 19 postelja, imala je 683 ispisana bolesnika koji su ostvarili 4.056 bolničkih dana liječenja. Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je (58,48%), prosječna dužina liječenja iznosila je 6,16 dana, a godišnja zauzetost posteljnih kapaciteta iznosila je 213,47 dana.
- Na području Kantona Sarajevo u stacionarnom segmentu bolničke urgentne medicine u 2016. godini sa bolničkim opservacionim posteljama raspolagala je Klinika urgentne medicine UKCS. Klinika je raspolagala sa 7 bolničkih opservacionih postelja.
- Fizijatrija i rehabilitacija u bolničkoj zaštiti u 2016. godini raspolagale su sa 90 postelja i to Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS sa 60 postelja, a Odjel za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju u Općoj bolnici „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ sa 30 postelja.

- U 2016. godini unutar ove discipline ostvareno je 19.570 dana bolničkog liječenja od čega na Klinici za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS 13.976, a na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opća bolnica „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ 5.594 dana bolničkog liječenja.
- Stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta Klinike za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS u 2016. godini iznosila je (63,81%), a na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ bila je niska i iznosila je svega (51,08%).
- Prosječna dužina liječenja u 2016. godini na Klinici za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS iznosila je 21,60 dana, a na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim. Dr. Abdulah Nakaš“ 16,69 dana.
- Klinika za onkologiju UKCS u 2016. godini raspolagala je sa 95 postelja. Broj ispisanih bolesnika u 2016. godini bio je 3.432, stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je (82,14%), prosječna dužina liječenja je iznosila 8,29 dana, a godišnja zauzetost posteljnih kapaciteta iznosila je 299,82 dana.
- Zdravstvenu djelatnost iz oblasti javnog zdravstva za potrebe stanovništva Kantona Sarajevo je pružao J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, čija je djelatnost definisana Zakonom o zdravstvenoj zaštiti i kroz rad službi socijalne medicine sa organizacijom zdravstva i zdravstvenom informatikom, epidemiologije, higijene i zdravstvene ekologije, sanitарne mikrobiologije i sanitарne hemije. Pored aktivnosti koje su prikazane u ovoj Studiji (vitalno kretanje stanovništva, morbiditet i mortalitet stanovništva, kretanje zaraznih oboljenja, imunizacija, epidemije trovanja hranom, vodosnabdijevanje, zdravstvena ispravnost životnih namirnica, kvalitet zraka, resursi u zdravstvu, organizacija zdravstva i djelatnost zdravstvene zaštite) u J.U. Zavod za javno zdravstvo KS posebno mjesto pripada planiranju, organiziranju i provođenju aktivnosti promocije zdravlja i zdravstvenog odgoja stanovništva vezano za zdrave stilove života, uključujući i obilježavanje važnih datuma prema Kalendaru zdravlja Svjetske zdravstvene organizacije.
- U okviru Zavoda za javno zdravstvo Kantona Sarajevo funkcioniše VCCT centar (centar za dobrovoljno, anonimno, povjerljivo savjetovanje) u koji se tokom 2016. godine javilo 543 osobe kojima su pružene usluge savjetovanja i testiranja na HIV/AIDS.

- **Također, u okviru J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo funkcioniše Savjetovalište za ishranu i poremećaje ishrane koje, između ostalog, prati kvalitet ishrane i navike u ishrani stanovništva.**
- **Na području Kantona Sarajevo zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru ima dobro razvijenu mrežu zdravstvenih ustanova, posebno na nivou sekundarne zdravstvene zaštite, zatim stomatološke zdravstvene zaštite i apotekarske djelatnosti. Prema podacima Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo na području KS su registrovane: 89 privatnih specijalističkih ordinacija, 41 privatna zdravstvena ustanova tipa poliklinike (37), centra (1), zavoda (2) i lječilišta (1), 2 ambulanta za kućnu njegu i liječenje, 172 privatne stomatološke ordinacije, 3 stomatološke poliklinike, 17 zubotehničkih laboratorijskih ustanova, 6 medicinsko-biohemijskih laboratorijskih ustanova, 1 mikrobiološko-parazitološka laboratorijska ustanova i 131 privatna apoteka i privatnih zdravstvenih ustanova-apoteka.**
- **Rad privatne prakse karakteriše i dalje neuvezanost sa javnim sektorom, naročito, u sistemu zdravstveno-statističkog izvještavanja. Izrazito mali broj zdravstvenih ustanova u privatnom sektoru dostavlja zakonom propisane izvještajne obrasce i time utiče na nepotpuni obuhvat podataka vezanih za zdravstveno stanje stanovništva i zdravstvenu djelatnost u Kantonu Sarajevo.**

8. PREPORUKE

- 1. Kontinuirani trend nepovoljnog vitalnog kretanja stanovništva Kantona Sarajevo zahtjeva što efikasnije intersektoralne aktivnosti za primjenu mjera definisanih u Strategiji smanjenja nepovoljnih demografskih tokova na području Kantona Sarajevo.**
- 2. U narednom periodu potrebno je sačiniti dugoročne programe prevencije hipertenzivnih oboljenja i diabetes mellitus-a, te intenzivirati preventivne intervencije na svim nivoima zdravstvene zaštite, a posebno u segmentu kontrole faktora rizika kada su u pitanju hronične masovne nezarazne bolesti.**
- 3. Potrebno je sačiniti zdravstveno-odgojni program za zaštitu oralnog zdravlja za predškolsku djecu, te pokrenuti preventivne programe za zaštitu oralnog zdravlja za školsku djecu i omladinu.**
- 4. Potrebno je izraditi dugoročni program prevencije zloupotrebe droga za područje Kantona Sarajevo, kao i standarde kvalitete vezane za rad u oblasti prevencije zloupotrebe droga.**
- 5. U narednom periodu treba postići veći procenat i primoimunizacije i revakcinacije kako bi za svaku vakcinopreventabilnu bolest za koju postoji zakonska obaveza imunizacije, bio stvoren dovoljan stepen kolektivnog imuniteta (prema smjernicama WHO, procenat procijepljenosti bi trebalo da bude od 90-95% prema vrsti vakcine), da ne bi dolazilo do pojave i/ili širenja bilo koje vakcinopreventabilne bolesti. Samo zajedničkim naporima, ne samo zdravstvenih radnika, nego i roditelja, medija i čitave društvene zajednice, mogao bi da se postigne zadani cilj.**
- 6. Potrebno je i dalje aktivno raditi, uz uključenje svih relevantnih stručnjaka, na edukaciji i promociji značaja obavezne imunizacije djece od 0 do 18 godina života.**
- 7. Posebno ističemo potrebu i ulogu medija u odgovornom izvještavanju o temama u vezi sa prevencijom bolesti i promocijom zdravlja.**
- 8. Potrebna je izrada i usvajanje Pravilnika o zdravstvenoj ispravnosti vode za kupanje i rekreaciju, što je neophodno radi zaštite zdravlja kupača, kao i jasnog definisanja vezano za obaveze i odgovornosti o zdravstvenoj ispravnosti vode za kupanje.**

- 9. Donošenjem nove Odluke o zaštiti izvorišta vode za piće u Sarajevskom polju značajno bi se smanjile posljedice narušavanja ekosistema, kvaliteta i kvantiteta vode za piće na Kantonu Sarajevo.**
- 10. Neophodna je kontinuirana aktivnost svih nadležnih institucija i subjekata koji su uključeni u provođenje Plana interventnih mjera za slučajeve prekomjernog zagađenja zraka u KS, a koja će voditi efikasnijoj koordinaciji i realizaciji u cilju zaustavljanja daljnog zagađenja na području Kantona.**
- 11. Potrebno je uspostaviti snažnije mehanizme zagovaranja za što urgentniju reviziju zdravstveno-statističkog sistema izvještavanja u FBiH, u cilju dobivanja realne osnove sa setom adekvatnih podataka koji su preduslov za politiku zdravstva i planiranje zdravstvene zaštite na području Kantona Sarajevo.**
- 12. Neophodno je izvršiti sveobuhvatnu analizu privatnog sektora u zdravstvenoj zaštiti na području Kantona Sarajevo, kada je u pitanju kada, prostor i oprema.**
- 13. Potrebno je što hitnije uspostaviti mehanizme vezane za pravovremeno i adekvatno zdravstveno–statističko izvještavanje kada je u pitanju javni i privatni sektor, uključujući i uvođenje obavezne edukacije o zdravstveno–statističkom izvještavanju za zdravstvene radnike kako u javnom tako i u privatnom sektoru na području Kantona Sarajevo.**
- 14. Nastaviti razvoj porodične medicine na području Kantona Sarajevo u skladu sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti, usvojenim strateškim dokumentima na nivou Federacije BiH te u skladu sa projektima koji se implementiraju sa nivoa Ministarstva zdravstva Federacije BiH uključujući i dodatnu edukaciju zdravstvenih radnika koji rade u porodičnoj medicini.**
- 15. Evidentan nedostatak doktora medicine specijalista porodične medicine i starosna struktura doktora medicine i specijalista opće medicine ukazuju na neophodnost dalje postdiplomske stručne edukacije doktora medicine, odnosno specijalizacija iz porodične medicine.**
- 16. Potrebno je otvoriti dijalog unutar bolničke zdravstvene zaštite kada je u pitanju planiranje posteljnog fonda i racionalizacija segmenta bolničke zaštite.**

- 17. Neophodno je inicirati donošenje i primjenu strateški važnog dokumenta koji će definisati dugoročne ciljeve i pravce razvoja ljudskih resursa u zdravstvenom sistemu - „Strategija razvoja ljudskih resursa“, prema Federalnom ministarstvu zdravstva.**
- 18. Voditi računa o planiranju ljudskih resursa u zdravstvu u Kantonu Sarajevo, a naročito zdravstvenog kadra (doktori medicine određenih grana specijalnosti, zdravstveni tehničari različitih profila), radi održanja i poboljšanja kvaliteta usluga i iskorištenosti ljudskih resursa u zdravstvenim ustanovama na području Kantona Sarajevo.**